

FU erinrar i detta sammanhang att det i många fall kan vara svårt att dra en markerad gräns mellan allmän utbildning och yrkesförberedande utbildning. Den vidgade allmänna utbildningen som FU föreslår att fackskolan skall förmedla har även betydelse för elevernas framtida yrkesverksamhet.

Till den allmänna utbildningen hör enligt FU:s mening även en vidgad arbets- och studieföstran samt träning att utnyttja och samordna fakta, arbetssätt och metoder från olika områden för lösandet av aktuella uppgifter och problem.

Fackskolan skall, framhåller FU, ge en utbildning på s. k. mellannivå, både i vad avser målinriktad och allmän utbildning. Ökat utrymme bör ges åt praktiska, konkreta tillämpningar på bekostnad av en längre driven systematik. Det självständiga arbetet, specialarbetet, som FU föreslår, bör ges en något mindre omfattning än på gymnasiet och i regel ej behandla mer teoretiska problemställningar. FU anser det lika viktigt som på gymnasiet att eleverna tränas att självständigt lösa uppgifter av successivt stegrad svårighetsgrad.

Eleverna i fackskolorna bör enligt FU:s mening även få tillfälle att utveckla sina personliga intressen, inte minst på de estetiska och praktiska områdena. I den sociala och ekonomiska fackskolan vill FU åstadkomma detta genom att ge eleverna tillfälle att välja mellan ett antal ämnen för fritt tillval eller, i vissa fall i den sociala fackskolan, en estetisk specialisering. Tillvalen kan omfatta dels ämnen som närmast kompletterar den målinriktade utbildning som ges i fackskolan, dels ämnen från det estetisk-praktiska ämnesområdet.

4.1.2 Yttranden

Praktiskt taget samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran FU:s förslag att inom fackskolan skall finnas tre utbildningsvägar med namnen social, ekonomisk och teknisk fackskola, av vilka den sociala fackskolan närmast är en sammanslagning av skolberedningens humanistiska skola och social-ekonomiska fackskola samt den ekonomiska fackskolan i huvudsak ersätter skolberedningens merkantila fackskola.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund tillstyrker visserligen sammanslagningen till social fackskola men anser att skolan fått en för vag utformning.

LO vill inte motsätta sig sammanslagningen av humanistisk skola och social-ekonomisk fackskola men ifrågasätter om den nya konstruktionen når det avsedda syftet genom att den ej kan anses vara gymnasieavlänkande i samma omfattning som den humanistiska skolan ansetts kunna bli.

Statskontoret anser att försök borde göras med ytterligare sammanslagning, nämligen av den sociala och den ekonomiska fackskolan. Statskontoret anför därvid bl. a. följande.

En sådan sammanslagning kan ske utan att de olika studievägarna behövde förlora sin egenart. Vissa ändringar i timplanen måste givetvis vidtagas men dessa behöver inte vara alltför genomgripande. Denna organisation medför, att

samtliga specialiseringar i social och ekonomisk fackskola kan bibehållas enligt FU:s förslag samt att eleverna inom ramen för ett givet elevantal ges i stort sett samma möjligheter att fritt välja ämnen som intresserar dem. En annan fördel är att en sålunda sammmandragen fackskola inte kräver ett lika stort elevunderlag, som de av FU föreslagna sociala och ekonomiska fackskolorna.

Den här skisserade fackskolan bör dessutom kunna förläggas till orter utan gymnasium, t. ex. i anslutning till grundskola och yrkesskola, utan att detta behöver medföra alltför betungande investeringar i form av lokaler och inventarier.

Statskontoret har skisserat ett förslag till timplan för den sammanslagna fackskolan.

Även *länsstyrelsen i Uppsala län* är inne på tanken att närma dessa två skolor till varandra.

TCO erinrar om att organisationen i sitt yttrande över GU:s betänkanden förordat att namnet gymnasium bör väljas som sammanfattande beteckning för hela det gymnasiala skolsystemet och anser i överensstämmelse härmed det inte riktigt att särskilja de olika slagen av fackskoleutbildning med speciella skolnamn. *TCO* föreslår att namnfrågorna för hela det gymnasiala skolsystemet blir föremål för en samlad prövning för att åstadkomma större enhetlighet och konsekvens.

Av de remissyttrandena, som berört frågan om mål och uppgifter för fackskolan, framgår att fullständig enighet råder om att fackskolan på samma sätt som andra skolformer inom det gymnasiala utbildningssystemet bör bygga vidare på grundskolan och därvid ge en vidgad och fördjupad allmän utbildning samt därjämte genom en målinriktad utbildning ge mer eller mindre utpräglad förberedelse för elevernas kommande yrkesverksamhet.

Av de remissinstanser, som mer allmänt uttalat sig om fackskolans målsättning, synes flertalet i stort sett acceptera den avvägning FU gjort mellan den allmänna och den direkt yrkesinriktade utbildningen.

Bland dem, som uttalat sin anslutning till huvudprinciperna för fackskolans målsättning, kan nämnas *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *veterinärstyrelsen*, *telestyrelsen*, *kanslersämbetet för rikets universitet* och ett flertal *universitetsmyndigheter*, ett stort antal *länsstyrelser* och *kommuner*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, *TCO*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund*.

Skolöverstyrelsen framhåller att fackskolans dubbla målsättning självfallet medför svåra avvägningsproblem men anser principiellt att FU:s förslag till timplanekonstruktion ger goda möjligheter att tillgodose de krav som ställs på fackskolan.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner, att de tre fackskolorna givits en sådan utformning att eleverna bör få rika möjligheter att vid sidan om vissa fackinriktade studier inom skolans ram få utlopp för aktiviteter, som är av betydelse för deras personlighetsutveckling.

Lärarkollegierna vid karolinska och vid farmaceutiska instituten anser att den allmänna målsättningen är ändamålsenlig. Fackskolan synes ge goda möjligheter till viss insikt i allmänna ämnen i förening med god teoretisk utbildning inom något yrkesområde.

TCO noterar samstämmigheten med den målsättning som tidigare fastställts för grundskolan och med vad som nu föreslagits för det nya gymnasiet och ger sitt fulla stöd åt FU:s allmänna riktlinjer för fackskoleutbildningens uppläggning.

Riksförbundet landsbygdens folk instämmer i FU:s uppfattning att ett specialiserat näringsliv kräver en bred grund av allmänt vetande även om den yrkesspecialiserade utbildningen anses vara väsentligast.

Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet finner att den nya skolformen med den utformning den fått utan tvekan bör kunna fylla ett stort behov hos såväl elever om avnämare och utgöra en viktig del av de gymnasiala utbildningsvägarna.

LO synes inte ha något att invända mot den för fackskolan föreslagna målsättningen i stort men anser med hänvisning till vad organisationen anfört i sitt yttrande över 1957 års skolberednings betänkande, att fackskoleproblematiken skulle ha angripits från en helhetssyn på skolproblemet, där i varje fall en precisering av folkhögskolans och yrkesskolans ställning och uppgifter skulle ha gjorts.

Sveriges grossistförbund tillstyrker den målsättning, som utredningen uppsatt för fackskolan, då den utgör en lämplig avvägning mellan det allmänorienterade lärostoffet och det mer yrkesinriktade materialet. *Sveriges köpmannaförbund* hälsar införandet av fackskolor med mycket stor tillfredsställelse och framhåller att den vidgade allmänbildningen och den grundläggande fackutbildningen leder dels till en ökad kompetens hos den ungdom, som söker anställning inom näringslivet, dels till ett säkrare yrkesval, av stort värde sett på längre sikt.

Den allmänna positiva inställning till FU:s realiserande av fackskolans målsättning, som sålunda uttalats i ett stort antal yttranden, nyanseras givetvis, när målet för utbildningen inom de tre slagen av fackskolor tas upp till diskussion. I vissa allmänt positiva yttranden framföres därvid också invändningar och kritiska synpunkter, vilka skall närmare redovisas senare (4.2.2). Även mer allmänt hållen kritik har emellertid framförts och i några fall accepteras FU:s avvägning av målsättningen endast med vissa reservationer.

Stor-Stockholms planeringsnämnd finner sålunda att bl.a. GU:s undersökningar pekar mot en avsevärt mindre differentierad och mindre yrkesinriktad fackskola än den FU föreslagit. *Sveriges handelsgymnasiernas riksförbund* har en motsatt åsikt samt menar att såväl avnämarna som eleverna fäster mer avseende vid specialförberedelser. Förbundet anser inte proportionen mellan allmän och yrkesinriktad utbildning riktig. Även *länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att FU:s avvägning knappast är tillfredsställande.

Sveriges hantverks- och industriorganisation finner att målsättningen kan accepteras som en riktpunkt för fackskolans arbete, dock endast under förutsättning att den målinriktade utbildningen blir så praktisk och yrkesinriktad, att eleverna omedelbart efter avslutad fackskoleutbildning kan träda ut i förvärvsarbetet. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, som tagit till sin uppgift att bedöma förslaget med hänsyn till de direkta avnämarsynpunkter de företräder och därför begränsar sitt yttrande till huvudsakligen den tekniska fackskolan, framhåller till en början att organisationerna i avgivna yttranden över 1957 års skolberednings betänkande uttalade att de då föreslagna fackskolorna kunde komma att fylla en utomordentligt viktig uppgift, då behovet av arbetskraft med sådan utbildning redan vore kännbart och sannolikt komme att öka. Viss risk föreligger emellertid nu för att den föreslagna fackskolans utbildning skall bli av alltför allmänt orienterande art. Det gäller därvid att åstadkomma ett balanserat utbud av utbildningsvägar, som är väl anpassade till arbetsmarknadens behov nu och i framtiden och till elevunderlagets förutsättningar och intressen. Den roll utbildningen i nuvarande läge tillmättes för den ekonomiska utvecklingen understryker ytterligare vikten av en sådan anpassning.

Historielärarnas förening och *Biologilärarnas förening* förklarar att såsom kursplanerna utformats den angivna målsättningen endast kan anses gälla för den sociala fackskolan och inte för övriga fackskolor.

Ett antal remissinstanser har närmare ingått på frågan om fackskolans målsättning i förhållande till andra skolformers. Därvid har särskilt diskuterats fackskolans s. k. gymnasieavlänkande effekt.

I allmänhet anser remissinstanserna att fackskolan bör kunna utgöra ett verkligt lockande alternativ till gymnasiet. Tveksamhet härvidlag uttalas dock i några yttranden. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* anser att risk finns för att fackskolan snarare blir gymnasieinläkande, om inte fackskolans kompetens och målinriktning blir klart preciserade. *Svenska bankföreningen* finner att FU anpassat bl. a. målsättningen för fackskolan i sådan utsträckning till målet för gymnasiet att gränsen mellan skolformerna blivit mindre tydlig. *SACO* är inne på liknande tankegångar. Relationerna till gymnasiet diskuteras utförligt av *Läroverkslärarnas riksförbund*. Enligt förbundets mening är det naturligt att ställa kravet på fackskolan dels att dess utbildning skall vara av hög kvalitet, dels att dess mål och slutkompetens skall ha sådan inriktning, att den nya skolformen kommer att betraktas som ett gott alternativ till »egentlig» gymnasieutbildning. När det gäller den allmänna nivån på utbildningen ställer förbundet sig tvivlande till möjligheten att inom den angivna tidsramen såsom kursplanerna utformats nå de uppsatta målen och menar att detta förhållande kan äventyra förtroendet för skolan. I fråga om inriktningen av fackskolans mål och slutkompetens synes förbundets mening vara att denna blivit alltför allmän

och förhållandevis litet direkt yrkesförberedande, varigenom fackskolan skulle kunna bli mindre attraktiv. Överensstämmelsen med gymnasiets mål anses vidare vara stor, vilket kan leda till att ungdomarna i alltför stor utsträckning väljer gymnasium i första och fackskola i andra hand eller begagnar sig av fackskolan för att få en kontinuerlig 4-årig studiegång till gymnasiekompetens.

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund betvivlar fackskolans gymnasieavlänkande effekt samt anför:

GU:s prognoser över den framtida efterfrågan på gymnasial utbildning och speciellt antagandet om den höga gymnasiefrekvensen medför ett betydligt annorlunda rekryteringsläge för fackskolan än vad som kunde förutses för några år sedan. Man hade då betydligt större skäl att tala om behovet av en gymnasieavlänkande utbildningsväg. Det fanns anledning att räkna med att fackskolan i förhållandevis stor utsträckning skulle komma att rekrytera elever, som hade goda förutsättningar att fullfölja en teoretisk utbildning av gymnasiekaraktär men som av olika skäl var mer inställda på att relativt snabbt komma ut i arbetslivet. I dagens läge har vi emellertid större anledning att beteckna fackskolans rekryteringsunderlag som mer yrkesskolelämpat, vilket inte är ett negativt omdöme utan ett uttryck för konsekvenserna av den högre gymnasiefrekvensen. Detta leder också till den slutsatsen att fackskolans slutgiltiga utformning måste ta erforderlig hänsyn till yrkesskolornas framtida konstruktion.

4.2 Differentiering m. m.

4.2.1 Fackskoleutredningen

4.2.1.1 *Gemensam utbildning* (FU s. 50 ff.)

FU framhåller att fackskolan, yrkesskolan och gymnasiet kommer att tillsammans bilda ett väsentligt mer flexibelt skolsystem än det nuvarande. FU finner det sannolikt att i detta flexibla skolsystem en skolform som fackskolan, som inom sig innesluter flera skilda studievägar, lättare kommer att framstå som ett tämligen väl definierat eller enhetligt begrepp om dess olika delar kan uppvisa ett flertal gemensamma drag i fråga om mål, innehåll, organisation och arbete.

Starka skäl talar enligt FU:s uppfattning för att läroplanen skall uppbyggas kring en kärna av för alla elever gemensamma ämnen och dessutom ge utrymme för en mera allmän arbets- och studieträning. Samtliga elever bör sålunda bibringas ökade kunskaper och färdigheter i svenska, samhällskunskap, främmande språk och i viss utsträckning matematik.

De för fackskolorna gemensamma ämnena och veckotimmarna enligt FU:s förslag framgår av följande sammanställning.

För olika fackskolor gemensamma ämnen

Ämne	Årskurs 1			Årskurs 2		
	Antal veckotimmar			Antal veckotimmar		
	Sf	Ef	Tf	Sf	Ef	Tf
Svenska	4	4	4	3	3	
Engelska	3	3	3 ¹	3	3	
Livsåskådnings- och religionskunskap ..				2	2	
Samhällskunskap	2	2		(2)	2 ²	2 ³
Konsumentkunskap	2	(2 ⁴)			(2 ⁴)	
Psykologi	2	2		2	(2 ⁵)	
Gymnastik	3	3	3	2	2	2
Specialarbete				2	2	
Timme till förfogande				1	1	
Summa	16	14 (16)	10	15 (17)	15 (17)	4

¹ Alternativt tyska.² Gemensam kurs med sociala fackskolors samhällsspecialisering.³ Kursen omfattar huvudmoment, som i social och ekonomisk fackskola fördelats på båda årskurserna.⁴ Tillvalsämne, samma kurs som i sociala fackskolors första årskurs.⁵ Tillvalsämne, samma kurs som i social fackskola men med viss inriktning på ekonomisk psykologi.

FU framhåller i anslutning härtill bl. a. följande. I den sociala och den ekonomiska fackskolan är utrymmet för gemensamma ämnen störst. Även om FU:s förslag beträffande den tekniska fackskolan innebär att ökat utrymme beretts åt de allmänna ämnena har dock denna skolas särart blivit mer framträdande än de övrigas. Den tekniska fackskolan har emellertid något större gemensamt ämnesinnehåll med övriga fackskolor än sammanställningen utvisar. Sålunda innehåller ämnet ergonomi i teknisk fackskola stora inslag av psykologi och biologi och i ämnet företagsekonomi finns åtskilliga kursmoment gemensamma med motsvarande undervisning i ekonomisk fackskola. Slutligen är även stora kurspartier i ämnena matematik, fysik och kemi gemensamma i den tekniska fackskolan och i den sociala fackskolors naturvetenskapliga specialisering.

I fråga om ämnet *livsåskådnings- och religionskunskap* framför FU följande principiella synpunkter (FU s. 43).

FU anser att både sakliga och psykologisk-pedagogiska skäl motiverar att skolan genom sin undervisning bl. a. skall försöka göra eleverna medvetna om värdet och behovet av en — helst personligt tillägnad — livsåskådning. Undervisningen bör därför i första hand inriktas häremot. Mot den så erhållna bakgrunden bör det bli naturligt att redogöra för efter vilka olika vägar människorna fått sitt behov av livsåskådning och förankring i tillvaron tillfredsställt. I anslutning härtill ges eleverna kunskaper om de olika religionerna, likheter och olikheter, karakteristiska drag och idéhistoriska data m. m. Liksom i grundsko-

lan bör eleverna få bilden av religiösa problem och livsåskådningsproblem belysta också med en objektiv redogörelse för de strömningar som satt religiösa sanningars värde i fråga. I samband härmed tas så upp olika etiska frågor till behandling och diskuteras hur man med utgångspunkt i olika livsåskådningar och med olika livsinställning ser på dessa frågor.

Vad FU här anfört motiverar att detta ämne skulle förekomma i samtliga fackskolor och utredningen har också lagt in ämnet på timplanen för såväl den sociala som den ekonomiska fackskolan. Det torde för övrigt vara första gången, i varje fall på senare tid, som ett ämne av denna karaktär förekommer på timplanen för ekonomisk (merkantil) utbildning. I den av FU föreslagna utformningen har ämnet över huvud taget icke tidigare förekommit i det allmänna skolväsendet. Däremot har ämnet livsåskådnings- och religionskunskap sedan lång tid varit ett ofta företrätt ämne inom folkhögskolorna, där det visat sig vara ett uppskattat undervisningsämne och av stort värde för eleverna. I fråga om den tekniska fackskolan har FU nödgats mot varandra väga önskemålen om en allmänt inriktad undervisning i livsåskådnings- och religionskunskap och en för de blivande teknikerna mer speciell undervisning i företagsekonomi. Om än med tvekan har utredningen funnit sig böra för dagen låta det förra ämnet stå tillbaka för det senare, men förutsätter att även i denna fackskola viss orientering i livsåskådningsfrågor ges, dock utanför timplanen.

I ett *särskilt yttrande* (FU s. 739 ff.) har ledamoten Göte Rudvall anfört att enligt hans mening ämnet livsåskådnings- och religionskunskap bort beredas plats med två veckotimmar också i teknisk fackskola. Tid härför bör enligt reservanten erhållas genom att ämnet företagsekonomi får utgå som självständigt ämne på de linjer i den tekniska fackskolan där det förekommer.

FU har givit den sociala och den ekonomiska fackskolan samma organisatoriska utformning i fråga om uppdelning på ämnesgrupper, gemensamma ämnen, specialiseringar samt ämnen för fritt tillval. Som andra gemensamma drag kan nämnas timmar till förfogande, specialarbete, frivillig teckning och frivillig musik (FU s. 54 ff.).

Fackskoleutredningen understryker att alla möjligheter till *samläsning* mellan olika klasser och olika fackskolor i samma kommun bör tillvaratagas. Särskilt gäller detta ämnen för fritt tillval och andra ämnen med relativt låga elevantal (FU s. 58).

4.2.1.2 *Social fackskola* (FU s. 45 ff. och s. 59 ff.)

Den sociala fackskolan skall enligt FU förutom vidgad och fördjupad allmän utbildning främst ge en förberedande utbildning för sociala och andra yrken, som på olika sätt i hög grad innebär kontakt med andra människor och som av sina utövare kräver förmåga att arbeta självständigt, att organisera arbetsuppgifterna samt att samarbeta med, leda, instruera och hjälpa andra människor. Utbildningen bör därför ge eleverna ökade insikter i olika frågor rörande mänsklig samlevnad samt god kunskap om samhället och sådana organ som på

skilda områden söker ta vård om och ge service åt de enskilda människorna. Genom den allmänna bredden i utbildningen kan den sociala fackskolan liksom den av skolberedningen föreslagna humanistiska skolan enligt FU:s mening också bli ett studiealternativ för elever som ännu inte vunnit klarhet om sitt framtida yrkesval och som därför önskar en tämligen allmän utbildning (FU s. 45). FU anser det för övrigt vara svårt att dra en gräns mellan allmän utbildning och fackutbildning i den sociala fackskolan. Flera av de yrken som beräknas komma att rekryteras med elever från den sociala fackskolan är nämligen av sådan art att en utbildning av allmän karaktär också innebär en lämplig yrkesförberedelse.

FU konstaterar att en allmän tendens i alla högindustrialiserade länder är att yrkesvalet hos flertalet ungdomar alltmer förskjutes mot högre åldrar. Bland skälen härför nämnes ökat antal valmöjligheter, större geografisk rörlighet och stigande välstånd. Samtidigt har kraven från arbetsgivarnas sida beträffande ungdomarnas kunskaper och allmänna mognad vid inträdet i näringslivet ökat. Den ökade efterfrågan på gymnasial utbildning under det senaste årtiondet ser FU till en avsevärd del som ett uttryck för en önskan från elevernas och föräldrarnas sida att uppskjuta yrkesvalet genom en förlängd, föga specialiserad utbildning. Den sociala fackskolan bör därför enligt FU:s mening kunna intressera elever som önskar fortsatt allmän utbildning men som anser att gymnasie-studierna skulle bli alltför långa eller krävande.

FU understryker emellertid att utbildningen i den sociala fackskolan inte skall vara så allmän, att flertalet elever måste fortsätta sin utbildning innan de kan bli användbara i arbetslivet. I detta avseende skiljer sig, framhåller FU, den sociala fackskolan från den av skolberedningen föreslagna humanistiska skolan, som uttryckligen sades vara »allmänbildande och inte yrkesinriktad». Den sociala fackskolan skall visserligen tillgodose behovet av förlängd allmän utbildning men den är samtidigt en fackskola som i första hand förbereder för sociala yrken. Härigenom tillgodoser denna skola enligt FU:s mening också en väsentlig del av syftet med den av skolberedningen föreslagna socialekonomiska fackskolan.

Enligt FU:s förslag skall de för alla elever *gemensamma ämnena* uppta ett stort utrymme, nämligen i första årskursen 25 och i andra 22 veckotimmar. Bland dessa finns ett antal samhällsinriktade ämnen med tillsammans relativt högt timtal, nämligen samhällskunskap, historia, familjekunskap, konsumentkunskap, psykologi samt livsåskådnings- och religionskunskap.

I första årskursen erbjuds två *specialiseringar*, en språklig och en naturvetenskaplig, omfattande vardera 7 veckotimmar. I den språkliga studeras ytterligare två moderna språk, i den naturvetenskapliga matematik och naturvetenskapliga ämnen.

I andra årskursen föreslås eleverna få ägna 8 veckotimmar åt endera av följande fyra specialiseringar, nämligen

- a) språklig,
- b) naturvetenskaplig,
- c) samhällelig,
- d) konsumtionsekonomisk.

FU föreslår vidare att eleverna i den sociala fackskolan i första årskursen skall välja ämnen för *fritt tillval* omfattande 3 veckotimmar och i andra årskursen 5 veckotimmar.

Genom specialiseringarna vill FU tillgodose det behov av utbildning, som krävs av elever inriktade mot särskilda yrkesområden. För serviceyrken, t. ex. inom kommunikationsverken, är goda språkkunskaper önskvärda, medan för vissa vårdyrken, t. ex. sjuksköterskeyrket, kunskaper i naturvetenskapliga ämnen utöver grundskolan är av betydelse. Inom samhällsspecialiseringen i årskurs 2, med karaktärsämnet socialkunskap, ges en mer omfattande orientering om olika yrkesområden inom sektorn av sociala och vårdande yrken jämte service-sektorerna. Den fjärde specialiseringen, konsumtionsekonomisk specialisering, är en nyhet. FU framhåller (FU s. 46) att det vid remissbehandlingen av skolberedningens betänkande från flera håll framfördes önskemål om en utbildningsväg av detta slag. På grund härav uppdrogs åt FU att undersöka »det behov som prövats föreligga av hemekonomisk, hushållsteknisk eller konsumtionsekonomisk utbildning med hjälp av tillvalsämnen eller på liknande sätt». I skrivelse den 12 november 1962 framlade FU ett preliminärt förslag om en konsumtions-ekonomisk specialisering. Förslaget vann flertalet remissinstansers gillande. Det framhölls därvid bl. a. att det behövs yrkesmänniskor, som kan ge råd och upplysningar i konsumtionsfrågor och som kan delta i prov och laborationsarbete samt medverka till en på lång sikt ändamålsenlig produktion och distribution i fråga om livsmedel, textilier och bosättningsartiklar. FU instämmer i denna bedömning och anser dessutom att många befattningshavare inom vårdyrken liksom övrig personal inom olika samhällsliga institutioner har behov av en ganska omfattande material- och varukunskap. Karaktärsämnet i den konsumtionsekonomiska specialiseringen är konsumentkunskap.

FU säger sig ha strävat efter att skapa en god balans mellan teoretiska, praktiska och estetiska ämnen och mellan teoretiska och praktiska moment inom de olika ämnena. Många vårdyrken kräver, förutom ett gott praktiskt handlag, också förståelse för den yttre miljöns betydelse och i det senare fallet har enligt FU:s mening de estetiska ämnena en viktig uppgift att fylla. Inom ramen för ämnena för fritt tillval finns dessutom möjlighet för eleverna att odla estetiska och praktiska specialintressen. För att ytterligare tillgodose behovet av estetisk utbildning föreslår FU att möjlighet skapas att efter medgivande av Kungl. Maj:t inrätta en femte, *estetisk specialisering* i årskurs 2. Denna anser FU dock endast kan komma till stånd på större orter, som erbjuder tillfredsställande elevunderlag och förfogar över erforderliga lokal- och lärarresurser (FU s. 47).

4.2.1.3 *Ekonomisk fackskola* (FU s. 47 f. och 68 ff.)

FU framhåller att den ekonomiska fackskolans *uppgift* är att ge — förutom vidgad och fördjupad allmän utbildning — även en för direkt inträde i näringslivet målinriktad utbildning (FU s. 47).

Liksom i fråga om den sociala fackskolan är, framhåller FU, gränsdragningen mellan undervisning av allmän och yrkesförberedande karaktär vanskelig och ytterst beroende av elevens framtida verksamhet. Då avsikten är att den ekonomiska fackskolan skall utbilda befattningshavare i s. k. mellangrader, bör enligt FU:s mening ges dels en allmän överblick över t. ex. företagsekonomiska frågeställningar, dels grundliga kunskaper om sådana moment som är av omedelbar betydelse för kommande arbetsuppgifter. FU understryker samtidigt att utbildningen inte får bli alltför teoretisk och att en avgränsning mot gymnasiernas mer teoretiskt betonade utbildning därför är naturlig. Å andra sidan bör den inte heller vara huvudsakligen praktisk i den meningen att de manuella färdigheterna får spela huvudrollen. FU har sökt lösa detta avvägningsproblem genom att lämna ett inte oväsentligt utrymme åt kontorstekniska rutiner utan att därför eftersätta kravet på teoretiska kunskaper.

De för samtliga elever i den ekonomiska fackskolan *gemensamma ämnen* föreslås få ett stort utrymme, nämligen 29 veckotimmar i årskurs 1 och 22 veckotimmar i årskurs 2. Som tidigare framhållits (4.2.1.1) är åtskilliga av dessa ämnen också gemensamma med social fackskola.

Alla elever i ekonomisk fackskola skall enligt FU:s förslag läsa *företagsekonomi*, som är ett blockämne och omfattar redovisning — vari ingår en del av den traditionella bokföringen — distribution, administration, handelslära och handelsräkning. Genom att inga bestämda avgränsningar göres mellan ämnesdelarna, anser FU att eleverna får en helhetssyn på företaget. Företagsproblemen skall bli allsidigt belysta och de bokföringsmässiga sidorna skall inte dominera undervisningen. FU anser sig därigenom kunna bidra till att skapa en riktigare bild hos eleverna av det ekonomiska livet inom ett företag. FU föreslår också att i första årskursen skall ingå en för alla elever gemensam kurs i maskinskrivning och maskinräkning, med syfte att i första hand lära eleverna den tekniska färdigheten i vidare mening och inte att uppöva skrivhastigheten. Eleverna skall vidare få välja mellan att delta i undervisningen i matematik eller stenografi, vardera ämnet omfattande tre veckotimmar i båda årskurserna. Elevernas val bör icke vara bundet till deras val av specialisering.

FU föreslår en ganska svag *differentiering* av den ekonomiska fackskolan. Den ekonomiska fackskolan bör enligt FU:s mening ge en god allmän kontorsutbildning, med sikte på verksamhet inom vida områden av handel och kontor samt allmän och enskild förvaltning.

I årskurs 1 förekommer ingen specialisering.

I andra årskursen skall enligt FU:s förslag en mindre omfattande specialisering ske. För denna begränsade specialisering, som omfattar 6 veckotimmar, anser FU att utbildningen inte — såsom i tidigare avgivet preliminärt förslag — bör differentieras på linjer eller grenar. Eleverna föreslås få välja mellan

- a) kameral specialisering,
- b) distributionsspecialisering,
- c) förvaltningsspecialisering,
- d) korrespondensspecialisering.

Förvaltningsutbildningen innebär en nyhet jämfört med skolberedningens förslag, där ifrågavarande utbildning ingick i den social-ekonomiska fackskolan. Korrespondensutbildningen omfattar ämnena svensk och engelsk affärskorrespondens samt praktiskt sekreterarbete.

Liksom i den sociala fackskolan bör eleverna i den ekonomiska fackskolan även få välja ämnen för *fritt tillval*. Detta tillval föreslås i första årskursen omfatta 6 veckotimmar och i andra årskursen 7 veckotimmar. Ämnena skall antingen komplettera den obligatoriska ekonomiska utbildningen eller syfta till att bredda och fördjupa elevernas individuella intressen, även på t. ex. det estetiska området.

4.2.1.4 Teknisk fackskola (FU s. 48 f. och s. 76 ff.)

Enligt FU:s mening bör den tekniska fackskolans *uppgift* vara att — förutom vidgad allmän utbildning — ge sådan målinriktad teknisk utbildning på mellan nivå att eleverna efter skolgångens slut direkt kan inträda i näringslivet på i stort sett sådana befattningar, vilka de s. k. institutsingenjörerna hittills rekryterat (FU s. 48).

FU framhåller, att den tekniska utbildningen på denna nivå hittills varit ganska starkt specialiserad och uppdelad på ett jämförelsevis stort antal specialiteter. Enligt FU:s uppfattning begränsas härigenom elevernas frihet i fråga om val av yrke och anställning på ett ofördelaktigt sätt, samtidigt som företagen riskerar att få anställda med en utbildning som inte är anpassad till deras arbetsuppgifter. FU anser att skolan aldrig kan så i detalj följa den tekniska utvecklingen på arbetsplatsen att en viss inskolning i företaget kan undvaras, då en befattningshavare med nyligen avslutad teknisk utbildning anställs. Enligt FU:s mening kommer en bredare och bättre grundutbildning, teknisk likaväl som allmän, att öka elevernas möjligheter att tillgodogöra sig den specialutbildning som sålunda under alla förhållanden måste ges på arbetsplatsen. FU har sökt att ge den tekniska fackskolan ett större inslag av allmänna ämnen och mindre grad av specialisering än vad som hittills varit vanligt inom det tekniska ämnesområdet.

Enligt FU:s uppfattning talar arbetsmarknadens redovisade behov av tekniker av olika slag för en relativt stark yrkesinriktning av den tekniska fack-

skolan. Den egentliga fackutbildningen har FU också givit ett betydligt större utrymme i denna fackskola än i övriga fackskolor.

Ämnena i den tekniska fackskolan kan uppdelas i tre grupper; nämligen med övriga fackskolor gemensamma allmänna ämnen, för samtliga linjer i teknisk fackskola gemensamma ämnen samt de olika linjernas karaktärsämnen. De med övriga fackskolor gemensamma ämnena svenska, engelska, alternativt tyska, samhällskunskap och gymnastik omfattar sammanlagt för båda årskurserna 14 veckotimmar. De för de olika linjerna gemensamma ämnena matematik, fysik, kemi, ergonomi och företagsekonomi omfattar sammanlagt drygt 20 veckotimmar. De olika linjernas karaktärsämnen slutligen upptar i första årskursen 13 veckotimmar, huvudsakligen undervisning i grundläggande tekniska ämnen, och i andra årskursen 21 veckotimmar tekniska tillämpningsämnen.

Skolberedningen föreslog inom den tekniska fackskolan tre *linjer*, en maskinteknisk, en elektroteknisk (av FU benämnd elteknisk) och en byggnadsteknisk linje (av FU kallad byggteknisk). FU finner inte anledning göra någon ändring häri men föreslår därjämte inrättandet av en kemiteknisk linje, varigenom önskemål som framförts från ett flertal remissinstanser skulle tillgodoses. FU har efter kontakter med representanter för avnämarna ingående prövat frågan om differentieringen inom de olika linjerna samt föreslår att de *maskintekniska* och *kemitekniska* linjerna i princip skall vara ogrenade. På den maskintekniska linjen har dock utrymme beretts för viss valfri specialisering. I undantagsfall bör denna specialisering kunna tillgodose det utrymme för en viss branschanpassning, varom önskemål i några fall framförts av avnämarna. Specialiseringen inom den maskintekniska linjen föreslås omfatta fem veckotimmar i årskurs 2 inom ettdera av ämnena konstruktion, produktion eller energi.

För den *eltekniska* linjen har FU liksom skolberedningen funnit att en grendelning är motiverad. De två föreslagna grenarna, elkraftgren och elektronikgren, motsvarar en differentiering som är vanlig i den nuvarande tekniska utbildningen och som svarar mot den uppdelning som finns på arbetsmarknaden mellan det elkrafttekniska och teletekniska området. Vardera grenen innehåller två huvudämnen om tillsammans 14 veckotimmar och därutöver ett ämne om 5 veckotimmar, som är avsett att ge orientering om den andra grenens huvudområden.

Även för den *byggtekniska* linjen föreslår FU i överensstämmelse med skolberedningen en uppdelning på grenar, benämnda byggteknisk samt väg- och vattenbyggnadsteknisk gren. Den föreslagna differentieringen har dock gjorts något svagare än i skolberedningens motsvarande förslag. Den föreslagna timplanen innehåller därför en för de båda områdena gemensam kärna i årskurs 2 jämte en specialisering som omfattar 10 veckotimmar. I denna ingår även en orientering i den andra grenens karaktärsämnen.

I den föreslagna tekniska fackskolan ställs eleverna vid två tillfällen inför en valsituation, nämligen vid inträdet i fackskolan, då linje skall väljas, samt vid

övergång till årskurs 2, då specialisering skall väljas. FU anser, att eleverna i den tekniska fackskolan efter avslutandet av den för inträde i årskurs 2 föreslagna praktiken bör ha vunnit sådan klarhet över sitt yrkesval, att de vid denna tidpunkt kan göra ett realistiskt val av gren eller specialisering (FU s. 49).

4.2.2 Yttranden

FU:s principiella uppfattning att läroplanerna för de olika fackskolorna skall uppbyggas med en kärna av för alla elever gemensam utbildning tillstyrkes av de remissinstanser som yttrat sig härom. Avvägningen mellan den gemensamma och den mer målinriktade utbildningen synes i stort sett ha befunnits tillfredsställande.

Skolöverstyrelsen säger sig dela FU:s uppfattning, att specialiseringen också beträffande den målinriktade utbildningen bör stå tillbaka för en bred grundutbildning. Med hänsyn härtill är det riktigt att, som FU strävat efter, göra tim- och kursplanerna i årskurs 1 så lika att övergång från en studieväg till en annan inom fackskolan utan alltför stora svårigheter blir möjlig efter det första året. För ett uppskjutande av specialiseringen talar enligt överstyrelsens mening även det förhållandet, att de yrkesområden, som eleverna övergår till efter genomgången grundskola, är utsatta för stora förändringar. Överstyrelsen anser utformningen av den ekonomiska fackskolan i dessa avseenden föredömlig.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker allmänt de specialiseringar och linjedelningar, som föreslås inom de olika fackskolorna. De synes uppfylla det väsentliga kravet att täcka vida fält av arbetsmarknaden och därmed icke låsa dessa ungdomar i alltför snäva specialiseringar.

Enligt *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm* måste en grundläggande synpunkt vara att samordning sker mellan olika fackskolelinjer och gymnasiekurser så, att en lärare kan använda likartad disposition för sin undervisning på olika linjer.

TCO bedömer positivt FU:s strävan att ge mesta möjliga utrymme åt den gemensamma utbildningen samtidigt som berättigade krav på specialisering och fackinriktad utbildning tillgodoses.

FU:s förslag beträffande ämnet *livsåskådnings- och religionskunskap* har föranlett uttalanden från ett stort antal remissinstanser. Många uttalar därvid att ämnet även bör uppföras på teknisk fackskola. Sådana önskemål framförs av bl. a. *skolöverstyrelsen*, de *domkapitel* som yttrat sig härom, ett antal *länsstyrelser* och *kommuner*, *TCO*, *Kristensdomslärarnas förening*, *Fredrika Bremerförbundet*, *Målsmännens riksförbund* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*.

Argumenteringen för införandet av ämnet på teknisk fackskola är sammanfattningsvis följande.

Allmänt framhålles att FU inte angivit något bärande motiv för att utestänga

ämnet i den tekniska fackskolan. Man understryker vikten av att även tekniker i sin utbildning erhåller grundläggande undervisning i frågor, som har betydelse för framtida arbetsledare och deras förhållande till andra människor. Ämnets begränsning till de sociala och ekonomiska fackskolorna och dess ersättande i den tekniska med företagsekonomi synes stå i strid mot huvudsynpunkten, att specialisering bör hållas tillbaka inom fackskolorna. Man hyser också tvivel om hur man praktiskt skall kunna förverkliga förslaget att utanför timplanen i den tekniska fackskolan kunna ge viss orientering i livsåskådningsfrågor.

För FU:s förslag, dvs. att ämnet inte skall förekomma på teknisk fackskola, uttalar sig bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning*.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner, att man noggrant bör överväga om icke ämnet bör upptagas inom denna fackskola. Men då behovet av att i den tekniska fackskolan bereda utrymme för rena fackämnen är stort, anser överstyrelsen, att det för dagen knappast låter sig göra att införa ämnet på timplanen.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser att undervisning i religionskunskap överhuvudtaget inte skall förekomma i fackskolan.

Frågan om ämnets timtal och benämning behandlas under 4.3.2.

I fråga om differentieringen av den sociala fackskolan anför *skolöverstyrelsen* bl. a. följande.

Överstyrelsen instämmer i vad FU anfört om att för de yrkesbestämde eleverna, som till mycket stor del syns komma att söka sig till sociala yrken, en specialisering enbart efter intressen är det naturligaste utbildningsalternativet, men att utbildningen inom social fackskola dock måste ges en sådan inriktning, att den i första hand förbereder för kontakt- och serviceyrken eller vårdyrken. Överstyrelsen framhåller också vikten av att denna fackskola ger eleverna en omfattande yrkesorientering, så att de efter skolan med viss säkerhet kan välja yrke inom den sociala sektorn av yrkeslivet. Den av FU föreslagna konstruktionen av den sociala fackskolan finner överstyrelsen lämplig och biträder den föreslagna fördelningen av ämnen på grupperna gemensamma ämnen, ämnen för specialisering och ämnen för fritt val.

Överstyrelsen har diskuterat huruvida inte de föreslagna differentieringarna i den sociala fackskolans årskurs 1 skulle kunna undvikas genom att matematik och eventuellt även fysik och kemi fördes till de obligatoriska, gemensamma ämnena. Då den för denna fackskola stora avnämargrupp, som representerar vårdområdet, starkt hävdar behovet av att skolan kan ge ett gott teoretiskt underlag i de naturvetenskapliga ämnena och då en grupp elever är intresserade av språk men ej i samma utsträckning av matematik, har överstyrelsen emellertid funnit skäl för de föreslagna språkliga respektive naturvetenskapliga specialiseringarna i årskurs 1.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att skillnaden beträffande målinriktningen mellan å ena sidan den ekonomiska och tekniska fackskolan och å andra sidan den sociala är större än vad FU synes mena och anför följande.

Den sociala fackskolans uppgift synes vara att ge eleverna en vidgad allmän utbildning, som visserligen bör förbereda för vidare utbildning inom några sektorer av arbetsmarknaden men som i regel ej kan göra eleverna skickade att utan någon form av vidareutbildning efter avslutade fackskolestudier direkt söka sig ut i arbetslivet.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller vidare, att den sociala fackskolan är i mångt och mycket en nykonstruktion och i betydligt mindre utsträckning än de två övriga fackskolorna bygger på erfarenheter från existerande skolformer. Det torde därför vara viktigt, att man låter de första årens erfarenheter ligga till grund för eventuellt erforderliga justeringar av kursplaner och specialiseringar. Styrelsen noterar dock med tillfredsställelse, att man i första årskursen skall erbjudas endast två specialiseringar. Den för andra årskursen föreslagna uppdelningen på fyra specialiseringar accepterar styrelsen under förutsättning att även den konsumtionsekonomiska specialiseringen och samhällsspecialiseringen betraktas som i första hand ägnade att tillvarata olika elevgruppers intresseriktning och icke att ge någon avslutad yrkesutbildning.

NKI-skolan finner uppläggningsen av utbildningen något diffus. Vilka ungdomar den kommer att locka och hur pass attraktiv den kommer att bli, vet man i dag ingenting om och anser det därför meningslöst att argumentera för och emot olika specialiseringar som erbjuds eleverna.

Svenska kommunförbundet liksom *Svenska stadsförbundet* anser att det med fog kan hävdas, att den sociala fackskolan, oaktat den nu fått en i förhållande till skolberedningens förslag starkare vändning mot de sociala och vårdande yrkena, alltjämt inte är tillräckligt målinriktad. Såväl *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* som *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser, att differentieringen bör inträda så sent som möjligt. Centerförbunden framhåller därvid, att tillvalssystemet bör omarbetas i syfte att erhålla färre och fastare tillvalskombinationer särskilt under första årskursen. *Länstyrelsen i Kalmar län* biträder däremot förslaget om att införa ämnen för fritt tillval och möjlighet till specialisering såväl i årskurs 1 som årskurs 2. *Fredrika Bremerförbundet* framhåller, att den sociala fackskolan lätt kan få ett dubbelt ansikte utåt. Dess beteckning kan nämligen ge en uppfattning, att det rör sig om en yrkesinriktad utbildning av samma typ som den tekniska fackskolan erbjuder. Men om sålunda dess yrkesutbildande karaktär bör understrykas är det samtidigt väsentligt att denna skola ges en profil, som klart skiljer den från den humanistiska lärokursen inom gymnasiet.

Några remissinstanser har ingått på en diskussion rörande några särskilda inom denna skola företrädda ämnesområden.

LO anför följande.

LO finner dock att man genom några alternativa ämnen inom den sociala fackskolan skulle kunna ge de elever, som så önskar, en något mer målinriktad utbildning passande för vårdnads- och sociala yrken. Detta skulle i första hand

gälla det sista studieåret och får inte innebära att dessa elever skall få svårare att fortsätta sin utbildning för högre teoretisk kompetens. Den föreslagna kompletteringen skulle kunna bidra till att förbättra tillgången på utbildad arbetskraft inom de sociala och vårdande områdena. Samtidigt bör också framhållas, att om man på detta sätt får en mer yrkesinriktad del inom den sociala fackskolan motsvarande den som finns inom den ekonomiska och tekniska fackskolan, kan man undvika att de yrkesbestämda slussas in i de sociala och vårdande yrkena mer eller mindre mot sina egna önsknings.

Bl. a. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* och *NKI-skolan* förordar, att estetisk specialisering införes som en allmän variant och ej göres beroende av Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall. *TCO* är tveksam på denna punkt men ifrågasätter om inte förfarings sättet borde göras administrativt enklare. *Läroverkslärarnas riksförbund* betonar också vikten av att estetiska ämnen blir i realiteten åtkomliga även för dem som skall gå vidare i teoretiska studier.

I fråga om den naturvetenskapliga specialiseringen finner *Riksförbundet landsbygdens folk* att undervisningen i främst biologi och företags ekonomi är otillräcklig.

Svenska landstingsförbundet anser, att *FU*:s förslag till specialisering och val av tillvalsämnen icke helt tillfredsställer vårdyrkenas krav på en lämplig avvägning mellan de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnena.

Skolöverstyrelsen biträder *FU*:s förslag att ekonomisk fackskola får ett med övriga fackskolor i viss utsträckning gemensamt innehåll och finner det vara värdefullt att samhörigheten med sociala fackskolan särskilt har markerats med samma timtal i gemensamma ämnen. Likaledes biträder överstyrelsen den föreslagna konstruktionen av skolan med tillvalsgrupper och specialiseringar. *Arbetsmarknadsstyrelsen* konstaterar att förslagen till differentiering på specialiseringar i stort sett motsvarar vad styrelsen funnit önskvärt och ändamålsenligt. *FU*:s förslag till differentiering av den ekonomiska fackskolan ger enligt *Sveriges grossistförbunds* uppfattning en lämplig avvägning mellan allmänna ämnen och fackämnen. Det är därvid särskilt tillfredsställande, att specialiseringen ej drivits längre än till föreslagna sex timmar under årskurs 2. I allt väsentligt tillstyrker *Sveriges allmänna exportförening*, *Samfundet för affärsutbildning* och *Svenska inköpsledares förening* den föreslagna konstruktionen av den ekonomiska fackskolan, som synes vara planerad på ett praktiskt och ändamålsenligt sätt. *LO* tillstyrker den föreslagna utformningen och anför följande.

Den ekonomiska fackskolan torde komma att få stor betydelse för att fylla de utbildningssökandes och arbetsmarknadens krav på ekonomisk utbildning på denna nivå. Den torde medverka till att motverka de alltför korta utbildningar, som i stor utsträckning förekommer och som bidragit till att skapa vissa sysselsättningsproblem på arbetsmarknaden.

Mera kritiskt inställda är *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, vilka framhåller, att skolan blivit något för teoretiskt inriktad, varigenom svårigheter kan uppstå för dess elever att efter genomgången fackskola göra sina kunskaper direkt användbara i näringsliv och förvaltning.

Enligt *Läroverkslärarnas riksförbunds* mening har FU i sin utformning av tim- och kursplaner inte följt den angivna målsättningen i den utsträckning som hade varit önskvärd utan mera sökt tillgodose den del, som avser en fördjupning av allmän bildning, och i allt för liten omfattning den del, som gör eleverna skickade till direkt utträde i arbetslivet. Förbundet är vidare tveksamt, om FU lyckats förverkliga den i direktiven angivna målsättningen, att fackskolorna även bör ersätta de nuvarande praktiska realskolorna.

Några remissinstanser har upptagit en diskussion om utbildningsmålet i den ekonomiska fackskolan jämfört med gymnasiet inom den ekonomiska lärokursen. *Lärarkollegiet vid handelshögskolan i Göteborg* kritiserar utredningen för att den ej har preciserat den ekonomiska sektorns integrerande utbildningsbehov och anför bl. a. följande.

Inte heller har FU åstadkommit en nivådelning, angivande vilka delar av skolsystemet, som skall tillgodose det ena eller andra utbildningsmålet. Beskrivningarna av utbildningsnivån är mycket allmänt hållna och synes kunna passa in på jämväl gymnasieekonomer. Det bör bestå högst väsentliga skillnader mellan gymnasiet och fackskolans utbildningsnivå, betingade av bl. a. olikheter i elevmaterialet. Vidare måste de fackskoleutbildades arbetsuppgifter antas vanligen ligga betydligt närmare rutinarbetet än de gymnasieutbildades.

Enligt *Svenska bankföreningens* uppfattning är det svårt att till fullo inse det motiverade i att införa två så pass likartade utbildningsvägar som ekonomisk lärokurs i gymnasiet och ekonomisk fackskola. Antingen skall gymnasiet ge en mer kvalificerad utbildning, i högre grad inriktad på teoretiska och orienterande ämnen, eller också skall tyngdpunkten i fackskolan förskjutas mot praktiska ämnen på de mera teoretiska eller orienterande ämnenas bekostnad. Föreningen är i valet mellan dessa båda vägar närmast benägen att förorda den senare och anser sig kunna tillstyrka FU:s förslag endast under förutsättning att en sådan klarare gränsdragning mellan gymnasiet ekonomiska lärokurs och den ekonomiska fackskolan åvägbringas.

Svagheten synes enligt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* ligga däri att man ej gjort någon undersökning av avnämarnas önskemål i fråga om denna utbildning. Organisationen anser det också nödvändigt att ämnet distribution ges en sådan utformning, att denna specialisering ger en grundlig och praktiskt inriktad yrkesutbildning inom hela inköps- och försäljningssektorn, bl. a. för uppgifter inom handeln.

Behovet av en avnämrundersökning understrykes även av *Läroverkslärarnas riksförbund* som yrkar på att en dylik undersökning snarast möjligt företas rörande hela fackskolan. Undersökningen kan visserligen inte inverka på den

utformning fackskolan nu får men ändringar kan och bör ske så snart man funnit skäl därtill, framhåller förbundet.

FU:s utformning av den tekniska fackskolan tillstyrkes i ett stort antal yttranden men invändningar och kritik förekommer också.

Skolöverstyrelsen, som i allt väsentligt ansluter sig till FU:s förslag, diskuterar först problemet om den dubbla målsättningen i den tekniska fackskolan och anför i huvudsak följande.

Utan ordentligt utrymme för tekniska ämnen skulle undervisningen icke få nödvändig ingenjörsmässig prägel. En eftergift på denna punkt kan tänkas medföra att ett flertal kommuner med tekniska skolor, där ingenjörer med ur näringslivets synvinkel tillräckliga kunskaper utexamineras, skulle kräva att få behålla dessa skolor. Detta skulle innebära ökade kostnader för det allmänna och införandet av nya utbildningsnivåer inom den tekniska utbildningen. Intetdera kan vara av intresse för avnämarna och de studerande. Den avsedda successiva avvecklingen av de kommunala tekniska skolorna kan endast ske om den tekniska fackskolan får det av FU angivna studiemålet. De av tradition som allmänbildande betraktade ämnena måste då få mindre utrymme inom denna fackskola än i de båda övriga. I jämförelse med läroplanerna vid hittillsvarande tekniska skolor på denna nivå har de likväl fått en relativt starkare position. Överstyrelsen tillstyrker att tekniska fackskolan ges det studiemål som angivits av FU. Den avvägning som gjorts mellan teknik och allmänutbildning är för närvarande lämplig.

Den tekniska fackskolans uppdelning på fyra linjer redan från årskurs 1 finner skolöverstyrelsen på grund av de speciella förhållanden, som gäller för den tekniska utbildningen med mer väldefinierade verksamhetsområden, vara nödvändig. Överstyrelsen har inte heller i övrigt något att invända mot de föreslagna differentieringarna. Förutsättningar för kemiteknisk linje kommer dock att finnas endast vid ett fåtal skolor framhåller överstyrelsen. Givetvis kan under sådana förhållanden någon differentiering inom den kemitekniska linjen ej ifrågakomma. Specialiseringsmöjligheterna på maskinteknisk linje är lämpligt utformade anser överstyrelsen.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna finner att tim- och kursplanerna utformats på sådant sätt att undervisningen samtidigt ger både vidgad allmän utbildning och målinriktad teknisk utbildning.

TCO har anslutit sig till principen om att kursinnehållet inom de olika studievägarna under det första året skall vara i stort sett lika och att specialiseringen skall komma först under andra året men anser dock att undantag till viss del måste göras för den tekniska fackskolan och fortsätter.

Det torde nämligen här — såsom FU föreslagit — vara nödvändigt att sätta in specialiseringen på olika linjer redan under det första året.

TCO tillstyrker också uppdelningen och inriktningen för specialiseringen. Den har gjorts med sikte på samma breda yrkessektorer, som föreslagits för den tekniska utbildningen inom gymnasiet. Överensstämmelsen i det fallet noteras som

riktig och värdefull. Därmed underlättas samplaneringen mellan de båda skolformernas tekniska sektorer, samtidigt som man möjliggör för eleverna att gå över från den ena skolformen till den andra.

Tekniska läroverkens lärarförbund finner avvägningen mellan allmänna och tekniska ämnen i stort sett lämplig och accepterar den föreslagna linjedelningen.

Svenska fackingenjörers förbund erinrar om att FU uttalat, att önskan om vidgad allmän utbildning krävt jämkningar i skolberedningens förslag och att den övervikt för de fackutbildande ämnena, som den tekniska fackskolan har, är skenbar, då de tekniska ämnenas lärostoff inrymmer ett betydande allmänt utbildningsvärde. Härav framgår menar förbundet att inte nog med att timplanerna jämkats mot minskad teknisk utbildning utan också att i de kvarvarande timmarna inrymmes en hel del allmän utbildning. Huvuduppgiften för en teknisk fackskola har därmed undanskymts.

Inrättandet av den kemitekniska linjen hälsas med tillfredsställelse från flera håll, då man menar att en utbildning på detta område motsvarar ett klart behov från industri och näringsliv. Sådana uttalanden redovisar bl. a. *statens naturvetenskapliga forskningsråd, lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm, SR* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*.

Mera speciella önskemål om differentiering kommer från enstaka håll. *Byggnadsstyrelsen* anser det sålunda betänkligt, att det ej ingår någon speciell kurs för VVS-tekniker med hänsyn till den stora brist på dylika tekniker som råder inom byggnadsbranschen. *De textiltekniska instituten* efterlyser större hänsynstagande till textilindustrins behov av fackskoleutbildad personal.

Enligt *Sveriges hantverks- och industriorganisation* synes FU:s förslag medföra, att en rad branschområden inte kommer att få sitt utbildningsbehov tillgodosatt med den föreslagna linjekonstruktionen i den tekniska fackskolan.

De erinringar och den kritik, som framförts mot FU:s utformning av den tekniska fackskolan, gäller emellertid väsentligen frågan om utbildningen kan göra eleverna skickade att efter skolgångens slut direkt inträda i näringslivet på i stort sett sådana befattningar, vilka de s. k. institutsingenjörerna tidigare rekryterat. Denna fråga utgör en del av spörsmålet om fackskolans kompetensvärde, som tas upp utförligare senare (4.2). Frågan sammankopplas också i några ytterranden med problemet om omfattning och innehåll i praktik, som ävenledes behandlas i ett senare sammanhang (6.1).

LO tillstyrker förslaget om teknisk fackskola men anför vissa erinringar.

Den tekniska fackskolan kommer att verksamt bidra till att fylla det stora behovet av tekniskt utbildade på mellannivå. Det kan emellertid ifrågasättas om den kan fylla de anspråk som ställs, dvs. om eleverna kan anses vara färdiga att träda ut på arbetsmarknaden med ett ettårigt mellanliggande praktikår. Det beräknas, att ca 75 % av tekniska fackskolans elever kommer direkt

från grundskolans högstadium. En lämpligt inriktad förlängd utbildning med klarare specialisering bör ställas till de elevers förfogande, vilka inte anser sig vara mogna för de tilltänkta arbetsuppgifterna. Andra alternativ kan givetvis konstrueras. En viss försöksverksamhet med olika alternativ skulle få ett stort värde för den tekniska fackskolans slutgiltiga utformning.

Statens tekniska forskningsråd ställer sig tveksamt inför frågan om utbildningen i fackskolan motsvarar de tekniska institutens kunskapsnivå och poängterar, att dessa institut svarar för utbildning av en betydelsefull kategori av medhjälpare i forskningsarbetet.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* ingår på en närmare diskussion om nivåskiktningen inom tekniken, differentiering och branschanknytning och anför härom bl. a. följande.

Denna skiktning har traditionellt angivits i fallande skala och som tredelad: civilingenjörer, gymnasieingenjörer och institutsingenjörer. Sistnämnda grupp kan sägas vara den utbildningsmässigt minst homogena. Då FU talar om mellannivå och samtidigt anger, att jämförelse närmast kan göras med institutsingenjörerna, synes den alltså vara något oklar beträffande såväl den hierarkiska inplaceringen som arbetsuppgifternas art, vilket kan ofördelaktigt inverka på utbildningens utformning. Det förefaller organisationerna riktigt att utgå ifrån, att det i stället är den lägre nivån som avses och att den diskuterade utbildningen skall åsyfta en kompetens mellan den närmast högre gymnasieingenjörutbildningen och den avancerade yrkesarbetarutbildningen.

De resonemang, som FU för, kretsar i stor utsträckning kring graden och arten av direkt branschpassning. Vissa formuleringar sträcker sig så långt, att de antyder att fackskolan endast kunde ge ett slags förberedande utbildning, och att den slutliga »inskolningen» måste ske i företaget. Detta jämte omsorgen om elevernas valfrihet och rörlighet på arbetsmarknaden leder fram till förslag om en endast svag differentiering av den tekniska fackskolan nämligen på fyra linjer. Uppenbarligen strider detta mot målsättningen att eleverna efter skolgångens slut skall kunna inträda direkt i näringslivet på en rad befattningar. Antingen måste sålunda målsättningen ändras så att den passar den föreslagna utbildningen, eller också utbildningen ändras så att den passar målsättningen.

Behovet av branschpassning är större på den befattningsnivå, som är aktuell för fackskoleteknikerna än för ingenjörer med mera teoretiskt inriktad utbildning. De kommer att stå närmare de moment i produktionen, där de branschspecifika uppgifterna är påträngande, inte minst kanske materialkännedomen. Det förefaller organisationerna nödvändigt att möjligheter erbjuds att anordna branschanknutna fackskolor i betydligt större utsträckning än vad utredningen föreslagit för att inte en lång rad för landets försörjning viktiga branscher skall bli utan anknytning till fackskoleutbildningen. En regelrätt yrkesutbildning i samband med fackskoleutbildningen kan uppenbarligen medverka till en sådan uppläggning, men därutöver erfordras möjligheter till sådana variationer inom linjerna, att en allmän teknisk utbildning, företrädesvis under första läsåret, kombineras med branschanknytning, detta främst under andra läsåret. Organisationerna yrkar att sådana variationer vid behov anordnas av skolöverstyrelsen efter samråd med respektive branschens organisationer.

Yrkesutbildningsberedningen kan komma att beröra vissa delar av fackskolan, i synnerhet målinriktningen. Det kan därför förutsättas att då bered-

ningen framlagt sina förslag en ny bedömning av den tekniska fackskolan blir nödvändig. Då kan t. ex. tänkas, att fackskolan bör renodlas som en förberedande teknisk utbildning, som i sin tur leder till en yrkesbetonad, branschriktad målutbildning. Skulle så visa sig bli fallet och sålunda ett slags teknikerskola — exempelvis en byggnadsteknikerskola, en träteknikerskola, en pappers-teknikerskola, en textilteknikerskola etc. — inrättas, kan den nu föreslagna tekniska fackskolan göras till en rent teoretisk 2-årig ungdomsskola. Organisationerna finner i dag, innan yrkesutbildningsberedningens förslag föreligger, att en sådan utveckling kunde vara till fördel. För den skull bör ett beslut om teknisk fackskola på grundval av FU:s förslag och organisationernas här framförda motförslag inte göras så definitivt, att en översyn inte kan ske då omständigheterna så motiverar. Organisationerna yrkar sålunda på att tekniska fackskolor även fortsättningsvis inrättas endast provisoriskt till dess hela fältet av målinriktad utbildning kan bedömas i ett sammanhang.

I sitt yttrande har organisationerna även närmare angivit hur en teknisk fackskola enligt deras uppfattning kunde uppbyggas som skulle tillfredsställa alla typer av industri. Skulle emellertid den sålunda förordade utbildningen inte kunna genomföras, yrkar organisationerna på en sådan uppläggning, att fackskoleelevernas praktiska kunnande blir avsevärt förstärkt i förhållande till FU:s förslag. Organisationerna har därvid upplagt ett förslag, som utgör en sådan kompromiss.

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund erinrar om de karakteristiska dragen i institutsingenjörutbildningen och anför med utgångspunkt härifrån synpunkter på konstruktionen av den tekniska fackskolan:

En mycket stor andel av utbildningstiden ägnas åt tekniska ämnen. Allmänutbildningen blir därmed relativt begränsad. Vidare är specialiseringen långt driven. Det som dock främst särpräglar institutsingenjörutbildningen är elevernas ofta mångåriga yrkesverksamhet före studiernas påbörjande. Detta förhållande är enligt förbundet en starkt bidragande orsak till att institutsingenjörerna, trots en många gånger begränsad teoretisk bakgrund — ofta bara folkskola — och efter endast 2—2 1/2 års teknisk utbildning, på vissa områden kunnat hävda sig väl i konkurrensen med t. ex. gymnasiingenjörer. Vid konstruerandet av den tekniska fackskolan måste dessa förhållanden tillmätas stor betydelse. Förbundet anser det mycket angeläget att även i framtiden tillgodose såväl näringslivets efterfrågan på denna ingenjörskategori som behovet av att en attraktiv utbildning tillhandahålls dessa speciella rekryteringsunderlag.

Förbundet finner, att FU:s förslag till studiegång i fackskolan bygger på en skickligt utförd kompromiss mellan kraven på allmän utbildning och teknisk utbildning i nivå med nuvarande institutsingenjörernas. Denna kompromiss har dock nödvändiggjort omfattande avsteg från båda huvudlinjerna. Endast i mycket begränsad omfattning har man kunnat tillgodose de krav, som upprätthållandet av ett ingenjörsmässigt studiemål ställer. Förbundet anser att behov kommer att föreligga av alternativa utbildningsvägar även om rekryteringsunderlaget för institutsingenjörutbildningen kommer att bli mera begränsat för framtiden. Dessa tendenser får emellertid inte leda till att man helt avlägnar

en utbildning, som visat sig mycket väl anpassad såväl ur näringslivets som individens synpunkt, framhåller förbundet. Med stor säkerhet kommer det lång tid framöver att finnas ett förhållandevis stort behov av den slags utbildning, som instituten och de kommunala tekniska skolorna ger.

4.3 Läroplanen

4.3.1 Fackskoleutredningen

I detta avsnitt ges en kompletterande översikt över FU:s förslag till timplaner för fackskolan och en kortfattad beskrivning av vissa ämnen. För en mera ingående redogörelse i detta hänseende hänvisas till SOU 1963: 50 kap. 8: Läroplan för fackskolan (FU s. 264 ff.).

4.3.1.1 Veckotimtalet (FU s. 86)

FU framhåller att frågan om antalet veckotimmar i fackskolan varit föremål för ingående överväganden. Å ena sidan är det angeläget att minska arbetsbördan för eleverna för att bereda dem rimlig fritid med tillfälle till självvalda sysselsättningar, föreningsverksamhet m. m. FU har å andra sidan haft stora svårigheter att inrymma den utbildning som eleverna bör ges under de två läsåren i fackskolan. Vid en vägning av olika önskemål och synpunkter mot varandra har FU stannat för att föreslå att veckotimtalet i fackskolan bestämmas till i princip 35 i båda årskurserna. Vissa variationer, i första hand nedåt men i vissa fall även uppåt, bör dock kunna förekomma. Sålunda föreslås att frivillig undervisning i teckning och musik skall kunna anordnas vid samtliga fackskolor samt — som försöksverksamhet i vissa kommuner — förberedande yrkespraktik i form av praktisk skolmässig grundutbildning (6.1.2.3) vid teknisk fackskola. I den sociala och ekonomiska fackskolan bör rektor beredas möjlighet att nedsätta vissa elevers arbetsbörda genom befrielse från deltagande i undervisningen i ämne eller del av ämne för fritt tillval. Som skäl för sådan nedsättning nämner utredningen svag hälsa, behov av stödundervisning eller behov att komplettera vissa ämnen för byte av studieinriktning (FU s. 287 och 289).

4.3.1.2 Timplaner för fackskolan

I efterföljande tabeller återges FU:s förslag till timplaner för fackskolan (FU s. 284 ff.).

Deltagande i undervisning i ämnen för fritt tillval är — med det undantag som i föregående avsnitt angivits — obligatoriskt för eleverna. Varje elev har sålunda att inför respektive årskurs välja dels en av de i timplanen för årskurserna 1 och 2 fastställda specialiseringarna med de ämnen och veckotimtal som anges, dels i social och ekonomisk fackskola ämne(n) för fritt tillval enligt särskilda förteckningar.

FU:s förslag till timplan för social fackskola

Veckotimmar i årskurs

Ämne	1				2					
	Gemensamma	Språklig specialisering	Naturvetenskaplig specialisering	Fritt tillval ^{5,6}	Gemensamma	Språklig specialisering	Naturvetenskaplig specialisering	Samhällsspecialisering	Konsumtionsekonomisk specialisering	I ritt tillval ^{5,6}
Svenska	4 ⁴				3					
Engelska ¹	3				3					
B-språk ^{1, 2}		3		3		4				3
C-språk ²		4 ⁴		3 ⁴		4				3
Livsåskådnings- och religionskunskap					2					
Historia	2				3					
Samhällskunskap	4							2		
Socialkunskap								6		
Konsumentkunskap	2								6 ⁴	
Familjekunskap					1					
Psykologi	2				2					
Biologi	2				2 ⁴					
Matematik			3 ¹	3 ¹			3			
Fysik			2 ⁴				2,5 ⁴			
Kemi			2 ⁴				2,5 ⁴		2 ⁴	
Kontorsteknik					1					
Musik	2 (0) ⁸			3						2
Teckning	0 (2) ⁸			3						2
Slöjd				3 ⁴						3 ⁴
Gymnastik	3				2					
Dramatik				3 ⁴						2 ⁴
Hushållsteknik				3 ⁴						(3) ⁴
Maskinskrivning				3 ⁴						1-3 ⁴
Trafik- och motorkunskap										2
Timme till förfogande	1				1					
Specialarbete					2					
Summa vtr	25	7	7	3	22	8	8	8	8	5
Summa årskurs		35 ⁴				35 ⁴				

¹ Allmän eller särskild kurs.² B-språk = det andra språk som elev läst i grundskolan (tyska eller franska). C-språk = nybörjarspråk (tyska, franska, ryska, spanska eller italienska).³ 2 vtr teckning eller 2 vtr musik.⁴ Vid undervisningen i vissa angivna ämnen må delning av klass eller grupp ske i den omfattning som framgår av särskild här ej medtagen översikt (FU s. 286).⁵ Efter medgivande av Kungl. Maj:t må i årskurs 2 anordnas en estetisk specialisering, då särskilda skäl därtill föreligger. Tillvalsämnen må där utgöras av estetiska specialämnen under sammanlagt 8 vtr. Efter medgivande av länskolnämnden må inom ramen för fritt tillval i årskurs 1 och 2 anordnas undervisning i vissa övriga estetiska ämnen.⁶ I elevområde med även finskspråkig befolkning må finska kunna ingå som ämne för fritt tillval (3 vtr) i årskurs 1 och 2. Likaledes må i fackskola med sameelever lapska kunna ingå som ämne för fritt tillval (3 vtr) i årskurs 1 och 2.

Förteckning över ämnen för fritt tillval i social fackskola

Årskurs 1

<i>Specialisering, 7 vtr</i>	vtr
1. B-språk ¹	3
C-språk	4
2. Matematik ²	3
Fysik	2
Kemi	2

Ämnen för fritt tillval, 3 vtr

B-språk ² (ej språklig specialisering)	3
C-språk (ej språklig specialisering)	3
Matematik ² (ej naturvetenskaplig specialisering)	3
Hushållsteknik	3
Slöjd	3
Dramatik	3
Teckning	3
Musik	3
Maskinskrivning	3

Årskurs 2

<i>Specialisering, 8 vtr</i>	vtr
1. B-språk ¹	4
C-språk	4
2. Matematik ¹	3
Fysik	2,5
Kemi	2,5
3. Samhällskunskap	2
Socialkunskap	6
4. Kemi	2
Konsumentkunskap	6

Ämnen för fritt tillval, 5 vtr

B-språk ² (ej språklig specialisering)	3
C-språk (ej språklig specialisering)	3
Hushållsteknik ³	3
Slöjd	3
Dramatik	2
Teckning	2
Musik	2
Maskinskrivning	1-3
Trafik- och motorkunskap ..	2

¹ Särskild kurs² Allmän eller särskild kurs³ Samma kurs som för årskurs 1

FU:s förslag till timplan för ekonomisk fackskola

Ämne	Veckotimmar i årskurs				
	1		2		
	Gemensamma	Fritt tillval	Gemensamma	Specialisering	Fritt tillval
Svenska	4 ⁵		3		
Engelska ¹	3		3		
B-språk ^{1, 2}		3			4
C-språk ²		3 ⁵			4
Livsåskådnings- och religionskunskap			2		
Samhällskunskap	2		2		
Psykologi	2				2
Matematik	3 (0) ^{1, 3}	3 (0) ^{1, 3}	3 (0) ³		
Stenografi	0 (3) ³	0 (3) ³	0 (3) ³		
Företagsekonomi	9		4		
Maskinskrivning ⁴	3 ³				2 ⁵
Gymnastik	3		2		
Redovisning				6	
Distribution				6	
Förvaltning				6	
Svensk affärskorrespondens ..				2	
Engelsk affärskorrespondens ..				2	6
Praktiskt sekreterarbete				2	
Kontorsteknik ⁴		3			(3)
Konsumentkunskap ⁴ ..		2			(2)
Musik ⁴		2			1—2
Teckning ⁴		2			1—2
Utländsk stenografi ..					3
Trafik- och motor-kunskap					2
Specialarbete			2		
Timme till förfogande			1		
Summa vtr	29	6	22	6	7
Summa årskurs	35⁵		35⁵		

¹ Allmän eller särskild kurs.² B-språk = språk som elev läst i grundskolan (tyska eller franska). C-språk = nybörjarspråk (tyska, franska, ryska, spanska eller italienska).³ 3 vtr matematik eller 3 vtr stenografi.⁴ Kurserna i maskinskrivning, konsumentkunskap, musik och teckning är identiska i årskurs 1 och 2 och överensstämmer med motsvarande kurser i social fackskola, årskurs 1. Kursen i kontorsteknik är identisk i årskurs 1 och 2.⁵ Vid undervisningen i vissa angivna ämnen må delning av klass eller grupp ske i den omfattning som framgår av särskild här ej medtagen översikt (FU s. 289).

Förteckning över ämnen för fritt tillval i ekonomisk fackskola

Årskurs 1

Ämnen för fritt tillval, 6 vtr	vtr
1. B-språk	3
Matematik eller stenografi ..	3
2. C-språk	3
Matematik eller stenografi ...	3
3. B-språk	3
Kontorsteknik	3
4. C-språk	3
Kontorsteknik	3
5. Matematik eller stenografi ...	3
Kontorsteknik	3
6. Konsumentkunskap	2
Teckning	2
Musik	2

Årskurs 2

Ämnen för fritt tillval, 7 vtr	vtr
1. B-språk	4
Utländsk stenografi	3
2. C-språk	4
Utländsk stenografi	3
3. Kontorsteknik	3
Psykologi	2
Maskinskrivning	2
4. Konsumentkunskap	2
Psykologi	2
Musik	2
Teckning	1
5. Konsumentkunskap	2
Teckning	2
Musik	1
Trafik- och motorkunskap ...	2

Vart och ett av ämnena i tillvalsgrupp 6 i årskurs 1 och i tillvalsgrupp 5 i årskurs 2 förutsättes kunna ersätta något av ämnena inom övriga tillvalsgrupper i respektive årskurs, även om härigenom en minskning av det totala veckotimtalet sker med högst två veckotimmar.

FU:s förslag till timplan för teknisk fackskola

1. Maskinteknisk linje

Ämne	Veckotimmar i årskurs		
	1	2	
	Gemensamma	Gemensamma	Specialisering
Matematik	6	3	
Fysik	4 ¹	3 ¹	
Kemi	2 ¹		
Svenska	4 ¹		
Engelska	3 (0) ²		
Tyska	0 (3) ²		
Samhällskunskap		2	
Företagsekonomi		2	
Ergonomi		2	
Gymnastik	3	2	
Teknologi M	10 ¹		
Produktion	3 ¹	4 ¹	5 ³
Konstruktion		4 ¹	5 ³
Energi		5 ¹	5 ³
Elteknik		3	
Summa vtr	35	30	5
Summa årskurs	35¹	35¹	

2. Elteknisk linje

Ämne	Veckotimmar i årskurs			
	1	2		
	Gemensamma	Gemensamma	Elkraftgren	Elektronikgren
Matematik	6	5		
Fysik	4 ¹	3 ¹		
Kemi	2 ¹			
Svenska	4 ¹			
Engelska	3 (0) ²			
Tyska	0 (3) ²			
Samhällskunskap		2		
Företagsekonomi		2		
Ergonomi		2		
Gymnastik	3	2		
Ellära	6 ¹			
Teknologi E	7 ¹			
Elanläggning			8 ¹	
Elmaskiner			6 ¹	
Elektronik			5 ¹	8 ¹
Telekommunikation				6 ¹
Elkraftteknik				5 ¹
Summa vtr	35	16	19	19
Summa årskurs	35¹	35¹		

3. Byggteknisk linje

Ämne	Veckotimmar i årskurs			
	1		2	
	Gemensamma	Gemensamma	Husbyggnads- gren	Väg- och vatten- byggnadsgren
Matematik	6	3		
Fysik	4 ¹	3 ¹		
Kemi	2 ¹			
Svenska	4 ¹			
Engelska	3 (0) ²			
Tyska	0 (3) ²			
Samhällskunskap		2		
Ergonomi		2		
Gymnastik	3	2		
Byggnadsteknik	7 ¹			
Byggkonstruktion	6	4		
Byggproduktion		6		
Hus- och stadsplanering		3		
Byggnadsutformning			4 ¹	
Byggkonstruktion, tilläggskurs			3 ¹	
Anläggningsteknik			3 ¹	
Vägbyggnadsteknik				5 ¹
Vattenbyggnadsteknik				5 ¹
Summa vtr	35	25	10	10
Summa årskurs	35 ¹		35 ¹	

4. Kemiteknisk linje

Ämne	Veckotimmar i årskurs	
	1	2
	Gemensamma	Gemensamma
Matematik	6	3
Fysik	4 ¹	3 ¹
Kemi	8 ¹	
Svenska	4 ¹	
Engelska	3 (0) ²	
Tyska	0 (3) ²	
Samhällskunskap		2
Företagsekonomi		2
Ergonomi		2
Gymnastik	3	2
Teknologi K	5 ¹	
Biokemi	2 ¹	3 ¹
Organisk kemi		3 ¹
Fysikalisk kemi med analys		9 ¹
Kemiteknik		6 ¹
Summa vtr	35	35
Summa årskurs	35 ¹	35 ¹

¹ Vid undervisningen i vissa angivna ämnen må delning av klass eller grupp ske i den omfattning som framgår av särskild här ej medtagen översikt (FU s. 293).

² 3 vtr engelska eller 3 vtr tyska.

³ Eleven väljer en av tre specialiseringar.

Utöver vad som angivits i anslutning till de olika timplanerna föreslår FU följande gemensamma bestämmelser för samtliga fackskolor.

1. Som förstärkningsanordning i årskurs 1 må uppdelning av klass ske under en veckotimme i gemensamt ämne eller gemensam ämnesgrupp, som enligt rektors bedömning — med hänsyn till ämnets art, lärarnas intresseinriktning m. m. — bäst lämpar sig för studietekniska övningar m. m.
2. Friluftsverksamhet skall förekomma enligt särskilda bestämmelser och anvisningar. I varje årskurs må två av läsarets friluftsdagar användas för studiebesök och exkursioner.
3. Utöver timplanen må anordnas frivillig undervisning i teckning, körsång, solosång och instrumentalmusik. Undervisningens omfattning beräknas i fråga om teckning till en veckotimme för varje fullt deltagande trettiotal elever och i fråga om körsång efter en veckotimme för varje fullt femtiotal deltagande elever, dock minst en veckotimme, samt i fråga om instrumentalmusik och solosång efter en veckotimme för varje fullt femtiotal elever vid skolenheten. Här avsedd frivillig undervisning må samordnas med motsvarande undervisning i andra skolformer enligt rektors närmare bestämmande i samråd med vederbörande lärare.
4. Särskild stödundervisning utöver timplanen må efter medgivande av skolöverstyrelsen anordnas för elever, som behöver komplettera i ämne vilket inte lästs i grundskolan, som önskar ändra studieinriktning eller som har behov av extra undervisning under viss begränsad tid på grund av långvarig sjukdom eller andra liknande omständigheter.

4.3.1.3 Utformningen av vissa ämnen m. m.

I avsnittet 4.2 har uppbyggnad och innehåll i några ämnen berörts. I det följande återges ytterligare vissa av FU:s överväganden och förslag i dessa frågor.

Undervisningen i *svenska* i fackskolan avser bl. a. att utveckla elevernas förmåga att uttrycka sig vårdat och korrekt i tal och skrift, att öva deras färdighet att i studie- och informationssyfte läsa framställningar av olika slag samt att ge dem ökade insikter i frågor rörande språkvård och språkriktighet. Undervisningen vill därjämte ge eleverna ökad förmåga att förstå danska och norska i tal och skrift. Den vill också stimulera deras intresse för litteratur, teater och film (FU s. 52).

Eleverna skall i fackskolan ges vidgade kunskaper i minst ett främmande språk. Då endast ett språk väljes, bör detta i de flesta fall vara *engelska*. Ämnet kan på detta sätt studeras under åtta år fr. o. m. årskurs 4 i grundskolan t. o. m. avslutandet av studierna i fackskolan. Med hänsyn till att teknisk litteratur i relativt stor utsträckning finns tillgänglig på tyska föreslås att i den tekniska fackskolan eleverna i stället för ett fortsatt studium av engelska får möjlighet vidga sina kunskaper i *tyska* från grundskolan. I båda språken föreslås före-

komma såväl allmän kurs som särskild kurs, vilka direkt ansluter till de kurser eleverna läst i grundskolan (FU s. 52).

I både den sociala och ekonomiska fackskolan föreslås eleverna få möjlighet att läsa s. k. *B- och C-språk*. Även här föreligger kursalternativ för allmän och för särskild kurs i anslutning till motsvarande kursplaner i grundskolan.

Utmärkande för förslaget beträffande språkundervisningen i fackskolan är en strävan att utveckla elevernas förmåga att förstå språket i tal och skrift, att befästa och öva deras förmåga att uttrycka sig, framför allt i tal men även i skrift, samt att ge dem ökade kunskaper om respektive länders historia, geografi, samhällsförhållanden och kultur (FU s. 52).

Undervisning i *samhällskunskap* skall ges inom samtliga fackskolor. Den syftar till att ge vissa kunskaper om befolkning, näringsliv och arbetsmarknad samt samhällsekonomiska, politiska och sociala förhållanden. Flera moment som hittills ingått i ämnet geografi kommer att ingå i ämnet samhällskunskap. Samhällskunskapen skall vidare hos eleverna utveckla förmågan att förstå, hur samhället fungerar samt klargöra viktiga samhällsproblem (FU s. 53 f.).

Undervisning om familjen anses vara så betydelsefull, att den bör meddelas i alla tre fackskolorna. I den ekonomiska och tekniska fackskolan, där *familjekunskap* inte förekommer som särskilt ämne, föreslås en samordnad behandling ske av med familjen sammanhängande frågor i de olika ämnen, vari sådana moment ingår. I vissa fall skall timmar till förfogande kunna utnyttjas för behandling av aktuella frågor som rör familjen (FU s. 54).

Gymnastiken får en relativt bred uppläggning i syfte att ge dels rekreation och omväxling, dels allsidig konditionsträning. Undervisningen avses vidare ge vissa färdigheter i arbetsteknik med anknytning till biologi och ergonomi. Den skall dessutom syfta till att väcka bestående intresse och förståelse för behovet av fysisk aktivitet (FU s. 54).

FU föreslår vidare att en s. k. *stilkurs* införs. Avsikten är att utöver den undervisning och fostran som ges i andra ämnen ge eleverna orientering om de enskildheter, vanor och beteenden i fråga om uppträdande, klädkultur, personlig hygien m. m. som på arbetsplatser och i det övriga umgänget människor emellan uppfattas som en del av begreppet personlig stil. Denna undervisning föreslås bli förlagd till årskurs 2 med möjlighet att utnyttja timmar till förfogande. En liknande orientering av mer begränsad omfattning skall även kunna förekomma i den tekniska fackskolan (FU s. 54).

Ämnet *socialkunskap* förekommer som specialisering i årskurs 2 av social fackskola och avser att ge en praktisk tillämpning av de teoretiska kunskaper om institutionsvård och andra samhällsliga vårdåtgärder, socialpolitik och förvaltningsåtgärder som ges inom samhällskunskap, familjekunskap, psykologi och andra ämnen. FU anser att socialkunskapen med sitt stora timantal, 6 veckotimmar, bör kunna ge en ganska omfattande orientering om de viktigaste samhällsliga vårdområdena, t. ex. barnavård, åldringsvård, nykterhetsvård och sjukvård. Orienteringen bör omfatta servicebetonat arbete inom såväl offentlig som

enskild förvaltning och företagsamhet. Ämnet tjänar härigenom även ett yrkesorienterande syfte (FU s. 64 f.).

Biologi föreslås som obligatoriskt ämne i båda årskurserna av social fackskola. Undervisningen i ämnet skall ha till uppgift att öka elevernas kunskaper om sådana biologiska företeelser som är av direkt betydelse för människans hälsa samt för samhällets funktion (FU s. 65).

Gemensamma kurser föreslås för den sociala och ekonomiska fackskolan i ämnet *matematik*. I årskurs 1 erbjudes en s. k. allmän kurs och en särskild kurs, medan studierna i årskurs 2 endast avser särskild kurs. Inom de båda kurserna ges relativt stort utrymme åt beskrivande statistik. I den allmänna kursen lägges tonvikt på tillämpningsövningar i anknytning till andra ämnen i de olika fackskolorna såsom företagsekonomi, socialkunskap, konsumentkunskap och samhällskunskap (FU s. 52).

Kursen i matematik inom teknisk fackskola skiljer sig i flera avseenden från den nuvarande på närmast motsvarande stadium. Vissa traditionella kursmoment — t. ex. inom geometrin — vilka numera är inaktuella, har uteslutits samtidigt som helt nya moment av orienterande slag tillkommit (FU s. 83 f.).

Ämnena *fysik* och *kemi* förekommer inom social fackskola på naturvetenskaplig specialisering i båda årskurserna. Med hänsyn till att eleverna andra året har möjlighet att övergå till annan specialisering, främst samhälls- eller konsumtionsekonomisk, är första årskursen utformad som en avrundad kurs. *Fysiken* får i båda årskurserna sin huvudsakliga inriktning på kommande praktiska tillämpningar (FU s. 65 f.).

Karaktäristiskt för kursen i fysik inom teknisk fackskola är att moment med stark yrkesinriktning skjutits i förgrunden (FU s. 84).

FU konstaterar att medborgarna i dagens samhälle måste vara väl förtrogna med trafiktekniska frågor (FU s. 43 f.). Då frågan om eventuell trafik- och motorundervisning förväntats bli föremål för mer ingående överväganden inom bilförarutredningen, har FU ej framlagt något förslag om obligatorisk undervisning i *trafik- och motorkunskap* i någon av fackskolorna. FU har emellertid som ämne för fritt tillval i årskurs 2 i den sociala och den ekonomiska fackskolan föreslagit trafik- och motorkunskap, medan utrymme för detta ämne inte kunnat beredas inom den tekniska fackskolan. Undervisningen skall bl. a. ge tillräcklig grund för körkortsprov i vad avser dels det teoretiska provet, dels praktisk kunskap om motorfordons konstruktion och egenskaper.

Under avsnittet 4.2.1.3 har redogjorts för den principiella uppbyggnaden av ämnet *företagsekonomi* inom ekonomisk fackskola såsom ett integrationsämne eller blockämne.

Skolberedningens förslag till läroplan för teknisk fackskola präglades i hög grad av motsvarande integrationssträvan i fråga om de *tekniska ämnena*. FU har sökt fullfölja denna princip (FU s. 84 f.). Införandet av blockämnena har huvudsakligen ett pedagogiskt syfte. Om de grundläggande tekniska ämnena

alltför mycket skulle uppdelas i sina komponenter och undervisningen i dessa samtidigt hålles skild från den tekniska tillämpningen, skulle elevernas möjligheter till överblick av ämnesområdet i dess helhet minska.

I FU:s förslag har principen med blockämnen drivits längst vid utformandet av timplanen för den maskintekniska linjen. Sålunda har ämnena mekanik, hållfasthetslära, ritteknik, materiallära och maskinelement sammansmälts till ett ämne, teknologi. Motsvarande ämnen på de eltekniska och kemitekniska linjerna har närmast karaktär av orienteringskurser men föreslås bli upplagda enligt samma princip. På den byggtekniska linjen är byggnadsmekanik, hållfasthetslära och byggnadskonstruktionslära sammanförda till ett ämnesblock, benämnt byggkonstruktion. Ämnena byggnadsritning och byggnadsmateriallära inordnas i blocket byggnadsteknik. Ämnet byggproduktion på samma linje har även blockkaraktär. Ämnet telekommunikation på den eltekniska linjen innefattar moment från såväl radioteknik som telefonteknik enligt tidigare gängse ämnesbeteckningar.

Timmar till förfogande (FU s. 55 ff.), som föreslås för den sociala och den ekonomiska fackskolan, skall disponeras för sådana mindre moment som inte kan eller bör infogas i något av timplanens ämnen. Dessa inslag kan dels vara av mer tillfällig karaktär, dels avse uppgifter för vilka förutsättningarna växlar efter lokala förhållanden. I den tekniska fackskolan har utrymme inom timplanen inte kunnat beredas för timmar till förfogande. FU föreslår att medel ändå skall ställas till de tekniska fackskolornas disposition för att möjliggöra motsvarande arrangemang vid dessa genom att i erforderlig utsträckning friställa eleverna från den vanliga undervisningen.

I fackskolan liksom inom grundskolan och det nya gymnasiet läggs stor vikt vid träning både i självständigt arbete och i samarbete med kamraterna (FU s. 57 f. och 98 ff.). FU föreslår att timplanen i andra årskursen av social och ekonomisk fackskola skall upptaga två veckotimmar schemalagd tid för s. k. *specialarbete*. Avsikten är att eleverna därmed skall fritt kunna välja ett antal uppgifter, i regel minst tre, för självständig behandling. Dessa uppgifter skall inte behöva ligga inom ett enskilt ämnes ram utan helst utgöra tillämpning av kunskaper som inhämtats i flera olika ämnen. I så stor utsträckning som möjligt bör uppgifterna lösas i samarbete med en eller ett par andra elever.

Specialarbetet bör enligt FU:s mening vid tjänstefördelningen inte inräknas i viss lärarens tjänst eller fördelas jämnt på lärarna. I stället föreslås att särskilda medel, beräknade för ersättning motsvarande AT 30 i timtaxan, ställas till rektors förfogande. Vid läsårets slut skall dessa medel fördelas mellan lärarna i förhållande till i vilken omfattning dessa stått till förfogande för handledning av specialarbetet.

Med hänsyn till svårigheten att avge ett graderat omdöme beträffande specialarbetet föreslår FU, att utförda specialarbeten skall redovisas med en viss utförlighet i slutbetyget.

4.3.1.4 Riktlinjer för det inre arbetet (FU s. 91 ff.)

FU framhåller att de anvisningar som ges i grundskolans läroplan och i GU:s förslag till läroplan för gymnasiet till stor del är giltiga också för fackskolan. De generella synpunkter som i dessa läroplaner ges på undervisningsformer och arbetssätt är av den karaktären att de är tillämpliga även på undervisningen i andra skolformer. FU tar därför i huvudsak endast upp sådana frågor som är karaktäristiska för fackskolan.

I läroplansdelen (FU s. 268 f.) understryker FU att det inte är möjligt att framhäva någon *verksamhetsform* som den för olika ämnen, årskurser, elever och lärare generellt mest ändamålsenliga eller effektiva. Variation mellan olika undervisningsformer och arbetssätt är angelägen. Oavsett vilka verksamhetsformer som väljes, bör emellertid eleverna ges tillfälle till självständig och allsidig aktivitet. FU framhåller därför vikten både av starkt individualiserad undervisning och grupparbete.

Målet för den individuella studieträningen bör enligt FU:s mening vara att eleven efter fackskolestudiernas slut är beredd att förhållandevis självständigt ge sig i kast med rätt omfattande arbetsuppgifter (FU s. 95 f.). För att utveckla elevernas förmåga i detta hänseende bör de arbetsuppgifter som eleverna ålägges successivt växa i omfattning. Det program FU föreslår är i princip av samma karaktär som det av GU föreslagna (jfr 3.4.1.4).

Under första årskursen kan uppgifterna enligt FU:s mening till en början ges från lektion till lektion för att senare förlängas till uppgifter som spänner över ett större antal lektioner, s. k. långläxor. Under andra årskursen bör dessa uppgifter kunna växa till beting. I slutskedet av studierna tillkommer i social och ekonomisk fackskola specialarbete och i teknisk fackskola konstruktionsövningar i vissa ämnen.

Långläxan bör i allmänhet införas under loppet av årskurs 1 — dock med undantag för nybörjarspråken (FU s. 273 f.). I årskurs 2 avses långläxor med en redovisningsperiod av ca en vecka komma att tillämpas generellt i den mån studierna ej upptages av andra större uppgifter i form av beting eller specialarbete. Långläxorna förutsätter, framhåller FU, en noggrann planering av undervisningen och redovisningstillfällena, bl. a. för att elevernas arbetsbörda skall bli jämnt fördelad.

FU föreslår att *beting* (FU s. 96 f.) obligatoriskt anordnas i ett ämne under sista terminen i årskurs 2. FU anser att betingsläsningen inte bör vara lika omfattande som i gymnasiet med hänsyn till dels förekomsten av självständiga arbetsuppgifter i form av specialarbete, dels den i förhållande till gymnasiet kortare tiden för arbetsträning, vilken är en förutsättning för framgångsrika betingsstudier.

FU framhåller att betingsläsning bör kombineras med *koncentration* av schemat (FU s. 97 f.). FU föreslår därför att de ämnen som på timplanen har två

veckotimmar eller mindre i regel koncentreras till ena hälften av läsåret, dock med undantag för estetiska ämnen och gymnastik.

Koncentration motiveras emellertid inte enbart av betingsstudier. Koncentration minskar även antalet samtidigt studerade ämnen och ämnen, där betingsstudier inte används, får större samlad tid till sitt förfogande. Det blir därigenom möjligt att använda arbetssätt som förutsätter en större grad av aktivitet från elevernas sida. FU understryker emellertid att vid tillämpning av koncentration sambandet och *samverkan* mellan olika ämnen, frågor som FU ägnat stor uppmärksamhet (FU s. 100 ff.), måste beaktas.

FU understryker liksom GU den studietekniska träningens betydelse. FU:s program för den grundläggande handledningen i *studieteknik* (FU s. 93 ff.) har också utformats i nära anslutning till GU:s förslag. Med hänsyn till att fackskolornas elever kommer från olika skolor och tillhör olika ålderskategorier och därför kan förutsättas ha skiftande studievanor, framhåller FU det som väsentligt att den grundläggande handledningen varieras efter elevernas behov. För ändamålet föreslås en anordning med två s. k. grupp timmar i årskurs I, varav den ena bör vara förlagd till ämnet svenska medan den andra timmen inte bör permanent knytas till något ämne utan läggas till det ämne där behoven synes störst.

4.3.2 Yttranden

Skolöverstyrelsen framhåller, att det av FU föreslagna veckotimtalet 35 för båda årskurserna måste betecknas som högt, samt anför följande.

Redan en jämförelse med motsvarande förslag för gymnasiet gör det naturligt att överväga möjligheten av en sänkning. Det måste därvid beaktas, att de mindre studiekurser och den förlängda undervisning, som för gymnasisterna i hög grad kan underlätta genomförandet av studierna, inte avsetts förekomma inom fackskolan. Å andra sidan förutsätts rektor inom denna kunna medge viss befrielse. Vidare erbjuder fackskolan rika valmöjligheter varigenom eleverna kan finna kombinationer, som svarar mot deras individuella intressen och förutsättningar. Slutligen torde i regel eleverna i fackskolan ha mindre förutsättningar än gymnasisterna för de självständiga arbetsinsatser, som i gymnasiet motiverat ett med högre årskurs sjunkande timtal. Med hänsyn härtill och till överväganden beträffande de för olika ämnen önskvärda timtalen finner överstyrelsen FU:s förslag motiverat.

Beträffande FU:s förslag att antalet veckotimmar i vissa fall skall kunna varieras uppåt framhåller *skolarbetstidsutredningen*, att man bör eftersträva att antalet veckotimmar i princip ej bör överstiga 35, särskilt med hänsyn till möjligheten att införa femdagars skolvecka. Ett överskridande, som FU i vissa fall tänkt sig, kan endast få förekomma, där undervisningen pågår sex veckodagar. Även om en generell sänkning av lektionstiden till 40 minuter genomförs, bör man eftersträva att inte överskrida 35 timmar. FU:s förslag att kunna

nedsätta antalet undervisningstimmar torde vara lämpligt under fackskolans uppbyggnadsperiod men utredningen finner det tveksamt, om denna möjlighet skall lämnas öppen även efter den egentliga utbyggnadsperiodens slut.

Allmänna synpunkter på FU:s förslag till tim- och kursplaner har redan framkommit i vissa i det föregående återgivna eller refererade yttranden. Den allmänna tendensen är densamma som i fråga om GU:s förslag: kursplanerna anses för omfattande och i vissa ämnen alltför krävande. Som nämnts vid behandlingen av GU:s läroplansförslag, framhåller *skolöverstyrelsen* bl. a. att uppfattningen att ambitionsnivån skulle vara alltför hög delvis torde bero på, att man förutsatt en väsentligt mer ingående behandling av vissa moment än FU avsett eller räknat med fullständig täckning av ett fält, som i vissa delar endast tänkts belyst genom exempel.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg anför att, när man förordat allmänna överblickar av ofta avancerad natur, så synes man ha glömt att ett rätt stort mått av detaljkunskap är en förutsättning för att dessa överblickar skall vara meningsfyllda. Fakulteten betvivlar, att denna utbildningsmetod skall visa sig realiserbar på det åldersstadium och med det elevmaterial det här är fråga om. Även *interimstyrelsen för universitetet i Umeå* ifrågasätter om ej kursplanerna i vissa avseenden blivit överambitiöst upplagda.

SACO framhåller beträffande den allmänna nivån och kvaliteten på utbildningen, att FU:s förslag till kursplaner förutsätter ett elevklientel, som är av »god gymnasiestandard». Men även om fackskolan skulle få sådana elever ställer sig *SACO* tvivlande till möjligheten att inom den angivna tidsramen nå de uppsatta målen för åtskilliga ämnen. Om fackskolan därtill får ett elevklientel med svagare förutsättningar för teoretiska studier än det som i dag intages vid gymnasium, kommer situationen att bli svår för både elever, lärare och skolledare. Enligt *SACO*:s mening bör därför de föreslagna läroplanerna justeras och få ett mera realistiskt innehåll i förhållande till elevernas mognad och förkunskaper.

Läroverkslärarnas riksförbund finner att det väl alltid varit så att målsättning och kursplaner har legat på ett högt plan i förhållande till en torftigare verklighet, men frågan är hur stor diskrepansen kan tillåtas vara mellan de utarbetade planerna och verkligheten. Blir skillnaden för stor, uppstår misstro bland utbildningssökande och avnämare och skolformen råkar i vanrykte.

Beträffande den sociala fackskolan anför förbundet att det funnit kursplanerna intressanta, ambitiösa och omfattande. Men målsättningen för undervisningen i de olika ämnena ligger för nära gymnasiets. Allmänt anser sig förbundet kunna notera, att de äldre skolformerna praktisk realskola och flickskola är bättre försörjda med icke-teoretiska ämnen än motsvarande fackskolor. I skoldebatten har det ansetts önskvärt att praktiska och teoretiska utbildningsvägar bleve likvärdiga men när det gällt att nedbringa veckoarbetstidsmängden till ett omfång passande femdagars skolvecka, har timplanekonstruktö-

rena valt att låta reduktionen gå hårdast åt icke-teoretiska ämnen. Resultatet har blivit att teoretiskt lärostoff dominerar framhåller förbundet.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund finner kursplanerna omfattande men framhåller att de endast anger ramen för verksamheten. Detta ger lärarna stor frihet i utformningen av undervisningen. En viss risk finns därvid, att undervisningen kan snedvridas bl. a. på grund av lärarnas specialinriktning.

Det nu framlagda förslaget beträffande ekonomisk fackskola innebär enligt *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* väsentliga förbättringar beträffande ämnesområdet jämfört med vad som hittills erbjudits i skolorna. En fördel med förnyelsen på denna punkt anser förbundet vara att organisationer och företag inom marknadsförsörjningsområdet enligt de nu framlagda läroplansförslagen bör ha lättare att finna naturliga vägar till kontakt med elever, lärare och skolor för bistånd med hjälpmedel och annat.

Utformningen av vissa ämnen har tilldragit sig uppmärksamhet i flera yttranden.

I fråga om ämnet svenska framhåller *Modersmåslärarnas förening*, att det föreslagna timtalet fyra veckotimmar i årskurs 1 och tre veckotimmar i årskurs 2 i social och ekonomisk fackskola utgör endast ett skenbart tillfredsställande timtal, när detta inskränkes betydligt av att alla skrivövningar sker på ämnets egna timmar. Föreningen anför bl. a. följande.

För att elevernas behov av grundlig språkfärdighetsträning, handledning i grupparbetet i skapande dramatik och andra former och framför allt av en grundlig studieteknik som grund för självständigt arbete bättre skall kunna tillgodoses, föreslår föreningen en delad veckotimme även i årskurs 2. Att teknikerna hela sista året skulle tvingas att avstå från språkfärdighetsträning och den möjlighet till upplevelse och livskunskap, som FU själv betonar, är enligt föreningens mening orimligt. För avnämarna måste en så bristfällig övning av språket allvarligt äventyra den tekniska fackskolans studiemål och attraktion.

Humanistiska fakulteten i Uppsala frågar sig bl. a., varför timtalet i svenska i den tekniska fackskolan så kraftigt reducerats jämfört med övriga fackskolor. Blivande tekniker torde ha alldeles lika stort behov av förmåga att uttala sig i tal och skrift som elever från andra utbildningsvägar.

Målsättningen och huvudmomenten för engelska, tyska och franska anknuter enligt *Riksföreningen för lärarna i moderna språk* följdriktigt till grundskolans målsättning och de olika kurserna ansluter sig logiskt till de kurser eleverna läst i grundskolan. Beträffande förslaget till disposition samt anvisningar och kommentarer anser dock föreningen, att de olika språken visar stora olikheter till innehåll och form. En omfattande och genomgripande omredigering, omarbetning och samordning mellan språken är därför nödvändig. Vidare anser föreningen, att betingsläsning i språk ej överensstämmer med modern språkmetodik. Den muntliga kontakten måste alltid stå i förgrunden och den praktiska språkfärdigheten är så väsentlig i fackskolan att betingsläsning måste anses helt omotiverad.

Humanistiska fakulteten i Uppsala betraktar det som alltigenom otillfredsställande att endast ett främmande språk läses i den tekniska fackskolan.

Ämnet s a m h ä l l s k u n s k a p, som förekommer i samtliga fackskolor, har intresserat flera remissinstanser. *Socialstyrelsen*, liksom andra, finner det synnerligen tillfredsställande, att de samhällsorienterande ämnena givits ökat utrymme i läroplanen. Styrelsen anför vidare bl. a. följande.

Emellertid framgår det av läroplanerna att orienteringen i samhällslivet skall lämnas i ett stort antal olika ämnen. En sådan splittring måste medföra synnerliga svårigheter att skapa en samlad överblick över samhällsförhållandena. Svårigheterna understrykes ytterligare av att undervisningen i vidsträckt utsträckning skall läggas på analys, problemlösning och diskussioner. En sådan splittrad och till undervisningsformen avancerad undervisning förutsätter en väsentligt stabilare grund av konkreta kunskaper än den som eleverna i fackskolan har att utgå från.

Humanistiska fakulteten i Stockholm anser att FU underskattat svårighetsgraden i de frågeställningar som den föreslår till upptagande. Däremot menar *humanistiska fakulteten i Uppsala*, att kurserna i samhällskunskap och familjekunskap verkar väl avvägda. Kraven på lärarna blir emellertid stora. Även *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* finner förslaget i fråga om de samhällsorienterande ämnena i huvudsak väl avvägt. *Geografilärarnas riksförbund* anser benämningen samhällskunskap olycklig, bl. a. med hänsyn till att det i grundskolan finns ett ämne med denna benämning men med annan målsättning och delvis annat kursinnehåll. Förbundet föreslår, att ett självständigt geografiämne införes i årskurs 1.

Från flera håll understrykes behovet av undervisning i ämnet k o n s u m e n t k u n s k a p men samtidigt framhålles att utformningen blivit alltför teoretisk. *Svenska slöjdföreningen* finner det visserligen angeläget att det allmänna stoffet fasthålles men målet bör vara kännedom om några få områden, vilket ger den bästa grunden för att skaffa avsedd säkerhet och vaksamhet i egenskap av konsumenter. *Statens konsumentråd* anser, att det inte klart framgår av kursplanen hur samordning skall ske av ämnets mera teoretiska och principiella moment och varukunskap. Den framlagda kursplanen måste ses som ett första försök att linjera upp det nya ämnet. Vidare anser rådet att ämnet bör förekomma i tekniska fackskolan. *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* menar att man torde ha överskattat möjligheterna att undervisa elever av denna kategori och på detta åldersstadium i ett ämne på tämligen hög abstraktionsnivå. Vidare anföres att undervisningen bör utformas i ett harmoniskt samspel med den utveckling av konsumentupplysning riktad till vuxna som äger rum. Enligt *Läroverkslärarnas riksförbund* synes läroplanen vara väl avpassad i årskurs 1 men i årskurs 2 alltför omfattande.

Utredningen rörande mejeriundervisningen m. m., *Biologilärarnas förening* och *Riksförbundet landsbygdens folk* anser att biologi bör läsas i den tekniska fackskolan.

Beträffande timtalet i ämnet livsåskådnings- och religionskunskap godtas i allmänhet FU:s förslag. Från några håll, bl. a. *teologiska fakulteten i Uppsala*, uttalas dock att timtalet inte är tillräckligt i förhållande till de krav kursplanen ställer. *Domkapitlen i Skara och Luleå* vill ha ämnet även i årskurs 1.

Skolöverstyrelsen föreslår att ämnet på teknisk fackskola tilldelas två veckotimmar, vilka skulle tas från gymnastik.

Ämnesbenämningen kritiseras vidare av några remissinstanser. Bl. a. *Kristendomslärarnas förening* anser att ämnet bör ges samma namn som i det nya gymnasiet.

Kursplanerna i matematik och fysik i teknisk fackskola finner bl. a. *skolöverstyrelsen* och *statens naturvetenskapliga forskningsråd* krävande. Överstyrelsen framhåller emellertid att dessa ämnen ej skall studeras på samma sätt som i gymnasiet. Då de i första hand skall utgöra grund för de tekniska tillämpningsämnen, är det inte avsett att eleverna vid sina studier i dessa ämnen skall tränga så djupt in i ämnesteorin som fallet är på gymnasiet. Kunskaperna skall visserligen täcka ett relativt stort område, men kraven på stringent bevisföring och omfattande övningsräkning får ej bli alltför stora. Om man har dessa fakta i minnet framstår kurserna enligt överstyrelsens mening som lämpliga. Även *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund* finner de föreslagna kursplanerna i dessa två ämnen lämpliga.

Enligt *Läroverklärarnas riksförbund* synes undervisning i matematik väl befogad för dem som genomgår ekonomisk fackskola dels på grund av att åtskilliga elever torde komma från grundskola med endast allmän kurs i ämnet, dels på grund av de krav som ämnet företagsekonomi ställer på kunskaper i matematik. Förbundet anser därför att ämnet skall vara obligatoriskt med inriktning mot handelsräkning. Även *TCO* har denna uppfattning vad beträffar årskurs 1 men anser att man i årskurs 2 i stället skulle kunna läsa stenografi. Att matematik föreslagits som alternativ till stenografi i bägge årskurserna skulle enligt *Sveriges handlungymnasiernas riksförbund* i praktiken kunna innebära att eleverna kan gå igenom fackskolan utan andra matematiska kunskaper än de som inhämtats i grundskolans allmänna kurs. Ämnet bör därför åtminstone i årskurs 1 vara obligatoriskt och handelsinriktat. *Sveriges köpmannaförbund* hävdar att större handelsinriktning är nödvändig. Ämnets föreslagna konstruktion är mer avpassad till ämnesområden, som egentligen tillhör gymnasiet.

Vad beträffar maskinskrivning framhåller *Svenska yrkesskolförbundet* att ämnet blivit allt viktigare. Fordringarna har ökat men timtalet tenderar enligt FU:s förslag att minska. Ett avsevärt större timtal är därför nödvändigt. *Sveriges handlungymnasiernas riksförbund* anser som ett oeftergivligt krav vara gedigna kunskaper i denna färdighet och ämnet bör därför göras obligatoriskt även i årskurs 2.

Blockämnet företagsekonomi i ekonomisk fackskola diskuteras av flera remissinstanser. *TCO* ställer sig mycket positiv till strävan att integrera

stoffet från tidigare skilda ämnen och tillstyrker ämnets uppförande på schemat. Svenska yrkesskolföreningen finner att vid valet av lärostoff tagits stor hänsyn till elevernas ålder och klassernas förmodade begåvningsgrad. En stor fördel är att flera »gamla» ämnen slagits ihop och att man därigenom understryker helhetsuppfattningen av företaget. Även Sveriges hantverks- och industriorganisation anser ämnets konstruktion bra även om det bör utvidgas till att omfatta flera praktiska färdighetsmoment. Den praktiska sidan av ämnet betonas också av Svenska samfundet för affärsutbildning, som framhåller önskvärdheten av en starkare konkretisering av undervisningen i distribution. Betydelsen av en helhetsbild av företaget med dess olika funktioner understrykes av Svenska inköpsledares förening. Sveriges köpmannaförbund påpekar vikten av att undervisningen begränsas till enklare uppgifter och övningar. Beträffande timtalet i ämnet anser Sveriges handelsgymnasiers riksförbund det ur pedagogisk synpunkt olämpligt att fördela ämnet på de två årskurserna med 9 veckotimmar i första och 4 veckotimmar i andra årskursen. Mer än 25 % av totala timtalet i årskurs 1 skulle då utgöras av ett enda ämne. En omfördelning mellan årskurserna skulle ge den fördelen, att eleverna bättre kunde tillgodogöra sig undervisningen. Även Läroverkslärarnas riksförbund påtalar det höga timtalet i årskurs 1. Genom att ge större utrymme relativt sett åt ämnet i årskurs 2 torde en viss nedskärning av timtalet vara möjlig.

Skolöverstyrelsen delar inte FU:s uppfattning att företagsekonomi på den byggtekniska linjen skall ingå i ämnet byggnadsproduktion. Överstyrelsen anför följande.

Risk finns att ämnet därmed negligeras eller skjuts i bakgrunden. Företagsökonomi som självständigt ämne torde tvärtom inom denna linje vara mer motiverad än på andra linjer. Medan näringslivet i övrigt sedan länge varit företagsekonomiskt och industriellt genomsyrat, syns byggnadsbranschen först under efterkrigstiden ha fått en mer genomgripande industriell prägel. Att blivande arbetsledare inom byggnadsindustrin får en om och blygsam företagsökonomisk undervisning är därför utan tvivel nödvändigt. Överstyrelsen föreslår att två veckotimmar utbryts ur ämnet byggnadsproduktion i årskurs 2 och anslås till ämnet företagsekonomi.

I fråga om blockämnet teknologi framhåller Svenska yrkesskolföreningen att de ämnesmoment som här integrerats gett ämnet en naturlig och logisk helhet och därvid synes kunna bli till stor hjälp för lärarens uppläggning av undervisningen. Skolöverstyrelsen understryker att ett blockämne ställer stora krav på läraren och anför härom bl. a. följande.

Så t. ex. innehåller teknologi sex komponenter. De svårigheter som är förknippade med integration får alltså inte underskattas. En noggrann uppföljning av den försöksverksamhet som nu pågår i ämnet måste sedermera göras. Det är därför förtjänstfullt, att FU i sitt kursplaneförslag just för de tekniska blockämnena utarbetat och presenterat jämförelsevis detaljerade scheman för hur de olika momenten pedagogiskt skall samarbetas med varandra. Den föreslagna organisationen av ämnet teknologi torde dock redan nu böra överses i syfte att

åstadkomma en bättre integration. Trots svårigheterna med blockämnen finner överstyrelsen den pedagogiska vinsten med deras införande i fackskolan så avsevärd, att svårigheterna måste övervinnas.

Skolöverstyrelsen finner vidare, att tekniska fackskolans ämnesbeteckningar bör bearbetas så att de bättre överensstämmer med GU:s något rationellare och modernare förslag.

För social och ekonomisk fackskola föreslagna timmar till förfogande och specialarbete finner *skolöverstyrelsen* värdefulla. *Målsmännens riksförbund* anser timmar till förfogande vara utomordentligt värdefulla och utgöra en av de väsentligaste nyheterna i den gymnasiala undervisningens omdaning. Tilldelningen av tid härför synes dock riksförbundet vara rätt torftig för den sociala och otillräcklig för den ekonomiska fackskolan. Att den tekniska fackskolan blir helt utan anser riksförbundet orimligt. Även i många yttranden till *skolöverstyrelsen* har liknande synpunkter framförts. *TCO* anser likaledes, att den tekniska fackskolan måste få motsvarande arrangemang.

Specialarbete finner *Målsmännens riksförbund* synnerligen betydelsefullt för att fackskolan skall nå sitt mål att lära eleverna att arbeta självständigt och *Läroverkslärarnas riksförbund* anser att det föreslagna specialarbetet kan bli stimulerande och utvecklingsfrämjande för eleverna. Specialarbetet synes enligt *TCO:s* mening kunna bli värdefullt för eleverna. De bör därigenom få goda möjligheter att tillämpa inom skolan inhämtade kunskaper på problem och uppgifter gällande samhället, näringslivet, familjen m.m. och på så sätt erhålla träning och anpassa skolkunskaper till verklighetsnära verksamhet. Genom uppgifter inom ramen för specialarbetet bör det också bli möjligt att samordna och integrera olika ämnen och däri ingående stoff och aktiviteter.

Flertalet remissinstanser tillstyrker de av *FU* föreslagna allmänna riktlinjerna för det inre arbetet, några dock med vissa mindre påpekanden. Särskilt betonas vikten av att bibringa eleverna studie- och arbetstekniska färdigheter. *Skolöverstyrelsen* finner det självklart att en gemensam pedagogisk grundsyn skall präglade arbetet inom olika skolformer och anför vidare följande.

FU har med rätta utgått från att undervisningsformer och arbetssätt måste anpassas bl. a. efter elevernas intresse och mognadsnivå och efter lärarnas förmåga och inriktning. Det är en angelägen uppgift att praktiskt pröva i vilka avseenden det inre arbetet bör läggas upp olika inom gymnasiet och fackskolan för att motsvara den för var och en av dessa skolformer karaktäristiska målsättningen m. m.

Den studietekniska handledningen sker speciellt genom s. k. grupp timmar. Dessa timmar är färre i fackskolan än i gymnasiet men överstyrelsen finner de skäl, som anförs för det lägre timtalet i nuvarande lärarsituation, acceptabla.

TCO konstaterar med tillfredsställelse, att den enhetliga syn på hela vårt skolväsen, som präglat GU:s bedömningar och förslag, också har varit vägle-

dande för FU:s arbete och ansluter sig sålunda till de av FU angivna riktlinjerna för fackskolans inre arbete.

Förutsättningen för att de nya arbetsformerna i fackskolan skall bli effektiva är, framhåller *Läroverkslärarnas riksförbund*, att eleverna verkligen redan på grundskolans högstadium blivit väl förtroagna med dem. Riksförbundet anför vidare bl. a. följande.

Fackskolan har inte tid att på två år både introducera en ny metodik och vinna goda resultat med hjälp av den. Hittills gjorda erfarenheter av veckoläxor och beting har visat att dessa arbetssätt är stimulerande för studiebegärade elever med studievänlig miljö. Med andra förutsättningar för eleven kan dessa arbetsformer bli fruktansvärt betungande. Flera ämnesrepresentanter har också bedömt utsikterna som små att genomföra ett dylikt program. Verksamhetsformerna anser sålunda förbundet vara alltför ambitiöst planerade i förhållande till kursomfånget och det elevmaterial, som fackskolan kan väntas få.

4.4 Kompetensvärdet av fackskolans utbildning

4.4.1 Fackskoleutredningen

4.4.1.1 Allmänna synpunkter (FU s. 114 ff.)

FU erinrar om att det i direktiven för utredningen framhållits som önskvärt, att den kompetens som genomgången fackskola kommer att ge belyses genom att ställas i relation till de krav på grundläggande kunskaper och färdigheter som föreligger på olika yrkesområden.

FU anser att sådana krav översiktligt kan uppdelas på *kompetenskrav* och *meritkrav* samt anför i anslutning därtill följande.

I vissa fall uppställs krav på formell kompetens, dvs. en skol- eller yrkesutbildning skall ha meddelat kunskaper i speciella ämnen eller färdigheter av visst slag för att eleven skall kunna tillgodogöra sig undervisningen vid t. ex. en fackutbildningsanstalt eller yrkesutövaren skall anses behörig att uppehålla en viss befattning. Kompetensvärdet av en skolform är sålunda beroende av huruvida skolformen i fråga givit den utbildning som erfordras som ett minimum för inträde i annan skola eller för anställning med vissa arbetsuppgifter.

I andra fall är det riktigare att tala om meritvärde än kompetensvärde: Skolunderbyggnad på viss nivå utgör minimikrav, men en högre skolunderbyggnad ger ett extra meritvärde; viss förpraktik kan krävas och ge poäng, men överpraktik eller praktik som bedöms vara av speciellt stort värde kan ge extra meritvärde och extrapoäng. Somliga fackutbildningsanstalter och yrkesområden har mycket starkt fixerade meritvärdesbestämmelser medan andra strävar efter att med andra medel, t. ex. provtjänstgöring, personliga intervjuer, muntliga referenser osv. bilda sig en uppfattning om »individens bakom meritförteckningen». Meritvärdet av en utbildning är emellertid oavsett fixering av nivåer i hög grad en konjunkturfråga. Meritvärde innebär med andra ord det faktiska, reella värdet, som en utbildning har, beroende på tillgång och efterfrågan på sökande inom ett område.

FU framhåller vidare att det under en övergångstid, när gamla och nya utbildningsvägar löper parallellt, knappast är möjligt att stanna för någon mer fixerad eller strikt meritvärdesbedömning av fackskolans utbildning. Då därjämte en tendens att frånga formella meritvärderingsbestämningar för närvarande gör sig gällande, har FU främst inriktat sig på att bedöma vilka yrken och arbetsområden som är lämpliga för eleverna med hänsyn till de kunskaper och färdigheter som förvärvas i fackskolan.

FU:s bedömning utföres i stort på samma sätt som motsvarande bedömning av 1957 års skolberedning, dock med ökat hänsynstagande till nuvarande starka tendens till skärpning av kravet på skolunderbyggnad. Enligt FU:s mening kan *generellt* framhållas, att fackskolan ger eleverna följande möjligheter, nämligen (FU s. 118)

- a) att fortsätta med utbildning av allmän eller yrkesutbildande art,
- b) att direkt övergå till arbetslivet som befattningshavare på mellannivå, t. ex. som assistenter till högre befattningshavare, arbetsledare för mindre avdelningar eller som självständiga yrkesutövare,
- c) att utbilda sig vidare inom speciella verk, förvaltningar eller företag.

4.4.1.2 *Den sociala fackskolans kompetensvärde* (FU s. 118 ff.)

FU framhåller att utbildning från den sociala fackskolan bör bli speciellt användbar för aspirantutbildning samt för assistentyrken på socialvårdens område och det hushållstekniska området.

FU erinrar om att skolberedningen redovisade ett försök att analysera de reella kunskaper som måste krävas av eleverna för att de skulle kunna antingen tillgodogöra sig undervisningen i en på fackskolan följande utbildning eller fullgöra vissa bestämda arbetsuppgifter i ett yrke. För att en analys av detta slag skall kunna ge ett mer definitivt besked om den sociala fackskolans kompetensvärde, krävs enligt FU:s mening så omfattande och ingående undersökningar att det inte ansetts möjligt att nu utföra dessa. FU finner det inte heller önskvärt att för närvarande mera definitivt precisera den sociala fackskolans kompetensvärde. FU nämner emellertid ett antal yrkesområden, som kan tänkas bli den sociala fackskolans huvudsakliga avnämare. Vid bedömningen av denna fråga har FU haft följande allmänna utgångspunkter:

1. Yrken och utbildningsvägar, dit ett stort antal studenter söker sig men där krav på studentexamen ej föreligger.
2. Yrken och utbildningsvägar, där det reellt fordras något högre skolunderbyggnad än den som motsvarar realexamen.
3. Yrken och utbildningsvägar, där det formella kravet är realexamen, men där i praktiken flertalet antagna har på visst sätt kvalificerad realexamen eller studentbetyg i vissa ämnen.

Yrkena har FU sammanfört i följande större grupper: Pedagogiska, sociala och vårdande, hushållstekniska, arbetsledande, servicebetonade och konstnärliga.

I gruppen *pedagogiska yrken* nämner FU förskollärare, vissa klasslärare, slöjd-, tecknings-, musik-, hushålls-, textil- och barnavårdslärare.

Sociala och vårdande yrken och utbildningar exemplifieras med socialinstitut, diakonutbildning, polisutbildning, sjuksköterskeutbildning, röntgen-, radioterapi- och operationsassistent, arbetsterapeut, vårdpersonal för psykiskt utvecklingsstörda och mentalsjuka, ålderdomshemsföreståndarinna, barnhemsföreståndarinna (socialpedagog), tandsköterska, ungdomsledare, ungdoms- och fritidskonsulent.

I gruppen *hushållstekniska yrken och utbildningar* nämner FU storhushållsföreståndare (ekonomi-, internat- och hemföreståndare), hushållstekniska kurser och butikskonsulenter.

Bland utbildningar till *arbetsledande yrken* (ej tekniska) anger FU befälsutbildningar inom jordbruk, trädgård och skogsbruk, sjöbefälsutbildning, direktisutbildning inom konfektions- och trikåindustri, grafiska institutets kurser samt försvarets och kommunikationsväsendets olika utbildningar.

Inom gruppen *serviceyrken* nämner FU bl. a. apotekstekniker, trafikvårdinna, yrken inom hotell och restaurang, resebyråtjänsteman, postexpeditör, telegrafexpeditör, viss personal inom försäkringsbolag och försäkringskassor samt skönhetsvårdsyrken.

I gruppen *konstnärlig utbildning* inbegriper FU utbildning vid konstfackskolan, reklam-, textil-, teater- och musikutbildning, tandtekniker-, fotograf-, kartritnings- och ritbiträdesyrkena.

4.4.1.3 *Den ekonomiska fackskolans kompetensvärde* (FU s. 124 ff.)

FU framhåller att den ekonomiska fackskolan avses ge en utbildning som är lämplig för befattningshavare på mellannivå, vilket innebär att befattningshavarna inte har företagsledande arbetsuppgifter men ej heller rutinarbete. Undervisningen syftar till en god allmän kontorsutbildning för vida områden inom såväl enskild och allmän förvaltning som andra delar av näringslivet.

FU framhåller att floran av utbildningsvägar med likartat syfte för närvarande är stor. Det vore därför en fördel om större enhetlighet kunde uppnås. FU anser att den ekonomiska fackskoleutbildningen med all sannolikhet i framtiden kommer att bli ett normgivande begrepp, vilket kommer att bidra till att öka värdet av skolans kompetens.

FU nämner speciellt att den ekonomiska fackskolan ger lämplig utbildning för blivande sekreterare och korrespondenter, för inköps- och försäljningspersonal samt för olika yrken med allmänt kamerala arbetsuppgifter såsom bokföring, redovisning, kalkylering, kassagöromål, budgetering, statistik, avlöningsredovisning m. m. Vidare kan denna fackskola ge en lämplig grundutbildning för personal inom reklam och PR-verksamhet samt för värdinneyrken av olika slag.

4.4.1.4 *Den tekniska fackskolans kompetensvärde* (FU s. 126 ff.)

Skolberedningen avsåg att den tekniska fackskolan skulle leda fram till en lägre ingenjörskompetens, motsvarande den kompetens som nu erhålles vid tekniska aftonskolor, kommunala tekniska skolor och tekniska institut.

Vid remissbehandlingen av skolberedningens förslag gjordes vissa erinringar mot den tekniska fackskolans utformning. Bl. a. ansågs skolan få svårt att hävda sig i förhållande till existerande olika tekniska utbildningsvägar.

FU framhåller att utbildningen vid den av FU föreslagna tekniska fackskolan, vilken i förhållande till skolberedningens förslag fått större inslag av allmänna ämnen, inte bör jämföras med nu existerande utbildningsformer. Utbildningen har givits en ny karaktär och kommer så småningom att bli ett begrepp i det allmänna medvetandet. FU anser att då den tekniska fackskolan i en framtid ersatt de många utbildningsvägar på denna nivå som nu finns, kommer detta att medföra en enhetlighet i utbildningssystemet, som gör det betydligt lättare för den mottagande parten att bedöma en sökandes teoretiska meriter. Detta kommer att innebära en lättnad även för föräldrar och elever.

Av den tekniska fackskolans elever kan somliga beräknas fortsätta med mer teoretiska studier medan andra kommer att bli verksamma i befattningar på mellannivå. Några kommer att använda sin fackskoloutbildning som grund för verksamhet på helt andra yrkesområden än det tekniska, t. ex. för verksamhet inom jordbruk, skogsbruk, fiskerinäring, sjöfart. Vissa andra torde efter fackskolan söka sig till fortsatt utbildning inom olika verk och företag, t. ex. försvaret, kommunikationsväsendet och lantmäteriet. Genom den föreslagna kemilinjen bedömes den tekniska fackskolan också komma att ge kompetens för åtskilliga befattningar inom kemisk industri, såsom cellulosa-, läkemedels-, livsmedels- och plastindustri. Vetenskapliga institutioner samt hälsovården beräknas också komma att höra till avnämrområdet för teknisk fackskola.

4.4.1.5 Avslutande synpunkter (FU s. 129)

FU anser att ett alltför definitivt angivande av fackskolans kompetensvärde för närvarande knappast är önskvärt. FU uttalar härom bl. a. följande.

En omfattande utredning angående grundskolans kompetensvärde pågår för närvarande. Resultaten av denna ingående undersökning bör kunna ge en anvisning om vilka instanser som icke eller med tvekan kommer att godkänna grundskolan som tillräcklig kompetens. Först när denna utredning kommit fram till resultat som man kan bygga vidare på och när den försöksverksamhet med fackskola som startat innevarande läsår pågått en tid, bör ett slutgiltigt bedömande av fackskolornas kompetensvärde göras.

I nuvarande skede då erfarenhet av fackskolorna saknas kan mottagande instanser inte med någon större grad av säkerhet uttala sig om skolfomens kompetensvärde. Underhandlingar med representanter för avnämarna skulle då kanske medföra att krav på fackskola emellanåt uppställdes för områden, där grundskola bör vara tillräcklig skolunderbyggnad. Sådana underhandlingar skulle vidare kunna medföra att fackskolekompetensen bedömdes för låg i fall där den bör vara tillräcklig.

4.4.2 Yttranden

Åtskilliga synpunkter på kompetensvärdet av fackskolans utbildning har tidigare redovisats i samband med yttranden över fackskolans innehåll, utformning och differentiering.

Skolöverstyrelsen uppehåller sig utförligt vid de allmänna synpunkterna och anför i huvudsak följande.

Vid bedömningen av fackskolornas kompetensvärde bör man liksom FU hålla i minnet, att det hela tiden pågår en utveckling mot högre utbildningskrav i och med att produktionsprocesserna kompliceras och samhällstjänsterna utvecklas och differentieras. En gentemot denna tendens stridig utveckling utgör dock den ökade klarsynen beträffande vådan och onödigheten av stränga formella kompetenskrav och insikten om att framgång i studier och yrke inte alltid står i direkt samband med betyghöjd eller examensnivå.

Överstyrelsen konstaterar att FU ägnat större omsorg åt att söka beskriva den sociala än den tekniska och den ekonomiska fackskolans kompetensområde och finner detta i och för sig naturligt. De båda senare skolorna beräknas mer självklart tillgodose nu existerande utbildningars avnämningarområden även om man inte ännu helt kan överblicka i vilken utsträckning så kommer att ske. Överstyrelsen framhåller vidare att det av FU använda uttrycket »på mellan-nivå» med nödvändighet ännu är diffust men att en noggrannare precisering än FU:s kräver en mycket grundlig analys. Fackskolans kompetensområde kan allmänt sägas ligga mellan grundskolans och gymnasiet men överstyrelsen anser att avgränsningen varken kan eller bör vara skarp. Härtill kommer att grundskollinjernas kompetensområden ännu inte är helt kartlagda och att åskilliga oklara synpunkter kvarstår beträffande gymnasiet kompetensområde. Bedömningen av fackskolekompetensen sammanhänger emellertid också med de hitillsvarande rekryteringsområdena för elever från praktisk realskola, flickskola och vissa yrkesskolkurser. Den beror vidare av värdet av folkhögskolans kurser och givetvis av balansen mellan tillströmningen till fackskolan och behovet av fackskoleutbildade, framhåller överstyrelsen, och fortsätter:

I denna situation — då det gäller att söka precisera fackskolornas kompetensvärde på arbetsmarknaden och därigenom deras dragningskraft på ungdomen — framförs ofta önskemål om ett från början fast kompetensvärde. Överstyrelsen upprepar och instämmer därvid i FU:s överväganden att en sådan »fast kompetens», om man därmed menar att man skulle formellt och reellt försäkra sig om förtursrätt för fackskolungdomar vid vissa angivna utbildningsanstalter och yrken, är icke för närvarande möjlig att upprätta, om ens principiellt önskvärd. Det senare bör bli föremål för fortsatta överväganden, när man fått mer erfarenhet av de kompetensområden, som tenderar att bli fackskolungdomarnas naturliga i kraft av utbildningens sakliga värde.

På bestämda punkter skulle det dock kunna övervägas huruvida fackskolan inte borde kunna ge en motsvarighet till tidigare klart definierade examina eller kompetenser i form av certifikat. Överstyrelsen menar, att sådana överväganden i så fall bör göras under arbetet med ett fortsatt fixerande av fackskolornas kompetensområde och kompetensvärde.

Överstyrelsen drar upp följande riktlinjer för ett handlingsprogram på detta område.

En informationsverksamhet liknande den som för närvarande bedrivs beträffande grundskolans kompetensområde bör igångsättas, när beslut om fackskolornas organisation och innehåll föreligger. I samband därmed bör ömsesidiga klarlägganden från överstyrelsens och avnämarnas sida ske om önskemål och eventuella krav. Denna information och detta klarläggande kan då göras mot bakgrunden av grundskolans någorlunda klarlagda kompetensområde parallellt med motsvarande överväganden beträffande gymnasiet på punkter där övergränsande områden redan finns eller kan förutses. Informationen bör ske under hänsynstagande även till folkhögskolans kompetensområde. Vidare bör man, där så blir aktuellt, beakta avvägningen mellan högre skolunderbyggnad jämte kortare eller ingen praktik och lägre skolunderbyggnad jämte längre praktik.

Skolöverstyrelsen säger sig ha för avsikt att följa några kullar av fackskolelever för att erhålla erfarenheter beträffande rekrytering, studieframgång och kompetensområde.

I yttranden till skolöverstyrelsen framhålles i ett tiotal fall att det varit av vikt att fackskoleutbildningens kompetensvärde kunnat anges av FU.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i huvudsak samma uppfattning som skolöverstyrelsen vad gäller fackskolans kompetensvärde. Överstyrelsen framhåller följande.

FU torde ha företagit så omfattande utredningar beträffande kompetensvärdet, som man kan begära med hänsyn till den mycket begränsade tidsrymd, som stått till förfogande. Det är emellertid otvivelaktigt nödvändigt, att fastare bestämmningar av kompetensvärdet för vissa fall — fortsatt utbildning och tillträde till vissa befattningar — kommer till stånd för att ungdomarna skall få en uppfattning om fackskolans roll för framtida arbetsuppgifter. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att den gemensamt med skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit inrättandet av ett statligt kompetensråd.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* understryker vikten av att förslaget om inrättande av ett permanent statligt kompetensråd aktualiseras och utvidgas att omfatta även fackskolornas kompetensområde.

Av tio länsstyrelser som yttrat sig om kompetensfrågan har nio ansett att kompetensvärdet måste klarläggas och definieras bättre än som skett hittills. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har däremot funnit det välbetänkt, att FU icke framlagt något förslag i fråga om värdet av fackskolans slutbetyg, och ansett att frågan härom sedermera bör tas upp till nytt övervägande.

Behovet av precisering rörande kompetensvärdet och målinriktningen hos fackskolan har också understrukits av ett flertal organisationer och samman slutningar. Sålunda har synpunkter i den riktningen framförts av bl. a. *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, *SR*, *SACO* och *TCO*.

Nästan alla de remissinstanser, som hävdar behov av klargöranden och preciseringar beträffande kompetensvärdet, framför såsom motiv för sin stånd-

punkt att fackskolans attraktionsförmåga och egenvärde härigenom skulle öka. Svårigheten att fixera kompetensvärdet har emellertid också uppmärksammats.

TCO anför följande.

Organisationen vänder sig bestämt mot *FU*:s uppfattning att det inte skulle vara »lämpligt» att precisera och fastställa fackskolans kompetensvärde. Tvärtom måste det vara av största betydelse för ungdomarnas och föräldrarnas värdering av den nya skolformen, om man redan från starten klarare kunde ange utbildningens kompetensvärde. *TCO* har mera förståelse för *FU*:s bedömning att det för närvarande inte är »möjligt» att ge fasta kompetensvärden för fackskolans olika slag av utbildning. Eftersom inga erfarenheter av skolformen ännu finns och försöksverksamheten ännu inte hunnit mer än påbörjas, måste det naturligtvis vara mycket svårt att åstadkomma en sådan verklighetsgrundad bestämning.

TCO fäster emellertid största vikt vid att frågan om fackskoleutbildningens kompetensvärde under den närmaste tiden uppmärksammas. Organisationen utgår ifrån att den tas upp till ytterligare prövning, så snart tillräckliga erfarenheter vunnits om den nya skolformen. Målet bör då vara att fastställa kompetensvärdet för respektive studievägar inom fackskolan genom att ange dels möjligheterna i fråga om anknytande fortsatt allmän eller yrkesinriktad utbildning och dels möjligheterna att direkt erhålla anställningar inom relevanta sektorer i näringslivet.

Riksförbundet landsbygdens folk understryker i detta sammanhang att införandet av fackskolekompetens icke får medföra en höjning av kompetenskravet för tillträde till utbildningsvägar, för vilka grundskolan bör ge tillräcklig förutbildning.

Förutom allmänna och principiella synpunkter på fackskolans kompetensvärde har flera remissinstanser även behandlat de olika fackskolornas kompetensvärde och i vilken utsträckning fackskoleutbildad ungdom kan med fördel användas inom det verksamhetsområde, som ligger vederbörande remissinstans närmast.

Många av dessa uttalanden går därvid ut på att fackskolan inte kan läggas till grund för vissa karriärer. Sålunda förklarar *generaltullstyrelsen* att fackskolan inte torde ge tillräckliga förkunskaper för kammarskrivarkarriären och att elev från fackskola inte kan direkt vinna inträde i tullkontoristkurs. *1962 års polisutbildningskommitté* uttalar att fackskolan inte torde kunna läggas till grund för polisrekryteringen. *Samarbetsnämnden för journalistinstitutet* är inte redo att tillstyrka att genomgången fackskola generellt skall berättiga till inträde till journalistinstitutet. *Lantbruksstyrelsen* menar att den föreslagna fackskolan inte meddelar tillräcklig grundutbildning för de tekniskt-biologiska yrkena inom lantbruket.

Bland mera positiva uttalanden märks *järnvägsstyrelsen*, som förklarar att fackskolan synes fylla de krav som inom statens järnvägar utförd kompetensutredning ställt på vissa icke tekniska tjänster tillhörande den högre karriären samt *generalpoststyrelsen*, som allmänt uttalar att goda möjligheter till vidare-

utbildning och befordran bör kunna finnas för postanställda med fackskoleutbildning.

Den sociala fackskolans kompetensvärde diskuteras av några remissinstanser, bl. a. av TCO, som i stort sett kan ansluta sig till den av FU gjorda bedömningen av troliga avnämningarområden. Organisationen menar emellertid att man vid en mera långsiktig bedömning får ta mer hänsyn till den allmänna höjningen av utbildningsnivån än vad FU gjort. Sålunda bedömer TCO det så att lärarutbildningen i framtiden i huvudsak kommer att grundas på gymnasiestudier. Detta kan enligt organisationen förmodas komma att gälla även åtskilliga sociala och vårdande yrken, bl. a. sjuksköterskorna. Beträffande sistnämnda yrkesgrupp citeras *Svensk sjuksköterskeförening* som i yttrande till TCO bl. a. uttalar att den sociala fackskolan är den fackskola, som bäst tillgodoser de kunskaper, som behövs som underlag för sjuksköterske- och assistentutbildning och att organisationen därför med tillfredsställelse konstaterar att inom denna skola särskild vikt lagts vid sådana ämnen, som ger vidgad människokunskap och ökad kännedom om samhället och dess funktion samt inom naturvetenskapliga ämnen och språk.

Medicinalstyrelsen förklarar att den sociala fackskolan med naturvetenskaplig specialisering och tillval av språk som regel bör ge en tillfredsställande grund för sjuksköterskeutbildning.

Den tekniska fackskolans kompetensvärde behandlas av flera remissinstanser, av vilka någras, bl. a. *Svenska arbetsgivareföreningens* och *Sveriges industriförbunds*, inställning tidigare redovisats (4.2.2).

Positiva utalanden göres av bl. a. *medicinalstyrelsen*, som förklarar att teknisk fackskoleutbildning är lämplig grundutbildning för bl. a. röntgen- och laboratorieassistenter och *domänstyrelsen*, som anför att teknisk fackskola torde erbjuda en lämplig utbildning för de specialister, som i samband med den snabba mekaniseringen av skogsbruket knutits till vissa skogliga företags staber men att å andra sidan förvaltare och arbetsledare inom skogsbruket endast i ringa grad torde kunna rekryteras från fackskola.

Den tekniska fackskolans utbildning kan enligt *sjöfartsstyrelsens* mening — på grund av de speciella förhållanden som råder inom sjöfarten — inte utan komplettering godtas som grund för behörighet att utöva maskinbefäl på fartyg, och enligt *lantmäteristyrelsen* kan en mätningsteknisk utbildning inte lämpligen konstrueras som komplettering i anslutning till den tekniska fackskolan.

Att den tekniska fackskolan skulle kunna leda fram till institutsingenjörskompetens bestrids eller ifrågasättes vidare av *överbefälhavaren*, *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund*, *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*.

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund anför:

Endast i undantagsfall kan fackskoleteknikerna räkna med att bli erbjudna befattningar, som för närvarande upprätthålles av institutsingenjörer. I stället måste man förutsätta att flertalet kommer att inplaceras på arbetsuppgifter,

som för närvarande i huvudsak fullgörs av personer utan någon egentlig teknisk utbildning men med god yrkespraktik. Ett karakteristiskt drag för dessa befattningar är att vidare avancemang ofta förutsätter en förhållandevis omfattande teoretisk-praktisk kompetens, många gånger betydligt högre än den fackskolan skulle ge. Man riskerar således att fackskoleteknikerna redan efter något års verksamhet är hänvisade till att komplettera sin teoretiska utbildning för att kunna bli befördrade.

Svenska fackingenjörers förbund förklarar att, om den tekniska fackskoleutbildningen slutar utan klart angiven kompetens, som ligger tillräckligt högt, man får endast en ny biträdeskategori på ritkontor och laboratorier med okvalificerade uppgifter.

TCO anser att *FU* beträffande den tekniska fackskolans kompetens motsäger sig själv genom att *FU* dels anger att utbildningen skall göra eleverna skickade att efter skolgångens slut direkt inträda i näringslivet på i stort sett sådana befattningar, som de s. k. institutsingenjörerna tidigare rekryterat, dels uttalar att utbildningen inte skall jämföras med nu existerande utbildningsformer utan blir en ny utbildning, som så småningom också kommer att bli ett begrepp i det allmänna medvetandet. *TCO* anför vidare:

Organisationen ansluter sig emellertid till *FU*:s sistnämnda uppfattning, att det är fråga om en helt ny utbildning och denna utbildning inte är direkt jämförbar med någon nu existerande. Av den anledningen tar också *TCO* avstånd från *FU*:s jämförelse med nuvarande institutsingenjörer. Utbildningen för poster, som dessa hittills rekryterat, kommer med all säkerhet att till större delen ske inom gymnasiets tekniska sektor med dess 4-åriga studiegång. Fackskoleutbildningen däremot kan bedömas föra fram till uppgifter på lägre nivå.

4.5. Departementschefen

4.5.1 Mål och innehåll

I det föregående har jag konstaterat, att efterfrågan på utbildning ovanpå den obligatoriska skolan kommer att öka så starkt och få en sådan inriktning att den inte kan tillgodoses enbart av utbildningsvägar, som i sina huvuddrag motsvarar nuvarande gymnasier och yrkesskolor. I det gymnasiala skolsystemet behövs nya studievägar, som ger en relativt bred grundutbildning men likväl är klart målinriktade och vilka snabbare än gymnasiet leder till yrkesverksamhet eller fortsatt mer specialiserad utbildning. Detta behov bör kunna tillgodoses av fackskolan, om denna får en i förhållande till gymnasiet och yrkesskolan lämplig utformning.

FU:s uppfattning att fackskolan skall ge en bred grundutbildning med relativt stora inslag av allmän utbildning delas i det stora hela av remissinstanserna, även om bedömningarna skiftar av hur långt man skall gå i detta avseende i fråga om de olika studievägarna. Denna allmänna karaktäristik av fackskolans mål är enligt min mening riktig, och jag finner det naturligt att *FU* från denna

utgångspunkt i flera hänseenden kommit till slutsatser beträffande fackskolans utformning, som motsvarar vad GU anfört beträffande gymnasiet. Åtskilligt av vad jag för egen del i det föregående uttalat om gymnasiets mål, innehåll, differentiering och närmare utformning äger därmed i princip giltighet också för fackskolan. I det praktiska realiserandet måste självfallet fackskolans speciella uppgift i utbildningssystemet särskilt uppmärksammas. Detta betyder bl. a. att den yrkesförberedande uppgiften bör tillmätas stor vikt både vid avvägningen mellan olika ämnen och vid ämnenas utformning även om målinriktningen får präglade olika studievägarna i skiftande grad. Jag vill sålunda understryka vad FU framhåller om att praktiska, konkreta tillämpningar ges betydande utrymme i fackskolan på bekostnad av längre driven systematik och mer teoretiska problemställningar. Vad det här gäller är i första hand avvägningsfrågor inom läroplanen. Gränsen mellan allmän utbildning och yrkesförberedande utbildning är, såsom FU framhåller, ofta svår att dra. Det måste särskilt observeras att den inte enbart eller främst går mellan olika ämnen utan i hög grad också betingas av hur kursinnehåll och undervisning i de skilda ämnena utformas.

4.5.2 Differentiering m. m.

I FU:s uppdrag har ingått att överväga en eventuell sammanslagning av vissa av de fyra olika utbildningsvägar inom fackskolan som skolberedningen föreslog. I propositionen 1963: 98 angående vissa frågor rörande fackskolor tillstyrkte jag att de av skolberedningen föreslagna humanistiska och social-ekonomiska fackskolorna under försöksverksamheten organiserades som en fackskola och förklarade mig kunna acceptera benämningen allmän fackskola såsom ett arbetsnamn tillsvidare.

FU:s definitiva förslag innebär likaledes en uppdelning på tre huvudstudievägar, den sociala, den ekonomiska och den tekniska fackskolan. Statskontoret har i sitt remissyttrande ifrågasatt om inte ytterligare sammanslagning nämligen av den sociala och ekonomiska fackskolan borde göras. Skillnaden mellan den konstruktion statskontoret skisserat och FU:s förslag synes mig vara relativt liten. Eftersom samläsning i stor utsträckning kan äga rum mellan ekonomisk och social fackskola, skulle en sammanslagning främst innebära att man avstod ifrån att markera de båda huvudstudievägarnas målinriktning med särskilda namn. Med hänsyn till fackskolans uppgift vore detta enligt min mening föga ändamålsenligt, då de av FU föreslagna attributen social, ekonomisk och teknisk på ett riktigt och upplysningsätt karaktäriserar de tre huvudstudievägarna.

Som påpekats i några remissyttranden, bl. a. från TCO, använder FU *benämningen fackskola* i två något olika betydelser, nämligen dels såsom en sammanfattning för alla tre huvudstudievägarna, dels såsom beteckning för var och en av dem. Detta innebär bl. a. ur författningssynpunkt vissa olägenheter. Härtill kommer, såsom jag i det föregående framhållit (3.5.2), vissa terminologiska olikheter mellan gymnasiet och fackskolan, vilka om möjligt bör undvikas. Med hän-

syn härtill förordar jag att fackskola användes enbart såsom sammanfattande benämning, medan de tre studievägarna betecknas social, ekonomisk och teknisk linje. För den obligatoriska, ytterligare differentieringen inom linjerna bör begreppet gren användas.

I fråga om differentieringens utformning har FU samma principiella grundsyn som GU. I den praktiska utformningen kommer självfallet med hänsyn till fackskolans speciella mål och uppgifter olikheter att uppträda i skilda hänseenden. FU:s strävan att ge den för alla elever *gemensamma utbildningen* en så vid omfattning som möjligt finner jag riktig. I huvudsak innebär också utredningens förslag i detta hänseende en enligt min mening lämplig avvägning. Att det gemensamma ämnesinnehållet måste bli mindre omfattande på den tekniska linjen är, såsom FU framhåller, en följd av denna linjes särart.

Endast i ett avseende, nämligen i fråga om den *religionsorienterande undervisningen*, anser jag att det finns anledning till avvikelse från FU:s förslag i nu förevarande sammanhang. Enligt min mening bör sådan undervisning ges även på den tekniska linjen. Fackskolans mål och uppgifter är visserligen i viktiga hänseenden andra än gymnasiet, men för båda skolformerna gäller såsom jag i det föregående understrukit, att de skall ge en bred grundutbildning med relativt stora inslag av allmän utbildning. Vad jag i det föregående anfört om den religionsorienterande undervisningen på gymnasiet är därför enligt min mening i allt väsentligt tillämpligt också på fackskolan. Undervisning i religionskunskap bör därför förekomma också på den tekniska linjen och om möjligt i samma omfattning som på ekonomisk och social linje. Jag återkommer i det följande till hur utrymme för detta ämne skall beredas på den tekniska linjen.

Den *sociala linjen* bör enligt FU kunna tillgodose det växande antal ungdomar som efter genomgången grundskola önskar sig en förlängd allmän utbildning men ännu är relativt obestämda i fråga om sitt yrkesval. Men linjen skall likväl vara så målinriktad att flertalet elever kan bli användbara i arbetslivet utan fortsatt ytterligare utbildning. Dess huvuduppgift är därför att ge förutbildning för i vid mening sociala yrken jämte serviceyrken. Enligt min mening är denna syn på den sociala linjens uppgifter riktig. Genom denna inriktning av linjen bortfaller den ofta påtalade svagheten i den av skolberedningen föreslagna humanistiska skolan: denna saknade ett klart utpekat mål. Samtidigt erhålles en på värdeyrken inriktad utbildning, vilket såsom jag i olika sammanhang framhållit är av särskild vikt.

Med hänsyn till de sistnämnda yrkena finner jag det riktigt att en *naturvetenskaplig* gren anordnas. En *samhällsvetenskaplig* gren synes mig också vara väl motiverad med hänsyn till sociala yrken i vidare mening. Även den *konsumtionsekonomiska* grenen anser jag värd att pröva. Vad slutligen gäller den *språkliga* grenen är det uppenbart att denna är den minst målinriktade av de fyra differentieringar FU föreslagit inom den sociala linjen. Å andra sidan är en dylik

utbildning intressevässigt starkt förankrad hos betydande elevgrupper, varför någon tvekan knappast behöver råda om att en sådan gren bör inrättas. Jag anser vidare liksom bl. a. skolöverstyrelsen att en svag differentiering av den sociala linjen på en språklig och en naturvetenskaplig gren i årskurs 1 är motiverad.

I några remissyttranden har ifrågasatts om den sociala linjen inte borde fått en ännu starkare inriktning mot de sociala och vårdande yrkena. Jag förstår dessa synpunkter men måste samtidigt konstatera att först längre fram, när mera omfattande erfarenheter av fackskolan och speciellt den sociala linjen föreligger, det blir möjligt att säkrare bedöma om modifikationer i dess utformning är motiverade. Jag delar sålunda i detta hänseende den uppfattning arbetsmarknadsstyrelsen framfört.

FU:s förslag att eleverna på social linje — liksom på ekonomisk linje — skall få välja ämnen för *fritt tillval* tillstyrker jag. För att de elever, som i årskurs 1 väljer matematik som dylikt ämne, skall kunna fortsätta härmed i årskurs 2 bör matematik även i denna årskurs förekomma bland ämnena för fritt tillval.

Inom den för dessa ämnen givna ramen kommer eleverna att få möjlighet att odla bl. a. estetiska specialintressen. Därutöver bör på det sätt FU föreslår möjlighet finnas att efter medgivande inrätta en *estetisk* variant i årskurs 2. Beslut härom kan meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

FU:s förslag beträffande differentieringen av den *ekonomiska linjen* har vunnit stark anslutning bland flertalet remissinstanser. För egen del finner jag utformningen i allt väsentligt ändamålsenlig. Linjen bör sålunda uppdelas på fyra grenar i den andra årskursen. Benämningarna på dessa grenar bör kunna vara desamma som för motsvarande grenar inom den ekonomiska linjen av gymnasiet, och sålunda betecknas *ekonomisk-språklig gren*, *kameral gren*, *distributiv gren* och *administrativ gren*.

I några yttranden uttalas den uppfattningen att de ekonomiska linjerna i fackskolan och gymnasiet skulle ha fått alltför likartade utbildningsmål. För egen del hyser jag den uppfattningen att FU både i fråga om ämnenas omfattning och innehåll — inte minst i fråga om den inriktning utredningen anger att undervisningen bör ha — givit den ekonomiska linjen på fackskolan en utformning, som innebär en lämplig avvägning mellan den relativt teoretiskt betonade gymnasieutbildningen och de närmast motsvarande utbildningar inom yrkeskolan, som starkare betonar de praktiska färdigheterna. Några förändringar i fråga om ämnesuppsättningen och proportionerna mellan ämnena anser jag sålunda inte motiverad. Beträffande undervisningens utformning bör dock den mindre teoretiska inriktningen på vissa punkter komma klarare till uttryck i läroplanen.

FU:s förslag beträffande ämnen för *fritt tillval* på den ekonomiska linjen finner jag lämpligt men vill framhålla att i årskurs 2 bör de elever, som i årskurs 1 valt matematik eller stenografi såsom sådant ämne, få möjlighet att fortsätta studiet i det valda ämnet också i årskurs 2. Detta kan åstadkommas

genom att matematik och stenografi ingår som alternativ till utländsk stenografi eller kontorsteknik.

Såsom jag redan i det föregående konstaterat måste den *tekniska linjens* särart få komma till uttryck genom att såsom FU föreslagit de speciellt fackutbildande ämnena ges större utrymme på denna linje än på övriga linjer. Liksom bl. a. skolöverstyrelsen anser jag att den avvägning FU gjort mellan teknik och allmänutbildning för närvarande är lämplig.

Även en längre gående specialisering av den tekniska linjen än av övriga linjer anser jag berättigad. Att linjen i årskurs 1 uppdelas på fyra grenar, den *maskintekniska*, *byggtekniska*, *eltekniska* och *kemitekniska*, i enlighet med FU:s förslag ansluter jag mig sålunda till. Att den eltekniska och den byggtekniska grenen i årskurs 2 får vardera två fortsättningar finner jag också lämpligt. De bör erhålla beteckningar motsvarande de i gymnasiet, dvs. *elkraftteknisk* och *teleteknisk* gren respektive *anläggningsteknisk* och *husbyggnadsteknisk* gren. Någon specialisering av övriga grenar anser jag däremot inte böra ske.

Från några håll har önskemål om ytterligare specialiseringar framförts. Ett införande av sådana skulle otvivelaktigt innebära ett avsteg från en huvudprincip för fackskolans utformning, nämligen att denna skola skall ge utbildning inriktad mot breda avnåmarområden. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om mitt uttalande i det föregående att de lokala omständigheterna i enskilda fall kan motivera att en befintlig teknisk dagskola med viss särart bibehålles parallellt med fackskolan (2.3.2). I den mån vid en dylik teknisk skola meddelas specialiserad teknisk utbildning av det slag, som här aktualiserats, kan den alltså under vissa omständigheter bibehållas inom yrkesskolans ram. Huruvida mer speciella behov i övrigt bör tillgodoses t. ex. genom kortare »påbyggnadskurser» inom yrkesskolans ram är en problemställning som ingår i yrkesutbildningsberedningens uppdrag att närmare överväga.

4.5.3 Läroplanen

Vad jag i det föregående i samband med min behandling av gymnasiet anfört och förordat beträffande läroplanens utformning, uppgift och formerna för dess fastställande bör enligt min mening gälla även i fråga om fackskolans läroplan.

Även i denna del vill jag i huvudsak redovisa mina överväganden i ämnet.

FU:s förslag beträffande *veckotimtalet* överensstämmer i huvudsak med GU:s förslag, om hänsyn tas till att i gymnasiet skall såsom en reguljär anordning finnas möjligheter till utökad studiekurs. Elever i gymnasiet, vilka på detta sätt utökar sitt studieprogram, kommer att uppnå ett veckotimtal av samma omfattning, som FU föreslår för fackskolan. Jag kan liksom jag gjort i fråga om gymnasiet acceptera det för fackskolan föreslagna veckotimtalet även om jag i och för sig anser att starka skäl kan anföras för ett lägre timtal.

FU föreslår att elever på den sociala och ekonomiska linjen under vissa om-

ständigheter skall kunna få minska sitt studieprogram genom att befrias från ämne för fritt tillval. Jag anser detta förslag väl värt att pröva men vill erinra om att jag vid behandlingen av GU:s förslag till mindre studiekurs framhållit att restriktivitet måste iakttas vid sådan minskning av studieprogram. Någon motsvarande anordning föreslås inte av FU beträffande den tekniska linjen. Om en dylik skulle visa sig mycket angelägen och om erfarenheterna från tillämpningen på ekonomisk och social linje blir gynnsamma bör övervägas att även på den tekniska linjen i någon form medge minskning av enskilda elevers studieprogram. Det ankommer på skolöverstyrelsen att uppmärksamma denna fråga.

På grund av de redan i normalfallet höga veckotimtalerna bör någon ytterligare utökning för enskilda elever inte få förekomma annat än i form av frivillig undervisning utanför schemat i teckning och musik på det sätt FU föreslagit. Bestämmelserna för denna frivilliga undervisning bör utformas på samma sätt för fackskolan och gymnasiet. Såsom FU framhållit bör dylik undervisning i åtskilliga fall kunna samordnas med motsvarande undervisning i andra skolformer.

Anordningen med *timmar till förfogande* har mottagits synnerligen positivt men tilldelningen av tid anses för liten. Såsom jag i det föregående framhållit finner jag denna nya anordning mycket värdefull men är inte nu beredd, innan ytterligare erfarenheter föreligger, att gå längre än vad FU föreslagit. Den tekniska linjens behov bör tills vidare kunna tillgodoses på det sätt FU angivit.

Vad jag anfört om *lärostoffets behandling* i gymnasiet gäller helt också för fackskolan. Därmed är också sagt att jag inte kan dela de uppfattningar, som framförts om att kursplanerna skulle vara för omfattande och i vissa ämnen alltför krävande. Självfallet utesluter inte detta att detaljjusteringar kan behöva göras i samband med överarbetningen av läroplansförslaget. Den viktigaste förändringen vid denna översyn bör emellertid, såsom jag redan tidigare varit inne på, syfta till att *en något mera markerad målinriktning* uppnås.

Jag övergår nu till några frågor beträffande *läroplanens ämnen*.

Jag har i det föregående framhållit, att de tre språken *engelska, tyska* och *franska* av både praktiska och principiella skäl måste få en speciell ställning i gymnasiet, men likväl funnit det berättigat att i denna skolform kunna erbjuda även andra språk. När det gäller fackskolan är det enligt min mening i än högre grad motiverat att koncentrera undervisningen på engelska, tyska och franska. Jag är sålunda inte beredd att nu förorda införandet i fackskolan av ytterligare moderna språk. Som nybörjarspråk (C-språk) bör därför endast förekomma tyska och franska. Båda dessa språk — och inte enbart tyska som FU föreslår — bör emellertid erbjudas såsom alternativ till engelska på den tekniska linjen. Vad FU i övrigt föreslagit beträffande språkens ställning ansluter jag mig till och förordar sålunda bl. a. att såväl allmän kurs som särskild kurs skall erbjudas eleverna med hänsyn till de olika kurser dessa läst i grundskolan.

I fråga om ämnet *samhällskunskap* och speciellt detta ämnes relation till geografi hänvisar jag till vad jag anfört beträffande ämnets ställning i gymnasiet.

Jag har i det föregående konstaterat att enligt min mening ämnet *religionskunskap* bör förekomma på samtliga linjer i fackskolan. Det bör i huvudsak utformas så som FU föreslagit, dvs. med en betydande tonvikt på livsåskådningsfrågor. Benämningen bör dock vara enbart religionskunskap. Det timal, två veckotimmar, som FU föreslår för ämnet på social och ekonomisk linje måste betraktas som förhållandevis högt i en skola som till huvuduppgift har att ge en visserligen relativt bred men dock klart yrkesinriktad utbildning. Jag är emellertid medveten om att avvägningen av timtalet är svår och vill därför — med hänvisning även till vad jag anfört i denna fråga beträffande gymnasiets yrkesutbildande linjer — inte förorda någon ändring i FU:s förslag. För att bereda samma utrymme på teknisk som på social och ekonomisk linje måste en minskning ske med två veckotimmar inom övriga ämnesområden. Någon minskning av tiden för den rent fackutbildande undervisningen i de tekniska ämnena samt företagsekonomi och ergonomi kan enligt min mening inte komma i fråga. Inte heller kan jag förorda någon minskning av tiden för språkundervisningen och den samhällsorienterande undervisningen. Återstår att bereda plats för religionskunskap genom en minskning av det samlade utrymmet för matematik, fysik, kemi (vissa grenar) och gymnastik. Då ämnet kemi endast har två veckotimmar (utom på den kemitekniska linjen) kan någon minskning av timtalet för detta ämne knappast ske. Skolöverstyrelsen, som föreslagit att religionskunskap införes på teknisk linje med två veckotimmar, anser att tiden härför bör tas från gymnastik. För egen del bedömer jag en så kraftig reduktion av tiden för gymnastik kunna medföra allvarliga olägenheter. Jag kan därför endast förorda att en veckotimme tas från gymnastik. Ämnena matematik och fysik är båda av stor betydelse för såväl den tekniska utbildningen i skolan som för den kommande yrkesverksamheten. Då matematik har det något större timtalet synes det mig rimligast att låta minskningen gå ut över detta ämne. Den nödvändiga reduktionen av kursinnehållet torde få ske inom avsnittet sannolikhetslära och statistik.

Ämnet religionskunskap bör även på den tekniska linjen placeras i årskurs 2.

Beträffande befrielse från undervisningen i religionskunskap hänvisar jag till vad jag i det föregående anfört härom i fråga om gymnasiet (3.5.4).

Utöver de i det föregående förordade förändringarna i FU:s timplaneförslag erfordras vissa justeringar inom de rent *tekniska ämnena* på den tekniska linjen. En dylik justering föranledes av att specialiseringen i årskurs 2 på den maskintekniska linjen under fem veckotimmar bör utgå. Dessa veckotimmar får i stället fördelas på ämnena produktion, konstruktion och energi. Ytterligare justeringar, som dock inte är av principiell natur, kan komma att bli aktuella inom den tekniska linjen i fackskolan på samma sätt som inom den tekniska linjen i gymnasiet på grund av att en något annorlunda avgränsning mellan de tekniska ämnena visat sig ändamålsenlig.

Slutligen vill jag framhålla att *ämnesbeteckningarna* inom den tekniska lin-

jen såsom skolöverstyrelsen framhållit bör bearbetas så att de bättre överensstämmer med ämnesbeteckningarna inom gymnasiet, vilket får beaktas i det fortsatta läroplansarbetet.

Vad FU anfört och föreslagit om *samläsning* och *delning av klasser* finner jag i allt väsentligt ändamålsenligt. Vissa mindre modifikationer kan föranledas av det fortsatta läroplansarbetet och efter hand förvärvade erfarenheter. Liksom i fråga om gymnasiet torde Kungl. Maj:t böra äga rätt att besluta om dylika modifikationer. Till vissa delningsbestämmelser i övrigt återkommer jag i det följande (5.4.3).

FU:s *riktlinjer för det inre arbetet* präglas av samma grundsyn som GU anlagt beträffande gymnasiet. Den konkreta utformningen av programmet för fackskolans verksamhetsformer uppvisar självfallet många olikheter och avvikelser betingade av fackskolans särskilda förutsättningar, mål och uppgifter. Förslaget synes realistiskt men jag vill, liksom jag gjorde i fråga om GU:s förslag, betona vikten av att hänsyn tas till elevernas individuella förutsättningar i olika hänseenden och att de nya inslagen i verksamhetsformerna införes smidigt och utvecklas under anpassning till gjorda erfarenheter.

FU:s förslag om att *stödundervisning* i vissa fall skall kunna anordnas för fackskolans elever finner jag värdefullt och riktigt. Statsbidrag bör därför kunna utgå härtill. Jag är emellertid inte beredd att nu ange generella riktlinjer för stödundervisningens utformning och omfattning. Lämpligast är att, på samma sätt som jag förordat för gymnasiets del, ett årligt anslag, vars storlek bör stå i proportion till fackskolans omfattning, tills vidare ställes till skolöverstyrelsens förfogande för ändamålet.

4.5.4 Kompetensvärdet av fackskolans utbildning

Frågan om kompetensvärdet av fackskolans utbildning har tilldragit sig mycket stort intresse. I remissyttrandena har en rad olika synpunkter framförts, delvis sammanhängande med att begreppet kompetens användes i skiftande betydelser.

Från mera allmänna utgångspunkter har jag i det föregående (2.3.2) — i samband med mina överväganden om det gymnasiala skolsystemets framtida struktur — berört frågan om de gymnasiala utbildningarnas kompetens. Jag har därvid understrukit vikten av att man inte läser sig vid ett statiskt betraktelsesätt utan beaktar den kontinuerligt pågående höjningen av utbildningsnivån. I en utbildningsorganisation under ständig och snabb utveckling är det självfallet vanskligt att fixera vilken kompetens de olika utbildningsvägarna skall ge, vare sig man härmed avser att en viss dylik utbildning skall krävas för behörighet till eller ge särskilda meriter för bestämda yrken och fortsatta utbildningar. När det gäller en ny skolform, vilken i väsentliga hänseenden avviker

från existerande skolor, blir svårigheterna särskilt utpräglade. Även fackskolans kvantitativa omfattning och geografiska spridning är i detta sammanhang av betydelse. Så länge denna är relativt begränsad kan fackskoleutbildning inte i större utsträckning uppställas som behörighetskrav. Till en början synes detta böra ske i huvudsak endast i sådana fall då krav på någon motsvarande kompetens, t. ex. normalskolekompetens, redan föreligger. Allteftersom fackskolan växer kan andra yrken och utbildningsvägar komma att dra till sig så många sökande med fackskolekompetens att det visar sig rationellt att uppställa denna som behörighetskrav. Om på detta sätt exempelvis inträdeskraven till en fortsatt utbildning höjes från grundskole- till fackskolekompetens måste givetvis utformningen av den fortsatta utbildningen anpassas till de ändrade förhållandena.

Jag vill emellertid betona att dylika höjningar av kompetenskrav måste ske med stor försiktighet. Under lång tid framåt kommer vi att ha ungdomar, som enbart fått grundskoleutbildning. Dessa får inte genom formella bestämmelser utestängas från verksamheter för vilka de har reella förutsättningar, som t. o. m. kan vara bättre än andra ungdomars, vilka haft möjlighet till ytterligare studier efter grundskolan. Avgörande vid bedömningen av såväl behörighet som meriter måste sålunda vara vad som på objektiva och sakliga grunder verkligen fordras eller med säkerhet är en avsevärd merit. Det finns särskild anledning varna för schablonmässiga värderingar, exempelvis av innebörden att längre skolutbildning i och för sig skulle vara ett kriterium på överlägsenhet även i andra avseenden. Jag vill särskilt understryka vikten av att detta beaktas vid jämförelser mellan utbildningar, som i fråga om omfattning och inriktning ligger relativt nära varandra.

De synpunkter jag här anfört har närmast tagit sikte på förhållandet mellan fackskolan å ena samt grundskolan och motsvarande skolformer å andra sidan under den utvecklingsfas vi står inför, under vilken allt fler ungdomar kommer att få utbildning över grundskolans nivå. Motsvarande synpunkter kan emellertid hävdas på en rad andra områden inom utbildningsväsendet och även på längre sikt. I förevarande sammanhang är relationen mellan gymnasiet och fackskolan av särskilt intresse. Jag vill därvidlag betona att någon generellt giltig rangordning mellan den kompetens dessa skolformer ger inte kan eller bör anges. Avståndet mellan de båda utbildningarna är inte större än att en fackskoleutbildad på en mängd områden med framgång bör kunna konkurrera med en gymnasieutbildad. Att som behörighetskrav uppställa gymnasieutbildning men inte fackskoleutbildning eller att generellt tillmäta den förstnämnda utbildningen högre meritvärde, när detta inte efter ingående, sakliga överväganden visar sig klart berättigat, måste undvikas. Eljest kommer irrelevanta faktorer att få ett mycket stort inflytande på utbildningsväsendets utveckling med för såväl individer som samhälle ogynnsamma konsekvenser. Möjligen kan det förhållandet att gymnasiet är en gammal och välkänd skolform medföra att den där meddelade undervisningen anses ha ett företräde framför den som ges i den nya och okända fackskolan vilket ofta inte är sakligt motiverat.

För egen del har jag den allmänna uppfattningen att exempelvis alla eller i varje fall en stor del av de icke-akademiska, post-gymnasiala utbildningarna likaväl bör kunna bygga på fackskolan som på gymnasiet. Sannolikt blir det främst eleverna från den sociala linjen som kommer att vara intresserade av dylika utbildningar. Denna linje har emellertid såsom FU påvisat en rad andra naturliga avnämarområden bland vilka de sociala och vårdande självfallet intar en central plats. Även för de pedagogiska yrkena bör den sociala linjen bli en av de viktigaste rekryteringsvägarna. Vad gäller den stora klasslärargruppen vill jag erinra om att enligt 1946 års skolkommissions principförslag borde på längre sikt utbildningen av småskollärare bygga på studentexamen och av mellanstadiets lärare på den s. k. dimissionsexamen och i vissa fall på studentexamen. De nämnda examina hänförde sig till den uppbyggnad av gymnasiet med horisontell klyvning efter två år, som skolkommissionen i princip hade förordat. Studentexamen skulle normalt avläggas efter elva års skolgång och dimissionsexamen efter ytterligare ett år. I propositionen 1950:219 angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande föreslogs att utbildningen av mellanskollärare skulle grundas på ett kunskapsmått, i huvudsak motsvarande gymnasiekurs, och att den egentliga yrkesutbildningen av småskollärare efter en övergångstid skulle bygga på en ettårig allmänbildande kurs baserad på realexamen eller motsvarande. Särskilda utskottet tillstyrkte propositionens förslag men ansåg att den föreslagna småskollärarytbildningen var tilltagen i knappaste laget. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag. Den uppbyggnad av det gymnasiala skolsystemet, som jag i det föregående förordat, avviker från skolkommissionens principförslag. I det följande (6.4.3) kommer jag vidare föreslå att fackskolan och gymnasiet blir examensfria skolor, vilket bl. a. innebär att den form för studiernas avslutning, som studentexamen utgör, avskaffas. Om mina förslag härutinnan bifalles kommer utgångspunkterna för övervägandena år 1950 beträffande rekryteringen till klasslärarutbildning att i väsentliga avseenden ändras. Vid de förnyade överväganden som erfordras måste självfallet införandet av fackskolan särskilt beaktas. Klasslärarutbildningen är under utredning av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Med hänsyn härtill anser jag det lämpligast att tills vidare hålla spörsmålet om lärarutbildningens anknytning nedåt öppen. Övervägandena härav bör tas upp i ett sammanhang när de sakkunniga framlagt sina förslag, vilket enligt vad jag erfarit kan beräknas ske relativt snart. Av vad jag nyss uttalat framgår, att man dock enligt min mening vid denna tidpunkt bör ta ställning obundet och utifrån den nya utbildningssituation på det gymnasiala området, som ett realiserande av förslagen i denna proposition kommer att innebära.

Jag har hittills uppehållit mig vid kompetensfrågorna främst med hänsyn till de praktiska svårigheter som föreligger att nu och under en tid framåt närmare stadfästa eller författningsmässigt ange den kompetens utbildning i fackskolan kommer att leda fram till. Detta får självfallet inte innebära att man ej på allt sätt bemödar sig att, så långt detta är möjligt, söka klargöra denna utbildnings art och innehåll. Bl. a. blir därvid sådana åtgärder som skolöverstyrelsen

tagit upp i sitt remissutlåtande av betydelse. Information om fackskolan är sålunda en angelägen uppgift. Vidare bör skolöverstyrelsen noga följa skolans utveckling och därvid studera dess elevrekrytering och till vilka områden de fackskoleutbildade går efter avslutad utbildning. Jag har vidare givit vissa principiella synpunkter på värderingen av fackskolans utbildning i jämförelse med andra näraliggande utbildningar. Därvid har jag betonat vikten av att man söker så långt möjligt undvika att, då detta inte är sakligt befogat eller då det är i övrigt onödigt, ge en längre och mer omfattande utbildning företräde framför en kortare men i och för sig tillräcklig utbildning, vare sig det gäller behörighet eller meritvärdering. Jag skall i det följande återkomma till dessa frågor (6.4.3) och därvid också något beröra hur jag tänker mig att det vidare arbetet med problemen om fackskoleutbildningens kompetensvärdering skall bedrivas.

Även andra sidor av hithörande spörsmål har tilldragit sig betydande uppmärksamhet och särskilt gäller det frågan om fackskolans målinriktning. I det föregående har jag redan framhållit att en något mer markerad målinriktning generellt bör eftersträvas och att den slutliga utformningen av läroplanen härvid blir av stor betydelse. I förevarande sammanhang vill jag komplettera med några synpunkter beträffande jämförelser mellan utbildningen inom den nya fackskolans tekniska linje och vissa nu existerande tekniska utbildningar.

Bl. a. har Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund uttalat att den tekniska linjen såsom den utformats av FU inte kommer att kunna leda till en utbildning som är jämförbar med nuvarande institutsingenjörers. Som stöd för denna uppfattning anföres bl. a. att flertalet av dem som går till den tekniska linjen kommer att ha för kort praktik eller vara helt utan sådan. Man menar att antingen måste det krävas en omfattande förpraktik eller också måste utbildningens målsättning ändras. De båda organisationerna skisserar också två olika alternativ till en ingenjörsutbildning på ifrågavarande nivå. Enligt det ena alternativet skulle eleverna först genomgå ett års utbildning i yrkesskola och sedan skaffa sig minst ett års fortsatt yrkesutbildning eller industripraktik. Efter dessa två års i huvudsak praktiska utbildning skulle följa en 2-årig teknisk fackskola, vars andra år skulle vara branschdifferentierat. Detta alternativ är enligt organisationerna det bästa. Enligt det andra alternativet skulle eleverna direkt efter grundskolan gå till en teknisk fackskola och sedan — efter en mellanliggande period med omkring två års industripraktik eller yrkesutbildning — fortsätta studierna i en 1-årig differentierad fackingenjörsskola. Organisationerna menar att den föreslagna tekniska linjen inte kan föra eleverna till det av FU angivna målet utan kommer att ge dem endast en teknisk grundutbildning.

Även om jag har en viss förståelse för de synpunkter som sålunda framförts, vill jag emellertid liksom FU understryka att man måste vara försiktig då man jämför den nya tekniska utbildning, som den tekniska linjen i fackskolan kommer att ge, och hittillsvarande tekniska utbildningar. Otvivelaktigt sker f. n. rekryteringen till de tekniska dagsskolorna till en inte obetydlig del från sådana kategorier, som har en jämförelsevis omfattande praktisk erfarenhet. Emellertid synes medelåldern hos de nyintagna vid dessa skolor stadigt ha sjunkit. Med

grundskolans genomförande kommer den kategori av inträdessökande som har lägre förutbildning än grundskola att efter hand försvinna. Vidare kommer benägenheten att omedelbart efter grundskolan fortsätta med gymnasiala studier att öka starkt. Skulle man i den framtida skolorganisationen bibehålla hittillsvarande tekniska skolor, måste man räkna med att elevtillströmningen till dessa skolor skulle komma att förete samma drag, som de båda remissinstanserna tecknar, dvs. det övervägande flertalet inträdessökande kommer att ha mycket kort praktik eller vara helt utan praktik. Problemet om att förse de till industrin nyrekryterade, som har lägre teknisk utbildning, med för yrkesutövningen erforderlig praktik torde därför på längre sikt få lösas efter helt andra vägar än de hittills tillämpade alldeles oavsett om fackskolan införes eller ej. Vidare måste beaktas — och det är inte mindre viktigt — att eleverna på fackskolans tekniska linje kommer att ha en tämligen varierande bakgrund. Av det material beträffande de intagna till fackskolan, som jag i det föregående omnämnt (2.3.1), framgår att i den hittillsvarande försöksverksamheten ett betydande antal relativt vuxna personer med omfattande praktik eller motsvarande sökt sig till den tekniska linjen. För dessa kommer utbildningen att ge ett resultat, som enligt min uppfattning visserligen är något annorlunda till sin karaktär men som i allt väsentligt är åtminstone jämförbart med institutsingenjörsutbildningen. Å andra sidan är det självfallet att de, som direkt från grundskolan gått till fackskolan och efter avslutad fackskoleutbildning har endast ett knappt års praktik, såsom också FU framhåller, inte kan omedelbart efter avslutad utbildning användas i industri och näringsliv på samma sätt som de vilka har en mera omfattande praktisk erfarenhet bakom sig. Jag kan emellertid härav och mot bakgrunden av vad nyss anförts i fråga om den troliga utvecklingen i här berört avseende inte dra den slutsatsen att man skulle utforma utbildningssystemet så, att tekniskt intresserade ungdomar, som vill ha annan gymnasial utbildning än gymnasieutbildning, ej skulle erbjudas en teknisk utbildning omedelbart efter grundskolans slut. Sökandefrekvensen till fackskolans tekniska linje visar att i så fall ett mycket stort antal ungdomar inte skulle få den utbildning, de otvivelaktigt önskar sig. Resultatet skulle sannolikt bli att de i stället vände sig till utbildningsvägar för vilka de inte har samma förutsättningar och intressen med de många olägenheter detta skulle medföra.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att enligt min mening långtgående jämförelser mellan kompetensvärdet av fackskoleutbildningen och nu existerande utbildningar bör undvikas. För dem, som söker sig till den tekniska linjen och har föregående praktisk erfarenhet, kommer resultatet av utbildningen att leda till en kompetens, som ger dem i stort sett samma möjligheter i arbetslivet som den närmast motsvarande kategorin tekniskt utbildade i dag har. Jag vill i övrigt erinra om vad jag i det föregående (2.3.2) anförde om att en befintlig teknisk dagskolas särart i enstaka fall kan motivera skolans bibehållande tills vidare parallellt med fackskolan.

Vissa frågor rörande fackskolans kompetensvärde, vilka sammanhänger med studiernas avslutning, skall jag beröra i det följande (6.4.3).

5. Lärotider, delningsbestämmelser m. m.

5.1 Lärotider

5.1.1 Gymnasiutredningen

Med hänsyn till att utredningen om femdagarsvecka i skolorna kommer att behandla *läsårets längd* (GU 9.1.2.4) tar GU endast upp frågan om längden av det sista läsåret.

I det nuvarande gymnasiet avslutas för pojkarnas del studierna ofta samma år de skall börja sin värnpliktstjänstgöring. På grund härav förskjutes för samtliga elever skrivningar och examination på ett sätt som resulterar i en ofullständig vårtermin. GU understryker att ett fullföljande av undervisningen under ett fullt sista läsår är en avgörande betingelse för att eleverna efter tre års gymnasiestudier skall kunna bli förberedda för övergång till högre studier.

GU har i denna fråga haft överläggningar med 1960 års värnpliktsutredning. Värnpliktsutredningen har därvid förklarat sig beredd föreslå sådana åtgärder att gymnasiestudierna inte för någon elev skall behöva avslutas före maj månads utgång.

GU föreslår att i avvaktan på utredningen om femdagarsvecka i skolorna bestämmelserna om läsårets längd i gymnasiet får samma utformning som i grundskolan.

Enligt GU:s mening bör *antalet lektionstimmar per dag* (GU 12.7.2.10) för varje elev som regel inte överstiga sju. Genom dubbeltimmar bör man söka nedbringa antalet lästa ämnen per dag.

GU anser att de schematekniska problemen skulle avsevärt underlättas och skollokalerna kunna utnyttjas bättre, om lektionstiden generellt minskades till 40 minuter. Med hänsyn till utredningen om femdagarsvecka i skolorna anser sig GU dock inte böra framlägga något förslag på denna punkt men förutsätter, att nämnda utredning uppmärksammar frågan.

5.1.2 Fackskoleutredningen

FU föreslår att fackskolans läsår anpassas efter grundskolans, dvs. att det skall omfatta 39 veckor. FU uttalar vidare att den dagliga undervisningstiden för eleverna ej bör överstiga sju lektioner (FU s. 85 f.).

5.1.3 Yttranden

5.1.3.1 *Gymnasiet*

GU:s förslag om läsårets längd, i vad gäller sista läsåret, beröres av endast ett fåtal remissinstanser. *Skolöverstyrelsen* påpekar att den vinst man kan göra genom den muntliga studentexamens avskaffande och viss senareläggning av inryckning till militärtjänst måste bli betydande.

I fråga om samordningen mellan gymnasiestudiernas avslutning och påbörjandet av värnpliktstjänstgöring framhåller *överbefälhavaren* att samordningen vid en ökad gymnasiefrekvens kommer att bli ett problem för såväl den enskilde som krigsmakten samt att frågan om bl. a. värnpliktstjänstgöringens början för närvarande är under utredning. Vidare anför *överbefälhavaren* bl. a. följande.

Möjligheterna till senareläggning av inryckningstiden vid armén är mycket begränsade, eftersom första tjänstgöringen är inpassad under kalenderåret bl. a. med hänsyn till de slutövningar som äger rum på våren före åldersklassens utryckning. Dessa slutövningar kan främst på grund av markförhållanden m. m. under våren icke senareläggas nämnvärt och följaktligen kan ej heller inryckningstiden förskjutas i någon större utsträckning. Däremot syns det möjligt att läsåret utan större olägenhet skulle kunna förskjutas något för att åstadkomma en bättre ömsesidig anpassning. Det inbördes tidsberoendet mellan gymnasieutbildning och värnpliktsutbildning har icke närmare analyserats av GU och inte heller har möjligheterna till en ömsesidig anpassning utretts.

1960 års värnpliktsutredning lämnar en redogörelse över nuvarande och eventuella framtida möjligheter att samordna gymnasieavslutningen med påbörjandet av värnpliktstjänstgöring så att detta kan ske samma år utan att tidsmässiga ingrepp måste göras i sista läsåret och anför härvid bl. a. följande.

GU:s förslag, innebärande bl. a. omkring en månads senareläggning av gymnasiet avslutning, medför för de gymnasieutbildade värnpliktiga, förutsatt att läsåret avslutas samtidigt för alla elever,

med nuvarande inryckningstider, att endast de underofficersuttagna skulle kunna inrycka — och detta icke utan friktioner — till militärtjänst samma år som gymnasiestudierna avslutas, samt

i förhållande till av värnpliktsutredningen övervägda alternativ, att endast underofficersuttagna värnpliktiga och vissa värnpliktiga i allmänhet samt, till nöds, värnpliktiga F skulle kunna, om de kvantitativa förhållandena så medger, inrycka till militärtjänst samma år som studierna avslutas.

Beträffande läsårets placering i kalenderåret anser *TCO* att terminsindelningen bör utredas av skolarbetstidsutredningen. I anslutning till möjligheterna att anordna praktik tar vidare flera remissinstanser upp frågan om terminsindelningen. Deras synpunkter redovisas i det följande under avsnittet 6.1.3.1 i samband med frågan om praktikens förläggning för elever i teknisk lärokurs.

GU:s förslag att bestämmelserna angående läsårets längd i gymnasiet skall få samma utformning som motsvarande bestämmelser för grundskolan tillstyrkes av de flesta remissinstanser, som yttrat sig däröver.

För att vinna studietid föreslår några remissinstanser, bl. a. *Sveriges förenade studentkårer*, att läsåret förlänges.

För att ur schemateknisk synpunkt kunna utnyttja varje läsdag bättre utan att samtidigt öka gymnasiernas arbetsbörda föreslår *skolöverstyrelsen* att lektionstiden minskas till 40 minuter. *Skolarbetstidsutredningen* framhåller att, oavsett om lektionstiden avkortas eller ej, bör man eftersträva, att antalet lektioner per dag och elev inte skall överstiga sju.

5.1.3.2 Fackskolan

FU:s förslag beträffande läsårets längd tillstyrkes av de remissinstanser, vilka berört denna fråga. *Skolarbetstidsutredningen* anser sig kunna tills vidare tillstyrka förslaget, dock med påpekande att detta berör frågor i dess utredningsuppdrag, vilka utredningen ännu inte tagit ställning till. *Överbefälhavaren* anser att sista läsårets avslutning måste bestämmas med hänsyn till tidpunkten för värnpliktiga elevers inryckning till första tjänstgöring. *1960 års värnpliktsutredning* anser att fackskolans elever, som vanligtvis inte torde ha för avsikt att bedriva fortsatta studier, inte i samma mån som de gymnasieutbildade är i behov av att få påbörja värnpliktstjänstgöringen samma år som studierna avslutas.

5.2 Gemensamma samlingar m. m.

5.2.1 Gymnasieutredningen

GU betonar vikten av samarbete mellan alla dem som verkar inom skolan. Ett smidigt samarbete förutsätter bl. a. att informationer kan meddelas alla som är berörda av skolans verksamhet.

Genom GU:s förslag att avsätta särskild tid till förfogande för speciella uppgifter (timmar till förfogande) ges tillfällen, då lärare och elever från olika undervisningsavdelningar kan samlas till diskussioner och informationsutbyte. Härutöver finns behov av att samtidigt kunna samla hela eller stora delar av elevkåren (GU 9.10.1).

GU föreslår att för gymnasiet i dess helhet införes en form av samling med benämningen *gemensam samling*. Tiden för denna, som inte behöver förekomma varje dag, förutsättes vara densamma som för nuvarande morgonsamling i det allmänna gymnasiet, dvs. 10 eller högst 15 minuter. Samlingen bör kunna förläggas till vilken lämplig tidpunkt som helst på dagen (GU 9.10.3.1 och 9.10.3.2).

I fråga om innehållet m. m. i gemensam samling anför GU bl. a. att stor frihet bör föreligga beträffande utformningen. Eleverna bör medverka så långt detta är möjligt.

GU anför vidare att morgonsamling av hittills traditionell art bör kunna förekomma i skolan. Den bör emellertid vara frivillig. Skolan bör ställa lokaler till förfogande för dylika samlingar (GU 9.10.3.3).

5.2.2 Fackskoleutredningen

FU framhåller att behovet av gemensam samling självfallet är lika stort i fackskolan som i andra skolformer. Frågan om morgonsamling i fackskolan måste lösas med hänsyn till förhållandena i detta avseende i den skolenhet, i vilken fackskolan ingår. I den mån fackskola blir samorganiserad med yrkesskola, där samlingar av den art GU föreslagit ej förekommer, bör enligt FU:s åsikt rektor — utöver föreskrivet antal lektioner — kunna få disponera erforderlig tid för gemensam samling. För fristående fackskola föreslår FU, att de för gymnasiet föreslagna bestämmelserna skall gälla (FU s. 86 ff.).

5.2.3. Yttranden

5.2.3.1 Gymnasiet

Av de remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker flertalet GU:s förslag att de obligatoriska morgonsamlingarna skall ersättas med en mindre ofta återkommande samling, benämnd *gemensam samling*.

De åtta *domkapitel* som yttrat sig på denna punkt yrkar att morgonsamling enligt nuvarande former i större eller mindre omfattning skall finnas kvar. Två domkapitel anser att det bör föreskrivas att minst hälften av det sammanlagda antalet gemensamma samlingar bör vara av kristen karaktär. Det framhålles i detta sammanhang att så gott som samtliga elever tillhör svenska kyrkan och att morgonbönerna dessutom har helt ekumenisk karaktär och inte sällan förättas av företrädare för andra evangeliska samfund.

Domkapitlet i Linköping framhåller bl. a. följande.

Varje skola har behov av uttryck för sin gemenskap och att denna på ett naturligt sätt finner sin form i morgonsamlingen. Det är också ett mentalhygieniskt behov hos växande ungdom att ställas inför livsfrågorna under ansvarsfull ledning och erbjudas tillfällen till inre samling och meditation. Allt detta kan den riktigt gestaltade morgonsamlingen bli ett medel till. Domkapitlet vill därför allvarligt yrka på att morgonsamlingen bibehålles i den utsträckning schematekniska skäl medger det.

Domkapitlet i Växjö anför:

Objektivitetskravet behöver ej åsidosättas, om skolan genom en morgonsamling med traditionell utformning visar sin solidaritet med vår kristet och huma-

nistiskt präglade kulturtradition. Att eleverna vid skoldagens början får uppleva en stund av andakt, stillhet och samling, varvid även samhörigheten med skolans kollektiv konkretiseras, är av väsentligt värde. Gemensam morgonsamling med möjlighet till varierande utformning, där anknytning till religiösa och etiska frågor utgör ett naturligt inslag, bör alltför förekomma även i gymnasieskolorna. Med hänsyn till den djupa förankring, som kristen livssyn och kristna värderingar har hos vårt folk, bör detta vara självfallet.

Även några *kommuner* har i yttrande till respektive länsstyrelser yrkat på bibehållande av morgonsamlingar i nuvarande form.

Flertalet av de remissinstanser som begärt bibehållandet av morgonsamlingar har dock samtidigt framhållit att befrielse från deltagande bör kunna medges efter i stort sett nu gällande bestämmelser härom.

Tekniska läroverkens elevförbund, som tillstyrker GU:s förslag, går dock emot benämningen gemensam samling.

Beträffande innehållet i de gemensamma samlingarna ansluter sig bl. a. *skolöverstyrelsen*, *TCO*, *SECO*, *Tekniska läroverkens elevförbund*, *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Sveriges liberala studentförbund* i stort sett helt till GU:s förslag. Från andra remissinstansers sida, bl. a. några kollegier som yttrat sig till skolöverstyrelsen, *Kristendomslärarnas förening*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Högerns ungdomsförbund*, vilka i och för sig tillstyrker att morgonsamlingarna skall ersättas av gemensamma samlingar, påyrkas att även religiösa och etiska inslag skall få förekomma vid gemensamma samlingar. *Kristendomslärarnas förening* anför därvid i huvudsak följande.

Religionen är en integrerande del av livet och det är ogörligt och orimligt att ur musik, film m. m., som föreslås skola förekomma vid de gemensamma samlingarna, utskilja och utesluta det religiösa innehållet. Det är möjligt att utforma även religiöst präglade samlingar så att åsiktsfriheten ej kränkes. Det är också ur den för vårt samhälle så centrala toleransens synpunkt viktigt och värdefullt att eleverna redan i skolan vänjer sig vid att tillsammans med sina kamrater, oberoende av sin egen personliga åsikt, kunna lyssna till anföranden, dikt, musik som ger uttryck åt skilda livshållningar.

Några remissinstanser, bl. a. *Läroverklärarnas riksförbund*, intar en mellanställning och menar att etiska frågor inte bör uteslutas.

Från några remissinstansers sida framhålls nödvändigheten att centralt utfärdade anvisningar meddelas beträffande de gemensamma samlingarnas utformning.

Skolöverstyrelsen uttalar att i anvisningarna för denna samling värdet av elevernas egen aktiva medverkan bör understrykas. Även andra remissinstanser understryker önskvärldheten av ökad medverkan från elevernas sida. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* föreslår att för detta ändamål särskilda nämnder med elev- och lärarrepresentanter inrättas. *Tekniska läroverkens elevförbund* uttalar att elevkårerna bör spela en betydande roll vid utformningen.

Beträffande tidslängd och tidpunkt för de gemensamma samlingarna föreslår *Tekniska läroverkens elevförbund* att några bestämmelser härom inte införes. Skolorna bör själva få bestämma efter samråd med elevkåren.

Från några remissinstansers sida har framhållits det önskvärda i att en fast veckotid för den gemensamma samlingen fastställs.

Ingen remissinstans motsätter sig förslaget att skolan skall ställa lokaler till förfogande för frivilliga religiösa samlingsstunder. *Skolöverstyrelsen* finner förslaget värdefullt samt uttalar att elevernas önskemål i den vägen bör på allt sätt tillgodoses. *Sveriges liberala studentförbund* betonar speciellt värdet av att religiösa grupper inom skolan kan få disponera lokaler för att hålla andakter och samlingar i egen regi.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund understryker särskilt att i anvisningar klart skall anges att någon form av närvarokontroll inte skall få förekomma vid de frivilliga religiösa andaktsstunderna.

5.2.3.2. Fackskolan

Flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig i fråga om gemensamma samlingar i fackskolan, hänvisar i allt väsentligt till sina yttranden över GU:s förslag.

I fråga om FU:s förslag att, då fackskola är samorganiserad med grundskolans högstadium eller under ett övergångsskede med kommunal flickskola eller realskola, bestämmelserna i 5 kap. 35 § skolstadgan om morgonsamling skall tillämpas jämväl på fackskolan är meningarna delade. Bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *domkapitlet i Luleå* tillstyrker FU:s förslag. Andra remissinstanser, bl. a. *Läroverkslärarnas riksförbund* och *SECO*, hävdar att fackskolan oberoende av organisation helt bör följa de för gymnasiet gällande bestämmelserna om gemensam samling. *Läroverkslärarnas riksförbund* anför bl. a. följande.

De elever som kommer att gå i fackskolorna tillhör samma åldersstadium som gymnasisterna och det är därför riktigt att ha gemensamma bestämmelser för båda dessa elevkategorier. Man kan för övrigt räkna med att vissa av fackskolans elever kommer att vara äldre än gymnasisterna, eftersom det förutsätts att fackskolan i viss utsträckning skall ta emot elever som varit ute i förvärvsarbete. Det är då orimligt att samordna bestämmelserna rörande gemensam samling för dessa med dem som gäller för t. ex. elever i grundskolans högstadium.

5.3 Klass- och gruppstorlek

5.3.1 Gymnasieutredningen

Med utgångspunkt i antagande om en gymnasiefrekvens år 1970 av 30 %, föreslagna bestämmelser om delning av klass och om samläsning (GU 9.11.6.2—9.11.6.4), vissa antaganden om elevernas fördelning på olika studiekurser (GU

12.7.2.2) samt antaganden om valet av språk och frivilliga ämnen har GU genomfört beräkningar av det totala lärarbehovet och av *lärarbehovet per avdelning* i årskurserna 1—3 och i årskurs 4. Tre alternativa beräkningar har utförts. Enligt det första alternativet antages delningstalet för klass vara 30 och minimumtalet för grupp fem elever (GU 12.7.2.6). Även i alternativ 2 är delningstalet för klass 30, men minimumtalet för grupp har höjts till åtta, varjämte fördelningen på studiekurser och alternativ gjorts så att elevantalen i dessa — med vissa undantag — uppgår till tal delbara med 15 (GU 12.7.2.7). I det tredje alternativet är delningstalet för klass 30 och minimumtalet för grupp åtta. Det har dock antagits att klass någon gång får ha upp till 33 elever och att delning av klass vid laborationer m. m. får ske först när elevantalet uppgår till 19 (GU 12.7.2.8). Slutligen har GU utfört beräkningar enligt en variant av det tredje alternativet, innebärande att minimumtalet för grupp sättes till fem med undantag för grupper vid anordnande av ekonomiska och tekniska alternativ, då minimumtalet satts till åtta (GU 12.7.2.9).

Resultatet av beräkningarna innebär att det totala lärarbehovet (uttryckt i antal heltidstjänster) varierar mellan ca 7 000 (alternativ 1) och ca 6 500 (alternativ 2) samt den totala lönekostnaden mellan ca 225 milj. kr. (alternativ 1) och ca 208 milj. kr. (alternativ 2).

GU har vidare utfört beräkningar av lärarbehovet och av lärarkostnaderna vid olika gymnasiefrekvenser och delningstal för klass. *Lärlönekostnaderna* (i milj. kr.) enligt olika delningstal och gymnasiefrekvenser (enligt alternativ 3) framgår av följande sammanställning (GU 12.7.3 och 12.7.4).

Lärlönekostnader (milj. kr.) vid olika gymnasiefrekvenser och delningstal

G-frekvens %	Delningstal		
	25	30	35
30	258	218	188
35	300	250	215
40	345	290	250

GU framhåller att en rad förhållanden, däribland flera av GU:s egna förslag, kan väntas medföra att gymnasieutbildningen successivt kommer att effektiviseras (GU 12.7.5.1). Beträffande sambandet mellan *klasstorlek och undervisningseffektivitet* uttalar GU bl. a. följande.

Det har hävdats att betydelsefullare än en generell sänkning av undervisningsavdelningarnas storlek är att anpassa storleken så, att den i varje speciell undervisningssituation blir den lämpligaste. Härvid blir det sålunda undervisningsavdelningar av varierande storlek som kommer i blickpunkten. Omfattande försök härmed pågår utomlands. Läsåret 1963/64 startar sådana försök också i Sverige.

Om man i dagens läge, i syfte att nedbringa undervisningsavdelningarnas storlek, skulle sänka delningstalet för klass, måste man erinra sig vad GU anført om situationen i det av utredningen föreslagna gymnasiet. I detta har man nämligen — oavsett vilket delningstal för klass som fastställs — att räkna med betydande variationer i undervisningsavdelningarnas storlek så att elevantalet i stor utsträckning kommer att understiga maximitalet. Sänkes delningstalet innebär detta visserligen att »topparna kapas» men samtidigt sker genomsnittligen en motsvarande minskning av alla undervisningsavdelningar, således även av undervisningsgrupper som ej omfattar hel klass. Resultatet blir det starkt ökade behovet av lärare och lokaler som belysts i GU 12.7.3.

De ekonomiska konsekvenserna härav skulle sålunda bli allvarliga. Ännu allvarligare blir emellertid lärarsituationen. Redan nu är lärarbristen svår. För närvarande kan man inte uttala sig om när situationen kan förbättras. Vill man med minskat delningstal för klass ta in lika många elever i gymnasiet skulle detta i dagens läge med nödvändighet medföra att ytterligare ett stort antal lärare utan adekvat utbildning måste anställas. Vill man undvika detta och ändå minska klasstorleken återstår inget annat än att minska intaget till gymnasiet. Man står sålunda inför valet att antingen minska elevantalet i klasserna och erbjuda färre ungdomar utbildning eller att avstå från en sådan minskning och i stället ge fler utbildning (GU 12.7.5.2 och 12.7.5.3).

GU framhåller vidare att frågan om delningstalet för klass inte enbart berör gymnasiet. Anser man att skäl talar för lägre delningstal i gymnasiet, måste dessa skäl gälla också för övriga skolor på det gymnasiala åldersstadiet. GU hävdar vidare att skäl som har minst samma tyngd kan anföras för grundskolans del.

För sin del kan GU inte finna att det med hänsyn till de resurser man i dag förfogar över är möjligt att genomföra en sänkning av delningstalet för klass inom hela skolväsendet (GU 12.7.5.4).

Den försöksverksamhet med undervisningsavdelningar med varierande storlek som påbörjats läsåret 1963/64 bör enligt GU:s åsikt utbyggas och fördjupas. För första budgetåret bör 500 000 kr. ställas till förfogande för sådan verksamhet. Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att inom ramen för detta anslag utarbeta en detaljerad plan för arbetets bedrivande (GU 12.7.5.5).

GU föreslår följande *delningsbestämmelser* (GU 12.7.5.6).

1. Delningstalet för klass sättes till 30. Om vid tillämpning av detta tal för undervisningen i visst ämne erhålles ett antal klasser med vardera 30 elever och det överskjutande antalet elever blir 1, 2 eller 3 skall länskolnämnden fatta beslut, huruvida ny klass må upprättas eller sistnämnda elever skall fördelas på redan bildade klasser. Därvid bör 32 och 33 elever placeras i samma klass endast då lärar- och lokalsvårigheter gör detta nödvändigt.

2. Minimitalet elever för grupp bör vara fem utom vid anordnande av ekonomiska och tekniska alternativ, då grupp skall kunna anordnas för lägst åtta elever. På orter med flera gymnasier, där elev utan mycket stora olägenheter kan flytta över från ett gymnasium till ett annat, bör minimitalet fem kunna höjas till åtta.

3. Delning av klass vid laborationer m. m. skall kunna ske först när elevantalet uppgår till 19.

De totala lärarkostnaderna omkring år 1970 vid 30 % gymnasiefrekvens enligt nu framlagda förslag beräknar GU till ca 220 milj. kr. (enligt 1963 års löneläge). Den genomsnittliga lärarkoefficienten (antal heltidstjänster per klass) har beräknats till 1,998 för årskurserna 1—3 och till 2,465 för årskurs 4, vilket innebär ett totalt lärarbehov av ca 6 300 respektive ca 550 heltidstjänster.

Ledamöterna Håkan Berg och Sigvard Magnusson anser att GU:s majoritet inte i tillräcklig grad beaktat behovet av att minska undervisningsavdelningarnas storlek och framför reservationsvis bl. a. yrkande angående undervisning i delad klass under ytterligare några veckotimmar (GU s. 930 ff.).

5.3.2 Fackskoleutredningen

FU föreslår att delningstalet för klass sättes till 30 med möjlighet till samma modifikationer som föreslagits av GU.

Med hänsyn till angelägenheten av att så många specialiseringar eller varianter som möjligt skall kunna erbjudas i varje fackskola föreslår FU att elevantalet för anordnande av undervisning i grenar, specialiseringar och tillvalsgrupper anges till lägst fem. I ämnen där samläsning med andra fackskolor på orten kan anordnas föreslås minimitalet bli åtta, med möjlighet för länskolnämnd att medge undantag.

För upprättande av linje i den tekniska fackskolan föreslår FU minimitalet tolv elever, med möjlighet för skolstyrelse att på liknande sätt som fastställts för grundskolan upprätta linje i samläsning med annan linje inom tekniska fackskolan om elevantalet på respektive linje är åtta. Vidare föreslår FU, i syfte att garantera oavbruten studiegång åt de elever som tidigare fullgjort den stipulerade praktiken, att länskolnämnden skall äga medge att linje inom teknisk fackskola må anordnas vid lägre elevantal än det föreskrivna.

FU föreslår vidare att delning av klass skall få förekomma vid laborationer m. m. om elevantalet är lägst 17 och vid undervisning i bl. a. nybörjarspråk om elevantalet är lägst 21.

FU förklarar slutligen att pågående försök med varierande klasstorlek snabbt kan komma att ändra förutsättningarna för de här framförda förslagen (FU s. 88 ff.).

5.3.3 Yttranden

5.3.3.1 Gymnasiet

GU:s förslag att delningstalet för bildande av klass bestäms till 30 biträdes av flertalet remissinstanser, som yttrat sig härom. *Skolöverstyrelsen* anför bl. a. följande.

Om sänkning av delningstalet nu företoges, skulle detta medföra risk för en strängare gallring vid inträdet till de gymnasiala skolformerna. En sådan skulle nämligen bli följd, om inte samtidigt med en eventuell sänkning av delningstalet antalet klasser och därmed antalet lärare skulle tillåtas stiga fullt ut i en proportion som svarade mot minskningen av antalet elever per klass, en ökning av antalet lärare som vid nuvarande lärarbrist ej kan genomföras. Under en betydande övergångstid skulle därjämte tillgången på lokaler inte medge en generellt genomförd höjning av antalet klasser i erforderlig omfattning. Om en sänkning av delningstalet skall genomföras, måste samhället ha möjlighet att ta de konsekvenser därav, som ligger i större lärar- och lokalbehov. Denna möjlighet föreligger för närvarande inte.

Några remissinstanser, bl. a. *länskolnämnden i Örebro län, SACO, Läroverkslärarnas riksförbund* och *stadsfullmäktige i Stockholm*, säger sig med hänsyn till rådande lärarbrist tillstyrka att delningstalet 30 tills vidare tillämpas, men att man bör eftersträva att detta snarast sänkes. *SACO* och *Läroverkslärarnas riksförbund* föreslår att principbeslut fattas om en sänkning av delningstalet till 25 och att en tidtabell fastställs för ett successivt genomförande av denna sänkning. Sistnämnda förbund motsätter sig vidare förslaget att elevantalet i vissa fall kan få överstiga 30.

Frågan om minimiantalet deltagare för att undervisning i enstaka ämnen, alternativ och varianter skall få anordnas har berörts av flera remissinstanser. *Skolöverstyrelsen* samt *länskolnämnderna i Hallands och Gävleborgs län* biträder GU:s förslag; skolöverstyrelsen dock med reservation för undervisning i grekiska, vari undervisning såsom hittills anses böra få anordnas med minst tre elever. Enahanda förslag beträffande undervisning i grekiska framföres bl. a. av *språkvetenskapliga sektionen i Uppsala* och *Universitetslärarförbundet*. *Svenska klassikerförbundet* föreslår delningstalet tre för undervisning i vissa svårare språk, exempelvis finska, grekiska och ryska.

Flera remissinstanser, bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning, Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *SR* anser att undervisning även i ekonomiska eller tekniska alternativ bör få anordnas med fem elever.

Samtliga de remissinstanser, bl. a. *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länskolnämnderna i Kronobergs, Blekinge och Gävleborgs län, SACO* samt *TCO*, vilka berört GU:s förslag om delning av klass vid laborationer och konstruktionsövningar, när elevantalet i klassen överstiger 18, har avstyrkt detta och, huvudsakligen med hänvisning till befintliga lokalers dimensionering, föreslagit att det nu tillämpade delningstalet 16 fastställs även för det nya gymnasiet. *Sveriges handelsgymnasiernas riksförbund* yrkar att klass skall få delas vid undervisning i maskinskrivning då elevantalet uppgår till 17. *TCO* och *Svenska teckningslärarsällskapet* anser att i ämnet teckning delningstalet för undervisningsavdelning bör sättas till 16.

Det av GU:s ledamöter Håkan Berg och Sigvard Magnusson reservationsvis

framförda yrkandet angående ytterligare uppdelning av undervisningsavdelningar biträdades av bl. a. *länskolnämnden i Gotlands län*, *SACO* och *humanistiska fakulteten i Lund*.

5.3.3.2 *Fackskolan*

FU:s förslag till delningsbestämmelser tillstyrkes av det övervägande antalet av de remissinstanser, som yttrat sig däröver. *Skolöverstyrelsen* anser att vid undervisningen i teckning i fackskolan samma delningsbestämmelser bör gälla som GU föreslagit för gymnasiet, dvs. delningstalet för undervisningsavdelning skall vara 20. *SACO* och *Läroverkslärarnas riksförbund* har beträffande fackskolan samma yrkande om sänkning av delningstalet som i fråga om gymnasiet. *TCO* framhåller angelägenheten av att skolan ges ökade resurser så att elevantalet per klass snarast kan sänkas. *Folkpartiets kvinnoförbund* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* förordar också en minskning av klassernas storlek.

5.4 Departementschefen

5.4.1 *Lärotider*

I skilda sammanhang under senare år — bl. a. i några remissyttranden över GU:s och FU:s betänkanden — har förslag och synpunkter framförts rörande längden av skolans läsår och dettas placering i kalenderåret. De förändringar som bringats på tal är ofta genomgripande och reser därmed spörsmål, som är mycket komplicerade, då de sammanhänger med en rad förhållanden i samhällslivet. En ändring av läsåret kan vidare uppenbarligen inte genomföras för enbart en del av skolväsendet. Frågan om skolans läsår sammanhänger också med spörsmålet om femdagarsveckan i skolan, vilket f. n. överväges av skolarbetsutredningen. Jag anser därför — liksom FU och GU — att ingen annan ändring nu bör genomföras än att gymnasiets och fackskolans lärotider anpassas till grundskolans och förordar sålunda att i fråga om *läsårets längd*, dess början, upprop, årsavslutning, lov, planerings- och studiedagar samt friluftsdagar tills vidare för gymnasiet och fackskolan skall gälla samma regler som för grundskolan.

Gymnasiestudiernas avslutning kan för många manliga elevers del komma att sammanfalla med det år de skall börja sin värnpliktstjänstgöring. En förlängning av det sista läsåret kan för vissa av dessa elever komma att innebära olägenheter. Detta gäller emellertid inte endast gymnasieelever utan i framtiden sannolikt också åtskilliga manliga elever i fackskolan. Vid sina överläggningar med 1960 års värnpliktsutredning, vilken bl. a. har att överväga inryckningstiderna för de värnpliktiga, har GU funnit att de nämnda olägenheterna skulle kunna avsevärt reduceras, om sista läsårets avslutning förlägges tidigare än vad

för närvarande i regel är fallet. Vid den fortsatta beredningen av frågan har det visat sig att genom en relativt begränsad förändring i fråga om undervisningens avslutande kan uppnås en lämplig synkronisering mellan denna och inryckningstiden för åtskilliga värnpliktiga. För vissa grupper värnpliktiga — i huvudsak de som uttagits till underbefälsutbildning vid armén — kan emellertid sannolikt en anpassning inte ske utan mycket radikala förändringar, t. ex. i fråga om läsarets placering. Som jag redan konstaterat bör dylika förändringar inte övervägas i detta sammanhang. Med hänsyn till de manliga elever, som skall påbörja värnpliktstjänstgöring, bör undervisningen i sista årskursen i fackskolan och i gymnasiet kunna avslutas omkring en vecka tidigare än i övriga årskurser. I sistnämnda årskurser bör avslutning inte utan tvingande skäl förläggas senare än den 10 juni.

Den dagliga *undervisningstiden* för elev i gymnasium eller fackskola bör som regel omfatta högst sju lektioner, vari dock inte bör inräknas tid för skolpraktik, kontorsteknik och arbetsstudier i gymnasiet samt frivillig undervisning utanför schematid i teckning, musik, dramatik och gymnastik. Jag finner det också angeläget att inte skoldagen splittras på alltför många ämnen. En koncentration på ett mindre antal ämnen bör genomföras genom utnyttjande av s. k. dubbel-timmar.

Slutligen förordar jag att i avvaktan på skolarbetstidsutredningens förslag grundskolans bestämmelser angående *lektionstidens längd* skall gälla för gymnasiet och fackskolan.

5.4.2 Gemensamma samlingar m. m.

I det föregående har jag understrukt betydelsen av ett smidigt samarbete mellan skolans befattningshavare och elever i fråga om såväl undervisningens uppläggning som det skolsociala området i vidare mening. Elevernas aktiva medverkan i planeringen av skolans verksamhet bör ges ökat utrymme. Detta kräver som GU framhåller information i olika former. I vissa fall erfordras därför att hela eller en stor del av skolans elever kan gemensamt samlas. Även av andra skäl är en sådan samling av stort värde.

I det nuvarande tekniska gymnasiet och handelsgymnasiet förekommer ingen dylik organiserad form av gemensam samling, medan i det allmänna gymnasiet regelbundet anordnas morgonsamlingar. Dessa senare har emellertid ett mera begränsat syfte och synes i betydande utsträckning ha bibehållit sin traditionella form av morgonandakt.

Liksom GU och FU finner jag det angeläget att gymnasiets och fackskolans behov av en för hela eller en stor del av skolan gemensam samling tillgodoses. De båda utredningarnas förslag bör sålunda i huvudsak genomföras. På några punkter torde emellertid klarlägganden och modifikationer erfordras.

Eftersom anordningar med gemensam samling motiveras av gymnasiets och fackskolans särskilda behov bör deras förekomst eller utformning vid en skolenhet inte göras beroende av om i skolenheten ingår annan skola. I vissa fall kan säkerligen också sistnämnda skolas elever med behållning delta i den gemensamma samlingen, i andra åter innebär det — t. ex. på grund av stora åldersvariationer — en fördel att eleverna deltar i skilda samlingar. Jag delar sålunda den uppfattning, som framförts av bl. a. Läroverkslärarnas riksförbund och SECO, att bestämmelserna rörande gemensam samling bör vara desamma för gymnasiet och fackskolan. De bör för övrigt så långt detta av praktiska skäl är möjligt och lämpligt tillämpas även i yrkesskolan även om någon fixering härav i författning tills vidare inte bör ske.

Vad GU anfört om den gemensamma samlingens *innehåll* ger enligt min mening i det stora hela tillräckliga hållpunkter för den vidare utvecklingen. Några centralt utformade detaljerade anvisningar bör tills vidare inte utfärdas. Behovet av sådana kan bedömas med säkerhet först sedan erfarenheter föreligger. Stor frihet bör ges skolan att inom ramen för allmänna — t. ex. i läroplanen givna — riktlinjer utforma verksamheten. I några yttranden synes vissa uttalanden av GU närmast ha tolkats så att enligt utredningens mening ämnen med etisk eller religiös anknytning inte borde få beröras vid gemensam samling. För egen del tolkar jag inte GU på detta sätt. Jag anser att i den mån samlingar ägnas mer allmänna ämnen och frågor, som inte omedelbart berör skolans arbete eller planerna härför, kan och bör dessa självfallet inte begränsas till vissa ämnesområden eller generellt utesluta andra.

Av vikt är emellertid att den gemensamma samlingen varken genom sitt innehåll eller sin utformning strider mot vad som är förenligt med vissa elevers religiösa uppfattning eller inställning i livsåskådningsfrågor över huvud. Vid sådant förhållande finns anledning räkna med att befrielse från gemensam samling behöver meddelas enbart med hänsyn till skäl av praktisk art. Det måste beaktas att en av de gemensamma samlingarnas viktigaste uppgifter är att ge information i för skolarbetet betydelsefulla frågor. Samlingarna måste därför förläggas så att befrielse i möjligaste mån undviks.

I likhet med GU anser jag att elever, för vilka religiösa spörsmål är ett både personligt och gemensamt intresse, bör få möjlighet att inom skolan anordna religiösa samlingsstunder av frivillig karaktär.

5.4.3 Klass- och gruppstorlek m. m.

Såsom jag i det föregående i flera sammanhang framhållit är skolväsendets utbyggnad och expansion beroende av tillgången på lärare. Behovet av lärare sammanhänger i hög grad med skolans omfattning men är också en funktion av andra faktorer.

Genom att variera antalet elever per klass, den s. k. klasstorleken, kan lärar-

behovet vid samma totalantal elever ökas eller minskas. Avgörande betydelse för klasstorleken har *delningstalet för klass*, dvs. det maximala antal elever, som man normalt tillåter i en klass. Den sänkning av delningstalet på den obligatoriska skolans högstadium från 35 till 30, som riksdagen 1962 i samband med grundskolereformen fattade beslut om, medför att antalet klasser på detta stadium och därmed lärarbehovet blir väsentligt större än om de tidigare delningsbestämmelserna bibehållits. I några remissyttranden har föreslagits att i samband med gymnasie-fackskolereformen delningstalet för klass skulle sänkas eller att en tidsplan för dylik sänkning skulle uppställas.

I denna fråga vill jag först från rent kvantitativa utgångspunkter anföra följande. Om en sänkning av maximitalet skulle genomföras bleve följden en mycket betydande ökning av lärarbehovet. Gymnasiets och fackskolans behov av lärare omkring 1970 vid ett delningstal av 30 kan i runt tal uppskattas till sammantaget 10 000 lärare uttryckt i heltidstjänster jämfört med omkring 6 000 för närvarande. En sänkning av delningstalet till 25, som från några håll framförts såsom önskemål, skulle betyda att lärarbehovet omkring 1970 bleve ungefär 2 000 heltidstjänster större enbart för de nu nämnda skolformerna. Härtill kommer emellertid att en dylik sänkning av delningstalet rimligtvis måste betraktas som minst lika angelägen för grundskolans del. Enbart för högstadiets del skulle införandet av delningstalet 25 medföra en ökning av lärarbehovet, som torde komma att överskrida den nyssnämnda ökningen på det gymnasiala stadiet, vartill kommer det ökade behov av klasslärare på mellanstadiet, som en minskning av delningstalet även där från 30 till 25 skulle medföra. Med den tillgång på lärare som vi har att räkna med för åtskilliga år framåt skulle en sänkning av delningstalet med säkerhet innebära inte endast ett förvärrande av lärarbristen under de närmaste åren utan därtill en permanentning av bristen för mycket lång tid framåt. Vill man undvika en dylik situation men trots det sänka elevantalet per klass återstår inget annat alternativ än att radikalt minska intaget till de gymnasiala skolorna. Jag finner det uteslutet att man skulle beträda någon av dessa vägar. Inte heller anser jag det rimligt att i dag söka uppställa någon tidtabell för ett successivt genomförande av en sänkning av delningstalet. Ett beslut i sådan riktning förutsätter mycket tillförlitliga prognoser om hur behovet av och tillgången på lärare i framtiden kommer att utveckla sig. Även om tecken tyder på att denna utveckling skall bli gynnsammare än vad den under lång tid varit, innehåller emellertid förefintliga prognoser så många osäkra faktorer att de inte kan tas till utgångspunkt för beslut om att fixera en tidtabell för ändring av klasstorleken.

Men även om de materiella och personella resurserna för en sänkning av klasstorleken skulle föreligga, finns andra synpunkter på denna fråga, som enligt min mening är av än större vikt. Såsom FU och GU framhåller kan helt nya perspektiv öppna sig på frågan i vilka former en eventuellt ökad tillgång på lärare skall utnyttjas. Jag vill erinra om vad jag i grundskolepropositionen 1962: 54, där en sänkning från 35 till 30 elever per klass i grundskolans årskurs 4—9 föreslogs, anförat härom (s. 290 f.):

Skulle framdeles våra personella, materiella och ekonomiska resurser anses medge åtgärder av liknande storleksordning som den nu föreslagna, syftande till en ytterligare höjning av den pedagogiska effektiviteten, är det möjligt men enligt min mening ingalunda säkert, att man då bör fortsätta på samma väg som den nu används, dvs. generell minskning av elevantalet i tämligen statiska klassformationer. Pedagogisk utveckling och forskning kan vid en senare tidpunkt ha givit helt andra möjligheter och anvisningar för bedömningen av dessa frågor. Detta antydes ganska klart av vissa i utlandet pågående försök och av redan nu föreliggande forskningsresultat, hur blygsamma dessa än är. Det bör ankomma på alla för vår skolas utveckling ansvariga och intresserade att nogsam och fördomsfritt ge akt på och själva söka bidra med uppslag, som kan leda skolans arbete in på ännu effektivare vägar än de hittills vanliga.

Försöksverksamhet med varierande klasstorlek och lagundervisning har sedermera igångsatts vid ett antal skolor under ledning av en av skolöverstyrelsen tillsatt arbetsgrupp, den s. k. Trumpkommittén. Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 med hänvisning till bl. a. GU:s förslag i detta hänseende begärt medel för fortsatt och utökad försöksverksamhet. Jag har för avsikt att återkomma härtill i min anmälan av anslagsbehoven för budgetåret 1965/66 men vill redan här framhålla att dessa försök enligt min mening utgör ett av de väsentligaste inom det pedagogiska utvecklingsarbetet.

Med hänvisning till vad jag här anfört förordar jag att delningstalet för klass i gymnasiet och fackskolan sättes till 30. Härvid förutsättes självfallet att elever i samma årskurs, vilka har i stort sett samma studieprogram, så långt möjligt föres till samma klass. Vidare bör antalet elever i en klass kunna något överstiga 30 om länskolnämnden medger sådant undantag. En dylik undantagsregel är nödvändig för att skapa erforderlig smidighet i systemet och existerar för övrigt redan nu.

Behovet av lärare beror emellertid också på den s. k. *lärartätheten*, dvs. det genomsnittliga antal lärare uttryckt i heltidstjänster, som erfordras för undervisning av en klass. Lärartätheten är en funktion av skolans differentiering och de villkor som uppställs för att olika studiealternativ skall få komma till stånd.

De förslag FU och GU framlagt om att en *klass skall få delas i två grupper* vid laborationer, konstruktionsövningar, i nybörjarspråk m. m. är väl avvägda och har av mig i det föregående redan i huvudsak förordats. Någon väsentlig besparing genom minskning av antalet laborationer m. m. kan inte ske utan att detta skulle menligt inverka på undervisningen. De villkor för uppdelning i grupper, som de båda utredningarna uppställer i fråga om elevantal, avviker något från varandra. FU:s förslag, som närmast ansluter sig till nu gällande bestämmelser, har tillstyrkts av flertalet remissinstanser medan GU:s förslag på vissa punkter kritiserats. Jag finner för egen del FU:s förslag vara det lämpligaste. Klass i gymnasiet eller fackskolan bör sålunda i enlighet med vad jag i det föregående förordat få delas i två grupper i huvudsak i enlighet med GU:s och FU:s förslag till timplaner. Vidare förordar jag att sådan delning får ske

dels vid laborationer o. dyl. samt vid studieteknisk träning om elevantalet i klassen är lägst 17, dels i nybörjarspråk om elevantalet i klassen är lägst 21. I detta sammanhang vill jag också i enlighet med GU:s förslag förordna att klass får uppdelas i två grupper om antalet elever i klassen uppgår till lägst 21 vid undervisning i teckning i årskurserna 1 och 2 i gymnasiet.

Även beträffande *minimitalen för upprättande av grupp* föreligger vissa skilljaktigheter i GU:s och FU:s förslag. För egen del anser jag inte några väsentliga olikheter i detta hänseende mellan gymnasiet och fackskolan motiverade. Jag finner vidare att en viss skärpning utan olägenhet kan ske av de villkor de båda utredningarna föreslagit. Jag förordar att undervisning inom linje, gren, variant och enskilt ämne skall få komma till stånd om elevantalet vid dylik undervisning är lägst åtta. Hel- och halvklassisk variant bör dock kunna upprättas om elevantalet är lägst fem, medan för gren inom teknisk fackskola bör erfordras minst tolv elever oberoende av om samläsning organiseras med annan gren eller ej. Dessa villkor innebär i hög grad en förenkling och ett förenhetligande av FU:s och GU:s förslag, vilket enligt min mening uppväger att de senare på några punkter är generösare.

Behovet av lärare påverkas också av i vilken utsträckning man medger att de olika studiealternativen finns organiserade även vid mindre skolenheter. En stark spridning av alla alternativ kan också — särskilt när det gäller de olika tekniska grenarna — kraftigt öka anspråken på resurser i fråga om lokaler och utrustning. Dessa blir därtill inte sällan dåligt utnyttjade, emedan vissa alternativ på grund av variationer i elevunderlaget kommer att uppträda endast sporadiskt. Det är sålunda uppenbart att även om riktpunkten för utbildningsplaneringen bör vara att alla utbildningsvägar sprides så långt som möjligt blir det, såsom jag betonat i det föregående (2.3.2), med hänsyn till personella och materiella resurser nödvändigt med en viss restriktivitet. Detta förutsätter en central planering och centrala beslut beträffande upprättandet av linjer och grenar. Jag förordar därför att gymnasiets och fackskolans organisation på de skilda orterna fastställs centralt genom beslut i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer. Jag vill emellertid särskilt understryka, att om en elev önskar utbildning inom en linje, gren eller variant som inte kan erbjudas på hans/hennes gymnasie-fackskoleort, bör eleven ha rätt att i enlighet med GU:s förslag övergå till den närmaste skola som ger sådan utbildning.

De regler och riktlinjer beträffande villkor för upprättandet av olika grupper liksom för planeringen av gymnasiernas och fackskolornas organisation, som jag här förordat, medför inte oväsentliga besparingar i fråga om såväl lärar- som andra resurser, vilka — det vill jag bestämt framhålla — kan genomföras utan olägenhet för den föreslagna skolorganisationen och dess elever. I jämförelse med en helt fri tillämpning av de förslag GU och FU var för sig förordat torde lärarbesparingen kunna uppskattas till i runt tal 500 heltidstjänster omkring 1970.

6. Intagning, betyg, flyttning, kompetens m. m.

6.1 Intagning, övergång, praktik

6.1.1 Gymnasieutredningen

6.1.1.1 Intagning (GU 13.2.1 och 13.2.2)

Med utgångspunkt från sin helhetssyn på det gymnasiala skolsystemet finner GU det angeläget att intagningen så långt möjligt sker efter enhetliga grunder inom hela detta skolsystem. Behörighetsvillkoren för tillträde till gymnasium och fackskola bör utformas så, att eleverna på samtliga linjer i grundskolan utan alltför stora svårigheter skall kunna fortsätta i båda skolformerna. Med hänsyn till studievägarnas utformning inom de olika skolformerna blir det dock nödvändigt att uppställa vissa speciella behörighetskrav, som kan avse förutbildning eller betygsnivå i enskilda ämnen. Dessa behörighetskrav behöver dock inte ovillkorligen knytas till bestämda linjer i grundskolan (GU 13.2.1.2).

GU diskuterar vidare frågan, huruvida bestämda krav på kvalificerade betyg bör uppställas för behörighet att vinna inträde i gymnasiet. Utredningen konstaterar dock att föreliggande förhållanden inte motiverar en betygsspärr, dvs. en undre betygsgräns för tillträde till gymnasium (GU 13.2.1.2).

GU erinrar om att föredragande departementschefen i propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan bl. a. förutsatte, att GU i sitt arbete skulle beakta 1957 års skolberednings förslag att elever med begränsade kunskaper i främmande språk men med god teknisk eller naturvetenskaplig begåvning under vissa förutsättningar skulle kunna vinna inträde i gymnasiet.

GU föreslår följande *behörighetskrav för gymnasiestudier* (GU 13.2.1.3).

För tillträde till gymnasiet bör av alla elever krävas att de i grundskolans årskurs 9 läst svenska, matematik, kristendomskunskap (med undantag givetvis för dem som varit befriade), samhällskunskap, historia, geografi, biologi, kemi och engelska (särskild kurs) på någon av linjerna 9g, 9h, 9t, 9m och 9s eller sedermera kompletterat angivna ämnen enligt fordringarna för dessa linjer.

Härutöver bör följande behörighetsvillkor uppställas för elev, som väljer *humanistisk-samhällsvetenskaplig eller ekonomisk studiekurs*.

- a) matematik (särskild kurs) jämte tyska eller franska (3-årig lärogång), eller
- b) matematik (särskild kurs) jämte tyska eller franska (2-årig lärogång eller mindre kurs) med betyg över 3, eller
- c) matematik (allmän kurs) jämte tyska eller franska (3-årig lärogång) med medelbetyg över 3 i engelska och tyska alternativt engelska och franska.

Naturvetenskaplig eller teknisk studiekurs: matematik (särskild kurs), fysik samt

- a) tyska eller franska (3-årig lärogång), eller
- b) tyska eller franska (2-årig lärogång eller mindre kurs) med betyg över 3, eller

c) intet av villkoren a) och b) uppfyllt men medelbetyg över 3 i matematik, fysik och kemi.

GU framhåller att dessa behörighetskrav innebär att elever från linjerna 9g, 9h, 9t, 9m och 9s har möjlighet att få behörighet utan kompletteringar. Elever från övriga linjer måste däremot komplettera så att de uppfyller något av de nyss angivna behörighetsvillkoren för den studiekurs i gymnasiet de önskar välja.

Urvalet bland behöriga sökande bör grundas på betyget från grundskolan. GU föreslår att därvid alla ämnen i grundskolan tillmättes lika vikt och att sökandena rangordnas efter medelbetyget. Denna metod anser GU dels vara ett sätt att befrämja ett ökat hänsynstagande till allsidigheten i grundskolans mål, dels vara erfarenhetsmässigt grundad, då det i olika undersökningar visat sig att betygssumman eller medelbetyget som regel uppvisar den bästa prognosen för studieframgång. I fråga om gymnastik föreslår GU en modifikation, som innebär att lägre betyg än medelbetyget ej medräknas.

GU framhåller vidare att det är angeläget att som kompletterande hjälpmedel utarbetas särskilda prov. Dessas värde för intagningen till gymnasiet bör ytterligare undersökas. Utredningen föreslår att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att föranstalta om lämpliga åtgärder för införande av dessa prov (GU 13.2.2.2).

GU föreslår även en *samordning av intagningen* till gymnasium, fackskola samt, då så befins lämpligt, yrkesskola. Intagningen bör beslutas av en särskild av länskolnämnden utsedd intagningsnämnd, som skall vara gemensam för alla berörda skolor i gymnasiregionen (GU 13.2.2.1 och 13.2.2.3).

Beträffande intagningen till det nya gymnasiet erfordras *övergångsvis* särskilda anordningar konstaterar GU (GU 19.3.1). Under en lång tid framåt kommer elever från olika skolformer att söka till gymnasiet. Vidare måste man räkna med att i varje fall under en tid framåt antalet intagningsplatser inte kommer att motsvara antalet inträdessökande. GU förordar därför att en kvotering sker av antalet intagningsplatser i proportion till antalet sökande från underliggande skolformer. Närmare anvisningar härom föreslås bli utfärdade av skolöverstyrelsen (GU 19.3.1.1).

6.1.1.2 *Övergång mellan gymnasium och fackskola* (GU 13.2.3)

GU bedömer det som sannolikt att övergång från *fackskola till gymnasium* (GU 13.2.3.1) kommer att bli vanligast efter avslutade fackskolestudier. Övergång från årskurs 2 i social och ekonomisk fackskola till årskurs 2 i gymnasiet torde enligt GU:s uppfattning vara det alternativ som lättast låter sig realisera, ehuru vissa kompletteringar kan komma att krävas. En övergång från årskurs 2 i teknisk fackskola till exempelvis årskurs 2 i gymnasiets tekniska lärokurs skulle — om fackskoleeleven haft ett års praktik mellan första och andra års-

kurserna i fackskolan — betyda en sammanlagd studietid av sex år till gymnasieingenjörskompetensen. GU håller före att i så fall vuxenutbildning torde bli en mer lockande väg. Vissa möjligheter torde dock finnas för övergång till årskurs 3 i gymnasiet tekniska lärokurs.

Vid övergång från årskurs 1 i fackskolan till första årskursen i gymnasiet bör behörigheten i vanlig ordning prövas av intagningsnämnden, som avgör om intagningsprövning är påkallad eller om studieresultatet i fackskolan är så goda att direkt övergång kan medges. Detta förfaringssätt bör enligt GU:s uppfattning tillämpas för att inte fackskolan skall få karaktären av genomgångs- eller kompletteringsinstitut och för att man inte på en omväg skapar en inte önskvärd form av förlängd gymnasieutbildning. Huvudlinjen bör enligt GU vara att den som valt fackskola fullföljer studierna där.

Övergång från gymnasium till fackskola (GU 13.2.3.2) torde enligt GU:s uppfattning bli vanligast efter årskurs 1 i gymnasiet. Som regel torde i så fall övergång kunna ske till årskurs 2 i fackskolan även om man därvid i vissa fall synes böra kräva kompletteringar.

GU konstaterar att generellt sett goda möjligheter kan beräknas komma att föreligga att växla studieväg mellan gymnasium och fackskola även om man får räkna med vissa kompletteringar i båda övergångsriktningarna. Denna form av växling av studieväg som övergången innebär bör enligt GU:s uppfattning betraktas på samma positiva sätt som elevernas växling av studieväg exempelvis inom gymnasiet. Skolan bör hjälpa eleverna och ej genom formella krav hindra eller försvåra anpassningen till det studieprogram som är lämpligast för eleven. Härav följer att några fixerade intagningsbestämmelser ej bör uppställas. Det bör i stället ankomma på vederbörande skolledare att avgöra om sådan övergång kan ske. I vissa fall bör intagningsnämnden pröva övergången från årskurs 1 i den ena skolan till samma årskurs i den andra. Medför övergången att en ny klass måste inrättas bör det, i den mån det är fråga om annan årskurs än den första, ankomma på skolöverstyrelsen att besluta härom (GU 13.2.3.3).

6.1.1.3 *Praktik*

Beträffande praktik inom *ekonomisk lärokurs* (GU 8.3.6) konstaterar GU att det varken i det 2-åriga handelsgymnasiet eller i det nuvarande provisoriska 3-åriga handelsgymnasiet uppställs krav på praktik. I samband med remissen över GU:s förslag till kursplan för det provisoriska 3-åriga handelsgymnasiet ställde sig samtliga remissinstanser avvisande till obligatorisk förpraktik. Några remissorgan förordade obligatorisk praktik under studietiden medan övriga avstyrkte sådan praktik eller ej yttrade sig på denna punkt. Som motiv för avstyrkandet anfördes bl. a. att praktiken erfarenhetsmässigt sett inte hade någon större betydelse för studieresultatet, att obligatorisk praktik skulle förlänga studietiden samt att det vore tveksamt om erforderligt antal praktikplatser kunde anskaffas.

GU anser sig inte böra föreslå att obligatorisk praktik införes på ekonomisk lärokurs men förordar att skolorna — eventuellt med ledning av anvisningar från skolöverstyrelsen — bör verka för att eleverna frivilligt skaffar sig praktik under studietiden. För att ge eleverna vissa praktiska färdigheter i kontorsarbete föreslår GU att under årskurs 1 (eller annan årskurs enligt skolöverstyrelsens bestämmande) anordnas en obligatorisk kurs i kontorsteknik omfattande 20 timmar. Härtill kommer de praktiska moment som ingår i ämnet praktiskt sekreterarbete inom ekonomisk-språkligt alternativ (GU 8.3.6.5 och 9.6.4).

I fråga om praktik inom *teknisk lärokurs* (GU 8.4.6) erinrar GU till en början om att vid tekniskt gymnasium enligt gällande bestämmelser krävs dels minst två månaders praktik för inträde, dels för uppflyttning i sista årskursen så lång praktik att den tillsammans med förpraktiken uppgår till minst sex månader. Dispens kan medges av den centrala skolmyndigheten.

GU anser praktik nödvändig och framhåller att en rätt upplagd praktik effektiviserar undervisningen och gör den mer realistisk. Praktiken medför vidare tidsvinster för undervisningen i de tekniska ämnena samt förkortar anpassningstiden i näringslivet efter studiernas slut (GU 8.4.6.4).

I fråga om *praktikens förläggning* under studietiden framhåller GU att industrins fyraveckorssemester kan komma att göra det svårt att under sommartid medhinna mer än sex veckors praktik. Olika förslag att kompensera dessa olägenheter har framförts. Bl. a. har ifrågasatts att frångå det traditionella läsåret eller att förlägga praktik till skoltid. Ett annat uppslag i detta hänseende är anordnande av växelutbildning, innebärande att vissa praktikperioder under skolans ledning inlägges i studietiden och växlar med den teoretiska utbildningen. GU avvisar dessa uppslag med undantag för växelutbildning, om vilken GU uttalar att skolöverstyrelsen bör följa pågående försök med uppmärksamhet och stimulera till vidgad försöksverksamhet på området (GU 8.4.6.5).

GU föreslår att krav på *förpraktik* (GU 8.4.6.5) ej längre skall uppställas.

GU framhåller bl. a. att företrädare för näringslivet gjort uttalanden för slopandet av förpraktiken. Enligt GU:s mening bör det begränsade antalet praktikplatser inom industrin i första hand reserveras för dem som redan är elever vid tekniska läroanstalter.

Krav har framförts på att den obligatoriska *praktikens längd* (GU 8.4.6.6) borde ökas. GU finner att en förlängning skulle medföra att den totala studietiden måste ökas utöver redan föreslagen förlängning med ett år. GU finner detta inte möjligt utan har i stället valt att behålla ungefär samma praktiktid som för närvarande men genom olika åtgärder sökt effektivisera densamma.

GU:s förslag till *praktikens utformning* (GU 8.4.6.7) innefattar dels av läroplanen reglerad *praktik i skolverkstad*, vars främsta syfte bör vara att medverka till att eleven lär känna arbetsoperationer, tillverkningsmoment, tillhörande utrustning och operationsföljd under olika betingelser m. m., dels i viss omfattning *styrd industripraktik* med främsta syfte att vara miljöpraktik.

Skolpraktiken skall enligt GU:s förslag vara förlagd dels till terminstid de två första åren samt omfatta två veckotimmar, koncentrerade till fyra timmar varannan vecka, dels till fyra veckor på sommaren efter årskurs 1 (GU 9.5.7.1 och 9.5.7.2). GU räknar med att praktiken som regel skall kunna förläggas till kommunala yrkesskolor och centrala verkstadsskolor.

Miljöpraktiken föreslås bli förlagd till somrarna efter årskurserna 2 och 3 och omfatta sammanlagt minst tolv veckor. Under denna tid skall praktikanten utföra olika arbetsuppgifter, för vilka han vid höstterminens början skall lämna en skriftlig redogörelse. Redogörelsen skall granskas av vederbörande facklärare. För att praktiken skall få avsedd verkan bör vidare någon eller några av skolans befattningshavare få till uppgift att speciellt följa den. De lärare som utses att övervaka praktikfrågorna och praktikanterna bör även samarbeta med arbetsförmedling och länsarbetsnämnd. GU diskuterar även anskaffningen av praktikantplatser samt praktikanternas anställningsförhållanden (GU 9.5.7.3—9.5.7.8).

6.1.2 Fackskoleutredningen

6.1.2.1 Intagning

I direktiven för FU erinras om att skolberedningen bl. a. uttalat att fackskolan borde vända sig till såväl elever som direkt ville fortsätta sin utbildning efter grundskolan som till äldre elever, vilka efter flera års yrkesarbete önskar skaffa sig vidgad teoretisk utbildning. I direktiven uttalades vidare att man under en ganska avsevärd övergångstid borde räkna med en tämligen varierande skolunderbyggnad hos de blivande eleverna och att det därför var önskvärt att undvika en alltför strikt utformning av villkoren för inträde i skilda fackskolor (FU s. 130 ff.).

Enligt FU:s mening bör fackskolorna stå öppna för elever med tämligen varierande förutbildning. Det bör vara möjligt att vinna inträde i de olika fackskolorna för elever från samtliga linjer i grundskolan. För elever från grundskolans praktiska linjer blir det dock nödvändigt att i viss omfattning komplettera vissa ämnen före inträdet i fackskola. Elever från övriga linjer på grundskolan bör i princip kunna gå vidare till vilken fackskola som helst.

Liksom GU avvisar FU tanken på att uppställa krav på viss lägsta poängsumma för intagning i fackskola. Enligt FU bör tillfredsställande resultat av intagningen kunna uppnås genom en väl uppbyggd yrkesvägledning och studierådgivning.

Beträffande de *speciella behörighetskraven* för fackskolestudier anför FU följande (FU s. 132 f.).

För tillträde till fackskola bör av alla inträdessökande krävas kunskaper motsvarande vad som fordras i grundskolans årskurs 9 i ämnena svenska, samhälls-

kunskap, geografi, biologi och engelska, vilka ämnen förekommer eller genom tillval (engelska) kan förekomma på samtliga linjer i årskurs 9. Härutöver bör kunskaper motsvarande kursfordringarna i årskurs 9 krävas i nedanstående ämnen av elever som väljer

social fackskola, språklig specialisering, tyska eller franska,
social fackskola, naturvetenskaplig specialisering, matematik, fysik och kemi,
ekonomisk fackskola, matematik eller handelsräkning,
teknisk fackskola, matematik (särskild kurs), fysik, kemi och teckning (alternativt yrkesritning).

FU anser att sådana elever som efter genomgången grundskola fortsatt sin utbildning i annan skolform än gymnasium och fackskola eller gått direkt ut i arbetslivet bör beredas möjlighet att genomgå fackskola. De bör kunna intas även om de inte uppfyller de formella inträdeskraven. Av tillgängliga platser bör tills vidare intill dess erfarenheter av anordningen vunnits ca 25 % reserveras för elever som kan redovisa minst tre års väl vitsordad, för den åsyftade utbildningen lämplig praktik eller slutfört minst 2-åriga kurser vid vissa avdelningar inom yrkesskolan. Även kortare skolmässig utbildning föreslås få tillgodoräknas i kombination med praktik. FU har i fråga om *kvoteringen* funnit starka skäl tala för enhetliga regler för de tre fackskolorna. Andelen av för äldre elever reserverade platser bör dock variera mellan de olika fackskolorna. På denna punkt är FU dock ej enhällig utan en reservant föreslår att kvoteringen tills vidare inte införes i den sociala fackskolan, enär en sådan kvotering främst under ett övergångsskede skulle inverka oförmånligt på rekryteringen till folkhögskolans längre kurser (FU s. 741 ff.).

I fråga om *urvalet bland behöriga sökande* (FU s. 133 f.) uttalar FU att man vid urvalet och fördelningen bör ta hänsyn till samtliga utbildningsvägar efter grundskolan. FU delar vidare GU:s uppfattning att gemensam intagning bör komma till stånd av elever till gymnasium, fackskola och helst även till vissa avdelningar av yrkesskolan. Intagningen bör grundas på för varje elev framräknat medelbetyg, som omfattar alla läroämnen, övningsämnena och yrkesämnena, varvid alla ämnen ges lika vikt. Om urval måste ske mellan flera poängmässigt likställda sökande bör en helhetsbedömning tillämpas, varvid skäligen hänsyn även bör tas till föregående praktik.

Bestämmelserna om intagning föreslås tillämpade fr. o. m. den intagning som sker vid slutet av det läsår, då huvuddelen av kommunerna inom en fackskolas elevområde första gången tillämpat grundskolans läroplaner i årskurs 9. *Under övergångstiden* (FU s. 134 f.) fram till nämnda tidpunkt och för sökande från äldre skolformer föreslår FU vissa bestämmelser, omfattande såväl allmänna som speciella behörighetskrav. FU förutsätter att skolöverstyrelsen får i uppdrag att dels utfärda bestämmelser om evalvering av betyg, dels utforma intagningsbestämmelser för elever med enbart folkskola.

Beträffande den *lokala intagningen* (FU s. 135 f.) framhåller FU att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att utfärda närmare anvisningar för intagning liksom komplettering till bestämmelserna i skolstadgan.

Intagningen bör verkställas av en särskild intagningsnämnd gemensam för samtliga berörda skolor. I intagningsnämnden, som bör utses av länsskolnämnden, bör ingå representanter för berörda skolformer samt representant för skolstyrelsen.

FU framhåller att förslaget till intagningsbestämmelser medför att elever som genomgått årskurs 9 på vissa linjer måste *komplettera grundskolebetygen* för inträde i fackskola. FU lämnar en redogörelse för vilka kompletteringar som enligt FU:s uppfattning krävs (FU s. 155).

FU anser vidare att *stöd* bör ges åt sådana elever som efter yrkesskolutbildning önskar bli intagna i fackskola eller gymnasium. För denna elevkategori kan kompletteringsprövningar under sommaren bli erforderliga men i åtskilliga fall bör kompletteringsundervisningen kunna ske under terminen efter en preliminär intagning vid höstterminens början. För FU:s förslag till stödåtgärder, som i det hela sammanfaller med stöd för andra kategorier elever, lämnas en redogörelse i det följande i anslutning till FU:s förslag om övergång mellan fackskola och gymnasium (FU s. 156).

Enligt sina direktiv har FU även övervägt upprättandet av *preparandkurser för inträde i fackskola* (s. 157 ff.). Enligt FU måste en geografisk spridning av möjligheterna till sådana kompletteringsstudier vara önskvärd och lämplig. Härvid bör främst folkhögskolans möjligheter beaktas. Är det fråga om komplettering i ett enstaka ämne anses frågan enklast kunna lösas genom att studierna administrativt samordnas med den stödundervisning vid fackskolan som FU i annat sammanhang föreslår. En förutsättning för sådan samordning är dock att undervisningen — med hänsyn till den kompletterandes förvärvsarbete — meddelas på kvällstid.

FU konstaterar vidare att kompletteringsstudierna i allmänhet avser studier enligt fordringarna i årskurs 9 i grundskolan och vanligen torde komma att avslutas med prövningar enligt 6 kap. 22—23 §§ i skolstadgan. FU anser därför att kompletteringsstudierna i första hand bör förläggas till grundskolorna och utbyggas så att de kan tillgodose de behov av kompletteringar, som kan väntas uppkomma för inträdessökande till ett flertal andra skolor och utbildningsanstalter. Enligt FU är sådana kompletteringar inte att hänföra till yrkesutbildningens område. FU föreslår att grundskolan efter vissa generella regler får en viss tilldelning av handledartimmar. Eleverna föreslås i första hand få svara för kostnaderna för studiematerial. FU ifrågasätter dock om inte någon form av ersättning för studiebrev m. m. kunde utgå till elever som fullgjort kompletteringsstudierna och uppvisar tillfredsställande resultat vid fyllnadsprövningarna. Enligt FU:s uppfattning bör det därvid närmast bli fråga om bidrag från kommunernas sida.

FU föreslår slutligen att avgifter för fyllnadsprövningar i grundskolan borttages.

6.1.2.2 *Övergång mellan fackskola och gymnasium m. m.*

FU erinrar om att i direktiven angivits att skolformerna ovanför grundskolan borde betraktas i ett sammanhang och att det därför är av stor vikt att man vid uppbyggnaden av fackskoleorganisationen undviker sådana negativa verkningar som kännetecknade det tidigare parallellskolesystemet. I enlighet med sin allmänna grundsyn på det gymnasiala skolsystemet har FU sökt uppnå att övergång från en skolform till en annan inom skolsystemet inte onödigtvis försvåras. Beslut om dylik övergång bör fattas i vanlig ordning av vederbörande intagningsnämnd, som därvid bör avgöra, huruvida inträdesprövning erfordras eller om direkt övergång bör medges. Stor återhållsamhet bör tillämpas beträffande inträdesprövningar. I de fall då inträdesprövning likväl anses nödvändig rekommenderar FU att prövningen anordnas på så sätt att den prövande under en till två veckor får följa den ordinarie undervisningen i den klass till vilken han söker (FU s. 152 f.).

Övergång från fackskola till gymnasium (s. 153 f.) bör enligt FU:s uppfattning normalt ske från årskurs 2 i fackskolan till andra årskursen i gymnasiet. Kompletteringsstudierna anses i dessa fall inte bli omfattande och bör kunna genomföras under en sommarferie.

FU ställer sig tveksam till att underlätta en övergång från årskurs 1 i fackskolan till årskurs 1 i gymnasiet. Om elev skulle övergå till gymnasiet från årskurs 1 i fackskolan och efter något år på gymnasiet avbryta studierna, kommer eleven inte att ha någon avslutad utbildning efter grundskolan. Huvudregeln bör därför enligt FU:s mening vara att fackskoleutbildningen skall fullföljas och att övergång från årskurs 1 i fackskolan bör medges endast i begränsad utsträckning.

Vidare anser FU att vissa andra möjligheter för övergångar från fackskola till gymnasium skall kunna förekomma, nämligen från årskurs 1 i fackskolan till årskurs 2 i gymnasiet samt från årskurs 2 i fackskolan till årskurs 3 i gymnasiet.

Övergång från gymnasium till fackskola (FU s. 154 f.) bedömer FU normalt komma att ske från dels årskurs 1 i gymnasiet till årskurs 1 eller 2 i fackskolan, dels från årskurs 2 i gymnasiet till motsvarande årskurs i fackskolan. Den senare övergången anses dock bli mindre vanlig.

FU framhåller att övergång till årskurs 2 i fackskolan som regel bör medges för de elever som önskar bedriva studier i den mot studievägen i gymnasiet närmast svarande fackskolan. För den tekniska sektorn anses dock en sådan övergång knappast kunna bli aktuell, då de tekniska ämnena redan i första årskursen i fackskolan är av relativt stor omfattning. Omfattande kompletteringar skulle i så fall få ske.

I fråga om *övergång mellan olika fackskolor* uttalar FU att det bör ankomma

på rektor och klasskonferens att göra de pedagogiska bedömningar som blir aktuella, när elev önskar övergå till annan specialisering, linje eller skola (FU s. 155).

I anslutning till frågan om övergång från och till fackskola och övergång mellan olika fackskolor tar FU upp frågan om eventuella *stödåtgärder* i studierna för olika kategorier av elever (FU s. 156). Enligt FU:s uppfattning kan följande elevkategorier behöva hjälp från skolans sida i form av stödundervisning, nämligen elever som i enstaka ämnen inte uppnått tillfredsställande resultat men i övrigt bedöms äga förutsättningar att fullfölja studierna i fackskolan, elever som önskar övergå från en linje eller specialisering till annan, elever som önskar inträde i årskurs 2 av fackskolan samt elever inom yrkesutbildningen som önskar övergå till fackskole- eller gymnasiestudier. FU:s förslag innebär att skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att vidta sådana åtgärder att erforderligt studiematerial i form av korrespondensmaterial m. m. tillhandahålles samt att eleverna därjämte får en viss handledning från skolans sida. Efterhand som erfarenheter vinnas bör en mer generell tilldelning av timmar för lärarhandledning meddelas skolorna. Stödundervisningen bör vidare kunna bedrivas både under löpande termin och under sommaren.

6.1.2.3 *Praktik*

FU framhåller att skillnaden i karaktär mellan de tre fackskolorna medför skillnader i fråga om bedömningen av krav på praktik i vederbörande fackskola (FU s. 136 ff.).

Praktisk erfarenhet före inträdet i skolan är enligt FU:s uppfattning av stort värde för såväl skolans verksamhet som den enskilde eleven vid hans vistelse i skolan. FU vill dock inte uppställa krav på förpraktik. Inte heller anser FU en värdering i poängmässig form av föregående praktik lämplig. Som redan nämnts (jfr 6.1.2.1) föreslår emellertid FU dels att för sökande med omfattande praktik och/eller yrkesskolutbildning skall reserveras en viss kvot av intagningsplatserna, dels att hänsyn skall tas även till mindre omfattande praktik då val måste träffas mellan sökande med samma intagningspoäng. I dessa situationer bör intagningsnämnden söka göra en helhetsbedömning av de sökandes möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen.

FU har vidare funnit att för inträdessökande inom den s. k. kvoten inte bör uppställas några fixerade fordringar för inträde. Enligt FU bör det räcka att ange att — förutom föreskrifter om den praktiska erfarenheten respektive den skolmässiga yrkesutbildningen — sökanden skall ha sådana insikter och färdigheter i övrigt, att han kan förväntas ha förmåga att väl följa utbildningen i fackskolan. Med hänsyn till att denna anordning är en nyhet i svenskt skolväsen föreslår FU att anordningen försöksvis tillämpas under de första åren av skolformens verksamhet, varefter erforderliga justeringar bör företagas på grundval av vunna erfarenheter (FU s. 138 ff.).

FU anser inte att krav på praktik över huvud taget skall uppställas beträffande social och ekonomisk fackskola dels därför att praktik inte anses nödvändig, dels därför att för övriga motsvarande skolformer på det gymnasiala åldersstadiet inte uppställs sådant krav. I fråga om *praktikkravet vid teknisk fackskola* (FU s. 142 ff.) förklarar FU att den finner 1957 års skolberedningsförslag om föregående minimipraktik före påbörjande av årskurs 2 i den tekniska fackskolan väl befogat men vill för sin del modifiera bestämmelsen till att avse ett års praktik, vari lagstadgad semester bör inräknas. FU delar skolberedningens uppfattning att undervisningen i de tekniska tillämpningsämnenena i andra årskursen skulle allvarligt försvåras om inte arbetet kunde baseras på en viss fond av praktiska erfarenheter och manuella färdigheter hos de studerande. FU anser att med praktik bör jämföras verkstadsskola och annan skolmässig yrkesutbildning av betydelse för den kommande utbildningen av minst ett års längd.

På FU:s uppdrag har en särskild expertgrupp utrett, hur praktiken lämpligen bör utformas. Expertgruppens förslag om s. k. styrd praktik innebär att praktiken skulle uppdelas i två delar, en första skolmässig grundutbildning, förlagd på kvälls- och ferietid vid yrkesskola, och en andra egentlig praktikperiod, industripraktik, som skulle fullgöras fr. o. m. industrisemesterns slut omkring den 1 augusti till industrisemesterns början nästa år. Grundutbildningen borde uppläggas som en i viss mån programmerad studiegång. I samband med det praktiska arbetet under industripraktiken skulle eleverna göra vissa miljöstudier. Eleverna skulle under industripraktiken stå under skolans direkta ledning med skyldighet att till skolan insända regelbundna rapporter. Från skolans sida skulle en särskild praktiklärare svara för kontakten med praktikanterna (FU s. 746 ff.).

FU anser att det av expertgruppen framlagda förslaget uppfyller stora anspråk i fråga om en väl genomtänkt, effektiv och för den fortsatta utbildningen ändamålsenlig praktik. Med hänsyn till de konsekvenser, som är förenade med förslaget, bl. a. betydande organisatoriska anordningar såsom befattningshavare med speciella uppgifter, skolskjutsar och internatförläggning, har FU inte funnit det möjligt att nu förverkliga expertgruppens förslag. FU anser emellertid att som mål för den kommande utvecklingen bör uppställas en praktik enligt i stort sett expertgruppens förslag. Försöksverksamhet med sådan praktik bör därför komma till stånd med början höstterminen 1964, dock först efter medgivande i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t. Frågan om ett mera generellt genomförande av anordningen anser FU bör prövas av yrkesutbildningsberedningen (FU s. 144 ff.).

6.1.3 Yttranden

6.1.3.1 *Gymnasiet*

De föreslagna principerna för intagning av elever i gymnasiet godtas av flertalet remissinstanser. Kritik riktas dock på åtskilliga håll mot olika punkter i GU:s förslag till intagningsbestämmelser.

Förslaget att något krav på undre betygsgräns inte skall uppställas tillstyrkes bl. a. av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länsstyrelsen i Västmanlands län, läns skolnämnderna i Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Värmlands län, Stor-Stockholms planeringsnämnd, LO, TCO, SR, SECO, Folkpartiets ungdomsförbund och Sveriges liberala studentförbund.

Högerns ungdomsförbund och Sveriges konservativa studentförbund hävdar att gymnasiestudiernas krävande karaktär nödvändiggör någon form av spärr, som bör grundas på bl. a. prestationsförmågan. Även historisk-filosofiska sektionen i Uppsala kritiserar förslaget att slopa en undre betygsgräns samt anför i huvudsak följande.

Sektionen inser tillfullo svårigheten i att nu på papperet konstruera ett intagningsinstrument som inte kan beräknas träda i funktion förrän om åtskilliga år. Däremot synes det sektionen angeläget att i ett så principiellt upplagt betänkande också ta ställning på en avgörande punkt som den, huruvida någon gallring bör ske vid intagning till gymnasium eller ej. Sektionen kan inte komma till annan slutsats än att GU med olust emotser en sådan principiell gallring vid gymnasieinträdet och helst skulle se att något urval överhuvud inte sker, i varje fall inte bland elever från de fem grundskolelinjer som utan kompletteringar skall leda till gymnasium. I denna riktning pekar GU:s önskemål, att en eventuell lägsta betygsgräns skulle bli gemensam för gymnasium och fackskola. Beträffande fackskolorna torde det nämligen knappast bli möjligt att upprätthålla krav på kvalificerade betyg för inträde och detsamma skulle sålunda, om man drar ut konsekvenserna av GU:s tankegång, komma att gälla gymnasiet.

För att inte ta miste på karaktären av det nya gymnasiet synes det angeläget att klarare än i GU:s text konstatera, att de nu föreliggande planritningarna pekar på ett gymnasium utan principiella inträdeskrav. Detta förhållande är givetvis viktigt för bedömningen av den möjliga kunskapsnivån i det framtida gymnasiet och inverkar på de efterföljande universitetsstudierna.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund menar, att ett sätt att lösa problemet att lotsa elever med sämre läggning för teoretiska studier genom gymnasiet, är antingen inrättandet av en 4-årig studiegång eller skärpning av kraven för inträde till gymnasiet.

GU:s förslag beträffande behörighetskraven för gymnasiestudier har föranlett såväl positiva som negativa uttalanden från många remissinstanser.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a. följande.

Överstyrelsen godtar GU:s förslag till speciella behörighetskrav för gymnasiet innebärande att elever från fem av grundskolans linjer har möjlighet att vinna inträde i gymnasium utan kompletteringar. Frågan om hur betygen i allmän kurs och särskild kurs i engelska och matematik jänte betygen i det andra främmande språket vid intagning till gymnasium och fackskola skall bedömas måste uppmärksammas. Överstyrelsen föreslår därför att ämbetsverket bemyndigas utfärda anvisningar i denna fråga vid intagning till gymnasium och fackskola.

Av de länsskolnämnder, som yttrat sig till skolöverstyrelsen, godtar fyra GU:s förslag, fyra godtar förslaget med vissa reservationer och en länsskolnämnd anser att det är omöjligt att bedöma betygskraven, då ännu ingen elev gått igenom grundskolan. De lärarkollegier, som hörts av skolöverstyrelsen, förordar i allmänhet vissa ändringar i GU:s förslag.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, LO, TCO, SR, SACO och Läroverkslära-
nas riksförbund är positiva till GU:s förslag, det senare förbundet dock med reservation för vissa justeringar, bl. a. avseende förkunskaperna i matematik och tyska eller franska. Bl. a. SACO uttalar emellertid farhågor för att de föreslagna reglerna kan komma att leda till betygspekulationer från elevernas sida.

Några remissinstanser, bl. a. TCO och SR, framhåller att en översyn av linjeindelningen i årskurs 9 måste komma till stånd med hänsyn till föreslagna intagningsbestämmelser.

En mera skeptisk eller negativ hållning redovisas i vissa yttranden. Sålunda framhåller Hermods korrespondensinstitut bl. a. följande.

Enligt nuvarande bestämmelse är värdet av komplettering av betyg, som givits i den avlämnande skolan, ytterst begränsade. De av GU föreslagna bestämmelserna synes dock öppna obegränsade möjligheter till inträdesprovning vid gymnasiet även för sådana elever som erhållit slutbetyg från grundskola. Detta kan resultera i kompletteringsstudier av en omfattning, som utredningen förmodligen inte avsett. Tillämpningsbestämmelser för intagningsförfarandet, vilka reglerar kompletteringar av detta slag, torde fastställas av skolöverstyrelsen.

NKI-skolan noterar med förvåning att de elever som i grundskolan valt 9 g vid intagningen helt jämställes med elever som gått 9 h, 9 t, 9 m och 9 s.

Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning anför:

Om betygsättningen i årskurs 9 skall vara relativ inom var och en av linjerna för sig, blir det omöjligt att lägga den till grund för intagning till gymnasiet. Olika linjer kommer att ha olika krävande kurser och kommer att till en början i varje fall att ha de mest studiebegåvade eleverna i 9 g. Det blir därför orimligt att likställa betyg från 9 g med t. ex. sådana från 9 t. För att öka möjligheterna att komma in i gymnasium eller fackskola kommer snart föräldrarna att söka få sina barn in på de linjer i årskurs 9 där det för tillfället syns lättast att få hög betygspoäng. Det syns inte bli möjligt att er hålla en lämplig intagning till gymnasier och fackskolor om inte centralt utarbetade standardprov får ligga till grund för betygsättningen i flertalet ämnen i nionde årskursen. För inträde till gymnasiet bör därför krävas betyg enligt fordringarna för 9 g. Elever från andra linjer bör få möjlighet till komplettering av sina betyg.

GU:s förslag angående urvalet bland behöriga sökande till gymnasiet är föremål för delade meningar bland remissinstanserna. Att intagningen skall grundas på betygen i läroämnena och övningsämnen, varvid alla ämnen ges lika vikt, tillstyrkes sålunda av skolöverstyrelsen, styrelsen för Musikaliska akademien, TCO, SR och Folkpartiets ungdomsförbund. Bland de av skolöverstyrelsen hörda instanserna anser några att betygen

i olika kurser i samma ämne måste ges olika vikt. En instans anser att alla övningsämnena bör behandlas på det sätt GU föreslagit beträffande gymnastik, medan andra avstyrker gymnastikens särställning.

Att övningsämnena i intagningshänseende likställs med läroämnena möter motstånd hos vissa remissinstanser. Sålunda avstyrker *vattenfallsstyrelsen*, *SECO*, *Sveriges liberala studentförbund*, *Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges konservativa studentförbund* att övningsämnena över huvud taget tillmätas någon betydelse vid intagningen till gymnasiet, medan *telestyrelsen*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Läroverkslärarnas riksförbund* och *Tekniska läroverkens elevförbund* i denna fråga ställer sig mera tveksamma och förordar en prioritering av läroämnena eller vissa viktigare läroämnen. *Sveriges förenade studentkårer* och *Folkpartiets ungdomsförbund* anser att den inskränkning som föreslagits beträffande ämnet gymnastik även bör gälla de övriga övningsämnena. *Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* kritiserar GU:s överväganden beträffande korrelationen mellan medelbetyg i läroämnen och medelbetyg i läroämnen plus övningsämnena och uttalar vidare bl. a.:

Man måste antingen grundligare undersöka *det prognostiska värdet* av läroämnenas och övningsämnenas betyg samt därpå grunda en godtagbar sammanvägning eller också för säkerhets skull hålla sig till enbart läroämnenas betyg. För det senare talar dessutom den av GU själv påpekade omständigheten, att det kan uppkomma prov- och betygsjakt i övningsämnena. Ätminstone för elever, som befinner sig i randzonen, då det gäller att uppnå full konkurrenskraft för inträdet till gymnasiet, kan den behövliga kompetensen uppnås på ett sätt, som knappast kan utgöra någon borgen för att vederbörande har bättre förutsättningar än en elev med sämre betyg i övningsämnena men något bättre betyg i läroämnena.

Om bedömningen av gymnastikbetyget yppas också olika meningar. *Direktionen över gymnastiska centralinstitutet* och *Läroverkslärarnas riksförbund* anser att betyget i gymnastik bör ingå i medelbetyget på samma sätt som övriga ämnen. *SR* finner det lämpligare, att samtliga elever får tillgodoräkna sig lägst betyget 3 i gymnastik samt att de elever som erhållit betyget 4 eller 5 får tillgodoräkna sig dessa betyg.

Medelvärdet av betygen bör icke läggas till grund för intagningen framhåller *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, vilka emellertid tillstyrker att övningsämnena tillmätas lika vikt med läroämnena. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser, att en tekniskt enklare metod är att i stället använda betygssumman. Även *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* förordar, att rangordningen mellan eleverna sker på grundval av betygssumman.

Behovet av kompletterande hjälpmedel betonas av *TCO*. *Högerns ungdomsförbund* föreslår, att en statlig utredning tillsättes med uppgift att undersöka möjligheterna att konstruera ett urvalsinstrument för de gymnasiala utbildningsvägarna. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industri-*

förbund efterlyser betygskompletterande åtgärder, såsom studielämplighetsprov, objektiva kunskapsprov och begåvningsstest.

Svenska yrkesskolföreningen ifrågasätter om inte liksom på fackskolan viss kvotering till förmån för vuxna elever bör finnas på gymnasiets fackutbildande sektorer.

GU:s förslag om samordning av intagningen till gymnasium, fackskola och eventuellt yrkesskola tillstyrkes bl. a. av *skolöverstyrelsen*, som uttalar följande.

Att intagningen handläggs av ett enda organ, finner överstyrelsen helt naturligt och tillstyrker, att den på sätt GU föreslagit ombesörjs av en gemensam intagningsnämnd.

Sådana nämnders arbete kan beräknas bli betydligt mer omfattande än de nämnders, som för närvarande verkställer intagning till gymnasierna. Det blir därför i många fall nödvändigt, att de under tiden från den 1 april, då ansökningarna skall vara inlämnade, till höstterminens början, då intagningen är slutförd, kontinuerligt har tillgång till expeditiionspersonal. Med hänsyn till att nämnderna i framtiden skall verkställa intagningar till kommunala skolor, torde det visa sig praktiskt, att personal, knuten till den lokala skolexpeditionen, då tas i anspråk. Det kan också visa sig ändamålsenligt, att på sätt redan skett i något fall vederbörande skolchef ingår i nämnden. Överstyrelsen vill därför med avvikelse från GU föreslå, att skolchef skall kunna ingå som ledamot i den gemensamma intagningsnämnden, t. ex. i stället för den föreslagna ledamoten av skolstyrelsen.

Förslaget om gemensam intagningsnämnd tillstyrkes vidare av *länskolnämnderna i Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Gävleborgs län*. Länskolnämnden i Malmöhus län betonar därvid behovet av samordning gymnasieresionerna emellan.

Stor-Stockholms planeringsnämnd framhåller att, med hänsyn till att antalet sökande till gymnasiet och fackskolan i Stockholmsområdet snart uppgår till 10 000 per år, en permanent intagningsnämnd måste inrättas för sagda område samt fortsätter:

För Stor-Stockholms del skulle det vara värdefullt om antalet ledamöter i nämnden kunde begränsas jämfört med nuläget. Förslagsvis bör den omfatta 5—7 personer, varav en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, en (två) av landstinget och en (två) av Stockholms stadsfullmäktige utsedda ledamöter samt två av skolnämnden utsedda ledamöter, representerande länet respektive Stockholms stad. De två senare bör vara skolmän. Redan nu är de administrativa arbetet vid nämnden mycket omfattande. Det kan under de närmaste åren väntas starkt öka, i synnerhet som nya skolformer tillkommer och mera komplicerade behörighetsvillkor tillämpas. Det är därför nödvändigt med en personell upprustning av kansliet, bl. a. med expertis, som kan bedöma värdet av förpraktik av skiftande art.

Angående en eventuell databehandling av intagningsmaterialet anför *statistiska centralbyrån* följande.

Om redan omkring 1970 minst 50 000 ungdomar i riket årligen kommer att gå vidare till en fortsatt, relativt teoretisk utbildning efter genomgången grundskola, innebär detta att en omfattande datamängd måste bearbetas innan en sådan samordnad intagning är genomförd. Även om arbetet med intagningen är uppdelat på ca 125 gymnasiregioner och i och för sig icke oöverstigit ur arbetskraftssynpunkt, torde den samlade arbetsinsatsen bli betydande. Intagning kräver stor insats av kvalificerad personal. Mot bakgrund av vad som här och av GU anförts bör också prövas vilka möjligheter det finns att med hjälp av elektronisk databehandling angripa de administrativa och organisatoriska problemen i samband med intagningen. Ämbetsverket vill förorda att åt skolöverstyrelsen skall uppdragas att utreda möjligheten att lägga över intagningen till elektronisk databehandling. Om därvid utnyttjande av elektronisk databehandling skulle visa sig möjlig, bör också undersökas om centralbyråns löpande intagningsstatistik helt eller delvis kan samordnas med intagningsproceduren.

GU:s förslag om ett kvoteringsystem för intagning av sökande under en övergångstid, då man kan räkna med att personer med olika förutbildning söker till gymnasiet, tillstyrks i allmänhet av de remissinstanser som yttrat sig härom. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* förklarar dock att systemet kan medföra vissa problem när det gäller en rättvis fördelning mellan grupperna av sökande, medan *TCO* uttalar att organisationen för sin del finner det föreslagna systemet mest rättvisande.

Vad GU anfört angående övergång mellan gymnasium och fackskola har fått ett mycket positivt mottagande. Sålunda tillstyrks förslaget utan reservation av bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *Sveriges handeldgymnasiers riksförbund*, *SECO* och *Folkpartiets kvinnoförbund*. *Stor-Stockholms planeringsnämnd* anser, att endast erfarenheten kan visa hur övergången från fackskola till gymnasium normalt bör ske.

Vissa av remissinstanserna, såsom *statskontoret*, *Folkpartiets kvinnoförbund* och *Högerns ungdomsförbund* uttrycker emellertid farhågor för att fackskolan kan komma att betraktas såsom en sidoväg till gymnasiet. *Statskontoret* uttalar härom bl. a. följande.

Det synes angeläget, att den 4-åriga studieväg som övergång till årskurs 2 i gymnasium från avslutad fackskola erbjuder icke får utvecklas till en reguljär studieväg för en större grupp av elever. Beslut om antal parallellavdelningar i årskurs 2 på gymnasiet åvilar enligt utredningens stadgeförslag skolstyrelsen, men en delning av klasser för att bereda ett avsevärt antal fackskoleelever plats i gymnasiet synes ej böra ske. Kraven på ådagalagd god studiebegävnings måste därför vara starka för de elever som kan komma i fråga för denna övergång och den bör vidare endast få förekomma efter avslutade årskurser.

GU:s förslag beträffande praktiken har föranlett yttranden från flertalet remissinstansers sida.

Att praktik icke bör krävas för elever vid gymnasiet ekonomiska sektorer vare sig före eller under studietiden men att frivillig praktik i och för sig bör uppmuntras tillstyrkes i regel och bl. a. av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *arbetsmarknadsstyrelsen* samt *Skånes handelskammare*.

Länsskolnämnden i Malmöhus län och TCO förordar att praktik under studietiden bör ingå i den ekonomiska utbildningen. Något slag av miljöpraktik bör enligt TCO läggas in som moment i all utbildning inom det gymnasiala stadiet.

Bl. a. skolöverstyrelsen, skolarbetstidsutredningen och TCO tillstyrker anordnandet av en kurs i kontorsteknik inom den ekonomiska sektorn.

Frågorna om utformningen och förläggningen av praktiken inom gymnasiet tekniska sektor är föremål för ett livligt intresse från remissinstansernas sida. Samtliga instanser, som yttrat sig i denna del, har den uppfattningen att någon form av praktik är nödvändig inom den tekniska sektorn. Svårigheten att genomföra praktiken under sommarmånaderna är kanske den fråga som vällat mest bekymmer och till lösning av detta problem framlägges olika förslag.

Att för praktik ej bör fordras tillstyrkes av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning samt samtliga övriga instanser, som yttrat sig här- om, med undantag av Tekniska läroverkens elevförbund, som föreslår åtta månaders förpraktik som minimum.

Uppdelningen av praktiktjänstgöringen i skolpraktik och miljöpraktik samt den huvudsakliga utformningen av dessa båda slag av praktik godtas överlag i yttrandena.

Skolöverstyrelsen anser emellertid att GU:s förslag till skolpraktik bör överarbetas. Det är framför allt viktigt, säger överstyrelsen, att praktiken, som utgör ett viktigt led i elevernas val av studieinriktning, nära samordnas med den studie- och yrkesorienterande verksamheten i skolan. Statskontoret understryker lämpligheten av att försöksverksamhet med styrd praktik snarast påbörjas vid gymnasier och fackskolor, varvid bör beaktas de möjligheter som finnes att utnyttja yrkesskolornas utrustning och lokaler under kvällstid och ferier. Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund uttalar sitt gillande av det föreslagna systemet med verkstadsskoleutbildning som inledning till praktiken, vilket system i någon mån begränsar kravet på praktikplatser samtidigt som det ökar möjligheterna till en produktiv insats från elevernas sida. Organisationerna rekommenderar, att man ytterligare bedömer praktikmöjligheterna i stora drag, närmast i samarbete med Svenska industrins praktikinämnd. Svenska teknologföreningen menar att den skolmässiga praktiken kommer att bidra till att göra praktiken, särskilt inom den maskintekniska studiekursen, meningsfull, medan däremot delar av den för byggnadsteknisk studiekurs avsedda skolmässiga praktiken bör omstuderas. Kemikontoret föreslår skolpraktik särskilt avpassad för elever på den kemitekniska linjen. Sveriges mekanförbund noterar med glädje att skolan föreslås hårdare engagera sig i praktikfrågan genom att låta praktiken delvis ske vid skolverkstäder eller andra verkstadsskolor, vilket något avlastar industrin. Högerns ungdomsförbund, som finner att en styrd praktik icke är förenlig med de krav på elasticitet inom ut-

bildningssektorn som ställs av näringslivet, förordar en fritt anpassad miljöpraktik.

Remissinstanserna synes såsom tidigare nämnts överlag i och för sig godtaga utredningens förslag angående miljöpraktikens utformning. I detta sammanhang ifrågasattes av bl. a. *skolöverstyrelsen* och *Tekniska läroverkens lärarförbund* om inte praktik på ritkontor och laboratorier kunde tillgodoräknas.

GU:s förslag angående praktikens längd möter i allmänhet ingen erinran från remissinstansernas sida. I och för sig uttalar man sig visserligen för önskvärdheten av längre praktik men vill — på grund av bl. a. svårigheten att ordna praktik — icke kräva mer än vad som föreslagits av GU. I ett par fall framlägges emellertid konkreta förslag till en längre praktik. Sålunda menar *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*, att miljöpraktiken om 12 veckor är för kort och anhåller om en förutsättningslös prövning beträffande möjligheterna att för de två sista läsåren organisera utbildningen så att arbetsplatspraktiken kan spridas över en längre tidsperiod. Även *Tekniska läroverkens elevförbund* och *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund* önskar längre praktik, varvid ingenjörsförbundet hävdar, att endast en konstruktion med minst 5—6 månaders sammanhängande praktik i näringslivet kan ge erforderlig praktisk erfarenhet.

Frågan om möjligheterna att överhuvud ordna praktiken tas upp i flera yttranden. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* säger sig hysa allvarliga bekymmer för möjligheterna att genomföra den obligatoriska praktiken för en expanderande teknisk utbildning, varvid överstyrelsen särskilt framhåller att industrin inom vissa delar av landet antingen är relativt ensidigt inriktad eller rent allmänt har en begränsad omfattning. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län* samt de *tekniska råden vid några länsskolnämnder*. *Tekniska rådet vid länsskolnämnden i Kristianstads län* bedömer svårigheterna att ordna miljöpraktik som oöverbärliga och föreslår därför att kravet på sådan praktik slopas. Möjligheterna till dispens för elever som på grund av platsbrist inte kunnat beredas praktik eller för elever med tidigare praktik efterlyses bl. a. av *TCO*, *SR*, *Tekniska läroverkens lärarförbund* och *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund*. Sistnämnda förbund framhåller dock att det erfarenhetsmässigt visat sig att flertalet företag kan erbjuda praktik under semesterperioden i den mån praktikanterna så önskar.

Åtskilliga remissinstanser anser att en annan terminsindelning skulle göra det möjligt att lösa frågan om praktikens genomförande eller diskutera i varje fall möjligheterna därtill.

Överstyrelsen för yrkesutbildning är i viss mån skeptisk inför sådana tankegångar och anför bl. a. följande.

Det har ibland framskyttat i diskussionen, att det skulle vara lättare anskaffa praktikplatser om läsåret omfattade andra perioder än som nu är vanligt, exempelvis tre terminer. Man torde icke nu böra ta ställning till sådana förslag framförallt därför att en särskild utredning behandlar frågor rörande läsårets längd, men även därför att det inte övertygande kan visas att en omläggning av

arbetsåret skulle medföra att antalet praktikplatser kan ökas. Erinras bör i detta sammanhang, att en särskild grupp, med företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen och skolåmbetsverken, överväger olika möjligheter att anskaffa fler praktikplatser. Dess förslag kan beräknas föreligga under 1964.

En utredning huruvida icke en tretermensindelning vore befogad rekommenderas av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, *TCO*, *Svenska fackingenjörers förbund*, *Svenska byggnadsentreprenörföreningen* samt *Sveriges mekanförbund*. *Svenska teknologföreningen* uttalar att en rationell lösning av miljöpraktiken synes förutsätta en ändring av det traditionella läsåret.

Att praktiktiden eventuellt förlägges till annan tid än under sommarperioden förordas av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* och *järnvägsstyrelsen*.

Skolöverstyrelsen och *Sveriges mekanförbund* anser att växelutbildningen utgör en värdefull möjlighet till utökad praktik och att denna form bör ytterligare prövas.

Skolöverstyrelsen, *skolarbetstidsutredningen* och *Svenska skolläkarföreningen* betonar nödvändigheten av att beakta skolungdomars rätt att under sommaren få minst fyra veckors sammanhängande ledighet.

Utlandspraktikens betydelse understrykes av *skolöverstyrelsen* och *Tekniska läroverkens elevförbund*.

Frågan om lärarnas medverkan i praktikarbetet har närmare berörts av *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *Svenska byggnadsingenjörers riksförbund*. Överstyrelsen framhåller följande.

Överstyrelsen är tveksam om möjligheterna att anordna praktik förlagd till verkstadsskolor under sommaren. Lärarna har ferier under somrarna. De är vidare årsavlönade. Man måste utgå från, att de ej är beredda att åta sig ytterligare arbetsuppgifter, om ej särskild ersättning utgår för dessa. GU har ej framlagt några förslag i den riktningen. Även om för samtliga parter nöjaktigt utfärdade bestämmelser vore utformade, kan man ej utan vidare förutsätta, att samma lärare varje sommar åtar sig denna uppgift. Kontinuiteten i undervisningen skulle då kunna vedervågas. I en del fall måste vidare denna skolpraktik förläggas till centrala verkstadsskolor med internatförläggning. Ersättningsfrågan är ej heller löst för personal på dessa förläggningar m. m.

Svenska byggnadsingenjörers riksförbund tror att det blir svårt att förverkliga en ordnad och kontrollerad miljöpraktik främst med hänsyn till att lärarfrågan troligtvis kommer att bli mycket svårlöst.

Beträffande anskaffning och förmedling av praktikplatser uttalar *arbetsmarknadsstyrelsen* i huvudsak följande.

För anskaffning och förmedling av praktikplatser till elever inom gymnasiets tekniska sektor förutsätter GU arbetsmarknadsverkets medverkan. Styrelsen ansluter sig till GU:s uppfattning, att arbetsförmedlingen behöver inkopplas på dessa uppgifter. En medverkan från arbetsförmedlingen fordras enligt styrelsens mening också för att underlätta anskaffning av frivillig praktik åt elever inom gymnasiets ekonomiska sektor.

För att tillgodose ett stort, samlat praktikbehov under ferietid behövs omfattande åtgärder för information till möjliga praktikgivare, medverkan av arbetsmarknadens parter, samordning av ackvisitionen, åtgärder för interlokal förmedling o. s. v. Då utbildningskapaciteten på de praktikkrävande utbildningsvägar-
na är stadd i tillväxt och praktikintresset är i stigande inom utbildningar, där normerad praktik ej förekommer, är en samordning även nödvändig av ackvisitions- och förmedlingsåtgärderna i fråga om olika utbildningsgruppers praktik inom samma område.

För att verkställa en översyn av arbetsförmedlingens hittillsvarande insatser för praktik- och feriearbetsförmedling och utarbeta förslag till verksamhetens framtida utformning har styrelsen tillsatt en utredning. I detta utredningsarbete har deltagit representanter för universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning samt berörda organisationer. Utredningen beräknas inom kort framlägga sina överväganden.

Ett genomförande av GÜ:s förslag beträffande obligatorisk och frivillig praktik under ferietid förutsätter *dels* att hänsyn tas till föreliggande och förutsebart behov av praktik inom samma områden för flera olika utbildningsgrupper, *dels* att en samlad praktikförmedlingsverksamhet genom den offentliga arbetsförmedlingen får större omfattning och större resurser än hittills.

6.1.3.2 Fackskolan

De av FU föreslagna principerna för intagning av elever i fackskola godtas av de remissinstanser som uttalat sig härom, bl. a. *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*.

I vissa delfrågor har emellertid anmälts tveksamhet och kritik. Sälunda anser SACO och *Läroverkslära-
rnas riksförbund* att intagningsbestämmelserna gjorts väl generösa och att de borde vara mer enhetliga. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* föreslår att intagningen och bedömningen av elever i den tekniska fackskolan sker med hjälp av ett poängsystem omfattande både yrkespraktik och yrkesutbildning av olika slag. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller att relativt detaljerade normer för intagning bör utarbetas till intagningsnämndernas hjälp för att praxis skall bli likformig över landet. Liksom i fråga om intagningen till gymnasiet föreslår *överstyrelsen för yrkesutbildning* att betygssumman lägges till grund för den inbördes bedömningen av eleverna vid intagningen, varjämte *SECO* avstyrker att övningsämnena medräknas vid bedömningen av frågan om inträde till fackskolan. *Skogsstyrelsen* föreslår, att under en övergångstid sådana prov anordnas som utvisar om den sökande fyller uppställda minimikrav på kunskaper i vissa ämnen.

Bl. a. *länskolnämnderna i Södermanlands och Hallands län* föreslår att för intagning krav bör ställas på kunskaper från grundskolan i vissa bestämda ämnen. På några håll uttalas vidare att de föreslagna intagningsbestämmelserna nu endast bör tillämpas på prov.

FU:s förslag att en viss kvot av intagningsplatserna i fackskolan skall reserveras för elever med tidigare praktik eller motsvarande behandlas av flertalet remissinstanser och får till övervägande delen ett mycket positivt mottagande. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* anser

att kvoten 25 % är för låg. Med hänsyn till att den sociala fackskolan är mindre målinriktad än de övriga fackskolorna och att den sociala fackskolan inte bör tävla med folkhögskolan om eleverna föreslår *medicinalstyrelsen* och *TCO* att något kvotsystem ej skall gälla vid den sociala fackskolan. Även *skolöverstyrelsen* har tillstyrkt den föreslagna kvoteringen. Överstyrelsens beslut är dock inte enhälligt. I en reservation av två ledamöter uttalas att FU:s förslag inte synes tillräckligt underbyggt, framför allt vad gäller den sociala och ekonomiska fackskolan. Flera remissinstanser anser också att olägenheter uppkommer av att sammanföra elever av olika ålder. Sålunda föreslår *Sveriges hantverks- och industriorganisation* att de äldre eleverna föres till särskilda klasser liksom f. n. i viss utsträckning sker vid de tekniska institut, som har antingen dagkurser eller kvällskurser för förvärvsarbetande elever. *Folkpartiets kvinnoförbund* efterlyser en åldersgräns för intagning av denna kategori elever och förutsätter att frågan utredes i samband med frågan om förbättrad vuxenutbildning. Kvotsystemet avstyrkes av bl. a. fyra *länsskolnämnder*, *länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län* samt *skogsstyrelsen*. Två *länsskolnämnder* föreslår att kvoten fastställs i proportion till antalet sökande. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller önskvärdheten av att enhetliga anvisningar utfärdas beträffande vilket slag av skolmässig utbildning som skall godtagas som för praktik till de olika fackskolorna. Även *NKI-skolan* finner det nödvändigt att det noga anges vilken praktik som erfordras och i vilka avseenden avsteg skall kunna göras från det normala kravet på teoretiska kunskaper.

En poängmässig bedömning av elevernas praktiktjänstgöring och yrkesutbildning förordas av *statskontoret*, *Sveriges skoldirektörsförening* och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*.

Även FU:s förslag angående kompletterande studier, stödåtgärder och preparandkurser får i allmänhet ett positivt mottagande från remissinstansernas sida. *Hermods korrespondensinstitut* förklarar sig vara berett att på anmodan inkomma med detaljerade förslag rörande stödundervisningen vid fackskolorna. *NKI-skolan* betonar de möjligheter som i synnerhet studiebreven och programmerat studiematerial erbjuder vid stödundervisningen samt framhåller att även kompletteringsstudier kan bedrivas genom att elev läser viss korrespondenskurs. *Målsmännens riksförbund* understryker vikten av att kompletterings- och stödundervisningen organiseras av skolan samt att den för den enskilde individens del utformas i nära samverkan med hemmet.

Att grundskolan i första hand skall administrera kompletteringsundervisningen tillstyrkes av bl. a. *skolöverstyrelsen* och *Målsmännens riksförbund*. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* framhåller — under hänvisning till att det för närvarande vid ett flertal yrkesskolor anordnas förberedande kurser för inträdessökande till tekniska gymnasier samt att grundskolan ännu inte är uppbyggd — att det är för tidigt att definitivt taga ställning

till frågan om var kompletteringsstudier skall bedrivas samt att olika möjligheter t. v. bör få stå öppna.

Även andra remissinstanser, bl. a. *länsstyrelsen i Västmanlands län* och *Centerns kvinnoförbund*, anser att kompletteringsstudier bör kunna anordnas inom andra skolformer än grundskolan.

FU:s förslag om borttagande av avgiften för fyllnadsprövningar tillstyrkes av *skolöverstyrelsen* och *riksrevisionsverket* m.fl. remissinstanser. Riksrevisionsverket ifrågasätter i det sammanhanget, om icke en översyn bör komma till stånd av bestämmelserna om avgifter i samband med examina och prövningar vid skolor under skolstyrelsers förvaltning samt vid statsunderstödda privatskolor.

Vad FU föreslagit för att underlätta en övergång för eleverna mellan fackskolan och gymnasiet samt mellan olika fackskolor ävensom FU:s överväganden om mellan vilka årskurser övergång må ske tillstyrkes av nästan alla remissinstanser som uttalat sig i denna fråga. *Tekniska läroverkens elevförbund* finner emellertid att bestämmelserna för övergång från fackskola till gymnasium bör utredas närmare. *Högerns ungdomsförbund* anser att förslaget om övergång kan leda till att ett 4-årigt gymnasiealternativ skapas, vilket kan innebära en negativ avlänkningseffekt. *Lantmäteristyrelsen* framhåller att den föreslagna övergångsmöjligheten från fackskola till gymnasium även bör gälla beträffande de framtida mätningstekniska specialkurserna. Preciserade krav för övergång från gymnasium till fackskola, varigenom fackskolans ställning som självständig skolform markeras, efterlyses av *Sveriges grossistförbund*.

Skolöverstyrelsen ställer sig tveksam till riktigheten av FU:s uppfattning, att den bästa formen för inträdesprövning skulle vara, att vederbörande elever får följa undervisningen på prov under en till två veckor. Erfarenheten visar nämligen, anser överstyrelsen, att det vid början av terminen, då klasserna ej är färdigkonstruerade och lärarnas arbete tyngs av diverse uppgifter av administrativt slag, brukar vara mycket svårt att kunna rätt bedöma en elevs möjligheter att följa med i klassen endast genom att han en kort tid följer undervisningen i denna. Därför föreslår överstyrelsen, att i de fall, då en elev anses behöva få sina kunskaper prövade för att övergå till annan skolform, inträdesprövning bör förekomma i vanlig ordning. Sådan prövning bör också på begäran av den inträdessökande efter rektors bestämmande helt eller delvis kunna förläggas till slutet av vårterminen.

Att krav på förpraktik i och för sig ej skall uppställas tillstyrkes av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *länskolnämnderna i Värmlands, Örebro och Kopparbergs län*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *TCO* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*. Motsatt åsikt redovisas av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, vilka förordar förpraktik som inträdeskrav.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att det vore värdefullt med viss obligatorisk praktik även inom de sociala och ekonomiska fackskolorna. *TCO* anser att sådan praktik bör krävas även för den ekonomiska fackskolan.

FU:s förslag angående ett års praktik för inträde i den tekniska fackskolans andra årskurs tillstyrkes i allmänhet av remissinstanserna. En nedskärning till nio eller tio månader med hänsyn till svårigheten att få erforderligt antal praktikplatser disponibla under sommarmånaderna ifrågasättes av *överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, TCO* och *Svenska yrkesskolföreningen*. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* samt *Svenska fackingenjörers förbund* anser praktiktiden för kort. *Ingenjörförbundet* föreslår att eleverna efter genomgången grundskola under två år skall bedriva en växelutbildning mellan fackskola och yrkesskola.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* förklarar att den av FU föreslagna miljöpraktiken långt ifrån är tillräcklig. Den är, uttalar organisationerna, en olycklig kompromiss mellan näringslivets krav på flerårig yrkespraktik före studierna samt principen om obruten skolgång från grundskola till fackskola. FU har, förklarar organisationerna, inte dragit de nödvändiga konsekvenserna av sitt eget uttalande att kravet på omfattningen av den egentliga fackutbildningen är starkt. Från organisationernas sida sett skulle den bästa utbildningen vara en 2-årig branschdifferentierad fackskola med yrkesutbildning eller lång praktisk erfarenhet som inträdeskrav.

Flera av remissinstanserna påtalar olägenheterna av praktiktjänstgöringens förläggning mellan första och andra årskurserna. Sålunda ifrågasättes om inte praktiktiden borde läggas före inträdet i fackskolan av *länsstyrelserna i Älvsborgs* och *Kronobergs län, TCO* och *Sveriges skoldirektörsförening*. *Läroverkslärarnas riksförbund* ifrågasätter lämpligheten av ett insprängt praktikår i den teoretiska utbildningen och föreslår att formerna för praktiken blir föremål för ytterligare utredning. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* anför:

Ett system med praktiken inlagd mellan de bägge årskurserna torde komma att medföra organisatoriska problem för skolan. Frågan är därför om det inte från skolans synpunkt vore mest rationellt att sammanhålla de bägge årskurserna. Denna fråga synes organisationen vara så komplicerad att den bör upptagas av yrkesutbildningsberedningen. Först sedan denna slutfört sitt arbete, torde det vara möjligt att utforma ett definitivt system.

Vad FU föreslagit angående praktikens utformning godtas till övervägande delen av remissinstanserna, bl. a. av *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*. Angelägenheten av att försök med styrd praktik kommer till stånd understrykes av bl. a. *statskontoret, stadsfullmäktige i Stockholm, SR, Tekniska läroverkens elevförbund, Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* samt fyra länskolnämnder.

Det av FU redovisade förslaget om styrd praktik, vilket utformats av en inom FU arbetande expertgrupp, tillstyrkes av bl. a. *NKI-skolan*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, *Läroverksläraarnas riksförbund*, *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund* och *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*.

Överstyrelsen för yrkesutbildning är tveksam om möjligheterna att anordna praktik under sommaren vid yrkesskolor eftersom lärarna då har ferier och icke utan överenskommelser om särskild ersättning kan beräknas åtaga sig denna undervisning. Förslaget att bedömningen av erforderlig praktik bör ankomma på vederbörande intagningsnämnd finner *Tekniska läroverkens lärarförbund* olämpligt och opraktiskt samt föreslår i stället att denna bedömning överlätes åt vederbörande rektor i samråd med huvudläraren. *TCO* framhåller, att de elever, som tagits in inom kvoten, givetvis inte skall behöva avbryta sina studier för att skaffa praktik mellan första och andra årskursen. Organisationen förutsätter, att övriga elever också får tillgodoräkna sig praktik, som de skaffat sig före inträdet i första årskursen.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför beträffande förmedling av praktikplatser i stort sett detsamma som styrelsen uttalat beträffande förmedlingen av sådana platser för gymnasieelever.

6.2. Betyg, flyttning m. m.

6.2.1 Gymnasieutredningen

6.2.1.1 Betygsättning

Behovet av information om eleverna och bedömning av deras arbete behandlas av GU ingående i läroplansförslaget (SOU 1963:43 avsnittet II:4.4). Bedömningen av eleverna skall bl. a. utgöra underlag för betygsättningen. Den har därjämte ett diagnostiskt syfte (jfr 3.4.1.4).

GU uttalar att *betygens primära uppgift* (GU 13.3.2) bör vara att utgöra ett så objektivt mått som möjligt på de enskilda elevernas prestationer i relevanta delar av skolarbetet.

Betyget från gymnasiet skall kunna användas av mottagarna av gymnasieutbildade och bör därför ge en så långt möjligt tillförlitlig gradering av olika elevers studieprestationer i gymnasiet. Det anses därvid inte tillräckligt att begränsa jämförelsen till elever inom en undervisningsavdelning. Betygen bör också ge ett rättvisande utslag vid jämförelser mellan elever från olika klasser, skolor och näraliggande år. Betydelsen härav framträder inte minst i samband med intagning vid spärrade fakulteter eller högskolor.

Den betygsskala som för närvarande används i gymnasiet utgör enligt GU:s mening en mellanform mellan *absolut och relativ skala* (GU 13.3.3). Utgångspunkten för den absoluta betygsättningen är elevernas prestationer i relation till läroplanens kursfordringar. Gränsen mellan underkänd och godkänd spelar här-

vidlag stor roll. GU anser att erfarenheten visar att de olika betygsgraderna är svåra att definiera på sådant sätt att betyg från olika klasser och årgångar blir jämförbara. Man har därför börjat tillämpa mallrättning och efterstandardisering av examensskrivningar, vilket innebär att betygen sättes med hänsyn till samtliga elevers resultat. I själva verket har sålunda den metod som är utmärkande för den relativa betygsättningen införts.

Efter en analys av de två betygsättningsprincipernas för- och nackdelar samt av möjligheten att med den ena eller den andra metoden öka betygens tillförlitlighet och jämförbarhet drar GU följande slutsats.

Den nuvarande betygsättningen i gymnasiet är alltså redan nu i många fall mer relativ än absolut. Då det dessutom är väsentligt lättare att med särskilda åtgärder motverka de nackdelar som vidlåder den relativa betygsättningen än att förbättra den absoluta betygsättningen utan att denna glider över i en relativ, vill gymnasieutredningen förorda, att betygsättningen i gymnasiet utformas enligt principen om relativ betygsättning (GU 13.3.3.5).

GU föreslår att i gymnasiet tillämpas samma *betygsskala* (GU 13.3.4) som i grundskolan. Denna skala är femgradig; 1 är det lägsta betyget och 5 det högsta. Enligt GU är precisionen i betygsättningen som regel ej större än att man kan nöja sig med en femgradig skala. I varje ämne (kurs i ämne) skall betygen för alla elever i riket fördela sig på följande sätt.

Betyg	1	2	3	4	5
Procenttal	7	24	38	24	7

De sju procent av eleverna som är framgångsrikast i ett ämne skall alltså erhålla betyget 5 osv.

GU uttalar att den nya betygsättningsprincipen har vissa följdverkningar som kan synas ogynnsamma. Det framhålls därför som viktigt att skolöverstyrelsen genom betygstatistiska undersökningar noggrant följer utvecklingen.

Enligt GU:s mening kräver vidare det nya betygssystemet klara och bestämda riktlinjer. GU förutsätter att skolöverstyrelsen utfärdar fullständiga bestämmelser och anvisningar i ämnet. Då det vidare visat sig att det bland föräldrar och även bland lärare lätt uppkommer missförstånd rörande betygsättningsprinciper, anser GU det väsentligt att dessa principer behandlas vid lärarnas utbildning samt att föräldrarna får en ingående information.

Beträffande *betygens förekomst* (GU 13.3.5) föreslår GU att betyg skall ges varje termin. Höstterminsbetygen skall dock endast utgöra preliminära bedömningar av eleverna, medan betygen vid vårterminens slut skall vara slutliga och sammanfattande bedömningar av prestationerna under hela läsåret.

Betyg skall enligt GU:s förslag vidare ges i samtliga ämnen i vilka eleven åtnjuter undervisning. Ett undantag utgör musik- och konsthistoria, i vilka ämnen elevens prestationer bör invägas i betyget i musik eller teckning.

Vidare skall enligt GU:s förslag blott *ett* betyg sättas i varje ämne. I en reservation föreslår ledamoten Håkan Berg att särskilt betyg skall ges i svensk skrivning.

Med tanke på den stora betydelse som särskilt slutbetygen från gymnasiet har betonar GU vikten av att betygen är ekvivalerade, dvs. dels riktigt graderar eleverna inom en klass, dels är jämförbara mellan olika klasser (GU 13.3.6).

Som *hjälpmedel för betygsättningen* föreslår GU bl. a. centralt utgivna skriftliga prov i vissa ämnen, däribland svenska, främmande språk, matematik och fysik.

Några av de obligatoriska skriftliga prov, som ingår i den tidigare nämnda planen (3.4.1.4), bör sålunda konstrueras centralt (GU 10.5.4.3). Dessa centrala prov bör spridas över årskurserna 2 och 3, i vissa ämnen med ett prov vardera året. GU framhåller att skäl kan anföras för att centrala skriftliga prov skulle förekomma även i andra ämnen än de av utredningen föreslagna (GU 10.5.4.4). GU anser emellertid att lämpliga prov ännu inte finns utarbetade och utprovade och föreslår därför att förutsättningarna för en dylik utvidgad användning av skriftliga prov prövas i försöksverksamhet. Med hänsyn till att enskilda lärares pedagogiska initiativ ej bör hindras föreslås lärare efter rektors medgivande få använda egna prov i stället för centralt utarbetade sådana (GU 10.5.4.3).

Den av GU föreslagna fackinspektionen skall vidare medverka till ekvivalering av betygen (jfr 6.3.1.2).

Beträffande betygsättningen av elever med *läs- och skrivsvårigheter* inom gymnasiet anser GU att samma normer kan tillämpas som för grundskolan (GU 13.3.7).

GU tar även upp frågan om *betygens rättskraft*. Enligt nuvarande bestämmelser är skolans beslut om betyg utan appell med undantag för beslutet om betyget i uppförande, vilket kan överklagas.

GU erinrar om att utredningen i sitt remissyttrande över skolberedningens förslag om utredning av frågan om besvärsmätt över betygsättning anslöt sig till att sådan utredning borde komma till stånd. Därvid framhöll dock GU att det torde vara lättare att bedöma och objektivt pröva överklaganden om flyttning och kvarsättning än enskilda betyg. Utredningen borde enligt GU:s uppfattning även innefatta gymnasiet. Den borde avse frågan om beslut om flyttning och kvarsättning skulle kunna överklagas och om särskild offentlig prövning skulle kunna begäras. Slutligen borde utredningen även överväga om inte kollegial betygsättning kunde tillämpas, då så bedömdes erforderligt eller lämpligt (GU 13.3.9).

6.2.1.2 *Flyttning m. m.* (GU 13.4)

GU framhåller inledningsvis att kvarsättning och utkuggning både för individen och samhället ofta utgör ineffektiva och oekonomiska lösningar, som bör användas endast i begränsad omfattning (GU 13.4.1).

Inför ett nytt läsår bör enligt GU:s uppfattning för alla elever ett avgörande träffas mellan främst följande alternativ (GU 13.4.2).

1. Flyttning med fullständig studiekurs.
2. Flyttning med mindre studiekurs.
3. Kvarsättning.
4. Avgång ur gymnasiet.

GU anser att frågan om vilket alternativ som skall väljas bör avgöras från fall till fall efter samråd med föräldrar och elev samt utifrån elevens totala situation och prestationer utan »mekaniskt» verkande regler om vissa betygskrav för flyttning (GU 13.4.2.1). Avgörandet bör kombineras med studievägledning.

GU anför därvid bl. a. följande.

Gymnasiet är en frivillig skola genom vilken samhället ställer utbildning till förfogande för dem som önskar sådan utbildning och som motsvarar de krav skolan ställer. Bedömes en elev utan speciella stödåtgärder kunna följa fullständig studiekurs bör skolan därför fatta beslut härom. Finner man däremot att eleven inte kan beräknas klara ett sådant studieprogram, bör skolan — eftersom beslutet har återverkningar på undervisningssituationen — också besluta att han inte flyttas med fullständig studiekurs. Däremot bör i sistnämnda fall *elev och föräldrar* i viss utsträckning få välja mellan de alternativ som kommer i fråga när flyttning med fullständig studiekurs ej kan medges. I detta sammanhang vill utredningen framhålla att alla skolans beslut beträffande flyttning o. d. bör träffas av rektor och elevens lärare, dvs. av klasskonferensen.

För att förenkla flyttningsproceduren föreslår GU att eleverna indelas i två grupper på grundval av ett korrigerat medelbetyg. Detta definieras som det aritmetiska medelvärdet av samtliga betyg, om eleven inte har något betyg 1. För elever med ett reduceras medelvärdet med 10 % för varje gång betyget 1 förekommer (GU 13.4.4). GU anser att om gränsen mellan de två elevgrupperna sättes vid det korrigerade medelbetyget 2,3 så kommer i den övre gruppen att ingå elever med tillfredsställande studieresultat eller med endast smärre svårigheter. Dessa elever bör enligt GU:s mening flyttas utan närmare överväganden om inga speciella skäl föreligger.

Beträffande elever i den lägre gruppen bör frågan om flyttning avgöras från fall till fall. Därvid bör i allmänhet elever, som bedöms med sannolikhet kunna genomföra gymnasiestudierna i vanlig ordning, flyttas med fullständig studiekurs. Hänsyn bör dock tas till omständigheter i det speciella fallet såsom elevens önskningsar och betygsprofilens utseende.

För dem som inte anses kunna flyttas på detta sätt bör valet i första hand stå mellan flyttning med mindre studiekurs eller kvarsättning (GU 13.4.2.2). Kvarsättning kan enligt GU:s uppfattning vara lämplig, då eleven bedöms ha nytta av ett extra mognadsår, t. ex. efter sjukdom eller lång frånvaro av annan anledning. Speciellt när eleven har svårigheter i endast ett eller ett par ämnen men i övrigt gör acceptabla prestationer bör eleven flyttas med mindre studiekurs, om inte flyttning med fullständig studiekurs kan medges. Om båda möjligheterna kan ifrågakomma, bör eleven och dennes föräldrar — inom ramen för skolans organisatoriska möjligheter — få välja efter samråd med skolans representant.

Vid valet av de ämnen som skall utgå vid mindre studiekurs måste hänsyn tas till hur de kvarvarande ämnena påverkas. Beslut om vilka ämnen som skall ingå i mindre studiekurs bör därför fattas av skolan i samråd med elev och föräldrar.

Skiljande av eleven från vidare studier vid gymnasiet bör enligt GU:s mening tillgripas först när andra åtgärder visat sig otillräckliga och eleven någon gång genom kvarsättning under gymnasietiden beretts möjlighet att visa om han kan genomföra sina studier i gymnasiet. Rätt till kvarsättning bör dock — såvida inte särskilda omständigheter föreligga — gälla endast en gång (GU 13.4.2.3).

GU föreslår att frågorna om flyttning, kvarsättning och avgång liksom nu är fallet skall behandlas dels vid läsårets slut och dels vid början av påföljande läsåår. Den som inte flyttas med fullständig studiekurs vid vårterminens slut skall ha rätt att *pröva vid höstterminens början* (GU 13.4.3).

GU framhåller att systemet med ett medelbetyg såsom hjälpmedel vid flyttning kan behöva justeras sedan erfarenheter vunnits av hur det fungerar. Det bör enligt GU:s mening ankomma på skolöverstyrelsen att genom statistiska undersökningar följa utvecklingen och vidta erforderliga åtgärder (GU 13.4.4.4).

GU tar även upp frågan om *frivillig kvarsättning* (GU 13.4.5) och redogör för en undersökning av omfattningen härav i det nuvarande allmänna gymnasiet. Det är enligt GU:s uppfattning av vikt att systemet med kvarsättning och mindre studiekurs icke blir ett medel för konkurrenskompletteringar. Om förslaget till flyttningsbestämmelser genomföres, kommer detta enligt GU:s uppfattning knappast heller bli möjligt.

6.2.1.3 *Disciplinfrågor m. m.*

GU föreslår att *betygen i ordning och uppförande* avskaffas i gymnasiet (GU 13.3.8). GU hänvisar bl. a. till erfarenheterna från de försök som gjorts vid vissa gymnasier att inte avge dylika betyg och framhåller vidare att det genom åtgärder av elevvårdskaraktär bör vara möjligt att lösa disciplinproblemen i gymnasiet.

GU har funnit att starka skäl talar för att ett särskilt organ inrättas för att medverka vid handläggningen av vissa disciplinfrågor m. m. Organet föreslås få namnet *disciplinnämnd* och skall ha till uppgift att besluta om såväl korrigerande som rehabiliterande åtgärder. Disciplinnämnden skall bl. a. ha att avgöra frågor om elevs avstängning och förvisning enligt 12 kap. 26 § skolstadgan. Den bör vidare förbereda och utreda ordnings- och uppförandefrågor av generell natur om vilka emellertid skolstyrelsen skall besluta (GU 14.3.4).

För disciplinnämnd bör enligt GU:s mening gälla instruktion, som fastställs av skolstyrelsen med ledning av normalinstruktion, utarbetad av skolöverstyrelsen.

Beträffande disciplinnämndens sammansättning föreslår GU att i denna skall ingå två allmänna representanter, utsedda av skolstyrelsen och i regel gemensamma för kommunens skolor. Av dessa skall en vara ordförande och den andre

vice ordförande. Som ledamöter ingår vidare för varje skolenhet skolans rektor, två av kollegiet utsedda representanter för lärarna samt två representanter för eleverna. Dessa senare bör utses av elevråd, där sådant finnes, och eljest i den ordning skolstyrelsen bestämmer. Föredragande i disciplinnämnden bör som regel vara klassföreståndare i vederbörande elevs klass. Experter, t. ex. skolläkare, skolsköterska, skolkurator och skolpsykolog, skall kunna tillkallas för att delta i överläggningarna men ej i besluten. Beslut om förvisning skall ej längre underställas skolöverstyrelsen men väl kunna bli föremål för besvär.

I anslutning till sitt förslag om inrättande av disciplinnämnd understryker GU att reaktion från skolans sida skall i princip följa på förseelser, som elev gjort sig skyldig till *såsom elev*. Där fråga är om brott mot allmän lag bör det ankomma på samhällets organ för rätts- och barnavård att vidtaga erforderliga åtgärder. GU understryker att en dubbel reaktion med karaktär av dubbelbestraffning inte bör förekomma. Denna problematik fordrar enligt GU:s mening en översyn av gällande bestämmelser på området inte bara i fråga om gymnasiet. GU föreslår att en sådan översyn kommer till stånd.

6.2.2 Fackskoleutredningen

6.2.2.1 Betygsättning (FU s. 146 ff.)

FU erinrar inledningsvis om de relativt ingående redogörelser för betygens uppgifter och betygsättningens problem som lämnats av såväl skolberedningen som GU samt ansluter sig i huvudsak till den principiella uppfattning som dessa utredningar framfört. FU föreslår att den s. k. relativa betygsättningen skall tillämpas och att betygskalan skall vara densamma som i gymnasiet. FU understryker vikten av klara anvisningar för lärarna samt framhåller behovet av hjälpmedel i form av centralt utarbetade prov m. m. I förslaget till läroplan ges också anvisningar för betygsättningen (FU s. 281 ff.).

FU föreslår att betyg skall ges i samtliga ämnen, som förekommer på timplanen i fackskolan, och att de skall sättas vid varje termins slut. Höstterminsbetyget i årskurs 1 bör dock betraktas endast som en förhandsinformation till eleven och föräldrarna inför elevens val av gren eller specialisering. Vårterminsbetyget bör avse hela läsåret.

Beträffande betygsättningen av elever med *läs- och skrivsvårigheter* (FU s. 148 f.) föreslår FU att bestämmelserna och anvisningarna för grundskolan skall äga motsvarande tillämpning. Enligt FU:s uppfattning torde elever, som tidigare haft sådana svårigheter, inte sällan komma att söka sig till fackskolan, eftersom denna genom sin lugnare studiegång och sin något mindre teoretiska inriktning underlättar för dem att kompensera sitt handikapp.

FU tar även upp frågan om betygens *rättskraft* (FU s. 149) samt hänvisar till skolberedningens förslag om utredning av frågan. Enligt FU:s uppfattning är

tidpunkten för en sådan utredning nu särskilt lämplig med hänsyn till att nya och i stort sett enhetliga bestämmelser angående flyttning, betygsättning m. m. kommer att utfärdas förutom för grundskolan även för gymnasiet och fackskolan, om föreliggande förslag genomföres.

6.2.2.2 *Flyttning m. m.* (FU s. 149 f.)

FU ansluter sig i huvudsak till de principer som skolberedningen framförde angående elevernas passage genom skolan. Elev i fackskolan bör sålunda som regel uppflyttas vid läsårets slut från årskurs 1 till årskurs 2. Fråga om en elev ej skall flyttas bör enligt FU:s uppfattning bedömas främst med hänsyn till vad som anses vara för eleven i det hela lämpligast.

FU har ej funnit anledning föreslå någon särskild poänggräns såsom hjälpmedel vid bedömning av uppflyttning bl. a. med hänsyn till att dylika bedömningar endast kommer att avse en årskurs och ett ofta relativt begränsat antal elever.

Beslut om flyttning bör enligt FU:s förslag träffas av klasskonferens efter samråd med eleven och eventuellt föräldrarna. FU anser att anledning saknas att meddela några allmänna direktiv, som kunde binda klasskonferens vid prövningen av de enskilda fallen.

FU anser att en elev bör få frivilligt sitta kvar efter medgivande av rektor, om detta inte medför ändringar i skolans organisation. Såvida inte särskilda skäl föranleder undantag bör elev ha rätt att gå om endast en årskurs i fackskolan.

FU föreslår att flyttningsprövningar skall anordnas vid höstterminens början. Prövningarna bör även kunna anordnas på så sätt att eleven under någon tid, förslagsvis 1—2 veckor, följer undervisningen i årskurs 2.

FU framhåller att det torde komma att inträffa att elev i fackskolan efter första året ger sig ut i yrkeslivet eller förlänger praktikåret före sista årskursen i teknisk fackskola. Sådant *stuideuppehåll* (FU s. 149) anser FU bör kunna medges under högst ett år utöver förekommande obligatoriskt praktikår.

6.2.2.3 *Ordning och uppförande* (FU s. 147 f.)

I fråga om betyg i ordning och uppförande erinrar FU om den motion som framlades vid 1962 års riksdag om att särskilda vitsord i ordning och uppförande inte skulle ges i grundskolan. Enligt motionärernas uppfattning kunde normerna för dessa betyg växla från skola till skola. Risk fanns också för dubbelbestraffning, varför andra former för fortlöpande information till hemmen än utfärdandet av sänkta betyg i ordning och uppförande borde prövas. FU delar GU:s uppfattning, att betygen i ordning och uppförande är av mindre värde från disciplinsynpunkt inom det gymnasiala skolsystemet på grund av dessa skolors karaktär av frivilliga skolor med ett mera moget elevklientel. FU föreslår att betyg i ordning och uppförande ej skall ges i fackskolan.

6.2.3 Yttranden

6.2.3.1 Gymnasiet

GU:s förslag angående relativ betygsättning tillstyrkes av bl. a. skolöverstyrelsen, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm, Hermods korrespondensinstitut, stadsfullmäktige i Göteborg, LO, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Sveriges liberala studentförbund samt Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund.

Skolöverstyrelsen delar GU:s uppfattning om betygens primära uppgift och menar att det föreslagna betygsystemet kan vara bättre ägnat att gradera elevernas prestationer än det hittillsvarande. Överstyrelsen framhåller att vissa justeringar och kompletteringar kan bli erforderliga och förutsätter att överstyrelsen bemyndigas att göra dessa.

LO framhåller att införandet av den relativa betygsskalan i gymnasiet bör vara en logisk följd av vad som skett i grundskolan. Organisationen understryker vidare betydelsen av information om reformens innebörd.

Humanistiska fakulteten i Stockholm anser att, om en konsekvent relativ skala införes, måste skolmyndigheterna med större snabbhet och energi än GU antyder förebygga ett felaktigt bruk av skalan. Fakulteten fortsätter:

Anvisningar, hjälpmedel och kontinuerliga undersökningar måste omedelbart sättas in för att motverka, att normalfördelning slentrianmässigt används inom de enskilda klassavdelningarna och speciellt för att hindra, att den tillämpas inom särskilda grupper, som kan väntas bli rekryterade bland relativt studielämpliga elever, t. ex. grekläsande grupper. Vidtar man av rättviseskäl sådana försiktighetsmått, torde det allmänt taget bli en vinst i klarhet och ärlighet, att den framtida betygsskalan uttryckligen anges som relativ. Avnämare av alla slag måste i fortsättningen vara fullt medvetna om att en betygspoäng, som ett år motsvarar en bestämd prestationsnivå, kan komma att korrespondera mot en helt annan reell nivå fem eller tio år senare.

Ett antal remissinstanser, bl. a. historisk-filosofiska sektionen och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala, lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö, fyra länsstyrelser, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, TCO, Läröverkslärarnas riksförbund, Sveriges skoldirektörsförening, Handels arbetsgivareorganisation, Fredrika Bremerförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund samt Folkpartiets ungdomsförbund, redovisar viss tvekan i fråga om den relativa betygsättningen eller förordar ytterligare utredning i betygsfrågan.

TCO finner sålunda mycket i GU:s argumentering för en relativ betygsättning övertygande men vill peka på speciella förhållanden, som gymnasiet skäraktar av urvalsskola erbjuder. Organisationen framhåller att betygsättningen synes kräva ytterligare översyn.

En tredje grupp remissinstanser föredrar en absolut betygsättning eller en modifierad absolut betygsättning med vissa relativa inslag, bl. a. överstyrelsen

för yrkesutbildning, större konsistoriet i Uppsala, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg, lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå, länsstyrelsen i Gotlands län, SACO, Universitetslärarförbundet, Tekniska läroverkens elevförbund, Sveriges handelsgymnasiers riksförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svenska samfundet för affärsutbildning, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning, Högerns ungdomsförbund, Sveriges konservativa studentförbund och Högerns kvinnoförbund.

SR är tveksam beträffande förslaget om relativ betygsskala och anför bl. a. följande.

För de icke-obligatoriska skolformerna — främst gymnasium och fackskola — torde den absoluta betygsättningen vara att föredra framför den relativa. Flera omständigheter talar härför. Endast en del av grundskolans elever — i regel de för högre studier bäst lämpade — fortsätter till gymnasium. Åtskilliga av gymnasieeleverna — främst de som uppnår de sämsta studieresultaten — faller bort under gymnasietiden. Tillämpas den relativa betygsättningen medför dessa förhållanden att betygsnivån för den enskilde eleven sjunker, ju högre upp han kommer, oberoende av hans faktiska prestationsnivå. Det måste anses betänkligt att betygsnivån för den enskilde ofta på detta sätt blir beroende av hur stor del av en årskull, som fortsätter utbildningen. Det kan inte vara önskvärt att betygsättningen i ett ämne, som väljes endast av ett fåtal, skall hållas på samma genomsnittliga nivå oberoende av om den ifrågavarande gruppen är en elit eller inte. Det måste anses otillfredsställande att en elev på en av honom själv vald utbildningsväg lämnas i ovisshet om huruvida hans prestation kan bedömas som godtagbar. En annan allvarlig svaghet i systemet är att hela gymnasieutbildningens genomsnittsnivå kan sänkas hur långt som helst utan att detta avspeglar sig i betygen. Vissa betänkligheter kan slutligen också anföras mot den angivna förutsättningen att betygsfördelningen i riket — även för ämnen med mycket ringa tillslutning — skall vara en normalfördelning.

Vad GU föreslagit angående betygskalans utseende tillstyrkes bl. a. av skolöverstyrelsen, åtta länskolnämnder, statistiska centralbyrån, organisationskommittén för tekniska högskolan i Lund och stadsfullmäktige i Göteborg.

En 7-gradig betygsskala föreslås av bl. a. de större konsistorierna i Uppsala och Lund, flera fakulteter och sektioner, Universitetslärarförbundet, Sveriges skoldirektörsförening, Tekniska läroverkens lärarförbund, Sveriges köpmannaförbund, Historielärarnas förening, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning, Tekniska läroverkens elevförbund, Melinska stenografförbundet och Sveriges konservativa studentförbund.

En mera nyanserad skala än den GU föreslagit efterlyses av överstyrelsen för de tekniska högskolorna och styrelsen för lantbrukshögskolan. SACO anser att det finns behov såväl av att kunna utmärka särskilt goda studieresultat (betyget 6) som av att kunna markera särskilt svaga (betyget 0).

Bokstavs-beteckningar i stället för sifferbeteckningar föreslås av matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala och Sveriges skoldirektörsförening.

Beträffande betygens förekomst föreslår *humanistiska fakulteten i Stockholm* att eleverna vid sidan av betygen i de enskilda ämnena även erhåller betyg över utfört specialarbete medan *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att betyg ej bör ges under den första årskursens hösttermin. GU:s förslag att enbart ett betyg skall ges i svenska tillstyrkes endast och med tvekan av *skolöverstyrelsen* medan samtliga andra remissinstanser, som uttalat sig härom, inalles 39 stycken, avstyrker förslaget.

Vad GU föreslagit angående centralt utgivna skriftliga prov som hjälpmedel för betygsättningen mottages överlag mycket positivt i remissyttrandena. Sålunda tillstyrker *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning* samt ett flertal andra remissinstanser användningen av dylika prov under framhållande av att de är nödvändiga för ekvivalering av betygen.

Beträffande provens förekomst, nämligen i vilka ämnen och under vilka årskurser de skall komma till användning, framföres olika önskemål från remissinstansernas sida. Att centralt utarbetade skriftliga prov skall ges i fler ämnen än de GU föreslagit, förordas av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *lärarkollegiet vid farmaceutiska institutet*, *lärarkollegiet vid veterinärhögskolan*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *Läroverkslärarnas riksförbund*, *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* samt *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning*. GU:s förslag till skrivningsplan godtages av *skolöverstyrelsen*, som dock anser att planen bör kunna varieras och för varje år fastställas av överstyrelsen.

De remissinstanser, som uttalat sig angående den enskilde lärarens möjlighet att efter medgivande av rektor få använda egna prov i stället för centralt utarbetade, har avstyrkt eller ställt sig tveksamma härtill. Sålunda avstyrkes förslaget av bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *humanistiska fakulteten i Lund*, *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm*, *lärarkollegiet vid farmaceutiska institutet*, *lärarkollegiet vid veterinärhögskolan*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *TCO* och *Högerns ungdomsförbund*. Enligt *skolöverstyrelsen* bör de centralt givna proven icke utan sakliga skäl av den enskilde läraren få ersättas av andra prov. *SECO* betonar vikten av att lärarens möjligheter till dylikt utbyte starkt begränsas.

De remissinstanser som uttalat sig beträffande frågan om betygens rättskraft tillstyrker allmänt att en utredning företas rörande frågan om besvär rätt beträffande betygsättningen och skolans beslut om flyttning m. m.

De principer GU föreslagit beträffande flyttning m. m. godtages i allmänhet. De remissinstanser, som uttalat sig i frågan om en viss betygsgräns som hjälpmedel vid flyttning, ställer sig emellertid i många fall tveksamma eller avvisande härtill. Sålunda avstyrker *skolöverstyrelsen* och *TCO* att en dylik betygsgräns uppställs.

SR ifrågasätter starkt lämpligheten av anordningen och motsätter sig under

alla förhållanden den av GU föreslagna reduktionen för de elever, som har 1:or i betyget.

Läroverkslärarnas riksförbund anser emellertid att en bestämmelse om flyttning utan villkor vid en viss miniminivå hos betygen och om flyttning i övriga fall efter ingående prövning av elevens allmänna möjligheter och önskemål bör kunna godtagas.

Tekniska läroverkens lärarförbund och *Tekniska läroverkens elevförbund* anser att betygsgränsen satts för högt.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund diskuterar ingående det korri-gerade medelbetygets konstruktion och anser av flera skäl att den föreslagna tio-procentiga reduktionen är mycket olämplig.

Vad GU anfört beträffande frivillig kvarsittning har i allmänhet inte föranlett några erinringar.

GU:s förslag rörande disciplinfrågor har föranlett uttalanden i ett stort antal yttranden. Övervägande antalet remissinstanser tillstyrker förslaget om avskaffande av betygen i uppförande och ordning, bl. a. *skolöverstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *studiehjälpsnämnden*, *stadsfullmäktige i Göteborg*, *TCO*, *LO*, *Sveriges skoldirektörsförening*, *SECO*, *Målsmännens riksförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*.

LO betonar att samma regler bör gälla såväl grundskolan som samtliga gymnasiala skolformer.

Läroverkslärarnas riksförbund finner GU:s motivering för förslaget om avskaffande av betygen i uppförande och ordning övertygande och tillstyrker det samma vad gäller terminsbetygen men föreslår att för avgående elever antingen vitsord om uppförande och ordning avges och antecknas på elevkortet eller också att anteckningar rörande elevernas uppförande i skolan göres på dessa kort enligt särskilda föreskrifter och på grundval av kollegiebeslut. Dessa uppgifter bör enligt förbundet vara de enda som avnämarna skulle ha rätt att få del av vid förfrågningar om elever vid skolan.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anför vissa betänkligheter mot slopandet av ordnings- och uppförandebetygen.

Remissinstanserna, bl. a. *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*, tillstyrker i allmänhet GU:s förslag om inrättande av disciplinnämnder. *Skolöverstyrelsen* finner det emellertid önskvärt, att det utöver den föreslagna disciplinnämnden, vilken enligt överstyrelsen får huvudsakligen korri-gerande eller dömande uppgifter, inom varje skolenhet finns ett organ — förslagsvis kallat »förtroendenämnd» — med mera konstruktiva och förebyggande uppgifter.

Enligt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* bör en klar gräns uppdragas mellan disciplinnämndens och barnavårdsnämndens befogenheter. *Tekniska läroverkens elevförbund* anser att disciplinnämnden bör vara en rådgivande instans under namn av »buffertkommitté». Ytterligare utredning efterlyses av bl. a. *Fredrika*

Bremerförbundet medan Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet förordar frivillig försöksverksamhet.

Läroverkslärarnas riksförbund förklarar att det ur många synpunkter är fördelaktigt att frågan om uppförandebetyg inte längre skall behandlas av kollegiet. Förslaget om en disciplinnämnd kan organisationen inte tillstyrka i den utformning GU givit det. Förbundet anser emellertid att det saknas ett organ för samarbetet mellan de av arbetsförhållandena m. m. inom skolan berörda parterna, lärare, elever och målsmän och finner det i hög grad viktigt att eleverna skall ha något inflytande på sina arbetsförhållanden. Förbundet understryker att det inte endast är fråga om att förhindra att eventuella »orättvisor» begås utan att samarbetet skall gälla livet i skolan i dess helhet och föreslår följande.

Vid varje gymnasium skall finnas en »samarbetsnämnd» med rektor som ordförande sammansatt av 3 av kollegiet valda lärare, 3 av elevrådet valda elever — där elevråd icke finnes utgår elevrepresentanterna — 1 av elevvårdspersonalen, utsedd av denna personal, 1 inom den personal vid skolan, som inte är lärare eller elevvårdspersonal, 1 av föräldraföreningens styrelse utsedd representant. Den sistnämnda utgår, där föräldraförening icke finnes. Denna samarbetsnämnd skall bl. a. ha följande uppgifter: Att föreslå ordningsregler för skolan, att diskutera allmänna uppförande- och ordningsfrågor på ett principiellt plan, att diskutera den allmänna ordningen bland eleverna, att diskutera och föreslå åtgärder för trevnad och underlättandet av arbetet inom skolan samt ta upp och diskutera önskemål av olika slag från lärarna och övrig skolpersonal, elever och föräldrar. Nämnden skall sammanträda minst en gång per termin. När det gäller att diskutera och besluta i avstängnings- och avvísingsfrågor är emellertid samarbetsnämnden liksom GU:s disciplinnämnd icke lämplig. Detta beror på att dessa ärenden nästan undantagslöst har sin bakgrund i medicinska, ekonomiska, sociala eller personliga t. ex. äktenskapliga förhållanden, som oftast mer berör elevens familj än eleven själv. En sträng, helst lagligt fastställd tystnadsplikt är därför nödvändig. Man bör inte begära av omyndiga personer att de skall sätta sig in i ovan angivna omständigheter och ta ansvar för ett bedömande och dessutom kunna motstå trycket från vetgiriga kamrater, vilkas representanter de på sätt och vis är. Det är angeläget att tillskapa ett system som i avstängningsfrågor kan möjliggöra ett snabbt ingripande, då så är motiverat. Det föreslås därför, att skolans kollegium gives rätt att avstänga elev från undervisning. Frågor som rör förvisning av elev är enligt förbundets uppfattning av en annan karaktär och bör skötas av en särskild nämnd. I denna nämnd bör ingå representanter för skolstyrelsen, målsmän och lärare. Rektor för berörd skola skall för varje fall adjungeras. Representant för elevråd bör ges möjlighet att delta i överläggningarna i den utsträckning som bedöms lämpligt. Fråga rörande elevs förvisning från skolan kan ej upptagas till behandling, såvida ej framställning därom gjorts av klasskonferens (eller kollegium). Beträffande handläggningen av ärenden hos den särskilda nämnden synes böra gälla samma regler som för barnavårdsärenden med avseende på såväl underrättelseplikt till målsman, rätt att anlita biträde, förhör inför nämnden som inskränkning i offentligheten av utredningsmaterial m. m. Nämndens beslut kan överklagas i skolöverstyrelsen.

Beträffande disciplinnämndernas sammansättning yppas i flera yttranden betänkligheter framförallt mot att representanter för eleverna

skall ingå som beslutande ledamöter i nämnden. Avstyrkande eller tveksamhet härvidlag redovisas av bl. a. *socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, lärarkollegiet vid karolinska institutet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kristianstads, Älvsborgs, Värmlands, Västernorrlands och Jämtlands län, Sveriges skoldirektörsförening, Målsmännens riksförbund, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet, Tekniska läroverkens lärarförbund, Svenska skolläkarföreningen, Fredrika Bremerförbundet och Högerns kvinnoförbund. I allmänhet anser emellertid dessa instanser att representanter för eleverna bör få närvara och yttra sig vid handläggningen av ärendena i nämnden.*

Beträffande elevrepresentationen uttalar *lärarkollegiet vid karolinska institutet* bl. a. följande.

Det mentalhygieniska synsätt, som bör vara vägledande, är eleverna sällan tillräckligt mogna att tillämpa. Att påtvinga dem det ansvar, som det här kan bli fråga om, kan ej heller vara rimligt. I utredningar av dessa frågor redovisas ofta elevernas hem- och privatliv och det måste, med hänsyn till privatlivets helgd, föräldrarnas situation, hälsa och ställning m. m., av disciplinnämndens ledamöter krävas en tystnadsplikt, som elevrepresentanterna knappast kan betraktas som vuxna att upprätthålla. Att elevorganisationerna på ett eller annat sätt skall ha möjlighet framföra sina synpunkter i avstängnings- och förvisningsärenden, synes ändå önskvärt. Frågan bör kunna lösas utan att eleverna representeras i dömande instans.

TCO accepterar förslaget om inrättande av en disciplinnämnd men tillägger:

Organisationen ställer sig skeptisk till att elevrepresentanterna och lärarrepresentanterna skall vara med om att fatta beslut i disciplinärenden och sålunda de facto ha dömande befogenheter. Elev- och lärarrepresentanter skall självfallet ingå i disciplinnämnderna, men det bör övervägas, om inte beslutanderätten skall läggas enbart hos skolledaren samt de av skolstyrelsen utsedda ledamöterna. Beslut i nämnden skall kunna ställas under skolstyrelsens prövning av nämndledamot eller av den som berörs av beslutet.

Disciplinfrågorna bör lösas efter samma regler i samtliga gymnasiala skolformer.

Att de experter, som enligt GU:s förslag kan kallas till nämndens överläggningar, även skall få delta i besluten förordas av *medicinalstyrelsen, medicinska fakulteten i Uppsala, lärarkollegiet vid karolinska institutet, Tekniska läroverkens lärarförbund och Högerns kvinnoförbund.*

Att representanter för föräldrarna bör ingå i nämnden föreslås bl. a. av *överstyrelsen för yrkesutbildning, Målsmännens riksförbund samt länsstyrelserna i Värmlands och Västmanlands län.*

6.2.3.2 *Fackskolan*

Remissinstanserna har i sina yttranden över FU:s förslag angående betyg, flyttning m. m. i många fall endast hänvisat till vad de uttalat härutinnan beträffande GU:s förslag.

Den av FU föreslagna relativa betygsättningen tillstyrkes bl. a. av skolöverstyrelsen, LO, Hermods korrespondensinstitut, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund samt Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund. Tveksamhet redovisas av länsstyrelsen i Jämtlands län, TCO och Fredrika Bremerförbundet, vilka två sistnämnda instanser jämte Läroverkslärarnas riksförbund förordar ytterligare utredning i betygsfrågan. Överstyrelsen för yrkesutbildning, SACO, Tekniska läroverkens lärarförbund, Sveriges grossistförbund, Svenska samfundet för affärsutbildning och Högerns ungdomsförbund avstyrker FU:s förslag angående relativ betygsättning.

Läroverkslärarnas riksförbund anför bl. a. följande.

FU har uppenbarligen icke beaktat svårigheter, som ett relativt betygsättningssystem av exakt samma art som grundskolans och gymnasiet måste möta i skolformer av fackskolornas typ. Grundskolan är obligatorisk, och även om den splittrats upp på olika linjer i sin nionde årskurs, får varje sådan linje ett stort elevunderlag inom sin årsgrupp, troligen någorlunda enhetligt från år till år, intresse- och begåvningsmässigt sett. Gymnasiet elevmaterial är visserligen ingalunda enhetligt, men det innefattar dock en kärntrupp av klart studielämpliga och på fortsatt teoretisk utbildning inriktade elever, som kommer att verka starkt normerande för kvalitetskraven vid slutmålet. Det är sannolikt att fackskolorna får ett icke blott i det hela starkt oenhetligt utan även ett på olika platser olika sammansatt elevmaterial, som därtill kan växla i beskaffenhet från år till år. Just under sådana förhållanden blir en relativ betygskala mycket vanskelig att tillämpa. De stelt fastställda procenttalen i varje rangklass kan komma att täcka rätt olika kvalitetsgrupper från år till år, och de särskilda skolorna och skolorterna kan få mycket olika andel av varje rangklass. Jämförbarhet mellan betygen blir under sådana förhållanden ytterst svår att åstadkomma.

Med hänsyn till ekvivaleringen föreslås att centralt givna prov skall vara obligatoriska av bl. a. styrelsen för lantbrukshögskolan, Skånes handelskammare, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, TCO, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Högerns ungdomsförbund. Vikten av standardprov i detta sammanhang betonas av Hermods korrespondensinstitut och Tekniska läroverkens lärarförbund.

Att en utredning tillsättes angående betygens rättskraft och hörande spörsmål tillstyrkes av bl. a. Målsmännens riksförbund, SECO och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Sistnämnda förbund anser dessutom att betyg ej bör ges under den första årskursens hösttermin.

Vad FU föreslagit beträffande flyttning tillstyrkes av skolöverstyrelsen, stadsfullmäktige i Göteborg, TCO, Målsmännens riksförbund och Tekniska läroverkens elevförbund. Förslaget i denna del avstyrkes däremot av bl. a. Tekniska läroverkens lärarförbund, NKI-skolan, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund. Sistnämnda tre remissinstanser och bl. a. fyra länskol-

nämnder förordar att en betygsgräns användes som hjälpmedel vid flyttning på det sätt GU föreslagit för gymnasiet.

Läroverkslärarnas riksförbund frågar sig om icke fasta kompetenskrav med ärligt besked om otillräcklighet både vid övergång till högsta årskursen och vid avgången vore bättre såväl för eleverna själva som för avnämarna än ett betyg med uppgift om tillhörighet till rangklasser av obestämd och skiftande kvalitet.

TCO förordar att de frågor som hänger samman med betygsättningen och flyttning/kvarsättning ytterligare klarläggs med förutsättningen att lika bestämmelser skall gälla för samtliga skolformer inom det gymnasiala stadiet.

FU:s förslag att flyttningsprovning skulle kunna ersättas med att eleven under några veckor följer undervisningen i årskurs 2 anses i några yttranden praktiskt ogenomförbart.

Förslaget om studieuppehåll tillstyrkes av bl. a. *skolöverstyrelsen*, *länskolnämnderna i Örebro, Gävleborgs och Jämtlands län* samt *Tekniska läroverkens elevförbund*.

FU:s förslag att betyg i ordning och uppförande ej skall ges i fackskolan tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *Målsmännens riksförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* anför liksom i motsvarande fråga beträffande gymnasiet betänkligheter mot att ordnings- och uppförandebetygen ej skall förekomma samt föreslår att frågan om en enhetlig utformning av de disciplinfrämjande åtgärderna på hela det gymnasiala stadiet upptas till förnyad särskild provning, t. ex. i samband med den överarbetning som förväntas ske av GU:s förslag om disciplinnämnd.

Att disciplinnämnd bör inrättas även vid fackskolan framhålles uttryckligen av *SECO* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*.

6.3 Studiernas avslutning, inspektion m. m.

6.3.1 Gymnasieutredningen

6.3.1.1 Studiernas avslutning

GU ger inledningsvis en översikt över de olika formerna för gymnasiestudier-
nas avslutning vid nuvarande tre gymnasietyper (GU 13.5.1).

GU ifrågasätter om det nuvarande examenssystemet är lämpat för den betydelsefulla uppgiften att ekvivalera slutbetygen och om systemet ger utrymme för de samråd och diskussioner mellan lärare och i första hand avnämare om utbildningsinnehåll, metoder och bedömning, som GU anser vara av väsentlig betydelse för skolans utveckling (GU 13.5.2.1).

GU framhåller att det nuvarande systemet med skriftliga prov i studentexamen lider av vissa svagheter vilka sammanhänger med att de flesta proven är förlagda till sista terminen och att sålunda proven i betygsekvivalerande syfte

först kan utnyttjas, då slutbetyget skall sättas (GU 13.5.2.2). Skriftliga examensprov förekommer för övrigt inte alls vid tekniskt gymnasium.

Den muntliga examensproceduren vid de allmänna gymnasierna kan enligt GU:s uppfattning i sin nuvarande form endast i ringa utsträckning bidra till betygsekvivalering. Möjligheterna att efter ett kort muntligt förhör med anspråk på större grad av tillförlitlighet dra slutsatser om elevens eller klassens prestationsnivå utöver gränsen godkänd/underkänd anser GU vara små. Även den mer begränsade uppgiften att fixera gränsen godkänd/underkänd anses rymma stora vanskligheter. De diskussioner om metodiska och innehållsmässiga frågor som censor och lärare får tillfälle till blir i allmänhet av tidsskäl mycket begränsade. Överläggningen om ekvivalering kommer dessutom för sent för att kunna utnyttjas i större utsträckning i den ifrågavarande klassen. Examensombuden vid de tekniska gymnasierna har något större möjligheter att ägna sig åt rådgivning och diskussion. Vid handelsgymnasierna förekommer vidare inte någon muntlig prövning i egentlig mening. Beträffande de problem som följer av examinationens kvantitativa omfattning framhåller GU, att redan de senaste årens starka ökning av antalet examina har medfört svårigheter att rekrytera tillräckligt antal censorer. Antalet förhör med varje elev har sålunda fått minskas och antalet elever i varje förhørsgrupp har ökat.

GU framhåller vidare bl. a. följande.

Gymnasieutredningen är ställd inför uppgiften att finna enhetliga former för avslutningen av studierna för 30 000 elever per år eller flera, dvs. ungefär dubbelt så många som examinerades våren 1963. Antalet censorer eller examensombud måste då bli mycket stort, om det nuvarande systemet skulle bibehållas, kanske 300—400 personer. Det ter sig icke genomförbart att överlämna uppgiften att ansvara för bedömningssystemets enhetlighet till en så stor grupp som därtill endast tillfälligt sysslar med uppgiften.

GU framhåller att en eventuell förlängning av examensproceduren med syfte att minska antalet censorer och examensombud skulle medföra ökade störningar för undervisningen under sista läsåret, bl. a. genom att ytterligare reducera studietiden.

GU anser för sin del att ett system med *centrala, skriftliga prov* i den form GU föreslagit samt en *fackinspektion* är den bästa ersättningen för nuvarande examensprocedurer. Härigenom skulle de betygsekvivalerande uppgifterna kunna fullgöras på ett bättre sätt än nu samt en nära kontakt etableras mellan gymnasiet och dess avnämare (GU 13.5.2.2).

6.3.1.2 *Inspektionsverksamhet* (GU 13.5.2.4)

Den gymnasieinspektion GU föreslår skall ha till *uppgift* att bedöma undervisningen och dess resultat. Den bör också ge möjlighet till sådan ämnesinformation och diskussion som främjar gymnasiets verksamhet. Den viktiga ekvivaleringsuppgiften bör bevakas bl. a. genom att fackinspektörerna följer undervis-

ningen och granskar skriftliga arbeten. Inspektörerna bör enligt GU:s mening också ägna uppmärksamhet åt skolans tillgång på utrustning och hjälpmedel. En viktig uppgift för dem är vidare att hålla ämneskonferenser.

Ett mera fullständigt inspektionsbesök bör enligt GU:s mening avslutas med sammanträde med de berörda lärarna. Inspektörerna bör lämpligen varje termin avge berättelse till skolöverstyrelsen.

GU framhåller att inspektörerna inte såsom censorerna skall delta i beslut om enskilda elevers godkännande eller underkännande när slutbetyg gives. Inspektörernas verksamhet bör inte vara begränsad till sista terminen eller sista årskursen i gymnasiet utan utspridas över hela läsåret och innefatta i varje fall de senare årskurserna.

Inspektörerna bör enligt GU:s förslag rekryteras bland universitets- och högskolelärare, representanter för näringsliv och allmän tjänst samt gymnasie- rektorer och gymnasielärare. Det bör finnas heltidstjänstgörande inspektörer med särskilda förordnandetjänster men även deltidsarbetande eller sådana som under ledighet från annan tjänst inträder för kortare perioder. Då de heltidstjänstgörande inspektörerna av organisatoriska skäl (läsårets längd etc.) inte kan tjänstgöra i egentlig inspektionsverksamhet hela året, föreslår GU att de även tilldelas vissa andra uppgifter inom undervisningsväsendet. GU anser det önskvärt att man uppnår en viss decentralisering av stationeringen. Stationeringsort för fackinspektör bör i varje särskilt fall fastställas av skolöverstyrelsen.

Enligt GU:s beräkningar erfordras fackinspektörer till ett antal motsvarande 35 heltidstjänster. GU föreslår att 15 av dessa blir förordnandetjänster på heltid. Tjänsteinnehavarna bör ha titeln *gymnasieråd* och vara placerade hos skolöverstyrelsen. Därutöver bör på tio tjänster för minst ett halvår förordnas gymnasiektorer och gymnasielärare i aktiv tjänst. Återstående tio tjänster bör uppdelas på kortare förordnanden för universitetslärare samt företrädare för allmän tjänst och näringsliv. Om man räknar med att förordnandeperioden för sistnämnda grupp blir i genomsnitt tre veckor, blir antalet sådana fackinspektörer ungefär 100. *Kostnaderna* för en organisation av denna omfattning uppskattar GU till 2,4 milj. kr. omkring år 1970.

6.3.1.3 *Slutbetyg och kompetens*

Beträffande slutbetygets *inhåll* (GU 13.5.3.1) erinrar GU om att åtskilliga ämnen kommer att avslutas före den sista årskursen. Då dessa ämnen har samma vikt som de, vilka studeras i sista årskursen, bör i slutbetyget årskursbetygen i alla de ämnen som tidigare avslutats sammanföras med betygen i de ämnen som avslutas i sista årskursen.

I fråga om slutbetygets *uppgift* understryker GU vikten av att slutbetyget från gymnasiet skall kunna användas som intagningsinstrument för olika utbildningar och yrken och avvisar exempelvis inträdesprövningar vid universitet och högskolor.

Villkoret för *allmän behörighet till universitetsstudier* (GU 13.5.3.2) bör enligt GU:s mening grundas på slutbetyget från årskurs 3 i gymnasiet, och slutbetyg från årskurs 4 i den tekniska lärokursen bör inte ge särskilda meriter vid övergång till högre studier.

GU anser det fördelaktigt om villkoren för allmän behörighet uttryckes enbart med hjälp av slutbetyget och alltså inte förenas med någon särskild bedömning från gymnasielärarnas sida. Å andra sidan medger en dylik »mekanisk» framräkning av behörigheten inte överväganden i gränsfall och vid ömmande omständigheter. För att sådana hänsyn skall kunna tas föreslår GU att de centrala universitets/högskolemyndigheterna får en viss möjlighet att i gränsfall bevilja dispens.

GU föreslår vidare att ett slutbetyg över genomgången fullständig lärokurs skall medföra allmän behörighet för universitets- och högskolestudier, därest det uppnår medelbetyget 2,3, beräknat som ett korrigerat medelvärde, om betyget 1 förekommer (jfr 6.2.1.2). Enligt GU:s uppfattning motsvarar denna regel gränsen för godkänd i nuvarande gymnasier.

På grundval av vissa kalkyler finner GU det sannolikt att mellan 10 och 15 % av en årgång elever inte kommer att få allmän behörighet. GU föreslår att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att efter några år undersöka, om den fixerade gränsen åstadkommer en lämplig fördelning mellan behöriga och icke behöriga.

Enligt GU:s uppfattning bör medelbetyget beräknas på alla ämnen. Medelbetyget bör inte sättas ut på betygsdokumentet och det bör inte heller anges om ett betyg ger allmän behörighet till universitetsinskrivning. Då slutbetyget har en mycket mångsidig användning på arbetsmarknaden, bör de betyg som saknar behörighetsvärde inte särskilt framhävas. I sina författningsförslag har GU för övrigt inte infört behörighetsbestämmelsen i skolstadgan utan i universitetsstatuterna.

GU förklarar slutligen att GU funnit att orden »student» eller »studentbetyg» inte bör användas i slutbetyget.

GU har såsom nämnts i det föregående (3.3.1.3) föreslagit rätt för den som har slutbetyg efter *mindre lärokurs* att efter tredje årskursens slut deltaga i undervisning i bortvalda ämnen och erhålla nytt slutbetyg, som då blir ett slutbetyg efter fullständig lärokurs.

I nu förevarande sammanhang föreslår GU att elev som erhållit slutbetyg från årskurs 3 över *fullständig lärokurs* (GU 13.5.3.4) men därvid icke uppnått gränsen för allmän behörighet till universitetsstudier skall ha rätt att på ettdera av nedannämnda sätt söka höja sitt slutbetyg.

a. Eleven må inom fyra år efter det han avslutat årskurs 3 under ytterligare högst ett läsår deltaga i undervisningen i årskurs 3 och därefter erhålla nytt slutbetyg.

b. Eleven må efter enskilda studier pröva och erhålla nytt slutbetyg. Sådan prövning skall göras senast inom fyra år efter det han avslutat årskurs 3.

GU förordar att det nya slutbetyget jämföras med på normalt sätt erhållet slutbetyg.

GU föreslår vidare att den som vill tillbringa ett extra år i årskurs 4 av teknisk lärokurs bör få göra detta efter klasskonferensens prövning och under villkor att statsverket inte åsamkas extra kostnader.

GU diskuterar också frågan om *kompetensvärdet av slutbetyg från ekonomisk eller teknisk lärokurs* (GU 13.5.3.3). Gymnasieutbildade från ekonomisk eller teknisk lärokurs förutses komma att få en mycket växlande användning på arbetsmarknaden. Att fixera en viss miniminivå som skulle ange acceptabel duglighet för en mängd olika yrken anser GU vara vanskligt och innebära ett högst godtyckligt val.

GU anser vidare att arbetsgivarna ofta är mer benägna att ta hänsyn till den i yrkesverksamheten ådagalagda dugligheten än till betygsmeriterna. Tillgång och efterfrågan på kvalificerad arbetskraft påverkar också arbetsgivarnas anspråk som därför i verkligheten kan växla från tid till annan och från yrke till yrke.

GU föreslår därför inte någon lägsta betygsnivå för kompetens som gymnasieekonom och gymnasieingenjör.

Med avgångsexamen från tekniskt gymnasium har följt titeln ingenjör eller gymnasieingenjör, vilket titelbruk har haft sin förankring i den författningsmässiga benämningen ingenjörsexamen. För framtiden föreslår GU att fullständig genomgång av årskurs 4 i teknisk lärokurs skall medföra titeln *gymnasieingenjör* liksom på motsvarande sätt fullständig genomgång av årskurs 3 i ekonomisk lärokurs skall medföra titeln *gymnasieekonom*.

GU behandlar från företrädesvis principiella utgångspunkter vissa frågor rörande *intagningsbestämmelser vid universitet och högskolor* m. m. (GU 13.5.5).

GU konstaterar att en rad speciella inträdesvillkor utöver de allmänna så småningom har växt fram, vilka påverkat och delvis satt ur spel de ursprungliga avsikterna med anpassningen mellan skola och fortsatt utbildning. På grund av hård konkurrens om utbildningsplatser har inträdeskraven ofta fått ogynnsamma effekter på valet av studiegång och på gymnasisternas studiearbete.

Genomföres GU:s förslag till utformning av det nya gymnasiet framtvings automatiskt omfattande tekniska förändringar i dessa inträdesbestämmelser. Enligt GU:s uppfattning torde det emellertid vara nödvändigt att därutöver vidtaga åtgärder av mer principiell art.

GU framhåller att det bör vara naturligt för åtskilliga avnämare att motta gymnasieutbildade från vilken lärokurs som helst. Från andra håll kan man dock behöva ställa krav på bestämda lärokurser. GU understryker att stor återhållsamhet bör iakttas i fråga om dylika *speciella behörighetskrav* (GU 13.5.5.4). Där sådana likväl erfordras bör de utformas i samarbete mellan företrädare för avnämare och skola samt någon statlig kompetensinstitution eller motsvarande

organ. GU erinrar i detta sammanhang om ett förslag om inrättande av ett statens kompetensråd som den 1 november 1962 framlagts av arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning.

I fall av *konkurrens om utbildningsplatser* (GU 13.5.5.5), t. ex. vid spärrade högskolelinjer, föreslår GU att som urvalsinstrument användes originalsutbetyget från gymnasiet. Dettas poängvärde bör därvid beräknas såsom det tidigare nämnda korrigerade medelvärdet. Om behörighetskomplettering skett förordar GU att därvid erhållet betyg medtages vid beräkning av medelvärdet, dock högst till det värde som motsvarar originalsutbetygets medelvärde. Andra meriter — t. ex. akademiska betyg — bör få tillgodoräknas endast efter mycket restriktiva regler. Dessa regler bör utformas i samma ordning som förut angivits för speciell behörighet.

GU finner det angeläget att fortsatta forskningar och utredningar bedrivs i syfte att skapa nya kompletterande intagningsinstrument. Därvid bör särskild uppmärksamhet ägnas sådana instrument som kan användas för bedömning av anlag och lämplighet för viss yrkesverksamhet eller utbildning (GU 13.5.5.3).

GU berör i korthet även frågor rörande *privatistprövning, fyllnadsprövning, omprövning* och dessa prövningars motsvarighet i framtiden (GU 13.5.4). GU anför att utredningen i samband med kommande överväganden om vuxenutbildningen får anledning att mera ingående behandla vissa frågor sammanhängande med privatistprövning.

Efter en redogörelse för nuvarande förhållanden konstaterar GU bl. a. att omprövning inte förekommer i det system med slutbetyg, som GU föreslagit. Det torde vidare inte vara nödvändigt att ha skilda bestämmelser eller beteckningar för prövning för privatister, kompletthanter eller gymnasiets egna förtidsprövande. I samtliga fall är det fråga om prövning enligt gymnasiets lärokurser i ett eller flera ämnen. GU föreslår den enhetliga benämningen *ämnesprövning*.

GU föreslår vidare att *slutbetyg för privatister* utfärdas när den prövande vid ämnesprövningar erhållit betyg i alla erforderliga ämnen. Samtliga prövningar bör därvid ha fullgjorts inom en åttaårsperiod.

Enligt GU:s uppfattning torde det — med hänsyn till betygsskalans konstruktion — vara nödvändigt att vid ämnesprövning lämna den prövande läraren möjlighet att *vägra att avge betyg*.

6.3.2 Fackskoleutredningen

6.3.2.1 Studiernas avslutning (FU s. 150 ff.)

Fackskolan skall vara examensfri och studierna avslutas med att slutbetyg utfärdas efter andra årskursen.

FU framhåller vikten av att slutbetygen så långt möjligt är jämförbara mellan skilda klasser och skolor. En sådan ekvivalering bör emellertid ej ske genom

skriftliga och muntliga avgångsprov. FU rekommenderar i stället att centralt utarbetade *standardprov* användes. Det bör uppdras åt skolöverstyrelsen att ombesörja att standardprov utarbetas för vissa av fackskolans ämnen. Utöver de åtgärder för ekvivalering av betygsättningen som anges i läroplansförslaget (jfr 6.2.2.1), bl. a. frivillig användning av standardprov, bör kontrollen av undervisningens standard enligt FU:s mening upprätthållas genom en intensifierad *konsulent- och inspektionsverksamhet*.

6.3.2.2 *Konsulent- och inspektionsverksamhet* (FU s. 110 ff.)

FU framhåller att det under inledningsskedet men även framgent är betydelsefullt att de enskilda skolorna kan erhålla sådan ledning för undervisningsarbetet att de åsyftade målen kan förverkligas. Denna fortlöpande rådgivning bör kunna ske genom en utveckling av konsulent- och inspektionsverksamheten.

Enligt FU:s uppfattning talar åtskilligt för att man vid fackskolorna genomför ett inspektionssystem likartat det som av GU föreslagits för gymnasiet. Den av GU föreslagna organisationen avses bl. a. ersätta nu förekommande censorsinstitution och anordning med examensombud. För fackskolorna, som är en helt ny skolform, kan konstruktionen av inspektionsförfarandet göras friare.

Mot en organisation liknande gymnasieinspektionen kan enligt FU:s uppfattning anföras att flera av de skolformer som fackskolan avses avlösa nu inspekteras genom länskolnämndernas försorg.

FU anser att ett definitivt ställningstagande i inspektionsfrågan bör anstå till dess fackskolans organisation och omfattning närmare fastställts. I de fall där fackskola är samorganiserad med gymnasium bör dock den av GU föreslagna inspektionsverksamheten få utnyttjas. FU föreslår att det antal inspektörer som GU beräknat ökas med hänsyn till fackskolans behov. De erfarenheter som vinnes bör kunna utnyttjas vid utformningen av den permanenta inspektionsorganisationen beträffande vilken det bör ankomma på skolöverstyrelsen att framlägga förslag.

FU understryker vidare behovet av konsulterande verksamhet avseende vissa ämnen med stark anknytning till elevernas framtida yrkesverksamhet samt finner det angeläget att till den konsulterande och inspekterande myndigheten kunna knyta representanter för avnämarna. FU föreslår därför i huvudsaklig överensstämmelse med GU:s förslag att sådana deltidstjänster eller kortare förordnanden kommer till stånd, som gör det möjligt att till skolöverstyrelsens konsulentverksamhet för kortare perioder knyta företrädare för väsentliga avnämnaresektorer.

6.3.2.3 *Slutbetyg och kompetens* (FU s. 151 f.)

FU betonar att det är väsentligt att beakta avnämarnas önskemål att fackskolekompetensen skall vara preciserad. Detta anser FU inte innebära att de skulle vara betjänta av att fackskolekompetensen anknötes till en viss nivå

på slutbetyget. Medelbetyget för de olika eleverna visar stor spridning och betygen i skilda ämnen för elever med ett och samma medelbetyg kan vara olika. Av denna anledning blir det enligt FU:s mening svårt att genom ett tröskelvärde ange en lägsta gemensam gräns för godkänd med allmängiltigt innehåll. Den precisering av slutkompetensen, som avnämarna är mest betjänta av, anser FU möjlig att uppnå genom en normerad betygsättning av elevprestationer på områden, som definieras i läroplanen. Efter hand som avnämarna blir förtrogna med läroplanerna och betygsättningen, anses slutbetyget som sådant utan godtyckliga tröskelkriterier komma att vara det bästa och mest nyanserade uttrycket för elevernas slutkompetens.

FU anser sig vidare icke böra framlägga något förslag om en formellt angiven, specifik *benämning* på kompetens från någon fackskola. Det kan för övrigt, anser FU, sättas i fråga om man över huvud taget, i varje fall på den utbildningsnivå det här gäller, bör införa någon form av författningsmässigt angiven kompetensbenämning eller titulatur, bl. a. med hänsyn till att fackskoleutbildningen inte är vare sig mera specialiserad eller avancerad än att den utbildade har möjlighet till anställning och utveckling inom ganska skilda områden (FU s. 32). Det bör räcka att eleverna tilldelas slutbetyg från social, ekonomisk eller teknisk fackskola. Eventuellt kan, säger FU, den genomgångna utbildningen karaktäriseras som fackskolekompetens från vederbörande fackskola.

6.3.3 Yttranden

6.3.3.1 *Gymnasiet*

GU:s förslag beträffande studiernas avslutning, som innebär att den nuvarande examensproceduren med karaktär av slutprövning ersätts med ekvivalerings- och kontrollåtgärder utspridda över en större del av studietiden, har väckt stort intresse hos remissinstanserna.

Förslaget tillstyrkes i ett stort antal yttranden bl. a. av *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *överstyrelsen för de tekniska högskolorna*, *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *juridiska fakulteten i Stockholm*, *lärarkollegiet vid karolinska institutet*, *veterinärstyrelsen*, *generalpoststyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, flera regionala myndigheter, TCO, SR, SECO, Folkpartiets kvinnoförbund och Folkpartiets ungdomsförbund.

Skolöverstyrelsen, som tillstyrker GU:s förslag, finner dock att GU i vissa avseenden ej tillräckligt uppskattat censorsinstitutionens betydelse.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm gör vissa jämförelser mellan censorsinstitutionen vid de allmänna gymnasierna och examensombudsinstitutionen vid de tekniska gymnasierna samt anför därvid bl. a. följande.

Lärarkollegiet, som genom en del av sina ledamöter har erfarenhet både av censors- och examensombudsinstitutionerna, måste som allmänt intryck av dem konstatera, att de brister som förekommer beträffande effektivitet, ämnesinfor-

mation, rådgivning och betygsekvivalering, för att ange några väsentliga krav som man borde ha anledning att ställa på dagens gymnasium, inte så mycket vidlåder examensombudsinstitutionen som censorsinstitutionen. Detta hänger uppenbarligen inte samman med de enskilda personer som rekryterar censorskåren och deras sätt att fullgöra sina uppgifter. Felet torde ligga i själva konstruktionen av uppgifter åt censorerna.

Kollegiet vill därför inte rekommendera bibehållande av censorsinstitutionen men anser att examensombudsinstitutionen bör kunna utgöra en lämplig grundval för konstruktionen av ett nytt system, som uppenbarligen måste vara det samma för gymnasiets alla studievägar.

Ett bibehållande av nuvarande studentexamen förordas av vissa akademiska myndigheter, bl. a. *större konsistoriet* samt de *humanistiska* och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Uppsala*, vidare av *Universitetslärarförbundet* och *företrädare för censorerna vid 1963 års studentexamen* samt, eventuellt i modifierad form, av *Högerns kvinnoförbund*, *Sveriges konservativa studentförbund*, *Högerns ungdomsförbund* och kollegierna vid några gymnasieskolor. Att GU underskattat censorernas betydelse som betygsekvivalerande faktor och som förbindelse mellan gymnasiet och universiteten hävdas av *flera fakulteter* och *sektioner*, som föreslår att censorsinstitutionen bibehålles efter vissa modifikationerna eller i vissa fall jämsides med den av GU föreslagna inspektionsverksamheten.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala framför i detta sammanhang vissa förslag om hur problemet att bevara nuvarande examensform i det kommande gymnasiet enligt sektionens uppfattning skulle kunna lösas:

Det vore önskvärt, att censorerna, om någon form av censorskontroll bibehölls, i högre grad än nu skulle kunna bli rena fackcensorer. Ett dylikt mål skulle kunna förverkligas, om studentexamen uppdelades på exempelvis tre olika etapper. En första etapp kunde äga rum i slutet av vårterminen året före studiernas avslutande. Examen borde då ske i de ämnen, som eleven lämnar detta år; de blir i den nu föreslagna ordningen ganska många. En andra etapp kan förläggas till december samma år, då genom koncentrationsläsning — i viss mån föreslagen av GU — ytterligare några ämnen skulle vara examensklara. En sista etapp skulle slutligen placeras till maj eller juni månad det sista året, men inte vid exakt samma tid som den första etappen. Liksom nu skulle endast en del av eleverna undergå förhör i varje ämne, men underrättelse om fördelningen på elever och ämnen skulle liksom nu ges först någon vecka före examen. Examsperioderna kunde i samtliga fall göras korta, t. ex. två veckor. Under denna tid skulle den kringresande censorn endast avlyssna förhör i de två eller kanske tre ämnen, där han äger rimlig fackkunskap. Hans huvuduppgift skulle vara att kontrollera, att olika skolor har ungefär samma betygsskala. Liksom nu borde visserligen läraren sätta betygen, men genom sin blotta närvaro, genom möjligheten till rådgivning och genom rätten att i uppseendeväckande fall (liksom nu) göra anteckning till protokollet skulle censorn kunna utöva ett inflytande, som snarast skulle bli större än det nuvarande, eftersom endast fackcensur skulle förekomma. I sista etappen skulle någon fråga om examens god- eller underkännande inte föreligga, men censorerna skulle med hjälp av sina egna iakttagelser

samt rapporter från tidigare etapper få möjlighet att inom vissa gränser påverka elevens slutbetyg.

Det nu skisserade systemet skulle innebära flera fördelar i jämförelse både med det nuvarande och med det av GU föreslagna. Den hårda pressen på själva examensdagarna skulle minska genom uppdelningen på etapper. Den dramatiska frågeställningen »godkänd eller underkänd?» skulle undvikas, men frågan om rätten till inträde vid universitet, vilken av GU överlämnas åt en blind och komplicerad aritmetik, skulle bli föremål för en nyanserad bedömning, med möjlighet till individuella psykologiska överväganden. Genom uppdelningen på olika etapper skulle det bli lättare att få censorer, även om en del av censorerna skulle se sig förhindrade att delta i alla etapperna. Fackcensuren skulle bli fullt genomförd. Framför allt skulle den nuvarande förtroendefulla kontakten mellan gymnasium och universitet kunna upprätthållas.

Företrädare för censorerna vid 1963 års studentexamen anser bl. a. att GU:s förslag är otillräckliga för att tillgodose de av GU uppställda kraven. En slutexamen i någon form kan inte undvaras, om betygen skall vinna avnämarnas förtroende. Avnämarna måste därför beredas möjlighet att deltaga i bedömningen av slutbetyget. Gymnasiestudierna bör enligt censorerna avslutas med en examen, vilken på alla lärokurser anordnas efter i huvudsak samma riktlinjer som nu gäller för studentexamen. Det väsentliga anses vara att gränsen för behörighet till universitetsstudier bevakas. Censorerna bör alltså ha rätt att vägra sådan behörighet.

Läroverkslärarnas riksförbund förordar att censorernas nämnda förslag ytterligare undersökes.

Skolöverstyrelsen anför beträffande den av GU föreslagna fackinspektionen följande.

Denna torde få större möjligheter än censorsinstitutionen att genom sin kontinuerliga kontroll av betygsättningen på ett effektivt sätt främja de betygs-ekvivalerande åtgärderna. En annan för fackinspektionen väsentlig uppgift är att ge lärarna ämnestoretisk och metodisk rådgivning. Förutom att ersätta censorer och examensombud kommer inspektörerna att innebära en förstärkning av skolöverstyrelsens rådgivande och inspirerande verksamhet. En sådan förstärkning finner överstyrelsen vara nödvändig för att man skall kunna förverkliga det nya gymnasiet och för att möjliggöra den ständiga förnyelse därav, som måste ske. Överstyrelsen vill sålunda tillstyrka inrättandet av en fackinspektion knuten till det centrala skolverket.

Överstyrelsen vill framhålla angelägenheten av att gymnasiet får hålla god kontakt med universitet och näringsliv och tillstyrker att fackinspektionen rekryteras på det allsidiga sätt GU föreslagit. För att den skall kunna fullgöra sin betydelsefulla uppgift, måste den få minst den omfattning som beräknats i betänkandet.

Överstyrelsen vill betona, att inspektörerna bör få en titel, som inte endast markerar den ena sidan av deras uppgift, nämligen den att vara betygskontrollör.

Statskontoret ifrågasätter om inte en utbyggnad av ämneskonsulentverksamheten bättre skulle tillgodose vissa av fackinspektionens uppgifter och om inte

rekryteringen av inspektörer i första hand borde ske från universitet och högskolor samt gymnasier. Ämbetsverket föreslår en omprövning av förslaget i denna del såväl i fråga om dimensioneringen av organisationen som i fråga om differentieringen av de föreslagna arbetsuppgifterna på olika befattningshavare.

Läroverkslärarnas riksförbund anför vissa synpunkter på fackinspektionen, som förbundet hemställer skall beaktas om censorsinstitutionen inte kan bibehållas. Förbundet understryker vikten av att ledningen av inspektionen förläggas till skolöverstyrelsen. Med hänsyn till sammansättningen av inspektionen ifrågasättes om inte arbetsuppgifterna borde differentieras och förbundet anser för sin del att företrädarna för näringslivet och allmän tjänst blott kan spela rollen av kontaktmän för avnämare och delge skolan deras synpunkter på vilken allmän standard yrkeslivet kräver inom olika områden. Personalorganisationen bör enligt förbundets uppfattning ytterligare utredas innan slutligt beslut fattas. Förbundet anser slutligen att inspektörernas besök regelmässigt bör aviseras och deras inspektionsberättelse i dess helhet bli tillgänglig för skolans lärare.

SACO anför delvis likartade synpunkter och uttalar vidare att GU:s beräkningar av antalet inspektörer torde vara tilltagna i underkant samt att inspektörerna bör ha kvalificerad lektorskompetens.

GU:s ställningstagande i fråga om slutbetygets uppgift, nämligen att detta skall tjäna som intagningsinstrument för olika utbildningar och yrken, har ifrågasatts i stort sett endast av ett antal universitetsmyndigheter. Särskilda inträdesprov till universitet och högskolor aktualiseras sålunda av *historisk-filosofiska sektionen* och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala*, *humanistiska fakulteten i Lund*, *det större konsistoriet* samt de *humanistiska* och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Göteborg*, *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm*, *lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå*, *lärarkollegiet vid veterinärhögskolan*, *skogshögskolan* samt vidare *Universitetslärarförbundet*.

Ställningstagandet sammanhänger i vissa fall med GU:s förslag rörande villkor för allmän behörighet till universitetsstudier. Sålunda anför *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* i huvudsak följande.

Ur universitetssynpunkt är de bestämmelser, som föreslås för övergång från gymnasium till universitet och högskolor, givetvis en av de allra viktigaste punkterna i betänkandet. GU föreslår att den nuvarande studentexamen avskaffas och att slutbetyg över genomgången lärokurs skall medföra allmän behörighet för universitets- och högskolestudier om det uppnår medelbetyget 2,3. Om detta förslag genomföres, kommer det att bli av genomgripande betydelse för universitetens arbete. Den första frågan som uppställer sig är den kvantitativa. En försiktig beräkning grundad på GU:s egna prognoser skulle ge till resultat att 25—30 000 studerande eller fler om några år kan beräknas årligen söka sig till universiteten. Det innebär en fördubbling eller tredubbling av nuvarande tillströmning. Redan detta förhållande är givetvis av kapital betydelse, när statsmakterna går att fatta beslut om det nya gymnasiet. Man måste ha klart för sig att konsekvensen måste bli en kraftig expansion av universitet och hög-

skolor och en därmed följande omprövning av dessas organisation och arbetsformer. Härtill kommer emellertid den kvalitativa aspekten. Hela det gamla läroverket fungerade ju som instrument för ett successivt urval av de i studier mest framgångsrika. I det nya systemet sådant det skisseras av GU inträder ett verkligt bortfall av de för studier mindre lämpade *först* genom 2,3-betygsregeln. Det nya gymnasiet har icke karaktären av urvalsskola och gallringsinstrument och skiljer sig därmed radikalt från det gamla. I demokratiseringens och standardhöjningens tecken har det uppenbarligen växt fram en bred efterfrågan på högre teoretisk utbildning som samhället bör tillmötesgå. Sektionen vill emellertid betona att detta nya utbildningssystem, byggt på det fria valet av studieväg, icke på samma mekaniska sätt som det äldre kan anknytas till universiteten, såsom GU har tänkt sig. I USA, det land som bjuder de naturligaste jämförelserna, förekommer ovanpå ett i huvudsak fritt utbildningsväsen drastiska spärrar vid inträde till universiteten eller som krav för högre studier där. Sektionen kan icke anse att den föreslagna generella 2,3-betygsgränsen skapar tillräckliga garantier för universitetsnivån. Gränsen kommer att uppfattas som en gräns mellan »godkänt» och »icke-godkänt» och ambitionen hos eleverna att komma över denna nivå kommer att bli mycket stark. Följaktligen också trycket på lärarna i den riktningen. Trots alla de garantier för en rättvis betygsättning som GU har försökt skapa, förefaller det sannolikt att elever endast i undantagsfall kommer att falla under den allmänna gränsen. Sektionen måste bedöma en sådan form för intagning vid universitet som otillfredsställande. Givetvis kunde man tänka sig att hålla fast vid tanken på den generella behörigheten men höja betygsgränsen. Enligt sektionens mening vore emellertid inte heller detta system acceptabelt för universitetet. Vägarna genom det nya gymnasiet är överhuvud så pass mångskiftande att tanken på en generell universitetskompetens enligt sektionens mening icke kan upprätthållas om universitetens skall kunna fylla sina uppgifter, bland annat den att utbilda kvalificerade lärare för det nya gymnasiet. Man måste räkna med den konsekvensen av det föreslagna gymnasiet att antalet speciella inträdeskrav av den typ som nu fastställs av universitetskanslern i varje särskild studieplan måste stiga, om universitetens allmänna nivå skall kunna bevaras. Hur långt utvecklingen kan tänkas gå i denna riktning är givetvis omöjligt att nu avgöra. Men risken bör påpekas, liksom att en sådan utveckling efter hand kan tänkas leda till en generell omprövning och utredning av inträdesförfarandet och kompletteringsmöjligheterna. En sådan utredning skulle syfta till att klargöra vilka särskilda åtgärder som måste komma till stånd i syfte att skapa garantier, att de för studierna inom olika universitetsdiscipliner erforderliga förkunskaperna föreligger. Sådana garantier kan komma till stånd på åtminstone två vägar. Utöver en allmän inträdesprövning, som innebär en bedömning av den blivande universitetsstudentens generella kapacitet, bör det ges möjlighet till kompletteringsstudier. Dessa kan tänkas bli direkt knutna till den allmänna inträdesprövningens resultat och planlagda i enlighet med vederbörande studieplaner vid universitetet, eller också kan kompletteringskurser äga rum inom varje enskild universitetsdisciplin för de studenter, som befunnits sakna ofrånkomliga kunskapsförutsättningar. Detta betyder i sin tur, att ekonomiska och andra resurser måste ställas till varje ämnes förfogande för detta ändamål.

Kritik mot det av GU föreslagna behörighetsvillkoret framförs också i andra yttranden. *Skolöverstyrelsen* finner sålunda den föreslagna gränsen 2,3 ej nöjaktigt motiverad och ställer sig överhuvud taget avvisande till en betygsspärr.

Arbetsmarknadsstyrelsen pekar på risken för att medelbetyget 2,3 kommer att uppfattas som en godkändgräns och förordar att en eventuell gräns sättes så lågt som möjligt. Även Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund avvisar en betygsspärr och anser att det närmare bör utredas under vilka former en person, som icke är formellt inträdesberättigad, skall kunna följa undervisningen vid universitetet i enstaka ämnen.

TCO har en likartad uppfattning och anför bl. a.:

TCO kan inte finna, att en särskild betygsgräns skall behöva införas. Svagare elever kommer givetvis att använda sig av möjligheten att läsa mindre studiekurs. De får då ett ofullständigt slutbetyg, vilket under alla förhållanden utestänger dem från de spärrade utbildningslinjerna. Vid dessa kommer vidare för samtliga sökande betygen att tjäna som urvalsinstrument, och där kommer den nedre betygsgränsen i regel att ligga betydligt högre än föreslagna 2,3.

Beträffande icke spärrad akademisk utbildning hävdar TCO principiellt den uppfattningen, att vuxna inträdessökande skall bedömas mera efter sin reella kompetens än efter sina formella meriter. Alla aspiranter med faktiska möjligheter att med framgång bedriva studierna i ett visst ämne borde sålunda ges inträde. Med en sådan friare bedömning, där man skulle ta hänsyn inte bara till vederbörandes skolbetyg utan också till icke skolmässig utbildning och till relevanta yrkeserfarenheter, skulle behovet av en dimissionströskel enligt GÜ:s förslag inte heller inom icke spärrade utbildningslinjer föreligga.

I andra fall gäller invändningarna inte uppställandet av ett minimikrav som sådant utan svårigheten att fastställa tröskelvärdet och GÜ:s konstruktion av detta. Sålunda anser större konsistoriet i Lund att en viss minimipöäng i slutbetyget är ett välbetänkt förslag men att det torde vara för tidigt att redan nu fastställa ett bestämt tröskelvärde. Likartade synpunkter anföres av bl. a. Sveriges förenade studentkårer, ekonomiska fakulteten i Lund och humanistiska fakulteten i Stockholm. De två sistnämnda liksom bl. a. lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm och SACO framhåller att det bör ankomma på universitets- och högskolemyndigheterna att — liksom övriga avnämare — själva framställa de förslag om ändringar beträffande dimissions-tröskeln som kan finnas påkallade på grundval av skolöverstyrelsens rapporter och egna erfarenheter. I detta sammanhang föreslår större konsistoriet och humanistiska fakulteten i Stockholm att vid universiteten årligen genomföres stickprovsundersökningar bland studenterna under inskrivningsterminen i syfte att härigenom få fram material för bedömningen av betygsstandard och resultat vid gymnasiet. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund betonar att tendenserna i läsårs- och slutbetygen årligen noggrant bör följas genom av statistiska centralbyrån upprättad statistik och att därvid framträdande klara avvikelser från de förutsatta medeltalen snabbt bör rättas till genom åtgärder från skolöverstyrelsens sida.

Skolöverstyrelsen anser den av GÜ föreslagna korrigeringen av medelvärdet olämplig. Samma uppfattning har Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, som även anser att man bör överväga att ge betygen i olika ämnen olika vikt med hänsyn till ämnenas timtal. Den ingående diskussion förbundet för gäller inte

bara slutbetyget från gymnasiet utan också intagning och flyttning. Förbundet anför i huvudsak följande.

Det system GU föreslår innebär att GU vid intagning till gymnasiet vill favorisera elever med stor spridning, men vid flyttning inom gymnasiet och intagning till högre studier vill favorisera elever med liten spridning i betyget. Det saknas en diskussion av frågan om skolan bör favorisera elever med stor eller liten betygsspridning. Det är principiellt tveksamt att betygen i ett ämne genom någon matematisk regel påverkar betygen i andra ämnen. En sådan regel innebär också att ungdomar med utpräglade intressen kan komma att missgynnas. Det slaget av skapande begåvningar är värdefulla för samhället och bör inte hindras i skolan genom särskilda spärregler. Det finns också andra starka skäl mot den reduktion, som GU föreslagit. Att en elev, som får ett medelbetyg (efter reduktionen) som understiger 2,3, inte får tillträde till högre studier blir en direkt motsvarighet till det nuvarande systemet med underkännande i studentexamen. Systemet med medelbetyg motsvarar därvid närmast det nuvarande systemet, att en elev med underkänt i något ämne kan bli godkänd i studentexamen genom kompensation i andra ämnen. Det föreligger emellertid en väsentlig skillnad mellan nuvarande system och det som GU föreslår. Med nuvarande system är det så, att kompensationskrävande underbetyg inte är lika vanliga i alla ämnen, vilket i realiteten innebär att man bara kräver kompensation för en dålig prestation i viktiga ämnen. I mindre viktiga ämnen ges sällan underbetyg och dessa ämnen kräver alltså sällan kompensation även för en prestation, som mätt med relativ betygsskala skulle få betyget *ett*. Det är rimligt, att kompensationskravet är olika starkt för olika viktiga och krävande ämnen. Man måste också vara medveten om att det är lättare för eleverna att göra en god prestation i orienteringsämnen. Med GU:s förslag skall den tioprocentiga reduktionen lika allvarligt drabba en elev, som har en etta i historia som i engelska. Eftersom 7 % ettor förekommer i alla ämnen, blir den tioprocentiga reduktionen allvarligare för eleverna än det nuvarande underbetygssystemet. Slutligen kommer den tioprocentiga reduktionen att på ett orättvist sätt drabba elever, som har många ämnen i sitt slutbetyg (elever som läst frivilliga ämnen, som bytt studiekurs under gymnasietiden eller som kompetenskompletterat sitt slutbetyg). Av alla dessa skäl anser SSU att den tioprocentiga reduktion, som GU föreslagit är mycket olämplig. GU:s skäl för att införa denna reduktion är, att den skall hindra eleverna att helt försumma vissa ämnen. Är det så, att man finner det nödvändigt att ha någon spärr mot att elever helt försummar ett ämne, bör man överväga att ge läraren rätt att »vägra utdela betyg» åt elever, som helt försummar ett ämne.

Även SACO anser att lärare bör äga vägra att avge betyg.

Vissa remissinstanser vänder sig mot att övningsämnena skall medtagas vid beräkning av medelbetyget, bl. a. *större konsistoriet och humanistiska fakulteten i Lund, medicinska fakulteten i Göteborg och Universitetslärarförbundet*. En prioritering av vissa ämnen föreslås av *telestyrelsen*. *Handelshögskolan i Göteborg* föreslår att man vid medelbetygsberäkningen för en studerande med ett frivilligt ämne bortser från det ämne i vilket betyget är lägst. Enligt bl. a. *länsstyrelsen i Västmanlands län* bör medelbetyget utsättas i elevens slutbetyg.

Överstyrelsen för yrkesutbildning och Sveriges hantverks- och industriorganisation anser att elever från årskurs 4 på teknisk lärokurs bör — i motsats till

vad GU föreslagit — få tillgodoräkna sig betyg från denna årskurs för tillträde till högre studier. *Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm* tillstyrker däremot GU:s förslag.

Tekniska läroverkens lärarförbund och *Tekniska läroverkens elevförbund* förordar att möjlighet att erhålla nytt slutbetyg från årskurs 4 i den tekniska lärokursen skall medgivas i samma utsträckning som föreslagits av GU beträffande slutbetyg från årskurs 3.

Mot GU:s förslag om att icke uppställa krav på någon lägsta betygsnivå för kompetens som gymnasiiekonom eller gymnasiaingenjör vänder sig *SACO*, *SR*, *Svenska teknologföreningen*, *NKI-skolan*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund*, *Tekniska läroverkens elevförbund* och *Svenska fackingenjörers förbund*. Bl. a. *SACO* anser att titeln gymnasiaingenjör eller gymnasiiekonom bör tilldelas endast den som uppnått en viss definierad betygsnivå.

Att speciella behörighetskrav måste uppställas i olika ämnen vid tillträde till högre studier påpekas av bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för de tekniska högskolorna*, *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *medicinska fakulteten i Göteborg*, *juridiska fakulteten i Stockholm*, *skogshögskolan*, *SACO* och *SR*. *Universitetslärarförbundet* finner att det torde vara principiellt riktigast att varje ämne vid universitet och högskola uppställer de krav beträffande slutbetyget från gymnasiet som anses sakligt motiverat.

SACO finner det vara svårt att realisera GU:s tanke, att intagning av elev till spärrad utbildningsanstalt skall kunna ske utan vägning av betyg i vissa ämnen. Så länge vissa utbildningsvägar är spärrade kommer intagningsbestämmelser — oavsett utformningen — endast att medföra, att betygsspekulationen tar sig olika uttryck, och GU:s förslag kan inte sägas lösa detta problem utan snarare permanenta den i dag rådande tendensen, att eleverna speciellt koncentrerar sig på vissa ämnen anser organisationen. Den enda vägande synpunkt, som kan läggas på ifrågavarande problem är att konstruera en intagningsvariabel, som har så gott prognosvärde som möjligt. Man torde inte kunna påstå, att det föreslagna korrigerade medelvärdet äger denna egenskap. *SACO* finner det vara ett oavvisligt krav, att frågan rörande intagning till spärrad utbildning blir föremål för en omedelbar utredning.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet anser att intagningsproceduren avseende samtliga spärrade utbildningslinjer med fördel kan centraliseras och anförtros en särskild myndighet, t. ex. universitetskanslersämbetet, vilket skulle kunna underlätta allmän studiestatistik och prognosverksamhet. *Lärarkollegiet* konstaterar i fortsättningen att de synpunkter och förslag, som GU framfört beträffande meritvärdering och särskilda behörighetsbestämmelser, i många stycken överensstämmer med kollegiets uppfattning.

GU:s förslag angående värdering i konkurrenssituationer av betyg erhållet vid

komplettering tillstyrkes även av bl. a. *skolöverstyrelsen* och *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm*. Förslaget avstyrkes av *SR*, som befarar att den frivilliga kvarsittningen kommer att öka i omfattning, om förslaget genomföres. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* anser att vid s. k. behörighetskomplettering betyget i kompletteringsämnet skall tillgodoräknas till 3/4 av det poängvärde, som vitsordet skulle ha erhållit, om det ingått i slutbetyget.

Inrättandet av ett statens kompetensråd tillstyrkes av *järnvägsstyrelsen*, *telestyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *lärarkollegiet vid karolinska institutet*, *Hermods korrespondensinstitut* samt *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*.

Till *GU*:s förslag beträffande ämnesprövning för privatister m. fl. ansluter sig bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *Hermods korrespondensinstitut* och *NKI-skolan*. *Skolöverstyrelsen* framhåller att vid den muntliga prövningen förutom examinator och medbedömare jämväl vederbörande rektor bör vara närvarande. *Generalpoststyrelsen* ifrågasätter om lägre betyg än 2 bör godtas i ämnen av speciell betydelse för yrken inom postverket. Att privatist skall få undergå prövning och erhålla slutbetyg avgiftsfritt föreslås av *SECO*.

6.3.3.2 Fackskolan

FU:s förslag att fackskolan skall vara examensfri och att studierna skall avslutas med att slutbetyg utfärdas efter andra årskursen har icke föranlett erinran från någon remissinstans sida. Att centralt givna prov skall användas betonas särskilt av *Läroverklärarnas riksförbund*, *Svenska handelsgymnasiernas riksförbund*, *SECO* och *Sveriges grossistförbund*.

Remissinstanserna betonar i allmänhet nödvändigheten av en utbyggd och effektivt verkande konsulent- och inspektionsverksamhet vid fackskolan. *Skolöverstyrelsen*, som hänvisar till betänkande av 1963 års organisationskommitté för skolväsendets centrala ledning m.m., förordar att ansvaret för den omedelbara inspektionen av alla skolor, alltså även de icke-obligatoriska, skall vila på länskolnämnderna. *Överstyrelsen* fortsätter:

Emellertid är utformningen av den verksamhet, som syftar till att ge skolorna effektiv hjälp, förknippad med flera — delvis ganska intrikata — avvägningsproblem. Gränserna mellan rådgivande, inspekterande och fortbildande uppgifter är till en del flytande.

Eftersom gymnasiet och fackskolan ingår i det gymnasiala skolsystemet, syns det angeläget, att konsulent- och inspektionsverksamhet så långt möjligt utformas efter samma principer inom de bägge skolformerna. *Överstyrelsen* föreslår, att det för gymnasiet beräknade antalet fackinspektörer ökas med tio och att fackinspektionen utsträcks till att omfatta också fackskolan. Bland fackinspektörerna skulle då också kunna finnas representanter för näringslivet, som sörjer för kontakt mellan detta och skolan.

Vid den allmänna inspektion som länskolnämnderna har att ombesörja kan i vissa fall nämnderna komma att önska experthjälp. Det är naturligt, att nämnden därvidlag anlitar fackinspektörerna — i varje fall de heltidsanställda — som också kan vara stationerade i landsorten. Landet kan om så erfordras för detta ändamål indelas i några större regioner och länskolnämnderna hänvisas till att vid behov i första hand anlita de inom regionen stationerade fackinspektörerna.

Överstyrelsen förutsätter, att vid bifall till förslaget om fackinspektion överstyrelsen får i uppdrag att utarbeta instruktion för verksamheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län förordar att ämneskonsulenterna ingår i den konsulentorganisation som är under uppbyggnad i länskolnämnderna. Även inspektionen av fackskolorna bör enligt länsstyrelsen ske genom länskolnämnderna. *SR* delar *FU*:s mening att erforderlig konsulent- och inspektionsverksamhet för fackskolan tills vidare bör organiseras så att den i möjligaste mån ansluter till motsvarande verksamhet i de skolformer med vilka fackskolan lokalt samordnas. En motsatt ståndpunkt i sistnämnda fråga intar *stadsfullmäktige i Malmö*, som föreslår att den för gymnasiet föreslagna konsulent- och inspektionsverksamheten dimensioneras så att den kan omfatta fackskolan var denna än organisatoriskt kommer att placeras. Även *länsstyrelsen i Uppsala län*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Läroverkslärarnas riksförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund* samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* förordar en konsulent- och inspektionsorganisation liknande den som föreslagits beträffande gymnasiet. *Läroverkslärarnas riksförbund* anser det inte möjligt att genomföra en inspektionsverksamhet på länsplanet för gymnasiala skolformer främst med hänsyn till att det krävs experter av hög kvalitet.

Till *FU*:s uttalanden om *fackskolekompetens* och slutbetyg ansluter sig *Hermods korrespondensinstitut*. *Överstyrelsen för yrkesutbildning*, som föreslår att en absolut betygsättning skall tillämpas vid fackskolan, anser att elev bör erhålla en utbildningstitel, som är förbunden med villkor om godkända betyg. Att vissa minimikrav bör uppställas för fackskolekompetens förordas även av *SACO*, *SR*, *Läroverkslärarnas riksförbund* och *Tekniska läroverkens lärarförbund*.

Titeln för den, som erhållit slutbetyg från teknisk fackskola, bör enligt *SACO* och *Tekniska läroverkens lärarförbund* vara fackskoleingenjör samt enligt *Tekniska läroverkens elevförbund* fackskoletekniker. *SACO* föreslår därjämte att elev, som erhållit slutbetyg från ekonomisk fackskola, tilldelas titeln fackskoleekonom. *TCO* anför härom följande.

TCO finner det sålunda angeläget, att presumtiva elever inom fackskolans tekniska sektor får en rätt uppfattning av utbildningens värde och därav följande möjligheter. De får således inte bibringas föreställningen, att de direkt efter avslutade fackskolestudier kommer att erhålla sådana anställningar, som kan betecknas som ingenjörsbefattningar. Det vore därför enligt *TCO*:s mening lämpligare, att klart ange titeln *fackskoletekniker* eller enbart *tekniker* för personer med slutbetyg från fackskolans tekniska sektor. Denna titel ansluter också till terminologin i andra länder.

6.4 Departementschefen

De frågor jag avser behandla i detta avsnitt är i sina detaljer av förhållandevis teknisk natur och utom i några få fall icke av beskaffenhet att böra underställas riksdagens prövning. Jag anser emellertid frågorna vara av sådan vikt såväl för det gymnasiala skolsystemet som för hela utbildningsväsendet att de principiella riktlinjerna för frågornas lösning bör bringas till riksdagens kännedom. Jag torde i annat sammanhang för Kungl. Maj:t få anmäla förslag till erforderliga bestämmelser.

6.4.1 Intagning, övergång, praktik

Som jag i det föregående framhållit är de nu aktuella reformerna ett betydelsefullt led i en utveckling, som innebär ett sammansmältande till en helhet av ett stort antal skilda utbildningsvägar. Det nya gymnasiala skolsystemet skall vara öppnare såväl inom sig som gentemot den underliggande grundskolan och olika fortsatta utbildningar. Man bör söka åvägabrinda att de skilda studievägarna inom skolväsendet blir likvärdiga. Enbart genom skolorganisatoriska åtgärder kan detta inte realiseras. Genom dylika åtgärder kan dock åstadkommas att inga studievägar blir återvändsgränder. Därvid spelar intagningsbestämmelser och övergångsmöjligheter en betydande roll.

Från dessa utgångspunkter kan väsentliga invändningar göras mot att i *intagningsbestämmelserna* uppställs ett formellt behörighetskrav för någon av det gymnasiala skolsystemets utbildningsvägar i form av en *undre betygsgräns*. Även andra skäl talar mot en sådan gräns. Det torde vara en omöjlig uppgift att fixera en allmän betygsgräns, som garanterar att de, som överskrider denna gräns, har goda utsikter att tillgodogöra sig ifrågakvarande gymnasiala undervisning, och samtidigt fastslå att de, som har sämre utgångsläge, också har små utsikter att nöjaktigt tillgodogöra sig den senare undervisningen. Skulle man likväl vilja uppställa ett allmänt behörighetsvillkor måste gränsen fastställas skönsmässigt. Den bör då rimligtvis sättas jämförelsevis lågt för att undvika att ett stort antal kapabla utbildningssökande utestänges. Därmed förlorar emellertid behörighetsvillkoret praktiskt intresse i varje fall under avsevärd tid framåt. Såsom FU och GU med instämmande av flertalet remissinstanser framhållit, bör man genom en väl utbyggd yrkesvägledning och studieorientering på ett väsentligt mera tillfredsställande sätt än genom betygspärrar kunna hjälpa eleverna att finna den studieväg, som passar dem bäst. Jag anser sålunda att några generella betygspärrar för inträde i gymnasium eller fackskola inte bör uppställas.

Av vad jag i det föregående anfört framgår att jag delar FU:s och GU:s uppfattning att elever från grundskolans samtliga linjer i årskurs 9 i princip skall ha möjlighet att vinna inträde i gymnasium och fackskola. Det är emellertid av olika skäl här nödvändigt, såsom också de båda utredningarna framhållit och

föreslagit, att uppställa vissa *speciella behörighetsvillkor* även om stor återhållsamhet härvid bör iakttagas. Vad FU och GU i dessa hänseenden föreslagit bör kunna tjäna som riktpunkt för de närmaste åren. Självfallet kan modifikationer behöva vidtagas allteftersom erfarenheter vinnes. Med anledning av vissa uttalanden i remissyttrandena vill jag framhålla att GU:s förslag om speciella behörighetskrav för gymnasiestudier är i god överensstämmelse med de synpunkter, som framlades av 1957 års skolberedning, och med vad jag själv anförde i 1962 års grundskoleproposition (s. 275). Jag vill tillägga att GU:s förslag att elever från linjerna 9 g, 9 h, 9 t, 9 m och 9 s skall ha möjlighet att vinna inträde i gymnasiet utan kompletteringar inte påverkar möjligheten av att använda grundskolans betyg såsom intagningsinstrument till gymnasiet, eftersom flertalet ämnen och kurser är gemensamma för dessa linjer och betygsättningen i dessa ämnen och kurser är ekvivalerad.

Då antalet sökande överstiger antalet tillgängliga platser måste man på något sätt träffa *val bland behöriga sökande*. Erfarenheterna från ett flertal dylika konkurrenssituationer visar svårigheterna att finna ett någorlunda tillförlitligt urvalsinstrument. Tills vidare torde vi få använda oss av betygen från den avlämnande skolan. Jag vill emellertid understryka vikten av att man söker utarbeta kompletterande hjälpmedel, mindre för att använda som urvalsinstrument än som hjälpmedel för vägledning och råd inför val av olika utbildningsalternativ. Skolöverstyrelsen bör verka för att sådana hjälpmedel utarbetas och utprovas. När betyg användes för att avgöra vilka sökande, som skall få företräde i en konkurrenssituation, är det, såsom FU och GU föreslår, angeläget att dels alla ämnen medräknas, dels betygen i samtliga ämnen ges samma vikt. Den föreslagna särbestämmelsen för betyget i gymnastik anser jag dock motiverad. Liksom i fråga om de speciella behörighetsbestämmelserna måste givetvis i praktiken utfallet av bestämmelserna angående urval bland behöriga sökande noggrant följas och justeringar göras om så befinnes erforderligt. Jag vill här nämna endast en fråga, som kräver uppmärksamhet, nämligen poängvärderingen av betyg i ämnen, som erhållits efter komplettering av grundskolebetyget. Den riktpunkt som synes rimligast att tillämpa, i varje fall tills vidare, är att i första hand utgå från det ursprungliga betyget men i de fall då komplettering avser ämne eller kurs, som icke ingår i detta betyg, medräkna det vid kompletteringen erhållna betyget.

Under en lång tid framåt kommer de sökande till gymnasium och fackskola att ha mycket skiftande förutbildning. Det erfordras sålunda i varje fall under en *övergångstid* bestämmelser rörande behörighetsvillkor och meritvärdering vilka omfattar såväl grundskolan som flera äldre skolformer. I fall av konkurrens om utbildningsplatser har GU förordat att en kvotering sker av antalet intagningsplatser i proportion till antalet sökande från olika skolformer, medan FU närmast synes utgå ifrån att en evalvering av betyg från dessa skilda skolformer skall ske. Erfarenheter från tidigare försök med dylik evalvering pekar närmast på att den av GU förordade lösningen skulle vara den lämpligaste. Det ankom-

mer på skolöverstyrelsen att överväga denna fråga i samband med utarbetandet av anvisningar i sin helhet beträffande intagningen.

FU:s förslag att en viss kvot av intagningsplatserna reserveras för äldre sökande med praktik eller motsvarande finner jag liksom flertalet remissinstanser mycket tilltalande. De invändningar, som framförts mot att tillämpa en sådan kvot även vid den sociala linjen med hänsyn till att ogynnsamma återverkningar beträffande rekryteringen skulle kunna uppträda för folkhögskolans del, är enligt min mening inte bärande. Som jag i det föregående (2.3.2) framhållit kommer folkhögskolan enligt min uppfattning att även i framtiden ha en viktig uppgift att fylla i vårt samhälle. Denna min uppfattning grundar jag på förvisningen om att folkhögskolan genom sin speciella målsättning, sina arbetsformer och sin studiemiljö kommer att attrahera ett stort antal utbildnings- och bildningssökande även om utbildningsväsendet i övrigt utbygges mycket kraftigt. Däremot kan jag inte medverka till att söka stimulera tillströmningen till folkhögskolan genom att minska de utbildningssökandes möjligheter att, om de så önskar, få utbildning i andra skolformer. Jag anser sålunda att den av FU föreslagna kvoteringsregeln bör tillämpas på samtliga linjer i fackskolan i huvudsak enligt de riktlinjer som FU uppdragit. Jag räknar tills vidare med att kvoten bör omfatta ca 25 % av antalet utbildningsplatser men det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om ändring av densamma om erfarenheterna skulle visa att detta erfordras.

På några håll har ifrågasatts om inte en motsvarande kvoteringsbestämmelse borde införas för intagningen i gymnasiet. Med hänsyn till den längre studietiden i gymnasiet är det enligt min uppfattning inte sannolikt att denna skolform på samma sätt som fackskolan kommer att locka vuxna utbildningssökande. För dessa torde andra utbildningsformer, såsom kvällsgymnasierna och gymnasierna för vuxna, vara mer attraktiva. Dessa utbildningar är för närvarande föremål för utredning inom GU som, enligt vad jag erfarit, beräknas framlägga sina förslag under nästa år.

I avvaktan härpå och på erfarenheterna av hur kvoteringsbestämmelsen i fackskolan utfaller bör en motsvarande bestämmelse inte införas för gymnasiets del.

Att intagningen till gymnasium, fackskola och så långt möjligt yrkesskola samordnas är enligt min mening från såväl praktiska som principiella synpunkter angeläget. Intagningen bör såsom FU och GU föreslagit förrättas av en för samtliga utbildningslinjer gemensam intagningsnämnd. Nämndens sammansättning synes i huvudsak ändamålsenlig. Dock bör skolchef om så befinnes lämpligt kunna utses i stället för ledamot av skolstyrelse. I större regioner kan modifieringar behöva genomföras. Beslut härom torde få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer. Jag vill understryka skolöverstyrelsens uttalande om att nämnden måste ha kontinuerlig tillgång till expeditiionspersonal och att det därför är ändamålsenligt att den är knuten till den lokala skolförvaltningen. Jag vill

också understryka vikten av att intagningsnämnden verkligen fungerar såsom ett gemensamt organ.

Vad FU föreslagit beträffande *kompletterande studier och preparandkurser för inträde i fackskola och gymnasium* är jag inte beredd att ta ställning till i nu förevarande sammanhang. Då en del av det elevklientel, det här kan bli fråga om, torde vara äldre och vilja komplettera jämsides med förvärvsarbete, hör denna fråga delvis hemma inom vuxenutbildningen. Enligt vad jag erfarit torde GU i sitt fortsatta arbete även komma att behandla förgymnasial vuxenutbildning. Jag finner det därför lämpligt att spörsmålet om organisationen av preparandkurser m. m. tas upp först när förslag om vuxenutbildning föreligger.

Sedan lång tid tillbaka har vid yrkesskolorna anordnats, såväl på heltid som på deltid, särskilda förberedande kurser för inträde i tekniskt gymnasium. Dylika preparandkurser eller någon motsvarighet härtill torde övergångsvis vara nödvändiga. Jag förutsätter att GU tar upp frågan om dessa kurser i sitt kommande förslag om vuxenutbildning. Skolöverstyrelsen bör vidare, vid sitt arbete med anvisningar beträffande intagningen, beakta frågan om hur dessa kurser skall tillgodoräknas.

Jag vill i detta sammanhang beröra två frågor, som FU väckt nämligen dels inträdesprovningens ersättande med att elev får följa undervisningen på prov under en—två veckor, dels borttagandet av avgifterna för fyllnadsprovning i grundskolan. Vad den första frågan angår finner jag, såsom skolöverstyrelsen även uttalat, att i de fall, då en elev anses behöva få sina kunskaper prövade för att övergå till annan skolform, inträdesprovning bör förekomma i vanlig ordning.

Förslaget om borttagande av avgifterna för fyllnadsprovning i grundskolan kan jag inte nu biträda. Emellertid finner jag att på sätt riksrevisionsverket föreslagit en allmän översyn av bestämmelserna om avgifter i samband med examina och provningar bör komma till stånd. Jag har för avsikt att låta utreda frågan.

Möjligheter till *övergång mellan olika gymnasiala skolformer* bör finnas, såsom jag redan i det föregående förordat (2.3.2). Någon reglering härav i författning bör tills vidare inte ske. Beslut om övergång bör ankomma på lokala myndigheter efter provning i varje särskilt fall. Skolöverstyrelsen bör vid det fortsatta arbetet med intagningsbestämmelserna också utfärda anvisningar i nu berörda hänseenden samt i övrigt följa utvecklingen och i mån av behov föreslå ytterligare åtgärder.

Jag övergår nu till vissa frågor rörande *praktik*. GU:s förslag att praktik inte bör krävas för elever på *gymnasiets ekonomiska linje* vare sig före eller under studietiden ansluter jag mig till. Med hänsyn till att en rätt upplagd praktik otvivelaktigt är av betydelse även för ekonomisk gymnasial utbildning, vore det dock värdefullt om eleverna såväl i gymnasiet som i fackskolan skaffade sig

sådan praktik under ferietid. Till ledning för sådan frivillig praktik bör anvisningar utfärdas av skolöverstyrelsen.

GU:s principiella synpunkter och förslag rörande *praktiken på gymnasiets tekniska linje* har godtagits av det helt övervägande antalet remissinstanser. Att krav på *förpraktik* ej skall uppställas samt att den obligatoriska praktiken under studietiden skall uppdelas i *skolpraktik* och *miljöpraktik* tillstyrker jag. Skolpraktikens detaljutformning är närmast ett läroplansproblem och bör sålunda övervägas av skolöverstyrelsen i samband med översynen av läroplansförslaget.

Beträffande miljöpraktiken har bl. a. ifrågasatts om det blir möjligt att ordna denna i den utsträckning som den starkt expanderande tekniska utbildningen i olika skolformer och på olika nivåer kommer att kräva. För att komma tillrätta med dessa svårigheter har föreslagits att annan terminsindelning borde införas. Jag vill erinra om vad jag redan i det föregående (5.4.1) konstaterat beträffande denna fråga, nämligen att den inte kan lösas separat för endast en del av skol-systemet. Däremot är det ingenting som ur denna synvinkel hindrar att man inför *växelutbildning*. Denna möjlighet har sedan länge varit föremål för diskussion i samband med utformning av den tekniska gymnasieutbildningen men har endast i ringa utsträckning prövats. Växelutbildning diskuteras också av GU, som rekommenderar att ytterligare försök med anordningen bedrivs. Jag ansluter mig härtill. Skolöverstyrelsen bör anmodas att undersöka möjligheterna för en vidgad försöksverksamhet med växelutbildning.

Möjligheterna att ordna praktik i arbetslivet är vidare beroende av den organisation som finns för anskaffning och förmedling av praktikplatser. Detta spörsmål har ingående behandlats av arbetsmarknadsstyrelsen i dess utlåtande över GU:s och FU:s betänkanden. Sedermera har styrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat en av styrelsen i samråd med representanter för utbildningsmyndigheterna, arbetsmarknadens parter och de studerande genomförd utredning, Praktik- och feriarbetsförmedling. Häri föreslås bl. a. vissa personalförstärkningar inom arbetsmarknadsverket för att möjliggöra för verket att effektivt bevaka praktikfrågorna. Viss sådan förstärkning bör enligt min mening genomföras. Förslag härom torde få framläggas för riksdagen i ett senare sammanhang. Omfattningen av denna personal blir i någon mån beroende av hur miljöpraktiken skall utformas och samordnas med skolundervisningen.

Det program GU lagt fram för miljöpraktiken är enligt min mening i och för sig mycket värdefullt och skulle innebära en avsevärd effektivisering och förbättring av elevernas praktiktjänstgöring. Å andra sidan är det svårt att utan erfarenheter avgöra vilka möjligheter det finns att i sin helhet realisera detta ambitiösa program. De praktiska svårigheterna att helt genomföra programmet har även påtalats i flera remissyttranden. Det är därför enligt min mening lämpligast att inte nu i detalj fixera utformningen. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i samråd med i första hand arbetsmarknadsstyrelsen och företrädare för näringslivet närmare överväga i vilken omfattning man redan från början

kan förverkliga programmet och utfärda de anvisningar som befinnerse erforderliga.

FU har ytterligare utvecklat det förslag som framlades från skolberedningen om krav på viss *praktik* före påbörjande av årskurs 2 på den *tekniska linjen i fackskolan* och stannat för en lösning, som kan sägas innebära att huvuddelen av eleverna inom denna linje får en växelutbildning genom att mellan den första och den andra årskursen inlägges miljöpraktik. Jag anser denna anordning tills vidare lämplig. Det av utredningens expertgrupp framlagda förslaget till praktikens utformning skulle otvivelaktigt innebära att praktiken bleve mycket givande, om det kunde förverkligas i full utsträckning. Jag delar emellertid FU:s uppfattning att detta inte nu är möjligt. Det bör emellertid uppdragas åt skolöverstyrelsen att undersöka förutsättningarna för försök med *styrd praktik* enligt principerna i det av expertgruppen framlagda förslaget samt att, om så befinnerse möjligt, låta anställa dylika försök. Med hänsyn till vad jag tidigare nämnt om svårigheten att ordna praktik för alla elever inom den starkt expanderande tekniska utbildningen på olika nivåer finner jag det lämpligt att tills vidare ej krävs mer än omkring nio månaders lämplig praktik för inträde i andra årskursen på teknisk linje i fackskolan. Genom praktikens begränsning till nio månader ökar möjligheterna att utnyttja sommaren för praktik åt elever på andra tekniska utbildningsvägar.

6.4.2 Betyg, flyttning m. m.

Såväl FU som GU har föreslagit att man i fackskolan respektive gymnasiet skall tillämpa samma principer för *betygsättningen* som i grundskolan, dvs. betygsättningen bör vara relativ och betygskalen vara densamma som i grundskolan. Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt detta förslag men åtskilliga har också framfört invändningar. För egen del finner jag de båda utredningarnas förslag på denna punkt välgrundade. Ett av betygsättningens viktigaste syften är att informera elever och föräldrar om elevernas studieprestationer i skolan. Jag betraktar det som ett nödvändigt krav att denna information tekniskt utformas på samma sätt i olika skolformer. Att i gymnasiet och fackskolan använda ett annat betygsättningssystem än det elever och föräldrar vant sig vid från grundskolan skulle med säkerhet skapa stor förvirring och leda till många missförstånd. Den relativa betygsättningen har emellertid även andra fördelar, t. ex. att de olika betygsgraderna definieras på ett sådant sätt att möjligheterna att uppnå mer rättvisa och jämförbara betyg väsentligt underlättas. Å andra sidan kan man inte bortse från att den relativa betygsättningen ibland lett till missförstånd, t. ex. av den innebörden att betygen inom en klass skall följa den för hela landet fastställda fördelningen, vilket skulle innebära att klasser med olika prestationsnivå finge samma betygstandard. Jag vill understryka vikten av att man vid det fortsatta arbetet inom skolöverstyrelsen med betygsättningsfrågorna uppmärksammar dessa förhållanden och genom information och

anvisningar klargör den verkliga innebörden av systemet. Härvid måste också uppmärksammas de svårigheter som kan uppträda vid tillämpningen i ämnen eller kurser med relativt litet elevantal. I princip är emellertid dessa svårigheter inte av annan natur än de som förekommer i grundskolan. Vid den slutliga utformningen kan det också behöva övervägas, som jag strax skall återkomma till, om det inte vore lämpligt att i de frivilliga skolformerna gymnasiet och fackskolan i den femgradiga betygskalan införa ytterligare en betygsgrad, nämligen betyget 0.

Vad FU och GU föreslagit beträffande *betygens förekomst* föranleder inte några erinringar från min sida utom på en punkt. Förslaget att endast ett betyg skall ges i svenska, liksom fallet nu är i grundskolan och i fackgymnasierna, har rönt starkt motstånd vid remissbehandlingen. För egen del anser jag att förhållandena i det nya gymnasiet och fackskolan i detta hänseende är väsentligt annorlunda än i bl. a. grundskolan och att mycket talar för att man i det nya gymnasiet och i fackskolan bör ge två betyg i svenska, det ena närmast avseende den språkliga delen av ämnet och det andra den litterära. Jag är emellertid medveten om att en sådan uppdelning kan rymma besvärliga gränsdragningsproblem. Spörsmålet om hur ämnet bör uppdelas i fråga om betygsättningen bör ytterligare övervägas av skolöverstyrelsen vid det fortsatta arbetet med betygsfrågorna.

Att *hjälpmedel för betygsättningen* utöver anvisningar ställes till skolornas förfogande är av stor betydelse. Bl. a. kommer därvid de av FU och GU föreslagna centralt utgivna skriftliga proven att spela en viktig roll. Det är därför angeläget att resurser tillskapas för framställning av dylika prov. Jag skall i det följande (8.5) återkomma till denna fråga. Vad utredningarna föreslagit beträffande dylika provs förekomst bör enligt min mening tjäna som riktpunkt. Exempelvis bör den av GU föreslagna skrivningsplanen kunna, såsom skolöverstyrelsen anför, varieras om så befinnes lämpligt. Skolöverstyrelsen bör vidare undersöka om centralt givna prov bör införas i fler ämnen än GU föreslagit.

Med anledning av vad FU och GU anfört i fråga om *betygens rättskraft* vill jag nämna att jag nyligen tillkallat en särskild sakkunnig att inom skolöverstyrelsen utreda denna fråga.

De principer FU och GU förordar beträffande *flyttning m. m.* utgår från samma grundsyn, nämligen att avgörandet i dessa hänseenden skall träffas från fall till fall och efter samråd med föräldrar och elever och med utgångspunkt i elevens totala situation. Vissa skillnader i detaljer är föranledda av det förhållandet att i gymnasiet den mindre studiekursen är en reguljär anordning. Därtill har GU föreslagit att såsom hjälpmedel vid flyttningsproceduren betygen användes på sådant sätt att elever som uppnått eller överskridit en viss betygsgräns automatiskt flyttas och att diskussionen från fall till fall inskränkes till de elever, som icke uppnått denna gräns. Opinionsen bland remissinstanserna är på denna punkt inte entydig. För egen del finner jag att i frivilliga skolformer

av gymnasiet och fackskolans typ åtskilliga skäl talar för en anordning av det slag GU förordat och att den sålunda bör tillämpas i båda skolorna. Utformningen bör emellertid modifieras så att betyget 1 inte får en särställning. Tanken med GU:s förslag om reduktion av medelbetyget med hänsyn till förekomsten av betyg 1 har varit behovet av att uppmärksamma att betyget 1 i extrema undantagsfall kan innebära i det närmaste obefintliga kunskaper. Liksom några remissinstanser anser jag det bättre att dessa undantagsfall behandlas på annat sätt. Därvid kan ifrågakomma antingen att elev inte erhåller betyg i visst ämne eller att ett nytt betyg 0 införes. Svårigheten att skilja en elev, som inte erhållit betyg, från elev, som inte får betyg därför att han följer mindre studiekurs och uteslutit ämnet, gör att jag finner den senare lösningen bäst. I betygskalan bör sålunda införas betygsgraden 0. Jag vill emellertid understryka att detta betyg intar en särställning på det sättet att det skall förekomma endast i extrema undantagsfall. Någon bestämd procentuell andel av hela landets elevkader, som skulle tilldelas betyget 0, får naturligtvis inte fixeras. Eleverna skall sålunda indelas i fem prestationsgrupper med samma procentandel som i grundskolan. Inom den lägsta 7-procentsgruppen kan i undantagsfall förekomma elever, som i stället för betyget 1 erhåller betyget 0.

Såväl FU som GU har föreslagit viss rätt för elev, som ej blivit flyttad, att gå om årskurs. Frågan om rätten att gå om har i *vissa* avseenden, bl. a. på grund av sina ekonomiska konsekvenser, större vikt än tidigare i detta avsnitt behandlade spörsmål och bör därför till skillnad från dessa underställas riksdagen. I huvudsak innebär förslagen att elev har rätt att under studietiden endast en gång tillbringa två år i en årskurs, dock med vissa modifikationer i fråga om den sista årskursen. På det hela taget överensstämmer förslagen i sin tekniska utformning med vad nu gäller beträffande gymnasiet. Till följd av olika studie-stödande åtgärder, t. ex. anordningen med mindre studiekurser i gymnasiet, vilka jag i det föregående förordat (3.5.3 och 4.5.3), kan man emellertid räkna med en väsentligt minskad kvarsittningsfrekvens i jämförelse med nuvarande förhållanden. Jag finner FU:s och GU:s förslag i fråga om rätten att gå om en årskurs lämpliga och förordar sålunda att de genomföres.

GU:s förslag rörande handläggningen av *disciplinfrågor* och därmed sammanhängande spörsmål har i fråga om huvuddragen mottagits positivt av remissinstanserna. Åtskilliga invändningar har dock framförts beträffande den föreslagna disciplinnämndens uppgifter och sammansättning. Vid sina överväganden har GU främst berört problem som är förknippade med allvarliga förseelser begångna av enstaka elever. Dylika problem får självfallet inte underskattas, men de är dessbättre relativt sällsynta. Det är enligt min mening angeläget att vid tillskapandet av ett organ sådant som den av GU föreslagna disciplinnämnden elevvårdsspörsmål i vidare mening uppmärksammas. Att som föreslagits i vissa remissyttranden inrätta ytterligare ett organ med allmänna uppgifter anser jag emellertid inte lämpligt. I stället bör disciplinnämndens verk-

samhetsområde vidgas att omfatta inte endast eller ens främst spörsmål rörande enskilda elever utan även allmänna samarbets-, uppförande- och ordningsfrågor ävensom andra förhållanden vid skolan, som inte är av rent pedagogisk natur. I nämnda avseenden bör detta organ överta de funktioner, som för närvarande tillkommer skolans kollegium. Med denna uppläggning blir enligt min mening beteckningen disciplinnämnd inte längre adekvat. Då frågor rörande samarbetet mellan alla dem, som verkar i skolan, i hög grad kommer att stå i centrum, bör organet benämnas *samarbetsnämnd*. Den sammansättning GU föreslagit för disciplinnämnden anser jag ändamålsenlig även för samarbetsnämnden. Vidare bör givetvis denna nämnd allt efter ärendenas natur hålla kontakt med representanter för andra grupper, som deltar i eller berörs av skolans verksamhet, och bereda dem tillfälle medverka i nämndens arbete. Inte minst betydelsefull är här kontakten med föräldrarna.

I remissyttrandena har också frågan om beslutsordningen i disciplinnämnden särskilt uppmärksamats. Ett stort antal remissinstanser har motsatt sig att elever skall delta i beslut som rör förseelser från elevernas sida. I samarbetsnämnden kommer de frågor som gäller enskilda elevers allvarigare förseelser endast att utgöra en ringa del av nämndens uppgifter. TCO har i sitt remissyttrande givit uttryck för den meningen att det bör övervägas om inte beslutanderätt i disciplinärenden borde tillkomma enbart skolledaren och de av skolstyrelsen utsedda ledamöterna. För egen del finner jag detta förslag tills vidare vara den lämpligaste lösningen av frågan. Jag anser sålunda att samarbetsnämndens ledamöter bör få delta i handläggningen beträffande samtliga frågor som upptas till behandling i nämnden, dock att när det är fråga om enskilda elevers förhållanden enbart skolledaren och de av skolstyrelsen utsedda ledamöterna äger besluta. Närmare bestämmelser beträffande nämndens verksamhet torde böra meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Från vissa håll har föreslagits att en nämnd motsvarande den av GU föreslagna disciplinnämnden bör inrättas också i fackskolan liksom i vissa fall i andra gymnasiala skolformer. Jag delar denna uppfattning och anser sålunda att den av mig förordade samarbetsnämnden bör finnas också vid fackskola. Det torde få ytterligare övervägas om en liknande nämnd även bör inrättas vid yrkesskola. Jag vill tillägga att vid en skolenhet självfallet endast skall finnas en nämnd, som sålunda representerar samtliga gymnasiala skolformer vid skolenheten. Vissa frågor rörande avgränsningen gentemot eventuella andra skolformer i skolenheten, i första hand grundskola, måste uppmärksammas i samband med utfärdandet av bestämmelser rörande nämnden.

Samarbetsnämnden kommer att enligt min mening bli av mycket stort värde när det gäller att komma till rätta med skilda elevfrågor i gymnasiet och fackskolan. Därmed kommer behovet av andra anordningar såsom *betygen i ordning och uppförande* att minska. Starka invändningar mot att dylika betyg ges har anförts av FU och GU, vilka också föreslår att betygen avskaffas i fackskolan

och gymnasiet. Detta förslag har vunnit anslutning hos den helt övervägande delen av remissinstanserna. Jag förordar att betyg i uppförande och ordning inte skall förekomma i gymnasiet och fackskolan.

6.4.3 Studiernas avslutning, inspektion m. m.

I 1962 års principbeslut om införande av fackskolan ingick att denna skola skulle vara examensfri. GU:s förslag beträffande *studiernas avslutning* innebär att även gymnasiet bör bli en examensfri skola. Enligt min mening är det av praktiska skäl omöjligt att i det nya integrerade gymnasiet införa en examensprocedur med karaktär av slutprovning. De fåtal uppslag, som framkommit om bibehållande i någon form av nuvarande studentexamensprovningar, bekräftar riktigheten i denna uppfattning. Jag är övertygad om att de åtgärder GU föreslagit för att göra slutbetygen från gymnasiet så långt möjligt rättvisa och jämförbara över hela landet är bättre och effektivare än de nuvarande formerna. Dessa åtgärder har därtill genom sin spridning i tiden den fördelen att mer tid disponeras för undervisningen och att den rådgivande och informerande karaktären kan i väsentligt högre grad komma till sin rätt. Jag förordar sålunda att det nya gymnasiet liksom fackskolan blir en examensfri skola och att studierna avslutas med att slutbetyg utfärdas efter den sista årskursen på respektive linjer. Den som på gymnasiets tekniska linje önskar avgå efter årskurs 3 bör äga rätt att då erhålla slutbetyg.

För att slutbetygen från gymnasiet skall bli så långt möjligt jämförbara i hela riket behöver lärarna hjälp och stöd vid betygsättningen. Ett viktigt hjälpmedel härför är de av mig i det föregående (3.5.4) förordade centralt givna, normerande proven. GU har därtill föreslagit inrättande av en *fackinspektion* med såväl rådgivande som kontrollerande funktioner. Detta förslag har vunnit anslutning från ett stort antal remissinstanser, av vilka några uttalat den uppfattningen, att fackinspektionen effektivare än censorsinstitutionen vid det nuvarande allmänna gymnasiet kommer att medverka såväl till betygsekvivaleringen som till ämnesinformation och rådgivning i vidare mening. Jag delar denna uppfattning och förordar att en dylik inspektion inrättas. Det är självfallet betydelsefullt att vid utformningen av uppgifter för och sammansättning av detta nya organ en klar avgränsning göres gentemot vissa redan befintliga institutioner och kategorier av befattningshavare inom skolväsendet. Skolinspektörerna vid länskolnämnderna har nu inspekterande uppgifter inom respektive län. Vad det gymnasiala stadiet gäller måste denna inspektion i allt väsentligt bli av allmän karaktär och inte ämnesteoritiskt och ämnesmetodiskt inriktad. Skulle länskolnämnderna få hand om dessa senare uppgifter, vore en väsentlig förstärkning med särskild expertis härför nödvändig. Men även om så skedde, skulle det inte vara möjligt att tillfredsställande bevaka åtskilliga av de i förevarande

sammanhang betydelsefulla uppgifterna, exempelvis riksekvivaleringen av betygen och kontakten med avnämarna.

Sedan några år tillbaka uppbyggs vidare en fortbildningsorganisation med särskilda fortbildningskonsulenter. Dessa är antingen knutna till de fem fortbildningsinstituterna eller till länskolnämnderna och deras huvuduppgift är att organisera och medverka vid lärarfortbildning. Några kontrollerande eller inspekterande uppgifter åligger dem inte. Slutligen har den nya skolöverstyrelsen ett antal till sig knutna skolkonsulenter, varav några är ämnesspecialister för de gymnasiala skolorna. Dessa konsulenter kommer att till helt dominerande del fullgöra sitt arbete inom verket. Av denna översikt torde framgå att befintliga institutioner och befattningshavare varken har eller lämpligen bör tilldelas de uppgifter som angivits för den nya fackinspektionen. Några avgörande svårigheter att avgränsa dennas uppgifter ifrån de förras kommer inte att föreligga.

Att fackinspektionen bör knytas till skolöverstyrelsen finner jag med hänsyn till inspektionens uppgifter och karaktär riktigt. Jag anser vidare att titeln *gymnasieinspektör* är mest adekvat som beteckning för de enskilda befattningshavarna inom inspektionen. Närmare bestämmelser beträffande gymnasieinspektörernas verksamhet torde få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Gymnasieinspektionen bör ha en omfattning motsvarande ca 35 heltidstjänster. Av dessa bör ca 25 disponeras för heltidsanställda gymnasieinspektörer varav drygt hälften tillsättes med sexårsförordnande och övriga med kortare förordnanden. Resterande tio heltidstjänster bör disponeras för mer tillfälliga förordnanden. Fackinspektionen bör rekryteras enligt de riktlinjer GU anger. Möjligheterna att uppnå en viss decentralisering av gymnasieinspektionens stationering finner jag liksom GU angelägen. Skolöverstyrelsen bör i varje särskilt fall kunna fastställa stationeringsort för gymnasieinspektör.

Till frågan om takten för uppbyggande av gymnasieinspektionen liksom anställningsform m. m. för inspektörerna skall jag återkomma i det följande.

De förslag, som från några håll framförts om att utvidga fackinspektionen till att även omfatta fackskolan och därvid öka antalet inspektörer, är jag inte beredd att nu biträda. Däremot förordar jag att gymnasieinspektionen försöksvis utnyttjas även för fackskolans del, främst i de fall då fackskola och gymnasium är lokalmässigt samorganiserade. Det är därför angeläget att skolöverstyrelsen vid sammansättningen av inspektionen bevakar att företrädare för fackskolans avnämare är representerade i inspektionen och härigenom får tillfälle till en nära kontakt med den nya skolan.

I detta sammanhang vill jag understryka att fackskolan självfallet liksom skolväsendet i övrigt skall omfattas av den organisation för hjälpmedelsförsörjning, konsulentverksamhet m. m. som under senare år byggts upp och fortfarande utvidgas. I själva verket är det av stor vikt att fackskolan såsom en i allt väsentligt ny skola under uppbyggnadsskedet bl. a. får avsevärd konsulenthjälp.

Sedan jag sålunda klargjort min inställning beträffande formerna för gym-

nasie- och fackskolestudiernas avslutning m. m. övergår jag till frågan om dessa skolformers anknytning uppåt, varvid det främst gäller *slutbetygets* uppgift såsom intagningsinstrument för olika utbildningar och som kompetensbevis för olika yrken. Det gäller här en rad komplicerade spörsmål rörande behörighet och meritvärdering. Det har inte ingått i GU:s och FU:s uppgifter att i detalj penetrera och framlägga förslag i dessa hänseenden för gymnasiet respektive fackskolan. Frågorna sammanhänger i hög grad med problem, som för att kunna lösas tillfredsställande, måste penetreras med beaktande av förhållanden som legat utanför de bägge utredningarnas uppdrag. Min behandling av dessa spörsmål begränsas därför i detta sammanhang till huvudsakligen sådana ställningstaganden, som erfordras med hänsyn till påbörjandet av den av mig nu förordade reformen av det gymnasiala skolväsendet.

Jag vill först understryka att riktpunkten för all behörighetsprövning och meritvärdering bör vara att denna främst grundas på slutbetygen från gymnasiet respektive fackskolan. Jag delar sålunda GU:s uppfattning att intagningen till universitet och högskolor skall grundas på gymnasiebetyget.

Givetvis kan kompletterande intagningsinstrument bli värdefulla men härför krävs såsom GU framhållit fortsatta forskningar och utredningar. Dessa bör som jag redan framhållit (6.4.1) i första hand inriktas på att få fram sådana hjälpmedel, som kan användas för vägledning och rådgivning till utbildningsökande i fråga om deras anlag och lämplighet för viss yrkesverksamhet eller utbildning.

I fråga om intagningen vid universitet och högskolor har från vissa håll ifrågasatts om över huvud taget något villkor bör uppställas för *allmän behörighet till universitetsstudier*. Åtskilliga av de skäl, som anförts mot det av GU föreslagna behörighetsvillkoret, exempelvis att betygets prognosvärde är osäkert och därmed den uppställda gränsen otillförlitlig samt att det vore lämpligare att låta var och en på egen risk försöka sig på universitetsstudier, kan enligt min mening åberopas mot varje dylikt villkor, exempelvis mot nuvarande krav på avlagd studentexamen. Även om jag har viss förståelse för de principiella invändningar som framförts, anser jag likväl att GU:s förslag att uppställa ett behörighetskrav, som i möjligaste mån motsvarar nuvarande krav på studentexamen, tills vidare är den lämpligaste lösningen. Det uppslag, som framförts i några remissyttranden, om att den allmänna behörighetsregeln skulle helt överges och ersättas med för varje särskilt ämne eller studielinje speciella behörighetsbestämmelser, finner jag intressant. Detta är emellertid en ytterligt komplicerad fråga, som måste grundligt detaljstuderas såväl med hänsyn till mottagarnas krav som de följer systemet skulle kunna tänkas få på undervisningssituationen i gymnasiet. En sådan utredning måste rimligtvis komma att kräva lång tid. I avvaktan på dess resultat kan behörighetsfrågan inte lämnas öppen. De elever, som om mindre än två år skall börja i det nya gymnasiet, måste redan vid dettas start i sina huvuddrag känna de villkor, som kommer att uppställas,

när de efter avslutade gymnasiestudier vill gå vidare exempelvis till akademiska studier. Enligt min mening är det sålunda nödvändigt att nu fastställa någon form av tröskelvärde i slutbetyget som ger allmän behörighet till universitets- och högskolestudier.

Beträffande detta tröskelvärdets konstruktion har ävenledes viss kritik framförts. Från några håll, framför allt från universitetsmyndigheter, har framhållits att den av GU föreslagna betygsgränsen inte som den nuvarande godkännandeprocéduren i studentexamen garanterar en absolut miniminivå hos de universitetsstuderande. Gymnasiets starka tillväxt anses komma att medföra en lägre standard hos de gymnasieutbildade utan att detta på grund av den relativa betygsättningen ger utslag i betygen. Det av GU föreslagna tröskelvärdet 2,3 skulle, allt eftersom utvecklingen framskrider, komma att motsvara en ständigt sjunkande nivå. Dessa synpunkter har jag delvis redan berört i det föregående (3.5.3). Under nu överblickbar tid bör vi, som jag förut nämnt (2.3.1), räkna med en förhållandevis måttlig expansion av gymnasiet. Även om sambandet mellan gymnasiets omfattning och universitetsstuderandenas »standard» vore mycket starkt, vilket knappast är ådagalagt, finns sålunda inte anledning räkna med att den av GU föreslagna kompetenströskeln skulle medföra någon »standardsänkning». Jag vill emellertid härtill göra ett principiellt betydelsefullt konstaterande. Om individernas önskemål och samhällets utveckling skulle ställa anspråk på en, även i jämförelse med våra nu gällande rikt-punkter, väsentligt ökad expansion av den högre utbildningen i vårt land så måste självfallet denna utbildning följa med utvecklingen och successivt anpassa sig till nya förhållanden.

Det ifrågasättes i vissa remissyttranden om vid beräkningen av det medelbetyg, som avgör behörigheten, övningsämnena bör medtagas. För egen del har jag på denna punkt samma uppfattning som jag i det föregående deklarerat i fråga om intagningen till gymnasiet. Jag förordar sålunda liksom GU att samtliga ämnen i slutbetyget medräknas, dock med särregel i visst avseende för ämnet gymnastik. I ett annat avseende anser jag att kritiken mot GU:s förslag till beräkning av medelvärdet är berättigad. Någon reduktion av medelbetyget för elever, som i sitt slutbetyg i ett eller flera ämnen erhållit betyget 1, bör som jag tidigare antytt inte göras. Sammanfattningsvis förordar jag att den som i fullständig lärokurs i gymnasiet erhållit ett slutbetyg från årskurs 3, vars medelvärdet uppnår ett visst lägsta värde, skall äga allmän behörighet för tillträde till högre studier. Medelvärdet bör fastställas av Kungl. Maj:t och torde tillsvidare böra fixeras till 2,3.

Vad GU föreslagit beträffande elever som erhållit slutbetyg från årskurs 3 över fullständig lärokurs men inte uppnått gränsen för allmän behörighet till universitetsstudier föranleder ingen erinran från min sida, liksom inte heller förslaget att den som vill tillbringa ett extra år i årskurs 4 på teknisk linje bör efter klasskonferensens medgivande få göra detta under förutsättning att statsverket inte åsamkas extra kostnader.

Beträffande *bestämmelserna* i övrigt rörande *intagning* vid universitet och högskolor liksom vid övriga postgymnasiala utbildningsvägar nödvändiggör givetvis utformningen av det nya gymnasiet en omfattande teknisk *översyn*. GU anser det nödvändigt att det därutöver vidtages åtgärder av mera principiell natur. Jag delar denna uppfattning och vill erinra om att jag i propositionen 1964:50 angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m. bl. a. uttalat, att jag avsåg att uppta till prövning universitetsutredningens förslag om en översyn i förenhetligande syfte av gällande bestämmelser rörande meritvärderingsgrunderna för urvalet bland de sökande till spärrade utbildningslinjer. Vid en sådan översyn måste upptas till omprövning den rad av speciella behörighetsvillkor, som nu förekommer, varvid det måste beaktas hur sådana villkor påverkar skoloans sätt att fungera. I princip ansluter jag mig till GU:s uppfattning att stor återhållsamhet bör iakttagas i fråga om dylika speciella behörighetskrav och att de, om de likväl erfordras, så långt möjligt bör utformas i anslutning till gymnasiets linjeindelning.

GU har bland sina principiella synpunkter i dessa frågor anfört att enligt utredningens mening medelvärdet av de enskilda betygen i slutbetyget från gymnasiet bör användas som rangordningsinstrument. I några remissyttranden liksom i den allmänna debatten har ifrågasatts om betyget från gymnasiet har ett tillräckligt gott prognosvärde för att kunna fylla denna uppgift. Den diskussion som förts och föres avser visserligen främst nuvarande studentbetyg men bör likväl kunna ge viss ledning beträffande framtida förhållanden. Atskilliga tidigare undersökningar, bl. a. i samband med skilda utredningar rörande universitet och högskolor, har påvisat ett jämförelsevis starkt samband mellan studentbetyg och framgångar i högre studier. Även erfarenheter i dagens läge visar att i varje fall inom vissa ämnen detta samband fortfarande är starkt. Å andra sidan har uttalats att sambandet inom andra områden skulle vara mindre starkt. Svårigheten att med säkerhet avgöra hur härmed i själva verket förhåller sig är stora, bl. a. på grund av den snabba utvecklingen och de stora förändringarna inom universitets- och högskoleväsendet och på grund av de många övergångar mellan olika utbildningslinjer, som förekommer. Dessa problem måste ingående penetreras vid den nyssnämnda översynen.

Mot GU:s förslag att någon lägsta betygsnivå inte bör uppställas för *kompetens som gymnasieekonom* och *gymnasieingenjör* har kritik riktats från vissa remissinstanser. För egen del ansluter jag mig till GU:s förslag och vill framhålla att detta ställningstagande enligt mitt förmenande inte kan sägas stå i strid mot vad jag uttalat beträffande en kompetenströskel för tillträde till högre utbildning. Denna senare tröskel motiveras inte från skolans synpunkt utan från mottagarnas. Den bör fastställas av statsmakterna i deras egenskap av huvudman för den högre utbildningen. Statsmakterna representerar emellertid inte huvudavsnämarna av de gymnasieutbildade från ekonomisk och teknisk linje. Det bör ankomma på dessa avsnämare att, såsom GU framhåller, själva avgöra dug-

ligheten hos de gymnasieutbildade de mottager. Titeln gymnasieekonom respektive gymnasieingenjör bör tillkomma dem som har genomgått fullständig lärokurs på ekonomisk och teknisk linje, i senare fallet sålunda inklusive den fjärde årskursen. Jag finner det emellertid lämpligast att detta titelbruk fixeras genom en ändamålsenlig utformning av de slutbetyg som erhålles från respektive linjer.

Åtskilligt av vad jag anfört beträffande speciella behörighetsbestämmelser, meritvärderingsbestämmelser m. m. för gymnasieutbildade har i princip giltighet också beträffande *fackskolan* även om gymnasiet och fackskolans avnämningområden endast delvis sammanfaller. Vad FU anfört om relationen mellan fackskolekompetens och slutbetyget från fackskolan ansluter jag mig till. Liksom beträffande gymnasiet anser jag sålunda att denna kompetens inte bör knytas till någon viss betygsgräns. I fråga om titeln för dem som genomgått fackskolan, främst dess tekniska och ekonomiska linjer, är meningarna delade. Såsom framhållits i några remissyttranden överensstämmer beteckningen tekniker otvivelaktigt bättre med den internationella terminologin för dem som genomgått teknisk fackskola. Å andra sidan har sedan långt tillbaka terminologin varit en annan i Sverige. Av hävd har sålunda tekniskt utbildade på en nivå närmast motsvarande vad den nya fackskolan kan beräknas ge benämnts ingenjörer. För egen del finner jag inte de skäl, som kan anföras mot att bibehålla detta bruk, så tungt vägande att traditionen bör brytas. Jag anser sålunda att de som genomgått fullständig lärokurs på teknisk eller ekonomisk linje i fackskolan benämnes *fackskolingenjör* respektive *fackskolekonom*.

Av vad jag i detta och tidigare avsnitt anfört om gymnasie- och fackskoleutbildningarnas kompetens- och meritvärde framgår att de olika spörsmålen inom detta område är både var för sig mycket komplicerade och därtill på olika sätt invävda i varandra. På skilda sätt sammanhänger problematiken också med kompetensfrågorna rörande grundskoleutbildningen. Främst med utgångspunkt i grundskolans behov har skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning i skrivelse den 1 november 1962 framlagt vissa förslag hur *arbetet med kompetens- och meritvärderingsbestämmelser* skall bedrivas. Samtidigt överlämnades en av ämbetsverkens samarbetsnämnd för yrkesutbildning och arbetsförmedling genom en särskild delegation utförd utredning, i vilken föreslås att det inrättas ett permanent statligt organ för samordningen av uppgifterna på meritvärderings- och kompetensområdet, benämnt statens kompetensråd. Ämbetsverken ansluter sig till utredningens förslag om att ett dylikt råd bör inrättas. Enligt ämbetsverken skulle kompetensrådets uppgifter inom den statliga sektorn bl. a. innefatta rådgivning och samordning i frågor om meritvärde och kompetens, översyn av befintliga bestämmelser och utarbetande av nya, att verka för att kraven på formell kompetens inriktas på vad som kan bedömas som relevant för den sökta utbildningen samt att följa utvecklingen på

merit- och kompetensområdet och vid behov vidta de åtgärder, som rådet finner erforderliga.

Inom den kommunala och den enskilda sektorn skulle kompetensrådet ha till uppgift att efter närmare överenskommelse och i den utsträckning så befinnes påkallat utöva samma funktioner som beträffande den statliga sektorn samt inom den enskilda sektorn även bedriva konsulterande verksamhet, främst avseende nya utbildningsvägars betydelse för olika grenar av näringslivet.

Det understrykes att det formella fastställandet av meritvärderings- och kompetensbestämmelser inte bör åvila rådet utan denna uppgift bör ankomma på Kungl. Maj:t eller vederbörande verk och tillsynsmyndighet. Det förutsätts som självklart att vederbörande myndigheter inhämtar kompetensrådets utlåtande beträffande sina förslag till meritvärderings- och kompetensbestämmelser.

Rådet skulle tillsättas av Kungl. Maj:t samt bestå av fem ledamöter. En av ledamöterna skulle ha erfarenhet från undervisningsväsendet och en vara förtrogen med arbetsmarknadsfrågor. Till rådet skulle vidare knytas ett kansli.

Den utredning, som ligger till grund för skolöverstyrelsens, arbetsmarknadsstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning förslag, har sökt avgränsa kompetensrådets verksamhetsområde till att omfatta inträde i vidareutbildande skolor och karriärer under studentexamensnivå. I sin förenämnda skrivelse framhåller ämbetsverken att frågan om utvidgning av rådets uppgifter ovanför det gymnasiala åldersstadiet senare kan komma att aktualiseras.

Av vad jag i det föregående i olika sammanhang anfört framgår att de skilda skolformernas kompetensproblem är så sammanvävda i varandra att de knappast kan behandlas var för sig. Det antyds för övrigt redan i den av ämbetsverken överlämnade utredningen att i en senare fas även gymnasiet kan komma att beröras av det föreslagna kompetensrådet. Det bör vidare observeras att den snabba expansionen av det gymnasiala skolväsendet kommer att medföra att inom några få år en mycket stor del av varje årskull kommer att fortsätta direkt från grundskolan till gymnasial utbildning. I samma mån som denna expansion fortsätter minskar omfattningen av de problem rörande grundskolans kompetensvärde, vilka berör andra myndigheter än skolöverstyrelsen. Dessa problem kommer att koncentreras till frågor om behörighetsbestämmelser och meritvärdering vid övergång från grundskola till fortsatt utbildning. Jag anser därför för min del det inte motiverat att enbart för grundskolans kompetensbehov inrätta ett särskilt organ. Men även om fältet vidgas att också omfatta kompetensproblem för de gymnasiala skolorna, är enligt min mening ett särskilt statligt organ inte någon lämplig lösning. Jag anser det mest ändamålsenligt att hela detta komplicerade problemkomplex, inklusive en översyn av såväl teknisk som saklig natur av intagningsbestämmelserna beträffande de postgymnasiala utbildningsvägarna, blir föremål för en samlad utredning. Jag har för avsikt att snarast utverka Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för att företa en sådan utredning. Det frågekomplex de sakkunniga kommer att få att behandla blir både svårgripbart och utomordentligt omfattande. Vissa

spörsmål är av den karaktären att en skyndsam prövning erfordras. Andra måste med nödvändighet bli mera långsiktiga, exempelvis vissa frågor rörande fackskolans kompetensvärde. Först efter någon tid kan man få erfarenheter av hur fackskolan verkat. Utredningen måste därför successivt genomarbeta problemområdet och avlämna förslag i skilda etapper. Med hänsyn till det nya gymnasiet start inom mindre än två år är det emellertid särskilt angeläget att problemen rörande anknytningen mellan gymnasiet och den postgymnasiala, främst den akademiska utbildningen, i första hand blir föremål för överväganden.

Vad GU anfört och föreslagit rörande *ämnesprövning* för privatister m. fl. kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. Det ankommer på skolöverstyrelsen att närmare överväga och utforma detaljerna rörande dessa spörsmål i den mån det av tidsskäl är nödvändigt att frågorna skyndsamt avgöres. Det bör emellertid uppmärksammas att de torde aktualiseras på nytt i samband med den översyn av vuxenutbildningen, som kan bli ett resultat av GU:s kommande förslag i dessa hänseenden.

7. Befattningshavare. Behov, utbildning, övergångsfrågor

7.1 Lärare

7.1.1 Gymnasieutredningen

7.1.1.1 Nyheter i lärarnas uppgifter (GU 15.2.1)

GU konstaterar att *ämnesundervisningen* (15.2.1.1) enligt GU:s förslag kommer att undergå betydande förändringar, vilka för vissa ämnen ställer helt nya krav på innehållet i den teoretiska lärarutbildningen liksom på kombinationer av ämnen i akademiska examina och i lärartjänster.

I detta sammanhang diskuterar GU även — med utgångspunkt i att läroplanen förutsätter en stark samverkan mellan olika ämnen — vilka ämneskombinationer som framstår som lämpligast.

GU framhåller vidare att även *verksamhetsformerna* (15.2.1.2) i det nya gymnasiet kommer att innebära vissa nyheter för lärarnas del. De friare arbetsformerna som föreslås framhäver undervisningens inriktning på handledning. Samverkan mellan ämnena förutsätter vidare en planering i samarbete mellan berörda lärare.

De nya verksamhetsformerna kräver liksom ämnesundervisningen uppmärksamhet i lärarutbildningen.

Några i egentlig mening nya *elevvårdande uppgifter* (GU 15.2.1.3) läggs inte på lärarna men de funktioner som lärarna nu har i detta avseende avses komma att utnyttjas på ett mer systematiskt sätt. Särskilt gäller detta studie- och anlagsorienteringen.

7.1.1.2 Lärarkategorier (GU 15.2.2)

Efter en redogörelse för nu gällande *minimikompetens för ämneslärare* (15.2.2.1) framhåller GU att det i dagens läge råder stor diskrepans mellan de formella kraven på tjänsterna och de meriter tjänsteinnehavarna kan uppvisa, eftersom det visat sig svårt att få behöriga sökande. Störst är denna diskrepans beträffande det allmänna gymnasiet och främst gäller den lektorstjänsterna, som den 1 juli 1962 till nästan 50 % var vakanta.

Beträffande *adjunktskompetensen* anför GU att möjligheterna att göra förändringar av denna i någon mån är beroende på gymnasiets relation till grundskolan. Oavsett om gymnasium och grundskola förläggs till samma skolenhet eller ej, anser GU det önskvärt att lärarna kan utnyttjas på båda stadierna. För

att säkra tillfredsställande djup i ämnesstudierna bör studier motsvarande en trebetygskurs ingå i adjunktutbildningen för gymnasiet. Som en konsekvens härav är det då enligt GU:s mening naturligt att i regel begränsa gymnasielärarytbildningen till två skolämnen. Det skäl som beträffande grundskolan talar för ett större antal ämnen, nämligen önskan att begränsa antalet undervisande lärare i klassen, anses inte ha samma betydelse när det gäller gymnasiet.

På anförda skäl finner GU att förändrade behörighetsbestämmelser bör införas beträffande ämneslärartjänst i allmänna läroämnen på gymnasiet. Den erforderliga ämnesfördjupningen definieras generellt som kunskaper, motsvarande tre betyg i ett ämne i nuvarande ämbetsexamen. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att utfärda sådana övergångsbestämmelser att adjunkter med äldre utbildning men med komplettering av ämnesmässig eller pedagogisk art kan erhålla adjunktstjänst på gymnasium. Överstyrelsen bör också fastställa tidsplan för reformens genomförande.

GU uttalar vidare att samma principer så långt detta är möjligt bör tillämpas även för tjänster i ekonomiska och tekniska ämnen samt understryker vikten av att reguljär lärarutbildning i ekonomiska och tekniska ämnen kommer till stånd.

Beträffande *lektorstjänster* (GU 15.2.2.4) framhåller GU bl. a. följande.

De förhållanden, som motiverar lektorsinstitutionen, kvarstår även i en ny gymnasiekonstruktion. Lektorerna skall i regel fungera som huvudlärare. Deras uppgift är att genom ämneskonferensen leda planeringen för visst eller vissa ämnen, att ge pedagogisk handledning åt yngre lärare och ge anvisningar av metodisk och kunskapsmässig art. De bär ett huvudansvar för att undervisningen följer de riktlinjer som angives i läroplanen. För att kunna fylla den uppgiften bör lektorn ha praktisk-pedagogisk skolning och en god teoretisk utbildning. Gymnasiets uppgift att förbereda för fortsatta studier vid universitet och högskolor eller direkt yrkesverksamhet av förhållandevis kvalificerad art ställer vidare krav på att lektorerna har god beläsenhet, förtrogenhet med vetenskaplig metod och praktisk erfarenhet av verksamheten inom vederbörande avsnämsområde. Beroende på vilken typ av ämnen lektor är huvudlärare i, synes det härvid naturligt, att tyngdpunkten förlägges antingen till förtrogenhet med vetenskaplig metod eller till praktisk erfarenhet.

GU framhåller vidare, att det är naturligt att det för lektorstjänster i ekonomiska och tekniska ämnen finns alternativa meriteringsvägar liksom nu är fallet. Behörighet bör således kunna förvärfvas genom disputation eller licentiatexamen men också genom civilekonom- eller civilingenjörsexamen, kompletterad med meriter av vetenskaplig-teoretisk natur samt av praktisk verksamhet. Dessutom bör krav uppställas på pedagogisk utbildning.

I fråga om meriteringen för övriga lektorstjänster framhåller GU bl. a. att, även om meriteringen för sådana tjänster hittills gått enbart över ämnesteoretiska studier, det kan ifrågasättas om inte alternativa utbildningsvägar borde finnas även för dessa tjänster. Härvid bör avseende fästas vid sådana pedagogiska kvalifikationer, som förvärvats genom utvecklingsarbete och försöksverksamhet inom metodik och didaktik eller dokumenterats genom bl. a. veten-

skapligt eller pedagogiskt författarskap, konsulenttjänstgöring eller kursverk-samhet m. m.

I fråga om *licentiatexamen* framhåller GU att det vid universiteten nu finns möjligheter till ettbetygsstudier, även om sådana studier inte berättigar till erhållande av examen. Enligt GU:s uppfattning kan de uppgifter som åvilar en lektor tillfredsställande fullgöras utan att kravet på teoretiska studier förs längre än till den nivå som nu karaktäriserar ett betyg i licentiatexamen.

Sammanfattningsvis uttalar GU att följande vägar att nå behörighet för lektorstjänst i gymnasium, i vad gäller den ämnesteoretiska meriteringen, bör föreligga:

A. Behörighet vinnes liksom hittills genom licentiatexamen eller doktorsgrad i skolämne eller därmed besläktat ämne eller genom på visst sätt kvalificerad civilingenjörs- eller civilekonomexamen.

B. Behörig till lektorstjänst blir också den som avlagt godkänd tentamen för ett betyg i licentiatexamen i skolämne eller därmed besläktat ämne.

C. Lektorstjänst bör även kunna innehas av person som meriterat sig på andra vägar, t. ex. avlagt en för adjunktstjänst kvalificerad grundexamen, innefattande en trebetygskurs eller motsvarande, dock under förutsättning att denna teoretiska utbildning kompletteras med andra kvalifikationer, som kan anses vara av värde för lektorstjänst. Till sådana kvalifikationer bör även kunna räknas licentiatexamen i från skolämnena mer avlägsna universitetsämnen.

GU hävdar att dess förslag till behörighet för lektorstjänst kommer att medverka till en reell förbättring av rekryteringen dels genom att tjänsterna i större utsträckning torde kunna besättas, dels genom att till tjänsterna kan knytas lärare som med nuvarande bestämmelser ej kan komma i fråga men som skulle vara mycket värdefulla för gymnasiets undervisning.

Slutligen framhåller GU att det är i hög grad angeläget att såväl adjunkts- som lektorstjänsterna i gymnasiet kan besättas med ordinarie innehavare. Ett fasthållande vid formella krav som tvingar skolväsendet till en utbredd vakantsättning av tjänster och till tillfälliga lösningar av vikariatsfrågorna, vid vilka man ofta måste underskrida minimikraven för adjunkterna, är enligt GU:s uppfattning i längden till nackdel för undervisningens kvalitet.

7.1.1.3 *Kvantitativt lärarbehov* (GU 15.2.3)

GU erinrar om den av arbetsmarknadsstyrelsen och 1960 års lärarutbildnings-sakkunniga i februari 1962 framlagda utredningen *Lärare i läroämnena*, behov och tillgång under 1960-talet och gör vissa jämförelser med de av GU utförda beräkningarna (5.3.1) om lärarbehovet vid 1970-talets början. I stort sett föreligger god överensstämmelse mellan de två beräkningarna.

Någon norm för hur tjänsterna för lärare i läroämnena skall fördelas på adjunkts- och lektorstjänster har GU inte föreslagit. Den bestämmelse som nu

gäller för tekniskt gymnasium, vilken innebär att varje viktigare läroämne bör vara företrädd av lektor, bör enligt GU:s åsikt göras till generell föreskrift för inrättande av lektorstjänster inom hela det nya gymnasiet. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa antalet lektorstjänster vid gymnasiet på varje gymnasieort.

7.1.1.4 Den framtida lärarutbildningen (GU 15.2.4)

Lärarutbildningen är för närvarande föremål för särskild utredning genom 1960 års lärarutbildningssakkunniga. I direktiven för denna utredning har emellertid förutsatts att samråd skall ske med GU rörande lärarutbildningen för gymnasiet. På grundval av bl. a. överläggningar med lärarutbildningssakkunniga diskuterar GU vissa förslag och principiella synpunkter.

GU framhåller bl. a. önskvärdheten av en starkare målinriktning av den *teoretiska utbildningen* (GU 15.2.4.1) och finner att ämnesstudier organiserade som motsvarigheter till skolans läroämnen innebär många fördelar. Detsamma anses i vissa fall gälla även integrerade studier av en ämneskombination. Sådana studier bör normalt inte överstiga en tid av tre år. Möjligheterna att låta den för behörighet som adjunkt på gymnasiestadiet erforderliga utbildningen delvis sammanfalla med utbildningen för adjunkter på grundskolans högstadium diskuteras också av GU, som i denna fråga framhåller bl. a. följande.

Ett treårigt studium för adjunkskbehörighet kan i princip tänkas organiserat så att under de två första åren studier i två ämnen förs upp till en nivå som kan betecknas som tillräcklig för undervisning på grundskolans högstadium. Detta studium är gemensamt för samtliga blivande lärare oavsett om de siktar till tjänst vid grundskola eller gymnasium. Vid det tredje studieårets början träffas ett val mellan antingen ämnesfördjupning eller utökning av studierna med ytterligare ämne eller ämnen. Det första alternativet väljes av dem som siktar till gymnasietjänst, det senare av dem som företrädesvis inriktar sig på grundskolan.

GU framhåller vidare att målinriktningen skulle avsevärt förstärkas om lärarutbildningen tillfördes undervisningselement, som direkt förberedde den *praktiska lärarutbildningen* (GU 15.2.4.2) och verksamheten som lärare. GU diskuterar frågan hur en sådan målinriktning skall kunna organisatoriskt förverkligas samt framför — under hänvisning till att det här gäller frågor som det ankommer på lärarutbildningssakkunniga att närmare penetrera — några principiella synpunkter, illustrerade genom olika modeller. Angelägenheten av att den praktiska lärarutbildningen för allmänna, ekonomiska och tekniska ämnen förlägges till samma utbildningsenhet betonas.

I fråga om *lärarutbildningens organisation* (GU 15.2.4.3) framhåller GU att en lärarutbildning organiserad genom lärarhögskola och målinriktad på lärarverksamhet kan bidra till en starkare lärarrekrutering. En sådan lärarutbildning

bör dock inte utesluta att den som erhållit teoretisk utbildning i annan ordning skall kunna vinna behörighet för ordinarie lärartjänst.

De förändringar som kan komma att föreslås av lärarutbildningssakkunniga bedömes inte kunna genomföras förrän efter det nya gymnasiets införande. GU anser dock att *omedelbara åtgärder* (GU 15.2.4.4) är angelägna och förordar förändringar av universitetskurserna inom ramen för nuvarande organisation redan fr. o. m. höstterminen 1964.

7.1.1.5 *Fortbildningen* (GU 15.2.5)

Den fortbildning som erfordras för att under en *övergångstid* (GU 15.2.5.1) anpassa en tidigare lärarutbildning till en ny situation rymmer dels ett kvantitativt sett mindre problem, som av GU karaktäriseras som ett informationsproblem, dels ett mer omfattande fortbildningsproblem. I förra fallet gäller det framför allt att sprida kännedom om förändringar i målsättning, innehåll och verksamhetsformer. Informationsbehovet anses väsentligen kunna tillfredsställas genom studiedagar, feriekurser och tryckt information. GU finner det angeläget att GU:s experter, liksom de föreslagna gymnasieinspektörerna, medverkar vid studiedagarna.

GU betonar att det för en effektiv fortbildningsverksamhet är viktigt att resurserna samordnas och att material ställes till förfogande. Skolöverstyrelsen och fortbildningsinstitutet bör få i uppdrag att svara för erforderliga åtgärder.

I vissa ämnen blir det enligt GU:s mening emellertid nödvändigt med en *mer omfattande fortbildningsverksamhet*. Behovet varierar betydligt i de olika ämnena. I många fall är det av ringa omfattning, i några fall kan det dock bli fråga om större kompletteringar. Lokalt organiserade kurser eller någon form av brevskoleundervisning utan kostnad för lärarna föreslås av GU. I vissa fall bör feriekurser kunna anordnas som komplement till brevstudierna. Studier i vanlig ordning bör också kunna bedrivas vid universitet eller högskola.

Denna fortbildning bör enligt GU:s förslag helt administreras av skolöverstyrelsen. Det bör vidare ankomma på skolöverstyrelsen att snarast göra erforderliga beräkningar av utbildningsbehovet och framlägga mer preciserade förslag. GU föreslår att för budgetåret 1964/65 ett anslag av en milj. kr. ställes till överstyrelsens förfogande för utredning och påbörjande av verksamheten.

GU uttalar vidare att den förutsätter att genomgången fortbildningskurs eller motsvarande utbildning göres till förutsättning för erhållande av ordinarie tjänst eller för transport till annan tjänst. Genom skolöverstyrelsens försorg bör sådana övergångsbestämmelser emellertid utfärdas att särskild hänsyn under en övergångstid tages till de lärare som för närvarande inte är ordinarie.

Då lärarutbildningssakkunniga mera ingående kommer att behandla den *permanenta fortbildningen* (GU 15.2.5.2) inskränker sig GU till att uttala att denna

utbildning i huvudsak torde kunna bedrivas efter samma linjer som den fortbildning som skisserats för övergångstiden. Det framhålls som väsentligt att denna fortbildning ges en sådan utformning att det blir möjligt att i stor utsträckning kunna genomgå densamma utan tjänstledighet.

7.1.1.6 *Åtgärder mot lärarbristen* (GU 15.2.6)

GU diskuterar olika *nya former för lärarutbildning* (GU 15.2.6.1) samt framhåller därvid bl. a. att det efter tillkomsten av teknologie magisterutbildningen numera finns reguljär lärarutbildning för de flesta av gymnasiets ämnen utom de ekonomiska. Vid sidan av handelshögskolornas utbildning anses behovet av lärare i sådana ämnen kunna tillgodoses inom ramen för filosofisk ämbetsexamen.

GU diskuterar möjligheten att — bl. a. som ett led i strävandena att mildra lärarbristen — inrätta tjänster som *assistenter* (GU 15.2.6.2), vilka skulle anförtras undervisningsmoment som kräver mindre omfattande utbildning.

GU förutsätter att frågan om inrättande av arvodesbefattningar som assistenter blir föremål för överväganden och förslag av lärarutbildningssakkunniga. Erfarenhet föreligger för närvarande enbart från undervisning i tekniska läroämnen, men motsvarande anordning bör enligt GU:s mening prövas även i andra ämnen.

Vidare framhålls att vissa läraruppgifter även kan fullgöras av personal, som normalt har annan sysselsättning. GU ifrågasätter om reguljär lärarutbildning bör bedrivas i mindre specialämnena, särskilt inom den tekniska sektorn. GU erinrar om att inrättandet av *speciallärartjänster* (GU 15.2.6.3) rekommenderats av den under 1962 verksamma arbetsgruppen för tekniska gymnasiernas lärarbehov. Även i andra än tekniska ämnen bör speciallärare kunna handha undervisningen. Också andra metoder såsom ökat utnyttjande av pedagogiska hjälpmedel, variation av undervisningsgruppernas storlek m. m. anses kunna främja en rationell användning av tillgängliga lärarresurser (GU 15.2.6.4).

7.1.1.7 *Huvudmannaskapet* (GU 18.2.1.1 och 18.2.1.3)

GU framhåller att överförandet av huvudmannaskapet till kommunerna i princip innebär att de nu statligt anställda lärarna skall överföras till kommunal tjänst. Hithörande frågor bör dock bli föremål för förhandlingar med vederbörande personalorganisationer.

Avlönings- och pensionsbestämmelser är i allt väsentligt desamma för kommunalt och statligt anställda lärare konstaterar GU. I dessa hänseenden kommer inga förändringar av betydelse för lärarna att inträffa genom kommunaliseringen. Inte heller behöver i huvudsak bestämmelserna om *tjänstetillsättning* påverkas. GU föreslår dock i detta hänseende att, i de fall Kungl. Maj:t nu är

tillsättningsmyndighet, tillsättningen överflyttas till skolöverstyrelsen. I fråga om *disciplinärt förfarande* föreslår GU att för rektorer vid gymnasium samma bestämmelser skall gälla som för andra kommunala rektorer.

Beträffande tillsättningsformen föreslår GU en förändring som innebär att ordinarie lärare på sätt nu gäller för lärare vid kommunala skolor skall tillsättas genom *förordnande*. Detta förslag berör emellertid ej dem som innehar statlig fullmaktstjänst och övergår till motsvarande kommunala tjänst.

GU föreslår att gymnasielärarna skall vara anställda *vid gymnasiet i kommunen* (GU 17.4) och inte vid en viss gymnasieskolenhet. Denna förändring är enligt GU:s åsikt motiverad av gymnasiets konstruktion och inte av förändringen i huvudmannaskapet.

GU uttalar sammanfattningsvis att det kommunaliserade gymnasiet inte medför några väsentliga ändringar i lärarnas anställnings- och löneförhållanden. I den mån skillnader uppkommer är de ej främst beroende av det statliga respektive kommunala huvudmannaskapets särart (GU 18.2.1.1).

GU diskuterar ingående *övergångsfrågorna för personalen vid de statliga gymnasierna* och uppehåller sig bl. a. vid spörsmålet om personalens skyldighet att låta sig förflyttas till motsvarande tjänst vid kommunalt gymnasium med bibehållande av fullmakt. Befattningshavare vid statligt gymnasium, som vid gymnasiets kommunalisering ej övergår till kommunal tjänst, bör enligt GU:s mening föras på övergångsstat. Generell skyldighet bör införas att fullgöra honom åliggande tjänstgöring vid skolenhet, vari ingår kommunalt gymnasium. Intill dess kommunaliseringen genomförts bör vid tillsättningen av tjänster i tillsättningshandlingen intagas föreskrift om förflyttningsskyldighet till tjänst vid motsvarande kommunala skola (GU 18.2.1.3).

7.1.2 Fackskoleutredningen

7.1.2.1 Skolberedningens synpunkter

Skolberedningen framförde vissa principiella synpunkter på lärarfrågorna i fackskolorna (SOU 1961:30 s. 468 f.). Beredningen förutsatte bl. a. att lektorstjänster inte skulle finnas, att lärarna i allmänna ämnen skulle ha adjunktskompetens och att lärarna i den teoretiska delen av fackämnena skulle ha högskoleutbildning. Undervisningen i den praktiska delen av fackutbildande läroämnen borde enligt skolberedningens mening kunna omhänderhas av lärare med lägst den utbildning som för grundskolans del angivits som kompetens för tjänster i A 19 för gymnasiingenjörer och gymnasieekonomer (FU s. 196 f.).

7.1.2.2 Fackskoleutredningens överväganden och förslag (FU s. 202 ff.)

FU understryker att man bör *motverka tillkomsten av särbestämmelser för lärarpersonalen vid fackskolorna* och i stället söka utforma bestämmelser om

lärarkompetens och anställningsvillkor som är likartade för hela det gymnasiala stadiet.

För att undervisningen i fackskolan skall kunna bedrivas på den relativt höga nivå, som följer av det uppställda målet för skolan, bör enligt FU:s mening *i stort sett samma kompetenskrav gälla för lärartjänster i fackskolan som i gymnasiet*. Lektorstjänster bör dock inte inrättas vid fackskolan, bl. a. på grund av den rådande lärarbristen.

FU föreslår att vid fackskolan inrättas *ordinarie adjunktstjänster*, för vilka tjänster bör uppställas samma kompetenskrav som GU föreslagit för adjunktstjänster vid gymnasiet. Värdet av en bredare utbildning, innefattande ett tredje undervisningsämne, understrykes dock av FU. FU biträder vidare GU:s förslag beträffande *övergångsbestämmelser* för adjunkter med äldre utbildning (jfr 7.1.1.5). FU föreslår också att vissa övningslärare, som inte uppfyller de formella kraven för inskrivning vid universitet och högskolor, skall kunna medges tjänstledighet med B-avdrag för kompletterande studier i läroämnena av värde för lärarens undervisning vid fackskola. Då lärare i vissa nya ämnen torde komma att ha skiftande ämnesteoretisk utbildning, föreslår FU att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att pröva lärarnas behörighet samt — sedan vissa erfarenheter vunnits — utfärda allmänna anvisningar rörande behörighetsvillkoren.

FU diskuterar särskilt lärarkompetensen för *ekonomiska ämnen* samt framhåller därvid bl. a. att det är önskvärt att företagsekonomi kan ingå i ämneskombinationer som ger behörighet för adjunktstjänst i fackskolan. FU föreslår därför att universitetsstatuterna erhåller sådant ändrat innehåll att detta ämne likvärdigt med andra ämnen kan bilda en filosofisk ämbetsexamen. Speciella åtgärder för att lösa lärarfrågorna erfordras under en övergångstid. Bl. a. bör gymnasieekonomer i viss utsträckning utnyttjas som lärare i fackskolan. Deras utbildning bör dock kompletteras genom en ämnesmässig och pedagogisk utbildning av i princip samma längd som den utbildning som anordnas för gymnasieingenjörer som önskar bli lärare.

I fråga om krav på *praktik* för lärare i ekonomiska ämnen uttalar FU att något bestämt sådant krav inte bör upprätthållas, även om praktik bör tillmätas stor betydelse från meriteringssynpunkt (FU s. 205 ff.).

Vad beträffar lärarkompetensen för *tekniska ämnen* anser FU att civilingenjörsexamen eller teknologie magisterexamen skall vara normalt kompetenskrav för adjunktur, varvid dock teknologie magisterutbildningens mål och innehåll bör överarbetas med hänsyn till GU:s och FU:s läroplansförslag. Vid bedömningen av de teknologie magistrarnas kompetens för undervisning i tekniska ämnen bör deras praktisk-tekniska erfarenhet tillmätas väsentlig betydelse.

Med samma motivering som FU anfört beträffande gymnasieekonomer som

lärare räknar FU med att man övergångsvis skapar *dispensmöjligheter* för *gymnasieingenjörer* (FU s. 209 ff.).

I fråga om *lärare i övningsämnen* framhåller FU bl. a. att åtgärder bör vidtagas för en reguljär utbildning av lärare i familjekunskap och konsumentkunskap. På längre sikt anses det önskvärt att utbilda en lärarkategori, som kan handha undervisningen i textilslöjd och hemkunskap samt — efter akademisk vidareutbildning — också i ämnet konsumentkunskap (FU s. 211).

FU anser vidare att *specialister utanför skolan* i relativt stor omfattning bör tjänstgöra som timlärare i fackskolan samt förutsätter att löne- och anställningsvillkoren för denna lärarkategori utformas så att rekrytering av välkvalificerade sådana lärare underlättas (FU s. 211 f.).

Beträffande *vidareutbildning och fortbildning av lärare* ansluter sig FU huvudsakligen till GU:s förslag. De omedelbara fortbildningsåtgärderna bör lösas av skolöverstyrelsen.

Slutligen förutsätter FU att 1960 års lärarutbildningssakkunniga får i uppdrag att fullfölja utredningsarbetet beträffande utbildning av fackskolans lärare (FU s. 212 f.).

Enligt sina direktiv skall FU även beakta *lärarfrågor i samband med avveckling av högre kommunala skolor*. Som en konsekvens av sitt förslag i övrigt har FU även tagit upp *lärarfrågor i samband med nedläggande av kommunala tekniska skolor och vissa kurser inom yrkesskolorna samt avveckling eller omändring av folkhögskolor*.

FU:s förslag (FU s. 213—219) innebär för de *ordinarie lärarnas* vidkommande huvudsakligen att de, som så önskar, överflyttas till andra likvärdiga tjänster inom kommunens skolväsen och att i de fall, där överflyttningen skulle medföra viss löneminskning, *vederbörande skall få behålla tidigare avlöningsvillkor*. I fråga om villkor för överflyttning till fackskola innebär FU:s förslag att *vederbörande lärare skall vara formellt behörig till tjänst vid denna skolform eller av skolöverstyrelsen i samband med avvecklingen ha förklarats behörig till sådan tjänst*. Lärare som inte är eller kan förklaras vara behörig till tjänst vid fackskola bör överflyttas till andra skolor i kommunen, dvs. grundskola eller yrkesskola. Lärare som trots vidtagna åtgärder inte kan erbjudas tjänst i kommunens skolväsen bör enligt FU:s förslag beredas *deltidsanställning i kommunal eller statlig förvaltning eller medges att med kommunal tjänst förena uppdrag i det privata näringslivet*. Föreskrift bör meddelas om att lärare under vissa förutsättningar skall vara *skyldig* åtaga sig sådan deltidstjänst inom statlig eller kommunal förvaltning.

FU understryker slutligen vikten av att samtliga som kan bli berörda av en omorganisation på ett tidigt stadium erhåller *information* härom.

7.1.3 Yttranden

7.1.3.1 *Gymnasiet*

De nyheter i lärarnas uppgifter, som följer av GU:s förslag, behandlas i åtskilliga yttranden, bl. a. från personalorganisationerna.

Skolöverstyrelsen framhåller att vid bedömningen av det nya gymnasiets lärarfrågor är det lämpligt att var för sig behandla övergångstidens problem och de framtida lärarförhållandena. Överstyrelsen fortsätter:

Den övergångstid, som här avses, är den tid under vilken det nya gymnasiet helt eller i huvudsak måste lita till lärarkrafter, som inte utbildats med tanke på det nya gymnasiets utformning. Om en gymnasielärare i regel kan beräknas uppnå 30—40 tjänsteår, torde man böra utgå från att lärare med nu förekommande utbildning kommer att dominera på gymnasierna in på 1980-talet. Redan i slutet av 1960-talet torde man emellertid kunna räkna med att såsom resultat av 1960 års lärarutbildningssakkunnigas arbete nya lärarkategorier börjat verka, vilka utbildats bl. a. med tanke på det nya gymnasiet.

De ur lärarsynpunkt mest genomgripande förändringar, som GU föreslagit, gäller ämnena och deras innehåll. Det är härvidlag mindre bekymmersamt, då helt nya ämnen tillskapats, än då gamla fått ett radikalt förändrat innehåll eller helt försvunnit. I det förra fallet, dvs. då nya ämnen tillkommit, kan det visserligen vara svårt att till en början skaffa lärare, men sedan en utbildning kommit till stånd, beror det på dennas kapacitet, hur snabbt en anpassning kan ske.

Överstyrelsen konstaterar att då gamla ämnen utvidgas med områden, för vilka lärarna tidigare inte utbildats, eller uppgår i andra ämnen, där annat ämnesinnehåll dominerar, fordras en omskolning, vilken på grund av svårigheten att friställa ett större antal lärare kan beräknas kräva avsevärd tid. Det är emellertid i högsta grad eftersträvansvärt att söka förhindra ett dröjsmål med den integration, som motiverat de nya ämneskonstruktionerna. Överstyrelsen förklarar sig vara väl medveten om de svårigheter, som förändringarna i ämnesinnehållet medför i rådande lärarsituation, men finner icke dessa vara av den art, att de utgör hinder för reformens genomförande.

1960 års lärarutbildningssakkunniga anför följande.

GU föreslår åtgärder som skall leda till att elevernas arbete får en mera självständig karaktär. De sakkunniga ser mycket positivt på dessa förslag. Dock vill de sakkunniga peka på de krav på lärarutbildningen, som genomförandet av detta arbetssätt ställer. Den pedagogiska och praktiska lärarutbildningen måste bl. a. förändras till att ta större hänsyn än hittills till lärarens roll som handledare och allmän medhjälpare till eleverna.

En annan svårighet ligger på den teoretiska ämnesutbildningens plan. En lärare, som skall förmå inspirera sina elever till att självständigt arbeta på vissa uppgifter inom sitt ämne och ännu mer på uppgifter som ligger på gränsen mellan flera ämnen, kommer att behöva en stor bredd i sina ämneskunskaper. Det samma gäller de kunskaper han behöver för att kunna handleda eleverna i deras arbete. Vid en lektionsundervisning enligt gammalt mönster kunde läraren själv välja deluppgift inom ämnet och således relativt lätt förbereda sig för denna.

Nu kommer under loppet av en serie lektioner praktiskt taget vad som helst inom ämnets ram och kanske även utom det att kunna aktualiseras. Självfallet skall inte läraren behöva fungera som uppslagsbok åt eleverna, men han måste ständigt ha den överblicken över ämnet, att han kan anvisa eleverna lämplig väg att nå kunskaper.

I ett antal yttranden diskuteras hur lärarnas arbetsbörda påverkas av reformens genomförande. *Tekniska läroverkens lärarförbund* erinrar i detta sammanhang om att antalet konferenser av olika slag kraftigt kommer att öka och anser vidare att de nya undervisningsformerna med betingsläsning, grupp- och specialarbeten och handledning ställer ökade krav på lärarna.

SACO och *Läroverklärarnas riksförbund* utvecklar — den senare organisationen mycket utförligt — varför det nya gymnasiet enligt deras uppfattning kommer att medföra en ökning av lärarnas arbetsbörda. *SACO* anför som exempel de nya undervisningsformerna, vilka medför att lärarna i stor utsträckning kommer att tvingas ta aktiv del i varje elevs personliga studiesituation på ett sätt som helt avviker från dagens förhållanden. Lärarna måste enligt organisationens mening ersättas för denna merinsats.

TCO anför följande.

GU:s förslag om undervisningens utformning i det nya gymnasiet överensstämmer i väsentliga avsnitt med vad som föreskrivs i fråga om arbetssätt m. m. i läroplan för grundskolan. Som redan tidigare nämnts, finner *TCO* det angeläget, att de grundläggande principerna för skolans inre arbete följs upp i de överliggande skolformerna. Samtidigt vill *TCO* framhålla, att genomförandet av ett så omfattande pedagogiskt reformprogram som här avses väsentligt kommer att förändra arbetssituationen för lärarna och innebära en skärpning av kraven på dessa. Uppenbart synes också vara, att läraruppgifterna kommer att bli mycket tidskrävande. *TCO* vill därför även här understryka angelägenheten av att lärarna inom gymnasiet ges tillräckliga materiella resurser för sitt arbete samt tid för planering av undervisningen och för förberedelser i övrigt.

Frågan om det nya gymnasiets **l ä r a r k a t e g o r i e r** har tilldragit sig betydande intresse även om givetvis många remissinstanser på denna punkt liksom då det gäller flera andra lärarfrågor hänvisar till att frågorna är föremål för särskilda utredningar. Sålunda begränsar sig *skolöverstyrelsen* i sitt yttrande till vissa påpekanden och önskemål. I princip finner överstyrelsen den av *GU* förordade fördjupningen av den teoretiska utbildningen för **a d j u n k t s k o m p e t e n s** motsvarande en trebetygskurs i ett ämne önskvärd men anser att man för närvarande inte kan bedöma när ett sådant behörighetskrav kan uppställas. Överstyrelsen befarar att ett omedelbart införande skulle medföra risker för att gymnasiet kommer i ett sämre läge vid lärarrekruteringen än grundskolan och avvecklingskolorna. Så t. ex. förekommer tre betyg mycket sparsamt hos de sökande till adjunktstjänster i matematik, fysik och kemi, medan lärare i vissa humanistiska ämnen utan tre betyg i något av sina examensämnen knappast har några utsikter att erhålla gymnasietjänst på grund av den relativt van-

liga förekomsten av detta betyg i humanistiska ämnen. I avvaktan på resultatet av lärarutbildningssakkunnigas arbete föreslår överstyrelsen, att nuvarande behörighetsbestämmelser tills vidare bibehålls oförändrade.

I flertalet yttranden framföres inga erinringar mot den av GU förordade fördjupningen för adjunktskompetens. Även 1960 års lärarutbildningssakkunniga stöder förslaget men anser att en sådan fördjupning bör eftersträvas i lärarens alla ämnen. De sakkunniga understryker att bl. a. detta krav tenderar att förlänga utbildningen.

Läroverkslärarnas riksförbund anser att den som enligt nu gällande bestämmelser i fråga om teoretisk utbildning är behörig till gymnasieadjunktstjänst bör vara behörig till motsvarande tjänst i det nya gymnasiet.

Beträffande sådana undervisningsämnen på gymnasiet, som enligt GU:s förslag ej kommer att svara mot universitetsämnena, föreslår *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund*, att samordningsfrågorna vid lärarutbildningen löses genom inrättandet av ett särskilt universitetsorgan för planläggning av lärarutbildningen.

Humanistiska fakulteten i Göteborg framhåller, att ett genomförande av GU:s program för estetisk undervisning förutsätter tillgång på kompetenta lärare. Arrangemanget att konsthistorieundervisningen i första hand skulle åvila teckningslärarna kan inte tänkas fungera annat än i undantagsfall, där teckningslärare redan på eget initiativ förskaffat sig akademiskt betyg i konsthistoria. För undervisningen måste krävas fil. kand.-examenskunskaper motsvarande minst två betyg i konsthistoria.

Musikhögskolans lärarråd föreslår en komplettering av tecknings- och musiklärarutbildningen samt en snabb och effektiv vidareutbildning av redan färdiga tecknings- och musiklärare.

TCO anser att föreningen av läroämne och övningsämne är en riktig väg för att nå fram till ett mera flexibelt lärarutbildningssystem. Organisationen beklagar, att GU inte omprövat frågan om indelningen av lärarpersonalen i lärare i läroämnena, övningslärare samt lärare i stenografi och maskinskrivning, och finner att det inte föreligger något egentligt praktiskt behov av dessa särskiljande benämningar. Indelningen anses också konstlad och organisationen hävdar att det är angeläget avlägsna befintliga gränser mellan lärar- och ämneskategorier. Samtliga funktionärer, som sysslar med undervisning, bör benämnas lärare eller ämneslärare.

Frågan om **l e k t o r s k o m p e t e n s e n** har upptagits till behandling av ett mycket stort antal remissinstanser.

Skolöverstyrelsen finner GU:s förslag att det även i det nya gymnasiet skall finnas fyra lärarkategorier — lektorer, adjunkter och övningslärare samt lärare i maskinskrivning och därmed jämställda ämnen — välgrundat. Överstyrelsen anser att erfarenheten visat betydelsen av att gymnasiets elever delvis undervisas av lärare med mera djupgående ämneskunskaper och förtrogenhet med vetenskap-

liga metoder och finner det önskvärt att varje elev till viss del erhåller undervisning av dylik lärare. Överstyrelsen finner emellertid att teoretisk utbildning i form av ett betyg i licentiatexamen inte är tillfredsställande såsom lektorskompetens och anför i fortsättningen:

Det skulle nämligen vara stor risk för att lärarna i regel stannade vid denna utbildningsnivå, eftersom först ett avlagt disputationssprov skulle ge ekonomiskt utbyte vid fortsatta studier och skillnaden i studietid här skulle bli mycket betydande. Enligt skolöverstyrelsens mening är det synnerligen önskvärt, att åtminstone en ej alltför liten del av lektorskåren avlagt disputationssprov. Därtill kommer, att en minskning av antalet licentiander, som syftar till betygen AB eller A, kan skapa svårigheter för rekryteringen av de av seminariernas och lärarhögskolornas lektorstjänster för vilka detta krav ställs. Emellertid arbetar för närvarande två kommittéer, vilkas betänkanden syns böra avvaktas, innan avgörande förändringar vidtas i fråga om lärarbehörigheterna, nämligen dels lärarutbildningssakkunniga, dels forskarutredningen. Under sådana förhållanden föreslår skolöverstyrelsen, att någon förändring av kravet på avlagd licentiatexamen icke nu företas.

Däremot vill överstyrelsen biträda GU:s andra förslag, vilket går ut på att adjunkter med särskilt framträdande meriter, ådagalagda exempelvis genom flerårigt framgångsrikt konsulentarbete, författandet av goda läroböcker för gymnasietadiet eller vetenskapligt och pedagogiskt skriftställarskap skall efter prövning från fall till fall kunna få lektorsbehörighet. En sådan avvikelse från gällande behörighetsbestämmelser syns kunna genomföras utan att de nämnda utredningarnas resultat avvaktas.

1960 års lärarutbildningssakkunniga ansluter sig till GU:s förslag, att vid varje gymnasium bör finnas huvudlärare i de större ämnena. De sakkunniga finner GU:s bedömning av tillgången på licentiatkompetenta lektorer i framtiden vara i allt för hög grad byggd på de nuvarande svårigheterna att besätta lektoraten. De senaste uppgifterna tyder på en ökning av tillströmningen till licentiatstudier. De sakkunniga anser vidare att lektorsutbildningen normalt bör bygga på adjunktsutbildningen. Den bör för att ge fördjupning omfatta en examensuppgift av vetenskaplig karaktär samt, för att ge allmän orientering, omfatta en tämligen bred litteraturkurs. En lektorsutbildning av denna art torde ligga väl till i förhållande till den nivå GU satt som nedre gräns, nämligen ett betyg i licentiatexamen. De sakkunniga räknar med att gymnasiet som hittills skall kunna tillföras även graduerade lektorer. De sakkunniga ställer sig vidare tveksamma till den av GU föreslagna pedagogiska meriteringen av adjunkter till lektorstjänster. Denna bör av vederbörande myndigheter bedömas från fall till fall och endast gälla erkänt skickliga pedagoger. Den normala rekryteringen bör ske bland för tjänsten särskilt utbildade.

Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller, att det inom överstyrelsens ämbetsområde är mycket sällsynt, att lektorerna avlagt licentiatexamen i ekonomiska eller tekniska ämnen. I stället har de meriterat sig bl. a. genom pedagogisk skicklighet. Av denna lärarkategori har överstyrelsen den bästa erfarenhet, varför den tillstyrker en sådan meriteringsväg. Däremot är överstyrelsen

tveksam om, huruvida ett betyg i licentiatexamen får anses vara tillräcklig teoretisk meritering. Överstyrelsen anser att meriteringen för lektorstjänst antingen bör ske genom fördjupning av ämneskunskaperna utöver ämbetsexamen i enlighet med nuvarande krav för licentiatexamen eller genom dokumenterad framstående pedagogisk skicklighet.

1963 års forskarutredning betonar starkt önskvärldheten av att tills vidare inga sådana ändringar av gällande bestämmelser om behörighet till lektorstjänst företages, som kan ha mera långsiktig verkan. Sådana åtgärder skulle binda inte bara forskarutredningen utan också lärarutbildningssakkunniga vid vissa principiella riktlinjer och hindra en förutsättningslös prövning av hela problemkomplexet. Forskarutredningen avstyrker således bestämt, att definitiv ståndpunkt rörande den vetenskapliga meriteringen för behörighet till lektorstjänst fattas redan nu.

En kritisk inställning till GU:s förslag angående lektorskompetensen redovisas av flertalet *universitetsmyndigheter*, såväl i den del som innebär att adjunkter meriterar sig genom författande av läroböcker o. d. som i fråga om sänkning av betygsfordringarna i licentiatexamen. I förstnämnda fråga uttalar exempelvis *språkvetenskapliga sektionen i Uppsala* följande.

Det är obestriddigt, att de meriter, som det här gäller, är mycket svåråttbara. Om förslaget realiserades, skulle säkerligen ett betydande antal adjunkter erhålla lektorstjänst efter en schablonmässig bedömning. Detta skulle hos aspiranter på lektorstjänster skapa den uppfattningen, att studier för licentiatexamen är onödiga. Universitetens forskarrekratering skulle därigenom få en alltför smal bas. Förändringen är i själva verket betänkelig också för gymnasierna, eftersom den leder till minskad tillgång på lektorsaspiranter med licentiatexamen.

Humanistiska fakulteten i Stockholm anser att betydande risk kan uppstå för att adjunkter befordras till lektorer efter enbart anciennitetsprinciper. Fakulteten avvisar därför GU:s förslag och föreslår i stället ett arrangemang enligt följande riktlinjer.

De meriter, som kan bli föremål för sakkunnig bedömning, synes vara kvalificerat författarskap av ämnesteoretisk och/eller ämnesmetodisk art. Dylika meriter borde kunna leda fram till en licentiatexamen, alldeles särskilt som fakulteten gärna ser att det vid sidan av de vanliga avhandlingsämnena även behandlas sådana med en ämnesmetodisk prägel. I sådana fall, där detta inte kan ske, borde dispensförfarande kunna tillgripas men endast i kombination med sakkunnigbedömning och på grundval av sådan meritering, som kan värderas på någorlunda objektiva grunder.

Beträffande förslaget om sänkning av betygsfordringarna för lektorskompetens till nivå motsvarande ett betyg i licentiatexamen anser *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* att denna sänkning under nuvarande förhållanden måste accepteras. Sektionen anmärker att den nivå, som nu karakteriserar ett betyg i licentiatexamen, för närvarande är ganska litet utredd, eftersom detta betyg

sällan förvärfvas av någon. I och för sig kunde ett förkortat licentiatstudium göras intressant och för lärargärningen meningsfullt. Sektionen föreslår att från de nuvarande lektorstjänsterna särskiljes ett bestämt antal tjänster som »förste lektorer» och att det inom varje lärokurs skulle finnas minst en sådan tjänst samt att för innehav av tjänsten skulle fordras fullständig licentiatexamen.

Större konsistorierna i Lund och i Göteborg samt interimstyrelsen för universitetet i Umeå anser att kompetensen ej får sättas lägre än till två betyg i licentiatexamen.

Humanistiska fakulteten i Stockholm förklarar sig, om än med viss tvekan, kunna godtaga GU:s förslag medan den *naturvetenskapliga fakulteten* vid samma universitet anser att minimikompetensen bör vara två betyg.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna, lantbrukshögskolan och lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö avstyrker, utan ingående motivering, GU:s förslag.

Flertalet av de *länsstyrelser* som yttrat sig i frågan ställer sig positiva till den möjlighet, som genom förslaget öppnas för adjunkter att meritera sig för lektorstjänst. Däremot anser det övervägande antalet, att någon sänkning av betygsfordringarna i licentiatexamen ej bör få komma i fråga. *Länsstyrelsen i Värmlands län* förklarar att, om förslaget bottnar i den rådande lärarbristen, denna situation i stället borde mötas med undantagsbestämmelser, som, även om de komme att gälla under rätt lång tid, dock förhindrade att man för all framtid band sig till en icke önskvärd nivå.

Läroverkslärarnas riksförbund kan i avvaktan på forskarutredningens förslag inte tillstyrka GU:s förslag om sänkning av betygsfordringarna i licentiatexamen utan vill i stället framhålla de olika rationaliseringsvinster, som står att göra för licentiatstudiernas vidkommande. De nu kraftigt tilltagna studietiderna kan och måste i flera fall förkortas högst väsentligt anser förbundet. Effektivisering av de s. k. läskurserna samt förbättring av forskarhandledningen bör kunna stimulera en ökad produktion av licentiater.

I avvaktan på en definitiv lösning av frågan om lektorsbehörighet anser förbundet att övergångsbestämmelser bör utfärdas som ger adjunkter möjligheter att besätta de lektorstjänster, som annars skulle stå obesatta. Enligt förbundets mening måste vederbörande adjunkt ha en kvalificerad grundexamen och dessutom klart ha dokumenterat sin skicklighet som lärare på gymnasietadiet.

SACO och *SR* ställer sig avvisande till GU:s förslag om lektorskompetens såväl i fråga om befordran av adjunkter som sänkning av betygsfordringarna i licentiatexamen. *TCO* vill avvakta lärarutbildningssakkunnigas förslag innan det fattar ståndpunkt men hälsar med tillfredsställelse ett system, där även lärarefarenheten och den pedagogiska dugligheten kan få tillgodoräknas vid sökandet av högre tjänst.

Universitetslärarförbundet avvisar GU:s förslag såväl med hänsyn till gymnasieutbildningens standard som för att trygga forskarrekruteringen. *Sveriges*

förenade studentkårer kan inte acceptera GU:s förslag med hänsyn till gymnasiets utbildningsstandard.

Av de omkring 40 kommuner som yttrat sig om lektorskompetensen har ungefär lika många tillstyrkt som avstyrkt förslaget i vad det avser kompetens byggd på ett betyg i licentiatexamen samt närmare två tredjedelar uttalat sig för förslaget i vad det avser möjlighet för adjunkt att vinna befordran till lektor.

I anslutning till GU:s beräkningar av det kvantitativa lärarbefordret framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen*, att styrelsens erfarenhet av liknande beräkningar ger vid handen, att lärarbehovsberäkningar grundade på elevantal och undervisningsplaner som regel underskattar lärarbehovet på grund av stark variation i undervisningsavdelningarnas storlek samt att det totala elevantalet fram till 1970 enligt GU:s bedömningar torde böra betraktas som minimalt.

Skolöverstyrelsen finner icke GU:s redogörelse för kvantitetsfaktorerna ge anledning till anmärkning. Överstyrelsen konstaterar, att GU inte gjort någon fördelning av tjänsterna i läroämnena på lektors- och adjunktstjänster, och framhåller att det såsom GU påpekat måste anses ogenomförbart att få alla nu inrättade lektorat besatta med licentiater eller doktorer. Med hänsyn till det nya gymnasiets behov bör en särskild plan uppgöras för reorganisierandet av lektoraten varvid man enligt överstyrelsens uppfattning bör eftersträva en geografiskt jämnare fördelning än för närvarande och därjämte om möjligt bl. a. att varje läroämne representeras av en lektor.

1960 års *lärarutbildningssakkunniga* framlägger vissa preliminära beräkningar om behovet av lärare i skolformer ovanför grundskolan. Enligt de sakkunnigas mening kommer en målmedveten utbildningspolitik i vad gäller examinationen av lärare att bidra till lösningen av lärarfrågorna för bl. a. skolformer ovanför grundskolan. De sakkunniga understryker vidare att utbildningen av lärare måste ges hög prioritet vid fördelningen av resurserna i ett expanderande samhälle.

Beträffande den framtida lärarutbildningen framhåller *skolöverstyrelsen* vikten av att all lärarutbildning är adekvat utformad i förhållande till yrkesutövningens krav. Med universitetens nuvarande studieorganisation är det — bl. a. på grund av den bristande överensstämmelsen mellan de akademiska examensämnena och skolans ämnen — i många fall svårt för den blivande läraren att på ett rationellt sätt anpassa de akademiska studierna till de framtida yrkesbehoven. De synpunkter överstyrelsen framför på hur dessa svagheter skulle kunna avhjälpas sammanfaller i det stora hela med och kompletterar vad GU anfört härom. Särskilt betonas att samarbetet mellan universitet och skola vid uppläggningsplaner och vid undervisningens utformning måste börja på ett betydligt tidigare stadium än när studieplanerna skall fastställas. *Skolöverstyrelsen* understryker vidare värdet av en enhetlig

teoretisk-praktisk utbildningsgång uppbyggd i god samverkan mellan universitet och lärarhögskola och betonar vikten av att de olika lärarkategorierna, oberoende av var de eljest erhåller sin ämne-teoretiska eller fackmässiga skolning, erhåller en reguljär pedagogisk-metodisk och praktisk lärarutbildning. Den bör så långt möjligt bli gemensam för olika kategorier och anordnas på ett sådant sätt, att den bidrar till att stärka yrkesgemenskapen. Överstyrelsen utgår därför från att den praktiska lärarutbildningen organiseras på sådant sätt att skolväsendet får avgörande inflytande på dess innehåll och utformning.

1960 års *lärarutbildningssakkunniga* diskuterar bl. a. frågan om utbildningstiden för det framtida gymnasiets lärare. De sakkunniga anser sig ha funnit att studietiden i en rad ämneskombinationer, som betraktas som nödvändiga, ligger betydligt över de tre år GU räknat med för den ämne-teoretiska delen av adjunktutbildningen. Särskilda svårigheter bedömes ämnena naturvetenskap och samhällskunskap erbjuda. De sakkunniga finner det nödvändigt räkna med en studietid på fyra år.

Även SACO och *Läroverkslärarnas riksförbund* anser att studietiden bör vara fyra år. SACO betonar värdet av att lärarutbildningen göres målinriktad. Organisationerna framhåller vidare att lärarutbildningen bör förläggas till universitetet och ansvaret för fastställandet av studieplanerna åvila universitetskanslern ensam.

Skolöverstyrelsen biträder i stort GU:s förslag angående fortbildning av lärare, såväl den övergångsvisa som den permanenta. Den övergångsvisa mer omfattande fortbildningen av lärare i vissa ämnen, vilken nödvändiggörs av genomgripande förändringar i dessa ämnens innehåll, har enligt överstyrelsen närmast karaktären av omskolning, även om det inte är fråga om omskolning från ett yrke till ett annat. Den blir i första hand aktuell under genomförandeperioden men måste sannolikt i begränsad omfattning förlöpa under relativt lång tid. Den organisation för permanent lärarfortbildning, som sedan några år är under uppbyggnad, bör i görligaste mån användas även för fortbildningen under övergångstiden. En utbyggnad av konsulentorganisationen kommer att möjliggöra en samordning av studiedagsverksamhet och kvällskurser. En viss förstärkning av fortbildningsorganisationen är nödvändig framhåller skolöverstyrelsen. Ökningen av antalet fortbildningskonsulenter kan stanna vid i genomsnitt tre per län.

Vad beträffar utarbetande av lämpligt material för fortbildning biträder överstyrelsen GU:s uppfattning, att bl. a. för detta ändamål avsedda arbetsgrupper bestående av lärare och representanter för branschorganisationer bör på lämpligt sätt knytas till verket. Beträffande fortbildningsverksamheten instämmer överstyrelsen i GU:s uppfattning, att denna skall administreras helt genom överstyrelsens försorg men givetvis i nära samarbete med bl. a. universitetskanslersämbetet.

Skolöverstyrelsen framhåller att omfattningen och utformningen av verksam-

heten inte kan bestämmas utan ingående analys av behoven och meddelar att överstyrelsen redan inlett arbetet härmed. Överstyrelsen delar GU:s uppfattning att strävan bör vara att i möjligaste mån undvika ett undandragande av lärare från undervisningen under övergångstiden.

I stället för att, som GU, förutsätta att genomgången fortbildningskurs göres till förutsättning för erhållande av ordinarie tjänst eller för transport till annan tjänst, föreslår överstyrelsen att fortbildningen ger företräde vid tjänstetillsättning eller transport utan att dock vara ett formellt behörighetskrav.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför beträffande mer omfattande fortbildning bl. a. följande.

GU föreslår, att särskilda brevkurser kompletterade med feriekurser i stor utsträckning bör komma till användning. Läraren behöver då icke befrias från den löpande undervisningen utan kan tillägna sig kompletterande kunskaper vid sidan om densamma. Överstyrelsen har erfarenhet från den av ämbetsverket bedrivna lärarutbildningen att detta är en framkomlig väg. Erfarenheterna från denna utbildning är goda.

Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att i samband med den nu företagna löneregleringen för skolledare och lärare vid kommunala och landstingskommunala yrkesskolor uttryckligen stadgats skyldighet för ordinarie och extra ordinarie lärare att delta i fortbildning, som överstyrelsen eller efter dess bemyndigande annan skolmyndighet anordnar.

Det är givet, att gymnasiets lärare kan aktualisera sina kunskaper på andra sätt än genom fortbildningskurser av olika slag. Genomgången fortbildning bör alltså ej krävas för erhållande av ny tjänst. Överstyrelsen anser däremot att genomgångna fortbildningskurser av större omfattning bör tillmätas ett meritvärde vid tillsättande av tjänster.

Humanistiska fakulteterna i Lund och i Stockholm ifrågasätter lämpligheten av att den permanenta fortbildningen administreras av skolöverstyrelsen. Man anser det nödvändigt att samråd äger rum mellan universiteten och skolöverstyrelsen men förordar att fortbildningen omhänderhas av universiteten.

Humanistiska fakulteten i Göteborg vill, såsom ett alternativ till GU:s förslag om feriekurser och korrespondenskurser, föreslå, att universiteten, där lokalerna vanligen ej utnyttjas sommartid och där undervisningsmateriel i form av litteratur, kartor, laboratorieutrustning m. m. redan finns, anförtros fortbildning i form av sommarkurser genom frivilliga insatser av akademiska lärare och gymnasielektorer.

SACO anser att GU:s förslag medför behov av en omfattande omskolning av lärare. I egenskap av arbetsgivare måste samhället betala denna omskolning. Organisationen erinrar vidare om situationen för icke-ordinarie lärare och studerande, som för närvarande befinner sig under utbildning, vilken inte längre kommer att vara adekvat mot bakgrund av det nya gymnasiets målsättning. SACO är av uppfattningen, att även dessa kategorier under fullgoda ekonomiska förhållanden måste få komplettera sin redan erhållna utbildning. Organisationen anser vidare att fortbildningen inte skall förläggas under skolöverstyrelsen.

TCO anser att informationen och fortbildningen bör meddelas lärarna på

tjänstetid samt framhåller det angelägna i att skolmyndigheterna på alla sätt underlättar för lärarna att skaffa sig den kompletterande utbildningen. Verksamheten bör baseras på frivilligt deltagande.

Läroverkslärarnas riksförbund finner det angeläget att fortbildningen kommer till stånd så snart som möjligt. Belastningen på de kompetenta lärarna, huvudlärarna och institutionsföreståndarna kan bli alltför stor om möjligheter till omkolning och fortbildning inte tillhandahålles i nödvändig utsträckning.

Beträffande åtgärder mot lärarbristen instämmer 1960 års lärarutbildningssakkunniga i GU:s förslag om anlitande i undervisningen av assistenter och lärarbiträden i syfte att befria kvalificerad lärarpersonal från mera rutinbetonade lärarsysslor. De sakkunniga medger även behovet av speciallärare men framhåller risken för brister i fråga om enhetlighet, planering och målinriktning med en sådan anordning.

Skolöverstyrelsen anser att assistenterna bör införas som en permanent del av gymnasiernas personal samt att deras användning bör försöksvis prövas även i andra ämnen än de tekniska för att minska behovet av fullt utbildade lärare.

Tekniska läroverkens lärarförbund anser det inte pedagogiskt lämpligt att på gymnasiestadiet skilja de teoretiska momenten från räkneövningar och laborationer på sådant sätt att undervisningen kan fördelas på lärare med olika kompetens.

Frågan om befattningshavarnas ställning vid kommunalisering av de statliga gymnasierna har berörts av ett flertal remissinstanser, vilka regelmässigt förutsätter att uppkommande problem kommer att bli föremål för förhandlingar mellan berörda parter.

Skolöverstyrelsen understryker att samma anställnings- och avlöningsbestämmelser bör gälla för personal vid gymnasiet som för motsvarande personalgrupper vid övriga kommunala skolor. Liksom GU anser överstyrelsen, att lärarna icke skall vara anställda vid viss skolenhet utan vid gymnasiet i kommunen, men vill dock beträffande adjunktstjänsternas anknnytning till viss skolform ifrågasätta ändamålsenligheten av en sådan bindning. Kommunerna kommer nämligen att hos sig ha anställda adjunkter vid en rad olika skolformer — gymnasiet, fackskolan, grundskolan, yrkesskolan och under en övergångstid även avvecklingsskolor — med från år till år varierande lärarbehov. Överstyrelsen anser med hänsyn härtill att det bör övervägas huruvida det inte är tillräckligt att adjunktstjänsterna ledigförklaras med placering tills vidare vid viss skolform och skolenhet.

SACO, Tekniska läroverkens lärarförbund och *Läroverkslärarnas riksförbund* är av den uppfattningen, att tillsättning av ordinarie lärare liksom tidigare skall ske genom fullmakt oavsett kommunaliseringen. Sistnämnda förbund anför vissa principiella skäl mot förordnandet som anställningsform, vilka anknyter till denna anställningsforms innehåll i nuläget. Organisationen fortsätter:

Därtill har nu kommit ytterligare en omständighet som enligt förbundets uppfattning gör förordnandet till en absolut oacceptabel anställningsform för gymnasiets lärare.

I ett lagförslag som utarbetats inom civildepartementet (»De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt», SOU 1963:51) föreslås nämligen vissa väsentliga förändringar rörande anställningsformerna. Bestämmelsen om tjänstemans oavsättlighet skall utgå ur regeringsformen (utom beträffande domare) och de offentliga tjänstemännens anställningsförhållanden skall regleras genom särskilda förordningar, en »lag om statens tjänstemän» samt en »lag om vissa kommunaltjänstemän».

Av specialmotiveringarna till den förra lagen framgår att tjänstemän som tillsatts genom fullmakt skall åtnjuta samma rättsskydd som tidigare, men den som tillsatts genom förordnande kan efter skriftlig uppsägning skiljas från tjänsten. Visserligen heter det att uppsägning må ske endast om det föreligger ett objektivt godtagbart skäl för åtgärden. Men även med denna lilla spärr innebär förändringen av innehållet i anställningsformen förordnande en så allvarlig försämring, att den ännu mindre än tidigare lämpar sig för gymnasiets ordinarie lärare. Denna lärarkår skulle genom en så otrygg anställningsform komma i ett mycket starkt beroende av de lokala och regionala myndigheter, som kan utöva avgörande inflytande över anställningens varaktighet. Den vaga formuleringen »objektivt godtagbart skäl» ger inte någon trygghet åt lärarna. Genom att frågor om formerna för entledigande i förslaget till förhandlingsrätt undandragits personalorganisationernas inflytande finns det inte heller någon möjlighet för lärarna att genom förhandlingar få fram en betryggande utfyllnad av den allmänna klausulen »objektivt godtagbart skäl». Denna utfyllnad kommer av allt att döma att ske genom den praxis som efterhand utbildas vid vederbörande myndigheters utövning av sin rätt att entlediga lärare genom skriftlig uppsägning. Anställningsformen förordnande kommer alltså att utsätta gymnasiets lärare för risker i form av godtycke och oenhetlig entledigandepraxis.

TCO anser att vad lärarna beträffar en kommunalisering av gymnasiet har mera formell än reell innebörd, eftersom nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser skall gälla liksom skolstadgans bestämmelser om lärarnas allmänna åligganden. De förändringar GU föreslår i fråga om tillsättning och anställning av lärare synes organisationen följdriktiga och kanske även nödvändiga.

Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet erinrar om de många komplicerade frågor beträffande gymnasiets personal, som en kommunalisering medför, men förutsätter att dessa frågor skall lösas efter förhandlingar mellan berörda parter.

Läroverklärarnas riksförbund avstyrker GU:s förslag att rektor inte längre skall vara undantagen från de disciplinära bestämmelserna i 28 kap. 1 § 1 mom. skolstadgan.

7.1.3.2 Fackskolan

FU:s huvudprincip att man bör motverka tillkomsten av särskilda bestämmelser för lärarpersonalen vid fackskolorna har flertalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan, anslutit sig till.

Vad beträffar fackskolans lärarkategorier råder delade meningar om lektorstjänster skall inrättas eller ej. Bl. a. skolöverstyrelsen samt ett antal länsstyrelser ansluter sig till FU:s förslag att ej inrätta lektorat medan bl. a. överstyrelsen för yrkesutbildning, SACO och Läroverkslärarnas riksförbund förordar att sådana tjänster inrättas för att ernå samma kvalitet på undervisningen som i gymnasier.

Kompetenskravet för adjunktstjänster bör enligt flertalet remissinstanser, i överensstämmelse med FU:s förslag, motsvara kravet för adjunkter vid det nya gymnasiet.

Skolöverstyrelsen förordar emellertid att slutligt ställningstagande i fråga om behörighetskraven för adjunktstjänst vid fackskolan liksom vid gymnasiet skall uppskjutas till dess lärarutbildningssakkunniga framlagt sitt förslag. Överstyrelsen framhåller vidare att mindre fackskolor kan få stora svårigheter att bemästra sina lärarproblem, om möjlighet inte finns till intim samverkan med andra skolformer. Samverkan med gymnasiet erbjuder därvidlag inga problem, anser överstyrelsen, medan det är nödvändigt att vid organiserandet av lärartjänster vid skolenhet bestående av fackskola och grundskola hänsyn tas till fackskolans behov på sådant sätt att undervisningen kan bedrivas med lärare, som äger goda magisterkunskaper i det eller de ämnen, vari de skall undervisa i fackskolan.

Läroverkslärarnas riksförbund kan icke dela FU:s uppfattning att adjunktstjänsterna bör kunna omfatta upp till tre ämnen utan förordar att de omfattar två ämnen. Förbundet framställer krav på övergångsbestämmelser, som gör det möjligt för adjunkter med nuvarande gymnasiekompetens att få behörighet till adjunktstjänst på fackskola.

TCO finner såväl principiella som praktiska skäl tala för att lärarfrågan för fackskolan bedöms inte enbart med hänsyn till gymnasiets behov utan även med hänsyn till hur lärarfrågorna kommer att lösas i motsvarande ämnen inom yrkesskolan. TCO erinrar härvid om att i yrkesskolan finns inrättade ordinarie adjunktstjänster för folkskollärare med fyra akademiska betyg samt även ordinarie ämneslärartjänster för folkskollärare med vidareutbildning. TCO föreslår att folkskollärare med adjunktskompetens ges behörighet för tjänst i fackskola, att övergångsvis adjunkt av angivet slag vid avvecklingsskola ges möjlighet till överflyttning till motsvarande tjänst vid fackskola i kommunen samt att bl. a. vidgad användning av ämneslärare med folkskolläraryxamen övervägs inom lärarutbildningssakkunniga.

Universitetsmyndigheterna biträder i huvudsak FU:s förslag om adjunktskompetensen.

Beträffande kompetenskravet för lärare i ekonomiska ämnen bryter sig meningarna mellan en uppfattning i linje med FU:s förslag, som för behörighet kräver akademisk examen, och en annan, som anser att även gym-

nasieekonomerna bör kunna ifrågakomma. FU:s uppfattning delas av bl. a. *skolöverstyrelsen*, *handeshögskolan i Göteborg* och *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund*. Ställningstagandena motiveras huvudsakligen med hänsyn till fackskolans nivå och inriktning samt med att de stora kraven på snabb anpassning till aktuella situationer på arbetsmarknaden ställer förhållandevis höga krav på lärarnas kompetens och förmåga att följa aktuella ändringstendenser. *Skolöverstyrelsen* framhåller att, i den mån gymnasieekonomerna måste anlitas, måste deras utbildning kompletteras med påbyggnadskurser i ekonomiska ämnen. *Överstyrelsen* understryker vidare värdet av praktisk erfarenhet från näringslivet och menar att denna bör få tillgodoräknas som en avsevärd merit vid tillsättningen av tjänster.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, *TCO* och *Svenska yrkesskolföreningen* anser att gymnasieekonomerna efter av utredningen föreslagen vidareutbildning kommer att bli mycket lämpliga lärare.

TCO vänder sig principiellt mot anordningen att tillfälligt utbilda lärare utan att ge dem garantier för fortsatt anställning inom den skolform, för vilken de fått utbildning. Organisationen anser att även gymnasieekonomerna med erfarenhet av undervisning inom yrkesskolan eller liknande på vissa villkor bör kunna ges dispens och erhålla ämneslärartjänst i fackskola. *TCO* hävdar vidare att generell behörighet till sådan tjänst skall ges ämneslärarna med folkskolläraexamen och med vidareutbildning i handelsämnen. Slutligen bör för dessa lärare skapas möjligheter att genom akademiska studier i närbesläktade ämnen förvärva behörighet till adjunktstjänst.

Överstyrelsen för yrkesutbildning erinrar om att fackskolan kommer att ersätta bl. a. vissa handelskurser, där gymnasieekonomerna tjänstgör och har nått mycket goda resultat. Lärare med denna utbildning tjänstgör också, förutom vid grundskolans högstadium, vid kurser inom yrkesskolor på vad som kan betecknas som gymnasiestadier. *Överstyrelsen* anser inte att det finns fog för att endast övergångsvis anlita dessa lärare. De bör ha sin givna plats i organisationen även framdeles.

Enligt *samarbetsnämnden för socialinstituten* bör socionomerna kunna användas som lärare, inte endast övergångsvis, i ämnen som socialkunskap och förvaltning ävensom samhällskunskap och företagsekonomi. Genom den förstärkning av socionomutbildningen som kommer att genomföras får nämligen det kunskapsmässiga och ämnesteoritiska stoffet en större omfattning och utbildningen en klart högskolemässig karaktär.

Civilingenjörsexamen eller teknologie magisterexamen skall enligt FU vara normalt kompetenskrav för adjunkter i tekniska ämnen. Liksom i fråga om gymnasieekonomerna då det gäller ekonomiska ämnen bryter sig här meningarna angående möjligheten för gymnasieingenjörer att erhålla ordinarie tjänster. *Skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* liksom *lärarkollegierna vid tekniska högskolan i Stockholm* och vid

Chalmers tekniska högskola samt *Tekniska läroverkens lärarförbund* delar FU:s uppfattning. *Överstyrelsen för yrkesutbildning, TCO* och *Svenska yrkesskolförbundet* anser att gymnasieingenjörer med fördel kan komma till användning på ordinarie lärartjänster och åberopar i huvudsak samma skäl som anförts för att gymnasieekonomerna borde komma i fråga till motsvarande tjänster i ekonomiska ämnen.

FU har föreslagit att för övningslärare skall gälla de kompetenskrav som nu är uppställda för sådana lärare vid gymnasium och vid grundskolans högstadium. Denna uppfattning delas av det övervägande antalet av remissinstanser, som yttrat sig häröver. *TCO* vänder sig liksom i sitt yttrande över *GU* mot indelningen av de olika ämnena i kategorier och anser att också övningsämnena bör betecknas som läroämnen. Även *Läroverkslärarnas riksförbund* framhåller som sin principiella uppfattning, att det särskiljande av övningsämnena, som kommer till stånd genom denna speciella gruppbeteckning, inte är önskvärd och förordar närmare utredning av denna fråga. Beträffande undervisning i konsumentkunskap erinrar förbundet om de värdefulla lärarkrafter, som nu finns i de praktiska realskolorna på befattningar som lärare i hemkunskap och textilslöjd. Dessa lärare bör beredas möjligheter att ställa sina kunskaper och sin lärarerfarenhet till fackskolornas förfogande.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till FU:s förslag att lärarutbildningssakkunniga får i uppdrag att utreda frågan om bl. a. den framtida lärarutbildningen för fackskolan. Vidare biträder överstyrelsen uppfattningen, att fortbildning av fackskolans lärare bör ske inom den organisation, som är under uppbyggnad för lärare inom grundskolan och gymnasiet. Viss förstärkning av organisationen med speciella konsulenter kommer emellertid att bli nödvändig. De *personalorganisationer*, som yttrat sig över fortbildningens problematik, framför i huvudsak samma synpunkter, som på motsvarande fråga för gymnasiet del. *1960 års lärarutbildningssakkunniga* förklarar sig beredda att, därest de får detta uppdrag, framlägga förslag även i denna fråga.

Med anledning av FU:s förslag beträffande överflyttning av avvecklings skolornas lärare i läroämnen till fackskola eller grundskola anför *skolöverstyrelsen* bl. a. att — ehuru fackskolan icke utgör en ombildning av de kommunala flickskolorna och de praktiska kommunala realskolorna — överstyrelsen likväl är ense med FU om lämpligheten att, utan ansökningsförfarande, överföra lärare från avvecklings skolorna till fackskolorna, varigenom dessa redan från början erhåller ett antal ordinarie lärare och samtidigt ett delvis besvärligt omplaceringsproblem i huvudsak kan lösas. De seminarieutbildade ämneslärarinnorna utgör en relativt liten kategori, som till största delen kommer att pensioneras inom ett årtionde. Överstyrelsen finner det ändamålsenligt att de genom

en övergångsbestämmelse erhåller möjlighet att övergå till tjänster vid fackskola. De ordinarie ämneslärarna i hemkunskap och sömnad, som har en högre lönegradsplacering än motsvarande övningslärare, synes böra före övningslärarna få sin tjänstgöring förlagd till fackskolorna. De angivna övergångsbestämmelserna bör enligt överstyrelsen gälla endast för lärare vid avvecklingskola, som innehar ordinarie tjänst. Överstyrelsen biträder FU:s förslag till lösning av lärarfrågorna i samband med avvecklingen av vissa kommunala och landstingskommunala yrkesskolor.

Läroverkslärarnas riksförbund framhåller betydelsen av att frågorna rörande avvecklingskolornas lärare får en god lösning och anser att situationen för dessa lärargrupper kräver, att de av FU föreslagna övergångsbestämmelserna kompletteras i bl. a. följande avseenden. Ämneslärarinnor eller ämneslärare vid avvecklingskola, som enligt förbundets förslag bereds möjlighet att överflytta till fackskola efter individuell prövning, bör ges ordinarie tjänst vid fackskolan. Icke ordinarie lärare vid avvecklingskola bör kunna överföras till motsvarande icke ordinarie anställning vid fackskola, om läraren i fråga om teoretisk utbildning är behörig till icke ordinarie tjänst vid fackskola.

Kretsen av berörda avvecklingskolor bör enligt förbundets uppfattning vidgas till att även omfatta de statliga realskolorna. Förbundet anser vidare att de av FU föreslagna bestämmelserna om möjlighet till övergång till fackskola bör uppmjukas så till vida, att övergång bör få ske mellan respektive skolor över kommungränserna, om den mottagande kommunen inte har något att invända häremot.

I de fall då lärare i praktiska läroämnen vid en avvecklingskola överflyttas till en tjänst som övningslärare vid annan skola bör de få bibehålla den undervisningsskyldighet de haft vid avvecklingskolan.

Sveriges skoldirektörsförening betonar nödvändigheten av att, så långt möjligt, sådana övergångsbestämmelser utfärdas och liberalt tillämpas, att fackskolan kan tillgodogöra sig erfarenheten hos de lärare, som längre tid tjänstgjort på det åldersstadium, som fackskolan kommer att omfatta. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* framför liknande synpunkter.

Ett flertal remissorgan framhåller vikten av att i n f o r m a t i o n rörande fackskolan ges till alla befattningshavare, som berörs av den nya skolformens införande. *Skolöverstyrelsen* understryker, att informationsåtgärder bör vidtas på ett tidigt stadium för att möjliggöra för skolstyrelser och länskolnämnder att informera personalen om planerade förändringar.

7.2 Bibliotekarier, vaktmästare m. fl.

7.2.1 Gymnasieutredningen

7.2.1.1 Bibliotekarier (GU 15.3.1)

GU betonar att biblioteket har mycket betydelsefulla funktioner i det nya gymnasiet (GU 16.4.2). Bibliotekariens arbetsuppgifter kan i huvudsak uppdelas i bibliotekstekniska och pedagogiska uppgifter. Enligt GU:s mening är de ekonomiska och personella resurser som nu står till förfogande inte tillräckliga för att kunna lösa de föreslagna uppgifterna.

GU finner att en *fackutbildad bibliotekarie* bör ha de största förutsättningarna att sköta de bibliotekstekniska uppgifterna. Den generella undervisningen i bibliotekskunskap bör ankomma på den fackutbildade bibliotekarien.

Vidare erinras om att i ett antal kommuner skolväsendets biblioteksfrågor lösts på sådant sätt att avtal ingåtts mellan skolstyrelsen och ortens bibliotek, innebärande att det senare ställt fackutbildad personal till skolans förfogande mot särskild ersättning. GU rekommenderar att sådant samarbete genomföres på alla gymnasieorter (GU 15.3.1.2).

Enligt skolstadgan beslutar en *biblioteksnämnd* vid skolan om bokinköp. I det nya gymnasiet bör enligt GU:s förslag för bokanskaffningen utses en rådgivande nämnd, bestående av, förutom skolans bibliotekarie, en representant för varje lärokurs i gymnasiet (GU 15.3.1.3).

Som underlag för beräkningar av *kostnaderna för biblioteksverksamheten* anger GU ett basbelopp av 3 000 kr. per skolenhet och ett rörligt belopp av åtta kr. per elev (GU 15.3.1.4).

7.2.1.2 Vaktmästare (GU 15.3.2)

Med hänsyn till att GU föreslår en kommunalisering av gymnasiet och att behovet av vaktmästare, maskinister och värmeskötare varierar beroende på gymnasieanläggningens lokalförhållanden anser GU att generella normer inte bör uppställas. Vederbörande kommunala myndighet bör från fall till fall pröva behovet.

7.2.1.3 Tekniska biträden (GU 15.3.3)

GU framhåller att det erfordras specialister för skötsel, underhåll och reparationer av materielen m. m. på bl. a. gymnasiernas institutioner för naturvetenskapliga och tekniska ämnen. Dessa arbeten bör enligt GU:s åsikt inte utföras av lärare utan av personal med lämplig utbildning. I nuvarande tekniska gymnasier finns för dessa uppgifter ett 50-tal *institutionstekniker*. Vid de övriga gymnasieformerna finns inte någon sådan personal (GU 15.3.3.1).

GU framhåller att ökning av antalet institutionstekniker innebär att lärarnas arbetsinsats kan utnyttjas rationellare (GU 15.3.3.2).

Vid sina överslagsberäkningar av behovet av institutionstekniker skiljer GU på skolenheter med enbart 3-årig studiegång och på gymnasier med fullständig teknisk lärokurs. GU framhåller samtidigt att samordning mellan gymnasium och fackskola inte i och för sig ökar institutionsteknikerbehovet, i den mån ej dubblering sker av laboratorierna, vilket normalt inte blir erforderligt.

GU uppskattar behovet av institutionstekniker till totalt 275 tjänster. Utgår man från att för närvarande en vaktmästare per skola till hälften utnyttjas för institutionsvård vid de allmänna gymnasierna innebär detta en ökning av organisationen med omkring 140 tjänster. Ökningen kan till övervägande del anses sammanhänga med gymnasieväsendets expansion och förändrade struktur.

GU framhåller att inrättandet av tjänster för institutionstekniker kommer att vara en kommunal uppgift och att behovsberäkningarna endast är att betrakta som ett underlag för de kommunala myndigheternas bedömning av frågan (GU 15.3.3.3).

7.2.1.4 *Huvudmannaskapet* (GU 18.2.1.2 och 18.2.1.3)

Liksom för lärarna (jfr 7.1.1.7) innebär kommunaliseringen för övriga befattningshavare en överföring till kommunal tjänst. Förändringen för sistnämnda personalkategori föreslås emellertid bli av annat slag än för lärarna. GU föreslår att de statliga bestämmelserna inte skall bibehållas och förutsätter att för såväl löneplansanställd personal — vaktmästare, institutionstekniker, biträdespersonal — som för den enligt kollektivavtal anställda personalen anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden skall regleras genom kommunala bestämmelser och avtal och att statliga myndigheter ej skall ha att ta befattning med denna personalgrupp vid de kommunaliserade gymnasierna lika litet som med motsvarande personal vid det kommunala skolväsendet i övrigt (GU 18.2.1.2).

GU framhåller att omläggningen aktualiserar vissa övergångsfrågor vilka bör lösas genom förhandlingar mellan staten, kommunerna och personalorganisationerna (GU 18.2.1.3).

7.2.2 **Fackskoleutredningen**

7.2.2.1 *Bibliotekarier* (FU s. 219 f.)

FU framhåller att stora krav kommer att ställas på fackskolornas bibliotek och bibliotekens resurser. I en av kommunförbunden gjord undersökning av den kommunala biblioteksverksamheten har redovisats att rationaliseringsvinster kan göras genom att även inom skolväsendet utnyttja specialutbildad arbetskraft för bibliotekstekniska göromål. Eftersom den utbildade lärarkraften i första hand bör utnyttjas för sina egentliga undervisningsuppgifter, framhåller FU att

hel- eller deltidsanställd bibliotekspersonal bör utnyttjas för huvuddelen av arbetsuppgifterna vid skolbiblioteken.

FU erinrar om att biblioteksverksamheten numera är en helt kommunal angelägenhet och att det därför närmast ankommer på de kommunala myndigheterna att organisera denna verksamhet vid fackskolorna. Förläggs fackskola till skolenhet med annan skolform, bör fackskolan vara representerad i en rådgivande nämnd för bokanskaffning.

För fristående fackskola beräknar FU kostnaden för biblioteksverksamheten till 3 000 kr. per skolenhet och åtta kr. per elev.

7.2.2.2 *Vaktmästare och tekniska biträden* (FU s. 220)

FU understryker behovet av vaktmästarpersonal och institutionstekniker vid fackskolan samt framhåller att denna fråga bör lösas i samband med behandlingen av liknande personalfrågor i andra gymnasiala skolformer.

7.2.3 **Yttranden**

7.2.3.1 *Gymnasiet*

GU:s förslag angående biblioteksorganisationen har rönt ett mycket positivt mottagande. De invändningar som framförts avser främst omfattningen av bibliotekspersonalen.

Skolöverstyrelsen anmäler att frågan om bibliotekarier kommer att behandlas i annat sammanhang, nämligen vid ställningstagandet till den utredning om skolbibliotekariernas utbildning, som verkställts på uppdrag av överstyrelsen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning understryker att det är nödvändigt att biblioteken i det nya gymnasiet utnyttjas på ett mera intensivt sätt än som nu sker och uttalar sig generellt för att annan personal än lärare får vidgad användning i skolan och därmed möjliggör för de senare att ägna sig åt sina huvuduppgifter.

Statskontoret framhåller att studierna i gymnasium — liksom i fackskola — fordrar tillgång till välförsedda bibliotek med god service i form av bibliotekspersonal. Statskontoret fortsätter:

I sitt yttrande över betänkandet Grundskolan framhöll statskontoret i huvudsak följande:

Det är måhända rimligt med heltidsanställda bibliotekarier vid större skolenheter och det blir då fråga om införandet av ett nytt slag av tjänster vid skolorna. Vid mindre skolor torde detta dock knappast vara tänkbart. Här blir man tvungen att använda det andra sättet med inräkning av bibliotekstjänstgöringen i lärartjänstgöringen, varvid riktlinjer behövs för avvägningen av de olika slagen av tjänstgöring mot varandra.

Då lösningen av bibliotekariefrågan är av stor vikt för att upprustningen av biblioteken skall ge det önskade resultatet — vilket är en förutsättning för den pedagogiska reformen — vill statskontoret framhålla nödvändigheten av att

framförda förslag kompletteras med en utredning om bibliotekariernas anställningsförhållanden och en beräkning av vad detta skulle kosta stat och kommun.

Skolöverstyrelsen har under 1963 genomfört en utredning om skolbibliotekarietutbildningen jämte några därmed sammanhängande frågor.

Då någon utredning enligt statskontorets förslag i yttrandet över grundskolebetänkandet, enligt uppgift från skolöverstyrelsen, ännu icke presenterats, föreslår statskontoret att den i yttrandet föreslagna utredningen genomföres samt att gymnasiernas och fackskolornas bibliotekariefråga därvid även beaktas.

SECO poängterar, att det är av stor vikt att alla elever göres hemmastadda på biblioteket, så att detta blir en central och aktiv del av skolan samt anser att eleverna bör ha representanter i den föreslagna biblioteksnämnden.

SACO och *Läroverkslärarnas riksförbund* föreslår att en heltidsanställd bibliotekarie anställs per 700 elever samt att en särskild tjänst inrättas för lektor med uppgift att svara för den pedagogiska verksamheten vid gymnasiebiblioteket.

Biblioteksnämnden bör därjämte enligt riksförbundets mening medverka till att biblioteket fungerar som serviceorgan åt lärare och elever.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* konstaterar med tillfredsställelse GU:s positiva inställning till samarbete mellan skolbibliotek och kommunbibliotek och *stadsfullmäktige i Örebro* redovisar goda erfarenheter av samarbete mellan stadsbiblioteket och skolbiblioteken, som bl. a. inneburit att stadsbiblioteket kommit att svara för bibliotekstekniska arbetsuppgifter.

Skolöverstyrelsen delar i fråga om v a k t m ä s t a r n a GU:s uppfattning att det bör ankomma på vederbörande kommunala myndighet att från fall till fall pröva behovet av vaktmästare.

Flertalet remissinstanser instämmer häri medan några bl. a. *Läroverkslärarnas riksförbund* föreslår att det genom centralt utfärdade normer anges i vilken omfattning vaktmästarbefattningar skall inrättas.

Skolöverstyrelsen liksom flertalet remissinstanser instämmer helt i GU:s uppfattning, att tekniska biträden bör finnas i gymnasiernas naturvetenskapliga och tekniska institutioner. Överstyrelsen finner det lämpligt, att tjänster som institutionstekniker inrättas i den utsträckning GU rekommenderat.

Läroverkslärarnas riksförbund anser, att det måste beaktas att övriga ämnen genom utvecklingen mot ämnesrum och språklaboratorier redan nu försetts med tekniska hjälpmedel av olika slag. Denna utveckling kommer att bli ännu mer accentuerad genom GU:s förslag, varför det blir nödvändigt att inräkna även dessa ämnens behov vid beräkningen av antalet tekniker vid skolan. Förbundet anser att statliga normer skall finnas beträffande antalet institutionstekniker.

Tekniska läroverkens lärarförbund anser att flera institutionstekniker än vad GU räknat med kommer att behövas.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anser sig inte i sitt yttrande behöva gå in på de svårbedömda personalfrågor, som en kommunali-

sering av de statliga gymnasierne för med sig, men utgår från att överläggningar kommer till stånd mellan förbunden och vederbörande statliga organ främst beträffande den personal som i framtiden — i motsats till lärarna — kommer att ha kommunalt reglerade löner och andra anställningsvillkor.

7.2.3.2 *Fackskolan*

Beträffande bibliotekarie, vaktmästare m. fl. för fackskolan anser så gott som alla remissinstanser att dessa personalfrågor bör lösas efter samma linjer som kommer att gälla för gymnasiet och hänvisar därför till sina utlåtanden i samband med GU:s förslag.

7.3 Personal för elevvårdande uppgifter m. m.

7.3.1 Gymnasieutredningen

7.3.1.1 *Skolkurator*

GU understryker att elevvården inte får betraktas som en separat uppgift i skolan. Den elevvårdande verksamheten är en integrerad del av de åtgärder, som bör vidtas för att skolan skall uppnå ett gott resultat. Väsentliga arbetsuppgifter bör därför åvila skolledare och lärare, särskilt klassföreståndaren. Hela elevvårdsprogrammet kan emellertid inte läggas på dessa. Förutom expertis för rena expertfunktioner, såsom medicinsk och psykologisk expertis samt yrkes- och studieorienteringsexpertis, kan ytterligare personal behövas för elevvården i skolan (GU 14.4.1).

GU påvisar att *klassföreståndaren* (GU 14.4.3.1) genom det nya gymnasiets konstruktion kommer att få minskade möjligheter till kontinuerlig kontakt med eleverna. GU finner det därför angeläget att klassföreståndare (liksom andra med ansvar för elevvården) får hjälp av en speciell befattningshavare med uppgift att handlägga olika kurativa problem och att eleverna vid behov kan vända sig till en sådan (GU 14.4.3.2).

GU framhåller i detta sammanhang att den personliga omvårdnaden av eleverna i gymnasiet bör särskilt uppmärksammas med hänsyn till att ett icke obetydligt antal elever förväntas bli inackorderade på skolorten. GU:s undersökningar har vidare visat att åtskilliga studiemisslyckanden torde kunnat undvikas, om skolans allmänna elevvårdande verksamhet haft större resurser. Studie- och yrkesorienteringen medför vidare behov av ett omfattande förberedelse- och organisationsarbete.

GU föreslår att *skolkurator* skall finnas vid varje skolenhet med gymnasium.

GU framlägger inte något förslag om behörighet och utbildning för elevvårdspersonalen utan utgår från att dessa frågor uppmärksammas dels av lärarut-

bildningssakkunniga, dels i den utredning som arbetsmarknadsstyrelsen och skolämbetsverken förordat i skrivelse till Kungl. Maj:t av den 7 maj 1963 (GU 14.4.3.5).

7.3.1.2 Skolhälsovård (GU 15.4.2)

GU anser att en utbyggnad av skolhälsovården är angelägen samt framhåller att behov föreligger av heltidsanställda skolsköterskor i skolor, där elevantalet uppgår till 1 000. Bristen på läkare försvårar enligt GU:s uppfattning för närvarande ett ytterligare utnyttjande av sådana inom skolväsendet. GU framhåller vidare att hälsovården i många gymnasiekommuner liksom hittills bör organiseras gemensamt för gymnasierna och grundskolan.

7.3.1.3 Studie- och yrkesorientering samt övrig elevvård (GU 15.4.3)

GU framhåller att underlag för tjänster som skolpsykolog och för specialbefattningar inom studie- och yrkesorienteringen endast finns på de större orterna. För mindre orter bör länskolpsykologen kunna lämna erforderlig medverkan. Vid genomförande av en av arbetsmarknadsstyrelsen uppgjord plan bedömes efter hand tillfredsställande resurser för yrkesvägledningen uppkomma på praktiskt taget alla gymnasieorter.

7.3.1.4 Personalorganisationen (GU 15.4.4)

GU finner att en kommuns elevvårdsorganisation på det gymnasiala åldersstadiet skulle kunna vara utformad på följande sätt.

Skolkurator: Kuratorns arbetsuppgifter växer med antalet elever i skolan. Arbetsmängden bör per elev och läsår beräknas till $\frac{3}{4}$ à 1 timme. Detta motsvarar en halv kuratorstjänst per skolanläggning om 800—1 000 elever.

Skolläkare: Dennes mottagnings- och konferenstid beräknas till $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{2}$ timme per elev vartannat läsår. Detta motsvarar närmast en heltidstjänst per 10 000 elever efter de normer som för närvarande gäller för skolläkartjänster.

Skolsköterska: En heltidstjänst bör inrättas per 1 000—1 200 elever.

Skolpsykolog: Arbetstiden för psykologen bör beräknas efter samma grunder som för skolläkaren. Detta betyder en heltidstjänst per 10 000 elever.

Yrkesvägledare: Länsarbetsnämndens yrkesvägledare bör disponera omkring $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{2}$ timme per elev och läsår för samtal, konferenser, lektioner och utredningar. Detta kan anses motsvara en heltidstjänst på 5 000 elever.

GU framhåller att den angivna elevvårdsorganisationen, särskilt i fråga om skolkuratorer och skolpsykologer, är beräknad i underkant. En kraftigare utbyggnad av elevvården anses dock knappast vara möjlig för närvarande med hänsyn till bristen på personal med lämplig utbildning.

Antalet befattningshavare vid enbart gymnasium skulle, om deras arbetstid sammanfördes till heltidstjänster, enligt GU:s beräkning motsvara följande antal tjänster (avrundade tal) omkring 1970 vid en gymnasiefrekvens av 30 %.

60 skolkuratorer
10 skolläkare
90 skolsköterskor
10 skolpsykologer
20 yrkesvägledare.

Någon rättvisande jämförelse med aktuella förhållanden anser GU inte möjlig att göra.

7.3.2 Fackskoleutredningen

FU föreslår att *skolhälsovården* i fackskolan organiseras på samma sätt som i grundskolan och gymnasiet (FU s. 221).

Beträffande *skolpsykologtjänster* ifrågasätter FU om inte GU beräknat för stort elevunderlag (jfr 7.3.1.4) för inrättande av sådana tjänster. Med hänsyn till den knappa tillgången på personer med kvalificerad utbildning finner dock FU att någon mer personalkrävande organisation än GU föreslagit för närvarande inte kan övervägas (FU s. 221).

Enligt FU kommer fackskolans behov av *yrkes- och studievägledning* att bli relativt stort. Under första året bör såväl anlagsorientering som studievägledning lämnas inför valet av gren och specialisering. Under sista året behövs främst i den sociala fackskolan enskild yrkesvägledning. Vidare bör eleverna i fackskolan få en omfattande arbetsmarknadsorientering.

Dessa uppgifter bör enligt FU:s mening omhändertas av personal med särskild utbildning. Personalbehovet beräknas till en heltidstjänst på 5 000 elever. FU lämnar frågan öppen om dessa uppgifter skall åvila personal vid länsarbetsnämnden eller deltidsanställd yrkesvalslärare. Dessa frågor bör utredas i samband med den föreslagna översynen av yrkesvalsverksamheten inom skolväsendet i stort. Under försöksverksamheten med fackskolor bör olika organisationsformer prövas och FU föreslår att särskilda medel ställes till förfogande härför (FU s. 222).

I fråga om *skolkuratorer* ansluter sig FU till GU:s förslag. Enligt FU är behovet av skolkuratorer inom fackskolan lika stort som i gymnasiet (FU s. 222 f.).

FU framhåller slutligen att samtliga frågor som berör de *elevvårdande arbetsuppgifterna i vidaste mening* inom skolväsendet är så komplicerade att de bör göras till föremål för *särskild utredning*. Det anses lämpligast att dessa frågor analyseras och övervägs i samband med nyssnämnda utredning om yrkesvägledningen (FU s. 223).

7.3.3 Yttranden

7.3.3.1 Gymnasiet

Klassföreståndarens svårigheter att klara sin uppgift framhålls av några remissinstanser. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anför därvid:

Lärarens väsentliga uppgifter kommer emellertid att ligga på undervisningens område. Huvuddelen av hans utbildning är också inriktad häremot. Han kan icke ensam klara alla elevvårdande uppgifter. Klassföreståndare kommer förmodligen inte — i alla händelser i de högre årskurserna — att på samma sätt, som tidigare har skett, kunna ingripa i problemställningar av här aktuellt slag. I organisationen måste alltså ävenledes ingå befattningshavare med direkta uppgifter att handha elevvårdande uppgifter.

Läroverkslärarnas riksförbund framhåller bl. a. att genomsnittsläraren ofta känner sig föga kompetent att ge råd åt föräldrar och elever samt att det är helt orimligt att tänka sig att klassföreståndaren skall svara för utredningar om svårare elevvårdsfall; därtill behövs speciellt utbildat folk.

SECO anser att det nya gymnasiet differentiering medför att klassföreståndaren i mindre grad kommer att kunna lära känna sina elever än tidigare samt anför:

Det kan med fog hävdas att lärarna kommer att behöva mer tid åt att förbereda lektioner och liknande på det nya gymnasiet än på det gamla. Samtidigt kommer elevernas behov av kurativ handledning att öka starkt. Det torde även förtjäna att påpekas att skolkuratoren genom den mellanställning han intar i förhållandet lärare-elev, har speciell möjlighet att hjälpa den enskilde eleven.

GU:s förslag om inrättande av en befattning benämnd *skolkurator* tillstyrkes nästan undantagslöst även om modifikationer ifrågasättes och tveksamhet anmäles i vissa hänseenden särskilt beträffande det kvantitativa behovet.

Skolöverstyrelsen anför följande.

Med den utformning av undervisningen med bl. a. olika studiestödjande åtgärder, som föreslagits för det nya gymnasiet, bör det vara varje lärares uppgift, att ansvara för att olika slag av stöd och hjälp ges. Nu angivna uppgifter, som hittills inte sällan varit en viktig del av skolkuratorns arbete, bör alltså i det nya gymnasiet ankomma på varje lärare. Genom överläggningar med den enskilde eleven samt med sina kolleger bl. a. inom klasskonferensens ram bör läraren anpassa undervisningen till elevens behov och förutsättningar samt avväga och föranstalta om olika stödåtgärder.

Hela den elevvårdande verksamheten är ett utpräglat lagarbete, som förutsätter olika former av samarbete mellan skilda befattningshavare i skolan och med olika samhällsorgan utanför denna. I detta lagarbete är det, som GU också framhåller, angeläget att det bland skolans befattningshavare finns någon med ansvar för att de studie- och yrkesorienterande uppgifterna genomförs på avsett sätt.

Skolöverstyrelsen förklarar vidare att skolkuratoren på ett klarare sätt än vad som utsagts i GU:s förslag bör åläggas biträda rektor vid fullgörande av vissa av dennes uppgifter samt att kuratorn bör svara för åtskilliga arbetsuppgifter utöver de av GU angivna. Efter en utförlig genomgång av dylika uppgifter uttalar överstyrelsen:

Vad som anförts särskilt i anslutning till arbetsuppgifter för en samordnande befattning inom elevvården ådagalägger otvetydigt behovet av en befattning för ändamålet vid varje skolenhet med gymnasium och/eller fackskola. Till bestridandet av kostnaderna bör statsbidrag utgå enligt de principer GU föreslagit.

Beträffande underlaget för sådan tjänst har GU föreslagit en halv kurators-tjänst per skolanläggning om 800—1 000 elever. Med hänsyn till dels hittillsvarande erfarenheter, dels vad ovan anförts om arbetsuppgifternas mer utvidgade art och omfattning anser överstyrelsen att en heltidstjänst erfordras för varje skolenhet om 1 000 elever.

Ifråga om befattningshavarens benämning syns skolkurator icke täcka det verksamhetsområde, som här avses. Överstyrelsen har därför övervägt andra förslag; av dessa tycks elevkonsulent bäst svara mot befattningshavarens verksamhet.

Socialstyrelsen biträder GU:s förslag om inrättande av kuratorsbefattningar. Styrelsen förordar att utbildning vid socialinstitutets sociala gren skall vara behörighetsvillkor för skolkurator, varjämte bör krävas viss fortbildning med hänsyn till de speciella uppgifter som arbetet i skolan erbjuder.

Arbetsmarknadsstyrelsen ansluter sig till GU:s uppfattning att man på gymnasiet inte bör införa ett yrkesvalslärosystem och tillstyrker sålunda förslaget om kuratorer, som emellertid enligt styrelsens mening i första hand bör ha uppgifter inom elevvården. Yrkes- och arbetsmarknadsorienteringen bör åvila arbetsmarknadsverket varvid kuratorn bör svara för yttre organisation, kontaktfrågor m. m. vid skolan. Arbetsmarknadsstyrelsen presenterar vidare vissa beräkningar angående behovet av personal för arbetsmarknadsverkets yrkesvägledning. Gymnasierformen, fackskolans utbyggnad och yrkesvägledningen i folkhögskolan skulle enligt styrelsens uppskattningar medföra ett successivt ökat behov av befattningshavare från för närvarande ca 140 till ca 200 omkring 1970.

Medicinalstyrelsen anser inte att den elevvårdande verksamheten nödvändigtvis behöver koncentreras till klassföreståndare och kurator. Den framhåller att det är angeläget att eleverna får frihet att, när det gäller personlig rådgivning, välja vem de vill uppsöka bland tillgängliga befattningshavare.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anser att all personal, som sysselsätts med yrkesorientering i gymnasiet, bör tillhandahållas och bekostas av länsarbetsnämnderna.

TCO menar att GU:s förslag inte ger någon klar uppfattning om hur den elevvårdande och yrkesvägledande verksamheten i praktiken kommer att fungera i fråga om arbets- och ansvarsfördelningen mellan de olika befattningshavarna

men konstaterar att det, med hänsyn till att GU förordat utredning om kompetens- och utbildningsfrågorna, blir anledning återkomma. Organisationen understryker att personalbehovet är räknat i underkant och föreslår att det för skolkurator inrättas en heltidstjänst och inte en halvtidstjänst per skolanläggning om 800—1 000 elever.

Läroverkslärarnas riksförbund anser att GU inte tillräckligt beaktat de förändringar som gymnasierformen kommer att medföra för elevvården samt för yrkes- och studievägledningen. Förbundet diskuterar vissa alternativ till lösning av personalbehovet och föreslår att frågan om elevvården inom det nya gymnasiet på något längre sikt utreds ytterligare, varvid också frågan om personalens utbildning bör tas upp. Med hänsyn till att kuratorsorganisationen redan utbyggt i viss utsträckning finner förbundet det dock naturligt att detta alternativ väljs för den närmaste tiden. En kurator per 700 elever bör finnas. Förbundet framhåller att det är en tvingande nödvändighet att elevvårdsorganisationen byggs ut samtidigt som det nya gymnasiet startar och föreslår därför att sådana bestämmelser utfärdas att kommunerna blir skyldiga att inrätta kurators- och skolpsykologtjänster.

Likartade synpunkter framföres av *SACO*.

Tekniska läroverkens elevförbund förordar en kurator per 500 elever.

En heltidstjänst som skolläkare bör enligt *medicinska fakulteten i Uppsala* finnas per 3 000—5 000 elever. Fakulteten anser vidare att skolläkaren är den som är bäst lämpad att taga ansvaret för samordningen av samtliga elevvårdande funktioner, eftersom han kan förutsättas ha erfarenheter av såväl social, psykologisk som medicinsk art.

Att studie- och yrkesorienteringen utbyggs och att den bedrivs genom lagarbete mellan olika slags befattningshavare understryks av flera remissinstanser som väsentligt. Betydelsefullt är att i detta »lag» ingår även skolpsykologisk expertis framhålles från åtskilliga håll.

Beträffande psykologisk expertis anför *skolöverstyrelsen* följande.

Till utredningens uttalande i detta avsnitt om behovet av tillgång på psykoteknisk expertis för grundliga och mera speciella anlagsundersökningar vill överstyrelsen anförda, att sådana komplement till studie- och yrkesorienteringen i viss omfattning bör kunna ges av länsskolpsykologerna. Överstyrelsen har planerat, att sådan verksamhet skall ingå i deras uppgifter.

Medicinalstyrelsen anser det önskvärt med lägre antal elever per heltidstjänst för skolpsykolog än de angivna 10 000. Skolpsykologen får en stor arbetsbörda. Han skall medverka vid studie- och yrkesvägledning och deltaga i handläggning av frågor rörande elevernas skolproblem, specialklassundervisning och linjeval. Han skall dessutom ägna tid åt att taga emot enskilda lärare, elever och föräldrar samt medhinna konferenser inom skolan och torde enligt styrelsens uppfattning engageras i undervisning av lärare i psykologi och bör dessutom

följa utvecklingen i psykologi vad beträffar både undervisningsmetoder och personlighetspsykologi.

Stadsfullmäktige i Linköping upplyser att den i staden inrättade skolpsykologtjänsten omfattar ca 9 000 elever. Trots hjälp från lärare som assistenter vid testningar samt av en skolkurator har psykologen en så stor arbetsbalans, att en personalökning med en halvtidstjänst bedöms som önskvärd. Enligt staden borde elevunderlaget för skolpsykologtjänst vara 7 000—8 000.

7.3.3.2 *Fackskolan*

I fråga om de elevvårdande arbetsuppgifterna inom fackskolan samt befattningshavare för denna verksamhet hänvisar de remissinstanser, som yttrat sig, i allt väsentligt till vad som anförts i anslutning till GU:s förslag. Den av FÜ förordade utredningen av elevvårds- och yrkesvägledningsuppgifter har, som redan konstaterats i samband med yttrandena över GU, vunnit stöd på några håll. Motsatt uppfattning hävdas uttryckligen av bl. a. *socialstyrelsen*, som anser att GU:s förslag bör genomföras även i fackskolan och att anledning inte föreligger till ytterligare utredningar i frågan än vad angår utbildning av skolkuratorer.

7.4 Skolledningen m. m.

7.4.1 Gymnasieutredningen

7.4.1.1 *Uppgifter och arbetsbörda* (GU 15.5.1)

Till skolledningen räknar GU i detta sammanhang förutom rektor och biträdande skolledare också den personal rektor har till hjälp i skolans kansli.

GU erinrar om att skoladministrativa utredningen i sitt Förslag till förbättring av läroverksrektorernas arbetssituation (stencil, ecklesiastikdepartementet 1962: 5) utifrån rektors arbete uppdelat skolledningens uppgifter i tre grupper, nämligen pedagogiska, administrativa och skolsociala. Enligt GU:s mening bör därvid som pedagogiska betraktas endast sådana arbetsuppgifter för vilkas fullgörande krävs praktisk lärarutbildning.

GU finner det troligt att i framtiden skolenheter med gymnasium kommer att bli något mindre än nu, vilket skulle medföra en minskning av rektorernas arbetsbörda. Å andra sidan finns faktorer som kommer att verka i motsatt riktning, framför allt samorganisationen av flera olika studievägar inom samma skolenhet (GU 15.5.1.1). För att belysa förändringarna diskuterar GU skolledningens olika uppgifter i huvudsak med utgångspunkt från skoladministrativa utredningens klassificering (GU 15.5.1.2—15.5.1.9).

GU erinrar om att man hittills i svensk skola ansett att *rektor* skall ha en viss *undervisningsskyldighet* (GU 15.5.1.2). Detta synes ha motiverats bl. a. med att skolledaren behöver undervisa för att kunna ge hjälp åt skolans lärare i

dessas pedagogiska arbete. Vidare har anförts att om rektor har egen undervisning ökar hans förståelse för elevernas arbetsituation liksom hans möjligheter att pröva och värdera nya pedagogiska hjälpmedel och metoder. Undervisningsskyldigheten användes vidare för att reglera rektors arbetsbörda.

GU anser sig med ledning av erfarenheterna från bl. a. lärarutbildningsanstalterna, fackgymnasierna och yrkesskolorna samt med hänsyn till den konstruktion, som det blivande gymnasiet föreslås få, inte övertygad om nödvändigheten av att rektor har egen undervisning. GU finner det fördelaktigt om rektor kan koncentrera sig på de arbetsledande uppgifterna. Undervisningsskyldigheten bör därför vara av ringa omfattning och rektor bör även kunna vara helt utan undervisning.

GU betonar vidare angelägenheten av *övervakning och ledning av undervisningen* och skolarbetet (GU 15.5.1.3) men konstaterar att rektor ofta på grund av arbetsbelastningen i övrigt har små möjligheter att ägna sig häråt. Rektor måste därför enligt GU:s uppfattning — utöver minskad undervisningsskyldighet — till sin hjälp ha befattningshavare som biträder med den pedagogiska ledningen.

Av skolledningens övriga uppgifter är enligt GU:s mening en stor del inte i strikt mening pedagogiska. GU anser dock att åtskilliga av dessa uppgifter är så betydelsefulla att de bör ombesörjas av skolans rektor, medan andra kan överlåtas på kvalificerad expeditiionspersonal.

7.4.1.2 Behörighet till rektorstjänst (GU 15.5.2)

GU framhåller att rektorskåren liksom hittills givetvis kommer att i första hand rekryteras bland lärare. Denna rekryteringsväg anser GU vara den naturliga och i allmänhet lämpligaste. Då å andra sidan rektors arbetsuppgifter väsentligen är av allmänt arbetsledande karaktär, bör det enligt GU:s mening finnas möjligheter att till rektorat knyta även kvalificerade administratörer från offentlig eller privat tjänst (GU 15.5.2.1).

GU föreslår att de behörighetsvillkor som nu gäller för rektorstjänst vid tekniskt gymnasium blir gällande för det nya gymnasiet, vilket innebär att den förordnade skall »vara med hänsyn till insikter, praktisk erfarenhet och övriga egenskaper skicklig och lämplig för tjänsten».

GU understryker att förslaget innebär att en kvalificerad adjunkt har goda möjligheter att konkurrera med en lektor eller annan sökande om rektorat. De för en rektor väsentliga egenskaperna sammanhänger enligt GU:s mening inte närmare med ämnesutbildningen. Liksom hittills bör visserligen en akademisk, vetenskaplig insats väga tungt som merit vid tillsättande av rektorat men samtidigt måste man, anser GU, konstatera att ett skickligt skolledarskap förutsätter egenskaper som inte kan anses dokumenterade genom en forskargärning.

GU tar i detta sammanhang även upp frågan om *utbildning av skolledare* (GU 15.5.2.2) samt konstaterar att statliga och kommunala myndigheter hittills i

liten utsträckning anordnat sådan utbildning. GU finner det angeläget att skolöverstyrelsen i framtiden ordnar skoladministrativa kurser, vilka, om gymnasierna enligt GU:s förslag kommunaliseras, bör organiseras i samarbete med kommunförbunden.

7.4.1.3 Biträdande skolledare (GU 15.5.3)

GU konstaterar att i det nuvarande gymnasiet det närmast är *huvudlärarna* som under rektor svarar för den pedagogiska ledningen (GU 15.5.3.1). Detta system har enligt GU:s mening dock knappast fungerat tillfredsställande och inte heller tillräckligt avlastat rektors arbetsbörda.

GU påvisar vilka praktiska svårigheter som för närvarande begränsar huvudlärarnas möjligheter att göra en mera aktiv insats och anför vidare i detta sammanhang.

Oavsett vilken vikt som bör fästas vid dessa praktiska svårigheter ifrågasätter GU om nuvarande huvudlärarinstitution är lämplig för det nya gymnasiet, i vilket fästes stor vikt vid verksamhetsformer som spänner över *flera ämnen* eller fordrar planeringsåtgärder för *hela lärokurser*. Det gäller t. ex. den organiserade handledningen i studieteknik, föreskrifterna om obligatorisk samverkan, planering av betingsorganisationen och olika åtgärder i syfte att normera betyg. Dessa planeringsuppgifter kan inte utan stora organisatoriska svårigheter lösas i en huvudlärarförsamling. De kräver centraliserad handläggning och återfaller därmed på rektor, som ej erhåller det åsyftade biträdet med den pedagogiska ledningen.

GU:s slutsats blir att man bör söka en lösning som innebär att dessa uppgifter anförtros åt en person eller en mindre grupp av personer, som under rektor utövar skolans pedagogiska ledning.

En sådan tänkbar lösning vore enligt GU:s mening att den pedagogiska ledningen utövas av ett mindre antal personer, t. ex. benämnda *studierektorer*, representerande var och en av gymnasiets lärokurser eller någon annan uppdelning av gymnasiets lärokurser i relativt sammanhängande block (GU 15.5.3.2).

GU framhåller att en fördel med en sådan organisation är att den pedagogiska ledningen kan anförtros till en mindre krets och därmed bli mer enhetlig. Gruppen representerar vidare en viss sakkunskap inom avgränsade ämnesområden och skulle utgöra en garanti mot en olika behandling av ämnen och lärokurser.

Mot en sådan konstruktion kan enligt GU:s mening främst tre skäl anföras. För det första blir studierektorernas expertställning trots allt begränsad, då de givetvis utanför sina specialfack inte kan vara ämnesexperter i samma grad som huvudlärarna i nuvarande organisation. Vidare kommer de att representera en ny befattningshavarekategori med förmansställning gentemot övriga lärare. Risk finns också för en splittring av skolledningen. Den tredje invändningen är att systemet är förenat med inte obetydliga kostnader. Studierektorerna kan nämligen inte fullgöra sina uppdrag utan en avsevärd nedsättning av under-

visningsskyldigheten. Förslaget innebär därmed också ett ökat lärarbehov, vilket särskilt på orter med lärarbrist kan få mycket ogynnsamma konsekvenser.

En annan lösning, vilken såväl skulle underlätta rektors arbete med den pedagogiska ledningen som centralisera densamma, är, framhåller GU, att fördela uppgifterna mellan rektor och *en studierektor* (GU 15.3.3.3). GU påpekar att denna form av pedagogisk ledning återfinnes med något olika utformning inom bl. a. grundskolan och anför vidare.

Koncentreras den pedagogiska ledningen i ett gymnasium till rektor och *en* biträdande studierektor kan fördelningen av arbetet ske på olika sätt. Studierektors uppgifter kan vara att bära ansvaret för de i läroplanen nämnda övergripande åtgärderna rörande studieteknisk handledning, viss studieorientering, organiserad samverkan mellan ämnen, betingsläsningsorganisation, betygsnormering, praktik m. m. Han skulle vidare med biträde av en huvudlärarorganisation av nuvarande utformning som verkställighetsorgan organisera konferenser och förmedla pedagogiska nyheter och impulser och ansvara för den enskilda skolans bidrag till den »rullande läroplansrevision» som GU föreslagit. Även andra fördelningar av arbetet mellan rektor och studierektor kan tänkas. Oavsett vilken fördelning av arbetet som väljes skall såväl rektors som studierektors uppgifter avse skolenheten och ej någon speciell däri ingående skolform.

GU framhåller att en studierektor, om han skall kunna fylla sina uppgifter, bör erhålla en avsevärd nedsättning av undervisningsskyldigheten.

GU anser att den lämpligaste formen för gymnasiets pedagogiska ledning är en rektor jämte *en* studierektor (GU 15.5.3.4). Härtill bör komma huvudlärare med ungefärligen samma uppgifter som nu. Benämningen studierektor motiverar GU med att denne befattningshavare framför allt skall ha en pedagogisk funktion. Han bör emellertid inte tilldelas något speciellt ämnesområde. Några krav på utbildning i vissa ämnen bör därför inte ställas på studierektor men det är önskvärt att han med sin teoretiska utbildning och sina tidigare erfarenheter kompletterar rektor. Några centralt utfärdade bestämmelser om arbetsfördelningen mellan rektor och studierektor bör enligt GU:s mening inte utfärdas utan fördelningen bör uppgöras från fall till fall och fastställas av vederbörande skolstyrelse.

GU föreslår vidare att studierektor skall tjänstgöra som lärare vid skolan och att hans undervisningsskyldighet nedsättes med 8—14 veckotimmar. Vidare bör arvode utgå och GU har i kostnadskalkylerna räknat med ett årligt arvode av 7 200 kr. Studierektor bör vidare liksom rektor inte få åta sig övertimmar. Slutligen föreslår GU att studierektor skall åtnjuta semester och inte ferier.

7.4.1.4 *Biträdespersonal* (GU 15.5.4)

Med utnyttjande av skoladministrativa utredningens material har GU uppskattat behovet av biträdespersonal till en—två tjänster på ett gymnasiekansli, beroende på skolenhetens storlek (GU 15.5.4.2).

Under hänvisning till sitt principiella ställningstagande att lärarnas arbetskraft främst skall användas för undervisning, uttalar GU, att de uppgifter som vid nuvarande gymnasiers rektorsexpeditioner utförs av lärare i görligaste mån bör överföras på kvalificerad kanslipersonal. Det uppskattade arbetskraftsbehovet av en—två biträdestjänster bör i första hand täckas av en tjänst på vars innehavare bör ställas kvalifikationer som överstiger vad som nu krävs av biträdespersonal. Utan att ta ställning till befattningshavarens tjänsteställning och lönegradsplacering använder GU benämningen kanslist och utgår från en genomsnittlig lön motsvarande löneklass A 15. Det övriga arbetskraftsbehovet förutsätter GU skall täckas av personal som GU benämner kanslibitråde. GU:s förslag innebär att en gymnasieskola med omkring 800 elever bör disponera en kanslisttjänst och en halv kanslibiträdestjänst samt en skola med omkring 1 000 elever en tjänst av varterda slaget (GU 15.5.4.3).

I ovannämnda arbetsuppgifter har GU inte inräknat arbete med *schemaläggning* (GU 15.5.4.4). GU räknar med att detta arbete inte utföres av rektor eller studierektor samt föreslår att särskilda medel ställs till förfogande för ändamålet, motsvarande fyra kr. per elev.

GU redogör i korthet för skolöverstyrelsens förslag angående *skrivhjälp till lärare* vid allmänt gymnasium. I det nya gymnasiet bör enligt GU:s mening lärarna erhålla sådant biträde. I regel finns inte utrymme för heltidsanställd befattningshavare men samordning kan ske med biträdespersonalen på rektorsexpeditionen. Personalbehovet för ändamålet motsvarar enligt GU:s uppskattning en kostnad beräknad till ett grundbelopp av 3 000 kr. per gymnasieskola och ett rörligt belopp av fyra kr. per elev (GU 15.5.5).

7.4.1.5 *Rektors placering vid skolenhet*

I samband med behandlingen av *samordningsfrågorna och det nya gymnasiet* (GU 17.4) kommer GU även in på vissa problem som berör rektorstjänster. Dessa har tidigare behandlats under 2.2.1.5. Här skall endast erinras om att GU förutsatt att vid skolenhet med enbart gymnasium skall, oavsett vilka lärokurser som finns, skolenheten stå under ledning av *en* rektor samt att vid skolenhet med gymnasium och annan skola rektor skall vara förordnad vid viss skola med skyldighet att fullgöra rektorsgöromålen vid den andra skolan.

7.4.2 **Fackskoleutredningen**

7.4.2.1 *Rektorstjänst* (FU s. 224 f.)

FU framhåller att fackskolan oftast jämte annan skola kommer att ingå som en del i en större skolenhet. Enligt FU:s mening bör det blott finnas *en* rektor vid en sådan sammansatt skolenhet. Av bl. a. detta skäl anser FU att det inte

är möjligt att föreskriva behörighet för lärartjänst som villkor för förordnande som rektor vid fackskola. Kompetensbestämmelserna för sådan rektorstjänst måste ges en vidare utformning och bör utformas på sätt i nuvarande skolstadga är föreskrivet för rektorstjänst vid tekniskt gymnasium och yrkesskola. Särskild vikt bör dock läggas vid rektors förmåga att på grundval av egen pedagogisk kompetens främja den pedagogiska utvecklingen inom hans ämbetsområde liksom skolans arbete i vidaste mening.

FU:s uppfattning är att rektors arbetsbörda kommer att bli betydande (FU s. 223 f.), vilket bör beaktas vid fastställande av undervisningsskyldighet och inplacering i lönegrupp.

FU föreslår att på liknande sätt som vid genomförande av grundskolan möjlighet beredes att — då så befinnes lämpligt — överflytta avvecklande skolas rektor, som uppfyller de föreslagna allmänna behörighetskraven, till rektorstjänst vid fackskola.

7.4.2.2 *Biträdande skolledare* (FU s. 228 ff.)

FU framhåller att det skulle vara olyckligt om den biträdande skolledningen splittrades på ett antal befattningshavare, som var för sig under rektor hade ansvar för sin del av skolenheten. Därför bör endast inrättas *en* tjänst som biträdande skolledare med pedagogiska uppgifter i skolenhet där fackskola ingår. Biträdande skolledaren bör benämnas *studierektor*. Den av FU föreslagna organisationen av skolans pedagogiska ledning vid skolenhet där fackskola ingår överensstämmer sålunda med GU:s motsvarande förslag för skolenhet med gymnasium. För behörighet att inneha studierektorstjänst vid skolenhet där fackskola ingår föreslår FU att vederbörande innehar lärartjänst vid fackskola eller skolenhet i vilken fackskola ingår samt att i senare fallet han har undervisning förlagd till fackskolan. Han bör vidare av länskolnämnden förklaras lämplig för befattningen.

Arvodesfrågor, undervisningsskyldighet m. m. för studierektor bör enligt FU lösas vid förhandlingar mellan berörda parter.

7.4.2.3 *Biträdespersonal* (FU s. 231)

FU framhåller att, då fackskolan skall upprättas som kommunal skola, det närmast ankommer på kommunerna att inrätta de biträdestjänster som erfordras. FU erinrar även om att departementschefen i propositionen 1963:98 förutsett som självklart att kommunerna utan att föreskrifter meddelades ställde erforderliga medel till förfogande för detta ändamål.

FU understryker vidare att lärarna i första hand bör utnyttjas för undervisning och för övriga pedagogiska uppgifter. I stället för att lärare med nedsatt undervisningsskyldighet förordnas att bestrida sekreterargöromål bör såsom GU föreslagit inrättas hel- eller deltidstjänster med benämningen kanslist eller liknande.

FU uttalar sig liksom GU även för att medel ställes till förfogande för schemaläggning och skrivhjälp åt lärarna.

7.4.3 Yttranden

7.4.3.1 Gymnasiet

I fråga om skollidningens uppgifter och arbetsbörda anser skoladministrativa utredningen att ledningen av det nya gymnasiet kommer att bli avsevärt mer arbetskrävande än ledningen av det nuvarande gymnasiet. Såväl det pedagogiska som det administrativa arbetet kommer att bli mera omfattande. Relativt sett blir ökningen störst i fråga om skollidningens pedagogiska och organisatoriska arbete anser utredningen, som därvid till pedagogiskt arbete hänför sådana uppgifter för vilkas fullgörande det enligt utredningens mening som regel krävs lärar- eller undervisningserfarenhet.

Skoladministrativa utredningen delar GU:s uppfattning att det framtida gymnasieväsendet torde utvecklas fördelaktigare om rektor kan koncentrera sig på arbetsledning men anser att GU brukar en olycklig distinktion mellan rektors arbetsledande och pedagogiska funktion. Den förra utövas väsentligen genom rektors insatser i skolans pedagogiska verksamhet framhåller utredningen, som vidare anser att rektor som regel bör ha egen undervisning för att kunna ge insiktsfull pedagogisk handledning åt lärare. Undantag från denna regel bör kunna göras då de organisatoriska förhållandena vid skolenheten eller förhållandena i övrigt så kräver.

Skolöverstyrelsen anför som sin mening, att den pedagogiska sidan av rektors arbetsuppgifter är mycket betydelsefull och kommer att oavlatligt växa i betydelse och omfattning. Åtgärder är behövliga för att avlasta administrativa uppgifter från rektor, för att ge honom ökade möjligheter att ägna sig åt de i egentlig mening pedagogiska uppgifterna. Överstyrelsen framhåller att någon sträng gränsdragning mellan de olika sidorna av rektors arbete dock inte är möjlig och knappast ens lämplig, då verksamheten inom de flesta delarna av hans område har en mer eller mindre direkt pedagogisk karaktär och innebörd. Beträffande frågan om rektors undervisning anser överstyrelsen att rektor som pedagogisk ledare bör ha viss egen undervisning men att han bör kunna erhålla befrielse från denna. Överstyrelsen har intet att erinra mot GU:s förslag till författningsbestämmelse i detta avseende.

TCO slår fast, att rektors insats som pedagogisk ledare vid skolenheten bör sättas i främsta rummet, och fortsätter:

Kontakten med lärarnas och elevernas arbetssituation får han emellertid till väsentligaste del på andra vägar än genom egen undervisning. Rektors dagliga arbete erbjuder en mängd sådana anknytningspunkter. GU konstaterar också, att rektors undervisningsskyldighet är av mindre betydelse för att han framgångsrikt skall kunna leda skolans verksamhet.

Rektor ensam kan rimligen inte behärska alla de ämnesområden, som kommer att rymmas inom det nya integrerade gymnasiet eller i skolenheter där olika gymnasiala skolformer samordnats. Den pedagogiska handledningen för många specialområden måste därför överlämnas åt olika andra befattningshavare, t. ex. biträdande rektor eller huvudlärare. Även detta understryker, att

rektors egen undervisningsskyldighet minskat i värde som en garanti för ett rätt skötande av den pedagogiska ledningen.

GU konstaterar, att undervisningsskyldigheten ofta har använts som regulator av rektors arbetsbörda. Med de stora skolenheter, som rektorer inom det gymnasiala stadiet kommer att få leda, kan man för framtiden bortse från detta bruk av undervisningsskyldigheten.

TCO finner det av här angivna skäl riktigt, att rektor helt friställs från undervisning eller att hans undervisningsskyldighet, om han önskar sådan, blir av ringa omfattning.

Läroverkslärarnas riksförbund anser att GU behandlat frågan om rektors arbetsbelastning på ett mycket lättvindigt sätt och finner bl. a. att det sannolikt kommer att dröja länge innan skolenheter med gymnasium kommer att normalt omfatta endast 800—1 000 elever. Förbundet kommenterar relativt utförligt GU:s diskussion rörande skolledningens arbetsuppgifter, vilken anses byggas på oklara hänvisningar och ofullständigt material och därtill innehålla motsägelser. Innehållet i GU:s huvudbetänkande i övrigt liksom i förslaget till läroplan leder enligt *Läroverkslärarnas riksförbunds* mening i en helt annan riktning än den som utpekats genom GU:s förslag rörande skolans pedagogiska ledning. Förbundet finner att GU:s uppfattning att värdet av rektors egen undervisning minskas i det nya gymnasiet visserligen i och för sig är riktig men anser det dock ovedersägligt att skolans totala möjlighet att ge t. ex. pedagogisk handledning måste öka om rektor är lärare. Förbundet menar vidare bl. a. att GU gör en distinktion mellan pedagogiska och arbetsledande funktioner av den innebörden att den arbetsledande funktionen inte utövas i pedagogiska sammanhang. Konsekvensen härav skulle bli att för rektor i framtiden skulle återstå att som chef och administratör vara arbetsledare för kansli- och vaktmästarpersonal samt kuratorer, tekniker och bibliotekarier, medan den av GU föreslagna studierektorn bleve den egentlige arbetsledaren för lärarna. Ett sådant system med den högste chefen som arbetsledare för icke-pedagogisk personal och souschefen som arbetsledare för pedagogisk personal är inte hållbart. Förbundet delar GU:s uppfattning att rektor bör få befattningshavare till hjälp i den pedagogiska ledningen men detta får ej hindra rektor att vara utövare och samordnare av den högsta pedagogiska ledningen vid skolenheten.

Frågan om behörighet till rektorstjänst har intresserat flertalet remissinstanser. Till GU:s förslag ansluter sig bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, några *länsstyrelser* och *städer*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* samt *Sveriges förenade studentkårer*.

Skolöverstyrelsen anför, att med hänsyn till den betydelsefulla förändringen, som innebär att man inom kort kommer att få ett stort antal sammansatta skolenheter med jämväl ekonomisk och teknisk utbildning, synes man som en inte ovanlig möjlighet böra räkna med, att till rektor för sådan skolenhet kunna förvärva även person, som ej har sedvanliga pedagogiska meriter men som ändå

kan vara väl kvalificerad t. ex. genom teknisk eller ekonomisk utbildning och erfarenhet och kanske även vetenskaplig meritering.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* vänder sig mot den uppfattning, som ibland framföres, att man i fråga om skolans verksamhet skulle kunna dra en klar gräns mellan å ena sidan administration och förvaltning och å andra sidan pedagogisk verksamhet, vilken senare skulle vara tabu för den lokala skolstyrelsen. Enligt förbundens uppfattning bör skolledningen informera skolstyrelsen även om den pedagogiska och metodiska utvecklingen så att inte skolstyrelsens enda kontakt med det pedagogiska området blir av rent anslagsbeviljande karaktär. Förbunden anför i fortsättningen bl. a. följande.

I verksamhetsområdet för gymnasiets ledande befattningshavare, rektor, ingår arbetsuppgifter av såväl administrativ som pedagogisk natur, däri inbegripet skolsociala uppgifter. Detta behöver icke automatiskt medföra att rektor skall vara lärare med eller utan egen undervisning. Det finns nämligen icke något som utesluter att en person med erfarenhet från andra verksamhetsområden och med dokumenterad administrativ förmåga kan ha tillägnat sig samma synsätt och erfarenheter som en pedagog, oaktat han saknar erforderlig pedagogisk kompetens i formellt hänseende. Förbunden ansluter sig till GU:s förslag om att den som förordnas till rektorsbefattningen skall »vara med hänsyn till insikter, praktisk erfarenhet och övriga egenskaper skicklig och lämplig för tjänsten». Förbunden finner det dock naturligt att det överväldigande antalet rektorer även i framtiden kommer att rekryteras från lärarnas led.

I många yttranden understrykes lärarefarenhetens betydelse för en rektor utan att man därför anser att formellt krav på någon form av behörighet till lärartjänst bör uppställas. Åtskilliga remissinstanser vill emellertid uppställa ett dylikt krav bl. a. *statskontoret*, överbärande antalet *länsstyrelser* och *överståthållarämbetet*, flertalet av de *länsskolnämnder* och *kollegier* som yttrat sig till skolöverstyrelsen, *TCO*, *SACO* och *SR*.

Sveriges skoldirektörsförening betonar kraftigt lärarefarenhetens betydelse vid rektorstillsättning men kan ändå tillstyrka GU:s förslag, som enligt föreningens åsikt onekligen innebär stora möjligheter att få fram lämpliga skolledare, under förutsättning att placeringen av en administratör utan lärarefarenhet på en rektorstjänst klart får markeras som ett undantagsfall.

Skoladministrativa utredningen framhåller att en genom egen lärarverksamhet inhämtad förtrogenhet med undervisningens liksom det övriga pedagogiska arbetets villkor måste vara av största betydelse för en rektor i det nya gymnasiet i hans ställning som den i sista hand ansvarige för arbetet vid skolenheten. Utredningen ville emellertid ej bestrida att arbetet vid ett gymnasium i visst särskilt fall skulle kunna ledas tillfredsställande av en rektor, som ej verkat som lärare, och delar därför GU:s uppfattning att behörighetsvillkoren för rektorstjänst ej bör utformas så, att möjligheter ej föreligger att till rektorat knyta dylika personer. Utredningen föreslår emellertid att GU:s förslag till utformning av behörighetsvillkor kompletteras med föreskrift om att vid förordnande av

rektor särskild vikt skall läggas vid hans förmåga att på grundval av egen pedagogisk kompetens leda och utveckla skolans arbete.

TCO anför följande.

Med hänsyn till att rektor skall vara den ytterst ansvarige för den pedagogiska ledningen anser *TCO*, att av rektor måste krävas något slag av lärarutbildning och därtill viss lärarerfarenhet. Vid bedömningen av sökande, som uppfyller dessa krav, skall dock den personliga lämpligheten få betyda mer än lärarutbildningens art och vederbörandes lärdomsmeriter.

Såvida särskilda kvalifikationer och andra omständigheter må ge anledning till undantag från regeln om pedagogisk utbildning och erfarenhet, kan detta ske genom dispensförfarande.

Läroverkslärarnas riksförbund anser att som krav för rektorsbehörighet måste uppställas, att vederbörande är behörig till ordinarie tjänst vid gymnasium, och anför som stöd för sin uppfattning bl. a. de skäl, som enligt förbundets mening talar för att rektor har egen undervisning. Det framhålles att gymnasierektorererna önskar ha egen undervisning. Om det blir regel att gymnasierektorererna inte har egen undervisning, skulle det kunna göra många kvalificerade gymnasielärare mindre benägna att inneha rektorstjänst anser förbundet. I en tid av högst besvärande lärarbrist vore det inte heller försvarligt att fränhända sig den lärarkraft, som rektorernas undervisning innebär och vilken av förbundet uppskattas motsvara ca 35 hela lärartjänster. Om det bleve vanligt med gymnasierektorer utan lärarutbildning måste stora krav resas på omfattande rektorsutbildning i psykologi, pedagogik, skolförvaltning m. m. hävdar förbundet vidare. *GU:s* förslag anses även kunna leda till att man i praktiken i framtiden får en rektorsbehörighet vid större gymnasier och en annan — med lärarbehörighet — vid mindre. Förbundet ställer också frågan huruvida de föreslagna behörighetsreglerna skall överföras att avse även de skolformer, vilka av olika anledningar bör knytas till gymnasierna, och vidare till skolväsendet i övrigt, t. ex. till grundskolan.

Betydelsen av utbildning av skolledare understrykes av bl. a. *skolöverstyrelsen*, *kommunförbunden*, *TCO* och *Läroverkslärarnas riksförbund*. De två sistnämnda organisationerna anser att det allmänna bör ansvara för utbildningen, i vilken *Läroverkslärarnas riksförbund* vill att lärarhögskolorna skall engageras.

Skolöverstyrelsen anför:

Kurser för utbildning av skolledare bör inrymma ej endast administrativa utan i än högre grad även pedagogiska moment. För att rektor skall få goda förutsättningar att leda arbetet vid sin skola och för att ge honom för denna uppgift erforderlig utbildning bör deltagande i åtminstone en av skolöverstyrelsen anordnad kurs för skolledare vara obligatorisk för var och en som erhåller rektorsförordnande. Överstyrelsen föreslås få bemyndigande att föreskriva skyldighet för rektorer att delta i sådan av överstyrelsen anordnad skolledarutbildning.

De remissinstanser, som berört frågan om biträdande skolledare, anser allmänt att en personell förstärkning av skolledningen är nödvändig. Meningarna är emellertid delade om hur denna bör komma till stånd.

GU:s förslag om en biträdande skolledare med hela skolan som verksamhetsområde samt huvudlärare med ungefärligen samma uppgifter som nu tillstyrkes av bl. a. *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och skoladministrativa utredningen*.

Skolöverstyrelsen anser att det bör ankomma på rektor att med utgångspunkt i instruktion fastställd av överstyrelsen fördela arbetsuppgifterna mellan sig och den biträdande skolledaren. Den senare räknar överstyrelsen med kommer att få mera vidgade uppgifter än den av GU föreslagna studierektorn och föreslår därför att han benämnes konrektor. Enligt överstyrelsens mening bör vidare, med hänsyn till det ökade ansvaret för huvudlärarna inom de olika ämnena, deras uppgifter närmare fixeras i kolförfattningarna. De bör ej åtnjuta nedsättning av undervisningsskyldigheten utan i stället erhålla ett årligt arvode.

Skoladministrativa utredningen anser att i jämförelse med andra organisationsmodeller för den biträdande skolledningen, såsom en utbyggnad av den nuvarande huvudlärarorganisationen eller en flerhövdad studierektorsinstitution, t. ex. studierektorer för ämnesblock, är den av GU förordade lösningen, från såväl praktiska som samhällsekonomiska synpunkter, den på sikt enda realistiska. Utredningen delar GU:s uppfattning att den biträdande skolledaren skall fylla en i första hand pedagogisk funktion men kan av praktiska skäl ej instämma i att den biträdande skolledaren ej skulle syssla med annat än det strikt pedagogiska arbetet. De flesta såsom pedagogiska betraktade av skolledningens arbetsuppgifter innehåller väsentliga moment administrativt eller organisatoriskt arbete, som det vore orationellt att skilja ut och placera på andra befattningshavare. Utredningen framhåller vidare att enligt gjorda beräkningar av säsongvariationerna i skolledningens arbete utgör senare hälften av vårterminen och höstterminens början kraftiga arbetstoppar med en betydande del organisatoriskt arbete. Om rektor skall bli avlastad under dessa perioder kan inte den biträdande skolledarens arbetsuppgifter begränsas till strikt pedagogiska. *Skoladministrativa utredningen* föreslår av dessa skäl att arbetsfördelningen mellan rektor och den biträdande skolledaren ej fastställles på sådant sätt att någondera befattningshavaren läses till vissa bestämda funktioner. Rektor bör ha frihet att med den biträdande skolledaren överenskomma om den arbetsfördelning som med hänsyn till personlig fallenhet och individuella intressen befinnes lämplig. Den biträdande skolledaren bör då också förordnas tills vidare under rektors förordnandeperiod, anser utredningen, och bör inte ha titeln studierektor utan biträdande rektor, eftersom arbetsuppgifterna inte blir enbart pedagogiska.

TCO anför följande.

Arbetsfördelningen mellan rektor, biträdande rektor och huvudlärare synes inte tillräckligt klarlagd. Inte heller respektive befattningshavares status tycks

vara fastlagd på önskvärt sätt. TCO förordar därför, att hithörande frågor ytterligare utreds.

I det rikt differentierade nya gymnasiet synes det behöfligt, att man skapar biträdande skolledartjänster för var och en av dess olika sektorer — enligt i det föregående föreslagen indelning således en biträdande skolledare för vardera humanistisk-språkliga sektorn, ekonomisk-samhällsvetenskapliga sektorn och naturvetenskapliga-tekniska sektorn. I de fall andra gymnasiala skolformer — så som det för framtiden mest vanliga — samordnas med dessa sektorer till särskilda skolenheter kommer det naturligtvis att finnas en rektor som högste chef för varje sådan skolenhet, medan biträdande rektorer bör finnas för de häri ingående olika skolformerna.

Läroverkslärarnas riksförbund delar GU:s uppfattning att det nuvarande huvudlärarsystemet knappast kan sägas ha fungerat tillfredsställande. Förbundet framhåller, att integreringen av de tre nuvarande gymnasieformerna till ett gymnasium är en omständighet som starkt understryker behovet av en förstärkt pedagogisk ledning i det nya gymnasiet jämfört med vart och ett av de nuvarande gymnasierna, men vänder sig mot GU:s förslag till förstärkning och anför i huvudsak följande.

Den enda motivering förbundet kan finna för att införa studierektorssystemet på gymnasiet är densamma som nu gäller för grundskolan, nämligen att man som rektor har eller utnämner en person, som ej har lärarutbildning för och lärarerfarenhet av ett visst stadium. Om man inte följer GU:s förslag till rektorsbehörighet behövs inte heller den av GU föreslagna dubbleringen av rektorstjänsten i det nya gymnasiet med därtill hörande dualism i den pedagogiska ledningen. Flera praktiska olägenheter talar även mot GU:s förslag. Främst kan då nämnas befarade svårigheter att rekrytera studierektorsbefattningarna med kvalificerade lärare. Den pedagogiska ledningen stöter också på svårigheter som är förknippade med ämnesbredden inom det nya gymnasiet och med den aktiva handledning som GU förutsatt. GU:s förslag bygger vidare på att studierektor skall genomföra sina uppgifter med biträde av en huvudlärarorganisation av nuvarande utformning, trots att GU själv konstaterat att denna organisation inte fungerat tillfredsställande.

Förbundet avstyrker sålunda GU:s förslag om studierektor och föreslår i stället att det inrättas huvudlärarbefattningar för ämnesblock med benämningen *förste lektorer*, vilkas arbetsuppgift skall vara att inom sitt ämnesblock svara för samordningen mellan de olika ämnena och vara pedagogiska handledare åt i första hand yngre lärare.

Antalet förste lektorer kan variera men förbundet anser att det bör finnas en förste lektor för i varje fall vart och ett av följande ämnesområden: naturvetenskapliga, tekniska, ekonomiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen samt främmande språk. Vidare föreslår förbundet att en befattning som förste lektor inrättas för gymnasiebiblioteket. Förste lektor bör inneha lektorskompetens. Förste lektorerna bör vidare ha en väsentlig nedsättning i undervisnings-skyldigheten och ges en sådan lön att tjänsterna kan locka kvalificerade lektorer.

Enligt förbundets mening skall också inom varje ämnesblock finnas i princip en företrädare för varje ämne, vilken skall biträda förste lektorn i vissa frågor men i förhållande till nuvarande huvudlärare ha mera begränsade arbetsuppgifter. Därutöver blir det för vissa ämnen nödvändigt med särskilda institutionsföreståndare underställda vederbörande förste lektor.

Slutligen föreslås att det vid varje skolenhet för administrativa uppgifter skall finnas en kvalificerad heltidsanställd administratör med tjänstetiteln skolsekreterare eller skolintendent — alltefter skolans storlek — som närmast under rektor är arbetsledare på expeditionen, medan en av skolans ordinarie lärare utses till ställföreträdare för rektor med enda uppgift att svara för rektors beslutsfunktion då rektor är borta från skolan.

SACO ansluter sig till Läroverkslärarnas riksförbunds förslag om inrättande av förste lektorstjänster och anser att kvalificerad lektorskompetens bör uppställas som krav för innehav av sådan tjänst.

Flertalet remissinstanser ansluter sig till GU:s förslag rörande biträdespersonal. Sålunda har *skoladministrativa utredningen* inget att erinra mot GU:s uppskattningar av personalbehovet. Utredningen betonar emellertid starkare än GU att skrivhjälpen åt lärare bör samordnas med biträdespersonalen på rektorsexpeditionen.

Skolöverstyrelsen delar GU:s uppfattning att en administrativ tjänst av det slag GU betecknar som kanslistjänst bör inrättas. För att möjliggöra en tillfredsställande rekrytering vill överstyrelsen emellertid gå något längre än GU och finner det lämpligt att en administrativ heltidstjänst som skolsekreterare inrättas.

Utöver det redan nämnda förslaget om en skolsekreterare/skolintendenttjänst är det enligt *Läroverkslärarnas riksförbunds* mening nödvändigt att den totala anslagsramen för rektorsexpeditionerna vidgas i förhållande till GU:s förslag. Varje gymnasiektor bör — utöver de poster som GU förutsätter i sina förslag om biträdespersonalen — få ett visst belopp till förfogande att användas efter skolans behov av olika slag av biträdeshjälp. Riksförbundet anser vidare att garantier måste skapas för att gymnasiet får de erforderliga biträdesresurserna.

7.4.3.2 Fackskolan

Remissinstanserna hänvisar i huvudsak till sina synpunkter i yttranden över GU:s förslag. Sålunda hänvisar *skolöverstyrelsen* beträffande behörighet för rektorstjänst, biträdande skolledarebefattningar, huvudlärarnas uppgifter samt organisationen av biträdespersonalen, när det gäller skolenhet med gymnasium, till sitt utlåtande över GU:s förslag. I övrigt tillstyrker överstyrelsen FU:s förslag bl. a. till övergångsbestämmelser innebärande att möjlighet beredes att, då så befinns lämpligt, till rektorstjänst vid fackskola överflytta rektor vid kommunal flickskola, praktisk kommunal realskola, kommunal teknisk skola eller liknande skola, som är under avveckling.

Skoladministrativa utredningen instämmer i allt väsentligt från såväl kvalitativa som kvantitativa synpunkter i vad FU anfört rörande skolledningens uppgifter samt framför beträffande rektorstjänst, biträdande skolledare och biträdespersonal vid fackskolan i huvudsak samma synpunkter som i yttrandet över GU:s förslag.

Läroverkslärarnas riksförbund avstyrker FU:s förslag när det gäller rektorsbehörigheten och yrkar på att behörighet till ordinarie tjänst vid fackskola skall uppställas som krav. Övergångsbestämmelserna för rektorer enligt FU:s förslag tillstyrks men förbundet understryker att, i de fall då en nuvarande rektor vid avvecklingsskola på grund av sin lärarkompetens inte skulle vara behörig till ordinarie lärartjänst vid fackskola, är det starkt befogat att göra undantag och medge överflyttning till rektorsbefattning i fackskolan. Riksförbundet avstyrker FU:s förslag beträffande biträdande skolledare. I en skolenhet, i vilken fackskola ingår, bör det enligt förbundets mening finnas en biträdande rektor med uppgift att under skolans rektor svara för fackskolans ledning. Vidare bör huvudlärarsystemet reformeras så att en ny typ av huvudlärare införes — »blockhuvudlärare» — i likhet med vad förbundet föreslagit beträffande gymnasiet.

7.5 Departementschefen

Jag avser här att till behandling uppta frågor om gymnasiet och fackskolans befattningshavare som aktualiserats av GU och FU. Vissa av dessa frågor har behandlats vid överläggningar med berörda huvudorganisationer, nämligen SR, SACO och TCO:s statstjänstemannasektion. Den 14 oktober 1964 har under förbehåll för Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande överenskommelse träffats med angivna personalorganisationer angående anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för skolledare och lärare vid kommunala gymnasier och fackskolor m. fl.

Efter samråd med chefen för civildepartementet finner jag mig böra förorda att den sålunda träffade överenskommelsen godkänns och underställs riksdagens prövning. En sammanställning av innehållet i överenskommelsen torde få såsom *bilaga* fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

7.5.1 Lärare

FU och GU har konstaterat att förändringar kommer att inträffa i lärarnas *arbetsituation* vad beträffar såväl de former under vilka undervisningen kommer att bedrivas som kraven på innehållet i den teoretiska undervisningen. Lärarnas insatser i fråga om den elevvårdande verksamheten kommer också att undergå vissa förändringar. Från personalorganisationernas sida har i detta sammanhang framförts den uppfattningen att bl. a. de nya arbetsformerna kommer att medföra en inte obetydlig ökning av lärarnas arbetsbörda. För egen del finner jag det inte klarlagt att det nya gymnasiet och fackskolans utformning i och för sig kommer att kräva någon väsentligare förändring i lärarens arbetsinsatser kvantitativt sett.

De nya arbetsformerna kan i ett initialskede i vissa fall givetvis komma att

kräva en merinsats av lärarna till den del det rör sig om arbetsformer som inte hittills tillämpats i större utsträckning och som lärarna följaktligen inte är vana vid. En rad faktorer kommer å andra sidan att verka i motsatt riktning, dvs. underlätta lärarnas arbete. Det nya gymnasiet och fackskolan, som på praktiskt taget alla orter ger varje enskild elev möjlighet att välja studieprogram, vilka i högre grad än vad nu är möjligt passar elevens förutsättningar och intressen, kommer att väsentligt förbättra skolans arbetssituation. Även anordningarna med stödundervisning och mindre studiekurs kommer att verka i samma riktning. I vissa ämnen kommer vidare att införas särskilda delningstimmar för individuell handledning i studieteknik o. dyl. Tillämpningen av betingemetoden innebär att viss schemabunden tid friställes för lärarna, som kan använda denna tid till planering av betingstudierna och förberedelse för kunskapskontroll m. m. Av stor betydelse för lättandet av lärarnas arbetsbörda blir också de åtgärder, som vidtagits och planeras i fråga om hjälpmedelsförsörjningen liksom den avsevärda förstärkningen av den personal, som genom sitt arbete avlastar lärarna, nämligen bibliotekspersonal, biträdeshjälp, institutionstekniker och skolkuratorer. Jag skall i det följande återkomma härtill.

Med hänsyn till de nämnda förhållandena är det enligt min mening inte möjligt att utan ingående arbetsanalyser avgöra huruvida det nya gymnasiet kommer att kräva ökade eller minskade arbetsinsatser av de olika lärarkategorierna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att lärarnas arbetsförhållanden i bl. a. gymnasiet och fackskolan är föremål för utredning genom särskilda sakkunniga bland vilka ingår representanter för både arbetsgivar- och arbetstagersidan.

Lärarnas arbetsförhållanden i bl. a. fackskolan är som nyss nämnts föremål för utredning. I avbidan på resultatet av denna utredning måste arbetssituationen i fackskolan bedömas utifrån mera allmänna jämförelser mellan förhållandena i fackskolan och i andra skolor. Såsom jag i det föregående i olika sammanhang konstaterat, får det nya gymnasiet och fackskolan i den utformning jag förordat åtskilliga gemensamma drag. Båda skolorna bygger på grundskolan. I fråga om ämnens innehåll och mål finnes visserligen — främst beträffande graden av yrkesinriktning — betydande olikheter men ämnesuppsättningen är likväl i stor utsträckning gemensam, arbetsformerna avses i princip bli desamma etc.

I fackskolan har lärarna under försöksverksamheten samma undervisnings-skyldighet som motsvarande lärarkategorier i grundskolan. Emellertid äger varje fackskola för närvarande — utöver det antal veckotimmar undervisning i läroämnena, vilket enligt timplanen och eljest gällande bestämmelser skall fullgöras vid fackskola — förfoga över två veckotimmar i årskurs 1 och tre veckotimmar i årskurs 2 för varje fullt antal 24 veckotimmar sådan undervisning i respektive årskurser. Dessa veckotimmar skall tillgodoräknas lärare i läroämnena. Särskild ersättning utgår till lönegradsplacerad övningslärare, som undervisar i dramatik, familjekunskap och konsumentkunskap. Dessa särskilda förmåner för lärarna utgör ersättning för arbete sammanhängande med fackskolans införande som

en ny skolform och därav föranledda initialsårigheter. Samtidigt som fackskolan inordnas i det reguljära skolväsendet, skall enligt den träffade överenskommelsen dessa här nämnda förmåner upphöra.

Överenskommelsen innebär att *undervisningsskyldigheten* för lärare i läroämnena i fackskolan fr. o. m. läsåret 1966/67 skall omfatta 18—30 veckotimmar och i medeltal utgöra 21 veckotimmar. Detta är samma undervisningsskyldighet, som på grundval av tidigare överenskommelser gäller för motsvarande lärare vid gymnasiet. Enligt förhandlingsöverenskommelsen skall övningslärarna vid fackskolan ha samma undervisningsskyldighet som nu gäller vid gymnasiet och yrkesskolan. Emellertid intar ämnena dramatik, familjekunskap och konsumentkunskap i viss mån en särställning. De utgör i högre grad än övriga ämnen nykonstruktioner. Överenskommelsen innebär att i anslutning till 10 kap. 54 § skolstadgan övningslärare, som i sin tjänst meddelar undervisning vid fackskolan i nämnda ämnen, får tillgodoräkna högst tre veckotimmar. I fråga om ämnet dramatik skall detta gälla även vid undervisning i gymnasiet.

Jag övergår här efter till frågan om vilka *lärarkategorier* som skall finnas vid gymnasiet och fackskolan. GU respektive FU har föreslagit att som ordinarie lärare i läroämnena skall vid gymnasiet finnas lektorer och adjunkter samt vid fackskolan adjunkter. Jag delar denna uppfattning och räknar sålunda inte med att några lektorstjänster skall inrättas vid fackskolan. Vidare bör finnas ordinarie övningslärare samt lärare i vissa andra ämnen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma till vilken kategori de olika ämnena skall höra. Tills vidare räknar jag med att teckning, musik, gymnastik, dramatik samt i gymnasiet konst- och musikhistoria och i fackskolan slöjd, hushållsteknik, familjekunskap och konsumentkunskap blir övningsämnena. Till gruppen ämnen, som varken benämnes läroämnena eller övningsämnena, bör tills vidare räknas stenografi, utländsk stenografi, maskinskrivning, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete.

Icke-ordinarie lärare bör finnas enligt de regler som nu gäller vid närmast motsvarande skolformer. Av det totala lärarbehovet i läroämnena bör ca 90 % täckas av ordinarie tjänster.

Ordinarie lektorstjänster bör finnas i gymnasiet till ett antal, som utgör ca 50 % av det totala antalet ordinarie tjänster i läroämnena. I fråga om fördelningen av lektorstjänsterna på olika gymnasier har skolöverstyrelsen framlagt ett förslag som syftar till att åstadkomma en jämnare geografisk fördelning av de besatta lektoraten. Jag finner uppslaget värdefullt och skolöverstyrelsen bör anmodas att närmare undersöka de praktiska konsekvenserna av sitt förslag. Överstyrelsen bör därvid utgå från att lektorstjänster vid mindre gymnasier blir proportionsvis något flera än vid större.

I fråga om kraven för *behörighet till ordinarie tjänst* har GU och FU anfört vissa synpunkter men i huvudsak hänvisat till pågående utredning inom 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Förutom lärarutbildningssakkunniga behandlar

för närvarande 1963 års forskarutredning frågor som har anknytning till den här aktuella problematiken. De remissinstanser, som yttrat sig i fråga om behörighetsvillkoren för lärartjänster, har genomgående uttalat sig för att ställningstagandet härvidlag uppskjutes tills de nämnda utredningarna avslutat sitt arbete. Jag delar denna uppfattning. Någon ändring av gällande behörighetsregler för tjänst vid gymnasium bör sålunda inte nu göras. Jag räknar med att dispenser för behörighet till lektorstjänst skall kunna beviljas i något vidgad omfattning. För lärartjänst vid fackskola bör tills vidare gälla samma behörighetskrav som för motsvarande tjänst vid gymnasium.

Såväl i det nya gymnasiet som i fackskolan kommer att finnas ämnen för vilka bestämmelser rörande behörighet för närvarande saknas. Dylika regler måste utformas med utgångspunkt i den utbildning lärarna i ämnena anses böra ha. Även i detta fall måste pågående utredningsarbete avvaktas. I avbidan på att lärarutbildningsfrågorna klarlägges bör några formella behörighetsvillkor inte uppställas. Härav följer att tills vidare inte heller bör inrättas ordinarie tjänster, i vilka dylika ämnen ingår.

Jag har för avsikt att ta upp behörighetsfrågorna till en samlad prövning när lärarutbildningssakkunniga framlagt sina förslag i här berörda hänseenden. Dessa förslag kommer att omfatta flertalet förekommande ämnen i gymnasiet och fackskolan. Vissa ämnen, företrädesvis övningsämnen, kommer emellertid inte att behandlas mer ingående. För att möjliggöra en översyn i ett sammanhang av kompetens- och behörighetsfrågor för alla ämnen har jag för avsikt att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att åt skolöverstyrelsen uppdras att utreda och framlägga förslag beträffande behörighetsfrågor vilka enligt vad jag erfarit inte kommer att behandlas i lärarutbildningssakkunnigas kommande huvudbetänkande. Överstyrelsen bör ha fullgjort detta uppdrag vid en sådan tidpunkt att dess förslag kan övervägas tillsammans med lärarutbildningssakkunnigas.

I detta sammanhang vill jag anmäla att frågan om lärarnas *lönegradsplacement* icke prövats i samband med de nu avslutade överläggningarna med personalorganisationerna. De i överenskommelsen angivna lönegraderna för lärartjänster avser nuvarande lönegradsplacering av närmast motsvarande tjänster inom skolväsendet.

Det har vid överläggningarna förutsatts att såväl frågor rörande lönegradsplacering av lärartjänster som andra frågor, som kan aktualiseras då ställning ånyo tagits till behörighetsregler och ämnenas klassificering, skall upptagas till överläggningar i sådan tid att därav föranledda förslag kan genomföras fr. o. m. den 1 juli 1966.

Jag har inte för avsikt att i föreliggande sammanhang närmare uppehålla mig vid *lärarutbildningsfrågor*. Ett par spörsmål vill jag dock beröra.

FU och GU har, såsom jag i det föregående redovisat, i vissa fall föreslagit

jämförelsevis omfattande förändringar i ämnenas innehåll och deras inbördes avgränsning. Jag har i allt väsentligt anslutit mig till utredningarnas förslag i dessa hänseenden. Självfallet måste förändringarna komma att påverka den framtida lärarutbildningens innehåll och uppläggning. Under ett övergångsskede aktualiserar förändringarna också vissa fortbildningsåtgärder, som jag strax skall återkomma till. Omläggningarna i läroplanen leder otvivelaktigt till vissa svårigheter. Å andra sidan kan givetvis inte förändringar, som från ungdomarnas och samhällets synpunkt är angelägna, få hindras av att de temporärt förorsakar omställningsproblem med hänsyn till befintliga lärare och till den nu tillämpade utbildningsgången för lärare. Man måste eftersträva en lärarutbildningsorganisation som snabbt och smidigt kan anpassas efter ändrade förhållanden och som samtidigt aktivt kan medverka i och bidra till skolans förnyelse.

Det kan emellertid inte undvikas att i samband med en reform av så genomgripande natur, som den jag nu förordar, i vissa fall lärare eller blivande lärare finner att den utbildning de har eller håller på att genomgå delvis lämpar sig mindre väl för den nya skolan. Jag vill med anledning härav framhålla att det i hög grad är ett intresse för det allmänna att medverka till att redan aktiva lärare kan på ett ändamålsenligt sätt utnyttjas i undervisningen och att rekryteringen till lärarbanan inte hämmas.

I det föregående har jag anmält att jag tills vidare räknar med att nuvarande behörighetsvillkor skall tillämpas. För den aktive eller den blivande läraren innebär detta att någon plötslig förändring, varigenom han eller hon skulle ställas utan möjlighet att erhålla en eftersträvad tjänst, inte genomföres. Även längre fram, när behörighetsvillkoren justerats, bör den enskilde lärarens intressen skyddas genom lämpliga övergångsbestämmelser.

Vidare bör i samband med gymnasie-fackskolereformens genomförande anordnas *fortbildning* av lärare. Vad GU anført om denna fortbildnings karaktär och allmänna organisation kan jag i stort sett ansluta mig till. Såsom skolöverstyrelsen framhåller bör den organisation för permanent lärarfortbildning, som sedan några år är under uppbyggnad, engageras även för den övergångsvisa fortbildningen. Det erfordras emellertid ett jämförelsevis omfattande centralt engagemang för analys av fortbildningsbehoven, planering av fortbildningsverksamheten, framställning av lämplig material m. m. Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att under tiden 1 januari 1965—31 december 1969 organisera och administrera fortbildning av lärare i samband med gymnasie-fackskolereformen. För detta ändamål bör särskilda medel anslås. Jag återkommer härtill i det följande (8.5.3).

Riktpunkten för fortbildningens organisation bör vara att reduktion av lärarnas insats i undervisningsarbetet i möjligaste mån undvikas. I sammanställningen av innehållet i överenskommelsen med personalorganisationerna anges vissa riktlinjer för skolöverstyrelsens arbete med fortbildningsverksamheten. Dessa riktlinjer har godtagits av personalorganisationerna.

Jag vill även anmäla att enligt min mening genomgången fortbildning tills

vidare inte bör uppställas som villkor för erhållande av tjänst vid gymnasiet eller fackskolan.

För dem, som nu bedriver universitetsstudier med sikte på lärarbanan, kunde, som jag redan nämnt, gymnasie-fackskolereformen i enstaka fall tänkas påverka framtidsplanerna. Det är emellertid angeläget att understryka att skolväsendets behov av lärare är så stort att man kommer att ha användning för alla dem, som har god utbildning och intresse för lärarbanan. Jag vill med ett exempel, som anknyter till synpunkter som ibland framförts, belysa det sagda. I det föregående (3.5.4 och 4.5.3) har jag anslutit mig till GU:s och FU:s förslag beträffande ämnet samhällskunskap, vilket får till följd att geografi som självständigt ämne inte skall förekomma i det nya gymnasiet och i fackskolan. Detta innebär emellertid inte att geografiskt stoff kommer att saknas. Tvärtom får såsom jag tidigare framhållit geografi en förstärkt ställning. Därmed är det också klart att den som bedrivit vetenskapliga studier inom något kulturgeografiskt eller geovetenskapligt ämnesområde och därvid avlagt licentiatexamen skall ha möjlighet erhålla lektorstjänst på gymnasiet. Självfallet fordras också att personen i fråga har den grundutbildning, som krävs för adjunktstjänst. Beroende av licentiatexamens inriktning bör lektorsbehörigheten avse samhällskunskap eller naturvetenskapligt ämne jämte eventuellt annat ämne. Jag vill framhålla att detta ingalunda är någon nyhet i gymnasieväsendet. Redan nu leder i en rad fall licentiatexamen i ämnen, som inte motsvaras av självständiga skolämnen, till lektorsbehörighet.

I fråga om *lärarnas ställning* i det nya gymnasiet och fackskolan vill jag först erinra om att jag i det föregående föreslagit, att det nya gymnasiet skall vara en *kommunal* skola (2.3.2). Detsamma skall gälla fackskolan. Vidare vill jag nämna att en särskild arbetsgrupp inom civildepartementet utarbetat en departementspromemoria med lagförslag rörande de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt (SOU 1963:51). Inom civildepartementet förbereds för närvarande på grundval av departementspromemorian proposition till riksdagen med syfte att fr. o. m. den 1 januari 1966 ge statstjänstemän m. fl. förhandlingsrätt enligt i huvudsak samma regler som gäller för privat anställda arbetstagare. Om denna lagstiftning kommer till stånd efter de grunder, som framgår av departementspromemorian, får den konsekvenser även för kommunala tjänstemän med statligt reglerade löner och pensioner.

Beträffande skolledare och lärare vid grundskolan och de kommunala gymnasiala skolorna utgår jag från att löne- och pensionsvillkor även framdeles kommer att regleras genom förhandlingar direkt mellan staten och vederbörande personalorganisationer. Förhandlingarna skall enligt den nyss nämnda departementspromemorian kunna leda fram till kollektivavtal. Det är emellertid avsett att vissa anställningsvillkor bl. a. i fråga om anställningstrygghet ej skall omfattas av förhandlingsrätt. För nyssnämnda skolledare och lärare bör bestämmelser om dessa villkor inarbetas i skolstadgan.

Jag anser det vara angeläget, att så vitt möjligt enhetliga bestämmelser kommer att gälla för grundskolans och de kommunala gymnasiala skolornas lärare. De författningsmässigt reglerade anställningsvillkoren för gymnasiet och fackskolans lärare bör därför utformas i nära anslutning till vad som gäller för grundskolans och yrkesskolans lärare. Nuvarande *anställningsformer* såsom ordinarie, extra ordinarie och extra lärare samt för vissa lärarkategorier anställning såsom aspirant bör därför tillämpas vid gymnasiet och fackskolan. Anställning som lärare bör avse tjänstgöring vid gymnasiet eller fackskolan i kommunen. Ordinarie lärare bör tillsättas genom någon form av ständigt förordnande och ändring i förläggningen av tjänstgöringen inom kommunen bör få beslutas endast under samma förutsättningar som vid grundskolan enligt 8 kap. 10 § skolstadgan.

Lektor bör förordnas av skolöverstyrelsen, annan ordinarie lärare av läns skolnämnden och icke-ordinarie lärare av skolstyrelsen. Huvudlärare bör utses av skolstyrelsen på förslag av rektor.

Beträffande ordinarie lärare vill jag särskilt framhålla, att det är avsett, att den anställningstrygghet, som nu följer av anställning som ordinarie lärare vid högre kommunala skolor och grundskolan, skall gälla även för det nya gymnasiet och fackskolan. Detaljutformningen av dessa regler är jag ej nu beredd taga ställning till. Det kan övervägas, om de icke bör utformas i nära anslutning till vad som gäller för statliga befattningshavare anställda med konstitutorial.

Beträffande lärarnas *allmänna åligganden* vid det nya gymnasiet och fackskolan bör i allt väsentligt gälla samma bestämmelser som för lärare vid nuvarande gymnasier och högre kommunala skolor. Därvid bör iakttas, att lärare skall vara skyldig biträda vid prov och provningar och medverka i samarbetsnämnden samt, i den mån så erfordras, biträda vid lärarutbildning.

I fråga om fyllnadstjänstgöring bör gälla, att övningslärare med tillämpning i övrigt av gällande bestämmelser skall kunna åläggas fyllnadstjänstgöring vid det nya gymnasiet och fackskolan. Vidare bör lärare i läroämnena samt lärare i maskinskrivning, stenografi, utländsk stenografi, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete vid det nya gymnasiet eller fackskolan kunna åläggas skyldighet att vid gymnasium, fackskola, grundskola samt sådan kommunal eller landstingskommunal yrkesskola, vid vilken lärarna uppbär avlöningsförmåner enligt bestämmelser som meddelats av Kungl. Maj:t, fullgöra fyllnadstjänstgöring enligt de grunder, som nu gäller för lärare i läroämnena vid kommunal yrkesskola.

I tjänstgöringsskyldigheten för lärare vid det nya gymnasiet eller fackskolan bör ingå att fullfölja de undervisningsuppgifter, som följer av gällande läroplaner, såsom att meddela stödundervisning, att tjänstgöra under timmar till förfogande, att handleda elev vid specialarbete, betings- och grupparbete och förlängd undervisning, att medverka vid gemensam samling och specialundervisning samt vid uppläggnings- och uppföljningen av elevernas miljöpraktik och därvid ge anvisningar och uppgifter åt praktikanterna, att övervaka redovis-

ningen av de sålunda förelagda uppgifterna samt att samarbeta med arbetsförmedling och länsarbetsnämnd. Vidare skall lärare vara skyldig att undervisa vid påbyggnadskurser.

Jag vill i detta sammanhang till behandling uppta vissa frågor om *övergångs-anordningar* för lärarna, vilka måste förberedas i god tid före gymnasie-fackskolereformens genomförande.

I det följande (8.5.2) kommer jag att föreslå, att nuvarande allmänna och tekniska gymnasier samt handelsgymnasier upphör från och med den 1 juli 1966. De lärokurser av dessa gymnasieformer, som ej är slutförda den 1 juli 1966, bör fullföljas inom ramen för det nya integrerade gymnasiet.

Vidare har jag i det föregående (2.3.2) anslutit mig till av FU förordade riktlinjer beträffande avvecklingen av vissa utbildningar i samband med fackskolans definitiva genomförande. Härav beröres kommunala yrkesskolor, i vad avser tekniska dagskolor och 2-åriga handelslinjer samt fristående kommunala tekniska skolor. Avveckling kommer i regel att ske successivt allt efter det fackskolan genomföres. Under det närmaste decenniet kommer också, som en följd av grundskolereformen, praktiska kommunala realskolor och kommunala flickskolor successivt att avvecklas även om detta inte alltid kan ske helt i takt med fackskolans införande. De skolor som skall avvecklas enligt vad i detta stycke sägs betecknas i det följande *avvecklingskolor*.

De gymnasielärare som förordnas för tid fr. o. m. den 1 juli 1966 blir kommunalt anställda. Även befattningshavarna vid nuvarande gymnasier måste fr. o. m. den 1 juli 1966 fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet vid det nya gymnasiet eller eventuellt vid annan skolform. Befattningshavarna vid avvecklingskolorna måste i samband med avvecklingen övergå till fackskolan eller till annan skolform. Jag vill understryka angelägenheten av att befattningshavarnas övergång till de nya skolformerna sker under smidiga former, som i möjligaste mån tillgodoser deras önskemål och intressen. I samband med reformens genomförande bör därför befattningshavarnas övergång närmare regleras. Jag skall i det följande ange principerna för hur denna reglering bör utformas.

Ordinarie lärare vid kommunalt allmänt gymnasium eller kommunalt handelsgymnasium bör den 1 juli 1966 överföras på motsvarande ordinarie tjänst vid det nya gymnasiet i kommunen. Sådant överförande torde få ske i form av en generell, av Kungl. Maj:t utfärdad bestämmelse. Den nya tjänsten bör ej vara knuten till viss skolenhet utan till gymnasiet i kommunen. Tjänstgöringen bör dock tills vidare där så är möjligt vara förlagd till den skolenhet där den tidigare tjänsten var inrättad. Om de ämnen som ingår i sådan tjänst måste ändras i anledning av gymnasiereformen och allmänna föreskrifter beträffande tjänster i dessa ämnen ej utfärdats, bör särskilt beslut härom fattas av tillsättningsmyndigheten.

Ordinarie lärare vid statligt gymnasium eller högre allmänt läroverk bör beredas tillfälle anmäla, att han önskar övergå på motsvarande ordinarie tjänst vid

det kommunala gymnasiet i kommunen eller, såvitt gäller adjunkt och övningslärare, ävenledes på tjänst vid fackskolan, yrkesskolan eller grundskolan i kommunen. Sådan anmälan bör göras inom viss tid före den 1 juli 1966. Tidpunkten för anmälan bör avpassas så att myndigheterna hinner fatta erforderliga beslut angående överflyttningar före gymnasie-fackskolereformens ikraftträdande.

Har lärare gjort sådan anmälan och kan han beredas anställning på i anmälan avsedd ordinarie lärartjänst i kommunen, bör länskolnämnden utan ansökningsförfarande förordna honom såsom ordinarie lärare på tjänsten fr. o. m. den 1 juli 1966. Därvid bör ordinarie lärare vid statligt gymnasium och lektor, som önskar övergå på tjänst vid det kommunala gymnasiet, förordnas på denna tjänst. I övriga fall bör ordinarie lärare vid statligt gymnasium och högre allmänt läroverk äga företräde framför lärare vid avvecklingskola vid tillsättning av tjänst vid det kommunala gymnasiet, fackskolan, yrkesskolan eller grundskolan. Kan läraren ej erhålla tjänst i kommunen, bör han beredas tillfälle att anmäla sig till motsvarande ordinarie tjänst i annan kommun. Kan läraren beredas anställning på tjänsten, bör förordnande på tjänsten utfärdas för honom. Då flera anmäler sig till samma tjänst, bör vanliga meritvärderingsregler tillämpas, dock att lärare från den kommun där tjänsten är inrättad bör äga företräde.

Ordinarie, statligt anställd lärare, som erhåller förordnande som ordinarie vid kommunal skola, bör bibehållas vid den anställningstrygghet som statlig fullmakt innebär. En allmän föreskrift härom bör utfärdas. Ordinarie adjunkt eller övningslärare vid högre allmänt läroverk, som ej övergår på ordinarie kommunal tjänst, bör före den 1 juli 1966 förflyttas till antingen det statliga gymnasiet eller den statliga realskolan vid skolenheten. I förtydligande syfte bör en bestämmelse utfärdas av innebörd att lektor vid högre allmänt läroverk är placerad vid gymnasiet.

Ordinarie lärare vid statligt gymnasium, som ej övergår på kommunal tjänst fr. o. m. den 1 juli 1966, bör föras på övergångsstat i sin statliga tjänst. Denna tjänst bör tills vidare vara placerad vid samma skolenhet och läraren bör, om ej annat i föreskriven ordning bestäms, fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet vid skolenheten.

Icke-ordinarie lärare, som den 30 juni 1966 har anställning tills vidare vid statligt gymnasium, bör utan att tjänsten ledigannämas erhålla motsvarande förordnande vid det nya gymnasiet.

Beträffande *ordinarie lärare vid avvecklingskola* bör gälla följande. Är läraren behörig till ordinarie lärartjänst vid fackskola, må han efter anmälan och utan ansökningsförfarande förordnas på sådan tjänst vid fackskola, yrkesskola eller grundskola. Ordinarie ämneslärarinna vid avvecklingskola må efter anmälan överföras till motsvarande tjänst vid fackskola, yrkesskola eller grundskola, därvid en ordinarie tjänst som lärare i läroämnena skall hållas vakant. Annan ordinarie lärare vid avvecklingskola må efter anmälan förordnas på tjänst vid grundskola eller yrkesskola eller, efter särskild prövning av skolöverstyrelsen, på tjänst

vid fackskola. För anmälan bör viss tid bestämmas. Länskolnämnden bör efter anmälningstidens utgång besluta om förflyttning av ordinarie lärare vid avvecklingsskola.

Vid överföringen av ordinarie lärare från avvecklingsskola bör iakttas att lärares möjlighet att utan ansökningsförfarande överföras till tjänst vid fackskola, yrkesskola eller grundskola i första hand gäller sådan skola i den kommun, där hans tjänst är inrättad. Motsvarande bör gälla ämneslärarinna, som dock bör placeras efter adjunksbehörig lärare. Vid överföring till den egna kommunens fackskola bör, om antalet lärartjänster är mindre än antalet överflyttningsberättigade lärare, lärarna överflyttas med tillämpning av vanliga meritvärderingsregler. Övertalig lärare vid avvecklingsskola, som är behörig till tjänst vid annan skola men inte önskar övergå till sådan tjänst i samma kommun, bör ha möjlighet att överföras till motsvarande tjänst vid yrkesskolan eller grundskolan i annan kommun eller, efter skolöverstyrelsens prövning, till motsvarande tjänst vid fackskolan i annan kommun. Till sådan tjänst bör dock lärare från den kommun, där tjänsten är inrättad, äga företräde.

Avvecklingen av praktiska kommunala realskolor och kommunala flickskolor kommer, som förut nämnts, inte alltid att ske helt i takt med fackskolans införande. Detta kan försvåra för lärarna att övergå till andra skolor. Innan planeringen av fackskolan hunnit längre än nu, är det emellertid ej möjligt att bedöma i vad mån speciella åtgärder kan visa sig erforderliga. Jag torde i annat sammanhang få återkomma till Kungl. Maj:t i denna fråga.

Vid de tekniska gymnasierna finns nu extra ordinarie adjunkter i lönegrad Ae 23, vilka efter fyra års anställning i tjänst i denna lönegrad utnämnes som ordinarie i samma lönegrad vid det tekniska gymnasiet. Denna möjlighet bör bibehållas för dem, som förordnats såsom extra ordinarie adjunkter senast fr. o. m. den 1 juli 1964 och den 30 juni 1966 innehar sådan tjänst.

Ordinarie lärartjänster vid statliga gymnasier bör tills vidare alltså kunna tillsättas. Dock bör, såsom GU föreslagit, vid tjänsternas utannonsering och tillsättande förbehåll göras, att innehavaren skall vara skyldig att den 1 juli 1966 övergå på motsvarande kommunala ordinarie tjänst. Sådant förbehåll har i annat sammanhang gjorts beträffande personal vid överförande från statlig till kommunal tjänst (se prop. 1963: 171).

Mot de av mig i det föregående föreslagna övergångsanordningarna har personalorganisationerna förklarat sig ej ha någon erinran.

Den träffade överenskommelsen innefattar i anslutning härtill vissa övergångsbestämmelser i avlöningshänseende för berörda lärare.

7.5.2 Bibliotekarier, vaktmästare m. fl.

GU:s och FU:s förslag beträffande *bibliotekspersonal* innebär en väsentlig förstärkning i jämförelse med nuvarande organisation. Detsamma gäller GU:s beräkningar rörande behovet av *institutionstekniker*. Förslagen betyder bl. a. att lärarna avlastas åtskilliga arbetsuppgifter, vilka kan fullgöras av annan personal.

Biblioteket och institutionerna i olika ämnen är viktiga hjälpmedel i skolarbetet. I fackskolan och det nya gymnasiet kommer deras betydelse att ytterligare öka. I det följande (8.5) skall jag återkomma till dessa frågor. Jag vill emellertid här understryka att en förutsättning för att bibliotek och institutioner skall kunna utnyttjas effektivt och rationellt är att de sköts tillfredsställande. Härför krävs betydande arbetsinsatser särskilt i fråga om bibliotek samt institutioner för naturvetenskapliga och tekniska ämnen. Jag delar FU:s och GU:s uppfattningar att arbetsuppgifterna i stor utsträckning med fördel kan fullgöras av icke-pedagogisk personal. Den personalorganisation utredningarna räknar med finner jag också lämplig. Jag anser sålunda att vid såväl gymnasium som fackskola bör finnas bibliotekarier och institutionstekniker i en omfattning motsvarande den GU räknat med. Kostnaderna härför bör i princip bäras av staten.

Till ämne hörande institution skall enligt skolstadgan förestås av lärare. För närvarande kompenseras föreståndarna genom att merarbetet beaktas vid sammanvägningen av lärarnas undervisningsskyldighet. I fråga om de större institutionerna för tekniska och naturvetenskapliga ämnen, främst vid gymnasieskolor, erfordras i framtiden mer omfattande insatser än nu. Överenskommelsen med personalorganisationerna innebär att till här ifrågasvarande *institutionsföreståndare* skall utgå befattningsarvode. Institutionsföreståndare bör utses av skolstyrelsen på förslag av rektor.

Vad FU och GU anfört om *vaktmästarpersonal* har jag ingen erinran mot.

Beträffande *normerande bestämmelser* för omfattningen av bibliotekspersonal och institutionstekniker, liksom av skolkuratorer och biträdes hjälp åt skolledare och lärare, till vilka senare personalkategorier jag återkommer i det följande, kan skäl anföras både för och emot, såsom framgår av såväl FU:s och GU:s betänkanden som remissyttrandena. Det är av stor betydelse för ett rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser att någon form av garantier verkligen finns för att erforderliga personalresurser i här avsedda hänseenden ställs till skolans förfogande. Det är emellertid också väsentligt att allför detaljerade bestämmelser inte utfärdas på detta område, då sådana skulle kunna lägga hinder i vägen för kommunen att i det enskilda fallet genomföra en rationell organisation av verksamheten. Vid överläggningar med kommunförbunden, dvs. Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, rörande statsbidragsfrågor har enighet uppnåtts om riktlinjer för

omfattningen av bl. a. bibliotekspersonal och institutionstekniker. I huvudsak innebär dessa riktlinjer följande. Vid skolenhet av normalstorlek (ca 800 gymnasie- och/eller fackskolelever) skall för biblioteksverksamheten beräknas personalresurser motsvarande en halv tjänst. Vid skolenhet med fullständig teknisk gymnasieutbildning och/eller teknisk fackskola skall normalt finnas tjänster för institutionstekniker till en omfattning motsvarande en tjänst för vardera maskinteknisk, byggteknisk och elteknisk utbildning, en halv tjänst för kemiteknisk samt en tjänst för övrig utbildning. För övriga skolenheter med gymnasium och/eller fackskola beräknas normalt minst en tjänst för institutionstekniker.

För ifrågakommande bibliotekspersonal, institutionstekniker och vaktmästarpersonal bör *löne- och pensionsfrågor* regleras genom avtal mellan kommunerna och personalorganisationerna.

Vid statliga gymnasier och högre allmänna läroverk finns nu ordinarie tjänster såsom maskinister, institutionstekniker och vaktmästare. I den mån innehavarna av dessa tjänster ej övergår på motsvarande kommunala ordinarie tjänster, bör de föras på övergångsstat och fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet vid den skolenhet där de nu tjänstgör. För dessa befattningshavare erfordras viss specialreglering beträffande tjänstgöringsförhållandena. Vid det tillsättande av ordinarie statliga sådana tjänster som tills vidare kan förekomma bör göras samma förbehåll om övergång till kommunal tjänst, som jag förordat beträffande de ordinarie lärarna vid statliga gymnasier (7.5.1).

7.5.3 Personal för elevvårdande uppgifter m. m.

Vad beträffar elevvårdspersonal ansluter jag mig i huvudsak till vad FU och GU föreslagit. Jag räknar sålunda med att vid varje skolenhet med gymnasium och/eller fackskola av normal storlek skall finnas en halv *kuratorstjänst* samt vid mindre eller större skolenheter tjänster i proportion till storleken. Vid överläggningar med kommunförbunden har enighet uppnåtts om dessa riktlinjer för omfattningen. I övrigt förutsätter jag att personal för skolhälsovården samt skolpsykologer kommer att finnas i en omfattning som i huvudsak motsvarar vad FU och GU räknat med.

GU:s program för *studie- och yrkesorientering* har jag i det föregående (3.5.4) anslutit mig till, varvid jag också framhållit att någon ytterligare utredning om de skolsociala frågorna inte nu bör företas. FU:s förslag till uppläggning av yrkes- och studievägledning kan jag även ansluta mig till. I fråga om de olika personalgrupper, som bör engageras i dessa uppgifter, är FU och GU i allt väsentligt eniga. Kuratorn får enligt förslaget vissa betydelsefulla uppgifter. Vad skolöverstyrelsen i sitt remissvar anfört om bl. a. kuratorns uppgifter kan jag i allt väsentligt biträda. Arbetsmarknadsverket bör emellertid svara för yrkes- och arbetsmarknadsorienteringen. I sitt remissyttrande har arbetsmarknadsstyrelsen framhållit att behovet av yrkesvägledningspersonal inom arbetsmarknads-

verket kommer att öka. En viss successiv förstärkning i takt med gymnasiet och fackskolans utbyggnad kommer av allt att döma att behövas. Förslag härom torde få framläggas för riksdagen i ett senare sammanhang.

7.5.4 Skolledning m. m.

Såväl FU som GU är av den uppfattningen att de nya gymnasiala skolorna kommer att ställa väsentligt ökade anspråk på skolans ledning. Att ledningen kommer att bli avsevärt mer arbetskrävande än för närvarande framhålles även i flera remissyttranden. Sannolika skäl talar enligt min mening för att dessa uppfattningar är riktiga. Jag instämmer vidare i GU:s uttalande att den pedagogiska ledningen vid nuvarande gymnasier knappast fungerar tillfredsställande. Med hänsyn härtill finner jag det nödvändigt att en kraftig förstärkning av skolledningen kommer till stånd i samband med övergången till det nya gymnasiet och det definitiva införandet av fackskolan. Detta bör ske på det sätt FU och GU föreslagit, dvs. vid varje skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör finnas *en rektor, en studierektor* samt ett antal *huvudlärare*. Befattningshavarna bör ha de uppgifter utredningarna föreslår. Studierektoratet skall sålunda avse hela skolenheten och inte den ena eller den andra av däri ingående skolformer. Arbetsfördelningen mellan rektor och studierektor bör inte regleras genom centralt utfärdade bestämmelser. Jag vill emellertid understryka att studierektorn i allt väsentligt skall ha en pedagogisk funktion och att den frihet, som den lokala skolstyrelsen bör ha att från fall till fall bestämma arbetsfördelningen, inte får leda till att studierektorn blir en administrativ befattningshavare.

Huvudlärarna bör ha i stort sett samma uppgifter, som de för närvarande har. Det är emellertid väsentligt att de i ökad utsträckning ägnar sig åt den pedagogiska planeringen inom sitt ämne eller sin ämnesgrupp med hänsyn till den starka betoningen av självständiga arbetsformer och ökad samverkan mellan olika ämnen i det nya gymnasiet och fackskolan. Detta förutsätter en ökad insats från huvudlärarnas sida. Överenskommelsen med personalorganisationerna innebär att befattningsarvode skall utgå till huvudlärare, under förutsättning att det ämne eller ämnesområde han representerar har en viss minsta omfattning vid skolenheten.

Jag skall strax återkomma till anställnings- och lönevillkor för de olika befattningshavarna i den av mig förordade skolledningen men vill dessförinnan ta upp vissa behörighetsfrågor. Såväl FU som GU föreslår att de *behörighetsvillkor*, som nu gäller för rektorstjänst vid bl. a. tekniskt gymnasium, skall gälla för gymnasiet och fackskolan i framtiden. Enligt dessa villkor krävs formellt inte behörighet till lärartjänst men i praktiken förordnas endast personer, som har eller kan ges lärarbehörighet. Utredningarnas förslag har kritiserats i åtskilliga remissyttranden men även fått stöd från flera håll, bl. a. av skolöverstyrelsen. Enligt min mening är det av både principiella och praktiska skäl inte längre

möjligt att behålla den behörighetsregel, som nu gäller vid allmänt gymnasium och enligt vilken krav på lektorskompetens uppställs. Jag anser att för behörighet till rektorstjänst vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör fordras att vara behörig till ordinarie lärartjänst vid skola som ingår i skolenheten. Om synnerliga skäl föreligger, bör även annan person kunna komma i fråga till rektorstjänst.

I det följande kommer jag att förorda inrättande av *tjänst* som studierektor i vissa fall. För dylik tjänst bör samma behörighetsvillkor gälla som för rektorstjänst. I övriga fall bör studierektor inneha lärartjänst vid gymnasium eller fackskola eller vid skola med vilken dessa bildar skolenhet.

Huvudlärare skall liksom fallet är i grundskolan finnas i varje ämne. Givetvis kan i vissa fall samma lärare vara huvudlärare i flera ämnen. Det ankommer på skolöverstyrelsen att utfärda närmare anvisningar härom. Jag vill betona att uppgiften att vara huvudlärare inte skall förbehållas någon viss lärarkategori och inte heller behöva vara förenad med institutionsföreståndarskap.

På grundval av förslag i proposition 1963: 112, avsedda att förbättra arbetsituationen för rektorer vid statliga gymnasier, har vid ett begränsat antal skolor sedan läsåret 1963/64 prövats vissa former för förstärkning av skolledningen. I samband med att den av mig i det föregående förordade organisationen av skolans ledning genomföres bör angivna förstärkningsanordningar avvecklas.

I fråga om skolledningens arbetsuppgifter har jag i det föregående anslutit mig till FU:s och GU:s uppfattning. Detta innebär också att jag inte anser det nödvändigt att rektor har egen undervisning. Det är väsentligt att rektor ges möjlighet att med beaktande av lokala förhållanden leda och fördela arbetet för den personal som är knuten till skolenheten. Jag anser därför att vid skolenhet med gymnasium eller vid fristående fackskola rektor skall fastställa undervisningskyldigheten för såväl sig själv som studierektorn inom ramen för en för dem båda tillsammans, med hänsyn till skolenhetens storlek, fixerad undervisningskyldighet. Om denna *undervisningskyldighet* har överenskommelse träffats.

Vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör, såsom jag förut föreslagit, finnas en *rektorstjänst*. För denna bör tillämpas samma *anställningsform* som för annan rektorstjänst under den kommunala skolstyrelsen, nämligen ordinarie anställning med förordnande på sex år eller, om särskilda skäl är därtill, för kortare tid. För tjänsterna bör gälla samma allmänna förordnandeperiod som för andra rektorstjänster under skolstyrelsen. Nu löpande allmänna förordnandeperiod utlöper den 30 juni 1967. Rektorstjänsterna bör tillsättas av Kungl. Maj:t. Förordnande bör avse viss skolenhet. Bestämmelserna i 25 kap. 18 § skolstadgan bör äga tillämpning.

Rektor vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör i allt väsentligt ha samma *allmänna åligganden* som annan rektor under skolstyrelsen (9 kap.

4—6 §§ skolstadgan). Rektor bör i fråga om disciplinär bestraffning jämföras med andra kommunala rektorer.

Vid skolenhet med gymnasium bör finnas en lönegradsplacerad tjänst såsom *studierektor*. I fråga om anställningsform och förordnande bör för sådan tjänst gälla detsamma som för rektor vid samma skolenhet, dock bör sådan studierektor tillsättas av skolöverstyrelsen.

Vid fristående fackskola bör befattning som studierektor kunna inrättas efter medgivande av skolöverstyrelsen. Vid skolenhet med grundskola och fackskola bör endast *en* befattning som studierektor kunna finnas medan vid skolenhet med yrkesskola och fackskola bör — utöver i förekommande fall studierektorer för yrkesskolan — finnas en studierektorsbefattning. Överenskommelsen med personalorganisationerna innebär att studierektor som avses i detta stycke utöver sin lärarlön bör åtnjuta visst arvode. Han skall förordnas tills vidare. Tillställningsmyndighet bör vara skolstyrelsen.

För samtliga studierektorer bör gälla att de skall vara skyldiga vikariera för rektor och att de liksom rektor åtnjuter semester och ej ferier. I studierektors arbetsuppgifter skall ingå att ombesörja schemaläggning.

Beträffande såväl rektorer som studierektorer bör gälla, att de endast tillfälligtvis i den mån så oundgängligen fordras må åta sig undervisning utöver den som åligger dem enligt beslut om deras undervisningsskyldighet.

Avlönings- och pensionsvillkor för rektorer och studierektorer bör, som tidigare nämnts, regleras genom statliga bestämmelser eller kollektivavtal. Den nu träffade överenskommelsen innefattar avlöningsvillkor för dessa befattningshavare.

Vissa *övergångsfrågor* uppstår beträffande skollärdarna vid reformens ikraftträdande. Då den allmänna förordnandeperioden utlöper den 30 juni 1967, måste rektorer och även studierektorer vid skolenhet med gymnasium första gången förordnas endast för tiden 1 juli 1966—30 juni 1967.

Det torde kunna förutsättas att nuvarande rektorer vid gymnasier i regel kommer att vilja övergå på motsvarande rektorstjänst vid det nya gymnasiet. Rektor vid skolenhet med statligt eller kommunalt gymnasium, vilkens förordnande utlöper efter den 1 juli 1966, bör därför kunna efter anmälan och utan ansökningsförfarande från och med den 1 juli 1966 förordnas på motsvarande rektorstjänst eller på annan ledigblivande rektorstjänst vid skolenhet med gymnasium inom kommunen, varvid hans förordnande utlöper vid den tidpunkt som före övergången gällt för honom, dock senast den 1 juli 1967. Rektor, som ej kan erhålla nytt förordnande på rektorstjänst vid skolenhet med gymnasium i kommunen, må förordnas som studierektor vid dylik skolenhet. Erhåller rektor ej förordnande såsom studierektor, bör han tjänstgöra som lärare vid skolenhet antingen inom den kommun, där han är förordnad såsom rektor, eller vid den skolenhet inom annan kommun, där hans lärartjänst är placerad. Om rektor

så önskar, må hans ordinarie lärartjänst överföras till skola i den kommun, där han tjänstgör såsom lärare.

Vid avvecklingen av praktiska kommunala realskolor, kommunala flickskolor, kommunala yrkesskolor, såvitt avser tekniska dagskolor och 2-åriga handelslinjer, samt fristående kommunala tekniska skolor kan vissa svårigheter uppstå för rektorerna. Först sedan planeringen av fackskolan kommit längre torde det vara möjligt att bedöma vilka åtgärder som kan vidtagas för att bereda dem möjlighet att övergå på andra rektorstjänster.

Vad jag här föreslagit har godtagits av personalorganisationerna.

Vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör vidare finnas viss *biträdespersonal* dels på rektorexpeditionen, dels såsom skrivhjälp m. m. åt lärarna. Dylig personal bör finnas i en omfattning som i stort sett svarar mot vad GU räknat med. Jag förordar att staten i princip svarar för kostnaden för biträdespersonalen till den del denna avser gymnasium och fackskola. Vid överläggningarna med kommunförbunden har enighet uppnåtts om följande riktlinjer för omfattningen av biträdespersonalen. Vid skolenhet med 300—900 elever beräknas personal motsvarande två heltidstjänster. Vid mindre eller större skolenheter beräknas personal motsvarande en respektive två och en halv tjänster. Vid skolenhet med mer än 300 elever skall en befattningshavare biträda rektor med administrativa göromål av mer kvalificerad art medan övrig personal skall fullgöra biträdesgöromål. En halv av de i det föregående nämnda tjänsterna beräknas normalt för biträdeshjälp åt lärare.

Den träffade överenskommelsen innefattar även anställnings- och avlöningsvillkor för *gymnasieinspektörer, skoldirektörer* och *förste rektorer*. Bestämmelserna i 25 kap. 18 § skolstadgan bör äga motsvarande tillämpning beträffande gymnasieinspektör.

och andra avseende på den utvärdering som skall göras av de olika typer av utbildning som utövas i Sverige. Detta innebär att den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner. Detta innebär också att den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner.

Den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner. Detta innebär också att den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner. Detta innebär också att den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner.

Den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner. Detta innebär också att den utvärdering som skall göras skall omfatta alla typer av utbildning som utövas i Sverige, både den som utövas i skolorna och den som utövas i andra typer av utbildningsinstitutioner.

8. Genomförandet av den nya organisationen

8.1 Behov av hjälpmedel, lokaler m. m.

8.1.1 Gymnasieutredningen

8.1.1.1 Hjälpmedel

I samband med redogörelsen för GU:s förslag till läroplan för det nya gymnasiet har utredningens principiella synpunkter på *hjälpmedlens roll i gymnasiets undervisning* i korthet berörts (3.4.1.4). Dessa synpunkter koncentreras kring hjälpmedlens funktion att göra undervisningen åskådlig, möjliggöra friare arbetsformer samt i större eller mindre utsträckning ersätta traditionella lärarinsatser.

När GU något mer i detalj penetrerar behovet av hjälpmedel, läggs tonvikten vid de *förändringar* i jämförelse med nuvarande förhållanden som följer av GU:s förslag (GU 16.1). Det framhålls därvid att vissa förslag är en följd av den allmänna pedagogiska utvecklingen och därför skulle ha aktualiserats oberoende av gymnasiereformen.

GU betonar också att utredningen inte framlägger några preciserade förslag, som omedelbart kan realiseras över hela fältet, utan endast drar upp vissa allmänna riktlinjer (GU 16.2). En viss del av de hjälpmedel det är frågan om behövs vidare för skolväsendet i dess helhet.

I fråga om *tryckta hjälpmedel* (GU 10.4.3 och 16.2.1) skisserar GU bl. a. en utveckling, som innebär att den traditionella läroboken ofta skulle ersättas av ett »lärobokssystem» eller en »studiematerialsats», bestående av en sammanfattande framställning — en grundbok — kompletterad med olika typer av hjälpmedel, som producerats i direkt anknytning till grundboken. Till denna skulle vidare ansluta en studiehandleddning för eleverna och en lärarhandleddning. Ytterligare material kan tillfogas i form av diagnostiska och andra prov, litteratur, bilder, ljudband och filmer. GU understryker att en studiematerialsats kan få mycket varierande utformning beroende på ämne.

Utredningen behandlar även frågor om bl. a. olika slag av självinstruerande hjälpmedel. Det bör enligt GU:s mening ankomma på skolöverstyrelsen att medverka till praktisk utprovning av självinstruerande hjälpmedel inom områden, som bedöms som särskilt angelägna och i övrigt främja utvecklingen av sådana, övervaka deras kvalitet samt, om så erfordras, själv låta utarbeta dylika hjälpmedel. Åt skolöverstyrelsen bör vidare uppdragas att inventera tillgången på och befordra tillkomsten av brevkurser, lämpade för individualisering och effektivisering av undervisningen.

Biblioteket får i det nya gymnasiet en central roll. GU diskuterar ingående såväl bibliotekets bokbestånd som dess organisation och skötsel (GU 16.2.2 och 16.4.2).

Som service åt skolorna bör enligt utredningens förslag centralt utarbetas bokurvalslistor. I detta sammanhang kan också nämnas att GU lägger stor vikt vid att tidskrifter och tidningar utnyttjas i ökad utsträckning i det nya gymnasiet. Skolöverstyrelsen bör föranstalta om inventering av lämpliga publikationer för gymnasiets olika ämnen.

Som redan nämnts (7.2.1.1) anser GU att åtskilliga arbetsuppgifter — i första hand de rent bibliotekstekniska men också delvis de pedagogiska — bör anföras åt fackutbildade bibliotekarier. GU understryker vidare att väsentliga fördelar står att vinna genom samverkan mellan folkbibliotek och gymnasieskolornas bibliotek.

För planering av undervisningen och kontroll av dess resultat behövs som tidigare i korthet berörts (3.4.1.4) *diagnostiska prov* och *betygsättningsprov* (GU 10.5.4 och 16.2.1.5). Genom den kraftigt styrande inverkan som proven har på undervisningen blir deras utformning av stor betydelse. Centralt konstruerade prov dels för direkt användning — däribland de av GU föreslagna betygsnormerande proven — dels för användning som prototyper för lärarnas egna prov erfordras därför. Ett dylikt konstruktionsarbete är tids- och kostnadskrävande, vilket erfarenheterna från framställningen av standardprov för grundskolan visar. GU föreslår att en *central provorganisation*, knuten till skolöverstyrelsen, skapas till tjänst åt grundskola och gymnasiala skolor. I avvaktan på att denna kommer till stånd bör skolöverstyrelsen påbörja framställningen av prov för gymnasiet.

GU framlägger vissa synpunkter på olika typer av *AV-hjälpmedel* (GU 16.2.3) och deras användning i gymnasiet. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att främja framställningen av ändamålsenliga och billiga sådana hjälpmedel bl. a. genom att utarbeta normerande anvisningar. Överstyrelsen bör också ges tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna stimulera produktionen av undervisningsfilm. Åt skolöverstyrelsen bör vidare uppdras att utarbeta normalutrustningslistor för behovet av AV-apparatur m. m. inom olika lokaler.

GU fäster stora förhoppningar vid skolradions och skol-TV:s möjligheter att bidra till utformningen av undervisningen i det nya gymnasiet. Såväl principiella synpunkter som konkreta exempel ges härpå (GU 10.4.3.2 och 16.2.3.4).

GU betonar vidare det angelägna i att gymnasieskolorna i framtiden utrustas med språklaboratorier (GU 16.2.3.2). Sådant laboratorium beräknas för närvarande kosta ca 60 000 kr. för helklassundervisning och ca 35 000 kr. för halvklassundervisning.

Den *speciella utrustningen för naturvetenskapliga, tekniska och ekonomiska ämnen* (GU 16.2.4—16.2.6) ägnas särskild uppmärksamhet av GU, som konsta-

terar att utrustningen för de två förstnämnda grupperna av ämnen drar avsevärda kostnader vid nyanskaffning. Det är därför angeläget att normalutrustningslistor utarbetas av skolöverstyrelsen. GU redovisar relativt ingående de konsekvenser för utrustningen som förändringar i läroplanen medför för de nämnda ämnena. Uppskattningar av kostnaderna göres också varvid beträffande tekniska ämnen skiljes på behoven för årskurserna 1—3, som kan beräknas förekomma på 80 à 90 gymnasieorter, och för årskurserna 1—4, som enligt GU:s förslag kommer att finnas på ca 30 orter (GU 16.2.5.1 respektive 16.2.5.2).

I detta sammanhang framlägger GU även ett förslag om koncentration av en del av den maskintekniska utbildningen till ett mindre antal *centrallaboratorier*. Med hänsyn till att den maskintekniska utrustningen är dyrbar och i vissa fall endast används vid enstaka tillfällen anser GU det tillräckligt om ett 15-tal av de ca 30 orter som beräknas komma få fullständig teknisk utbildning förses med denna utrustning. Vid sitt förslag till utrustning för maskinteknisk institution har GU utgått från en sådan koncentration.

Sammanfattningsvis konstaterar GU att dess behandling av frågan om behov och produktion av hjälpmedel är översiktlig och framför allt tar sikte på mer betydelsefulla förändringar. Till ledning för kommunernas arbete behövs mera ingående undersökningar vilka det bör ankomma på skolöverstyrelsen att genomföra (GU 16.2.8).

Beträffande frågorna om *hjälpmedelsgranskning och hjälpmedelsforskning* (GU 16.3) har GU begränsat sig till att registrera en rad problem. Det framhålls att särskilt frågan om granskning av pedagogiska hjälpmedel är relativt omfattande och att den inte hör till de frågor som GU har att lösa. Dessa spörsmål bör därför bli föremål för särskild översyn. GU erinrar i detta sammanhang bl. a. om vad i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. anförts om statens läroboksnämnd. Där framhölls bl. a. att genom det ökade behovet av samverkan och samordning mellan på skilda håll förekommande granskning och andra liknande omständigheter ter sig på längre sikt en förutsättningslös omprövning av nämndens verksamhet och uppgifter nödvändig.

8.1.1.2 Lokaler

I det gymnasium GU föreslår kommer undervisningsavdelningarnas storlek att variera mer än i det nuvarande. Detta — liksom införandet av teknisk och ekonomisk utbildning som en integrerande del av gymnasiet — påverkar behovet och utformningen av lokalerna framhåller GU (GU 16.6.1).

GU framhåller beträffande *skolbyggnadsplaneringen* betydelsen av att i framtiden entydiga normer utarbetas i fråga om lokalbehov och lokalstorlek för olika skolformer. Då stora ekonomiska besparingar kan göras och felinvesteringar

undvikas, om skolans lokalplanering grundas på rationella funktionsstudier och byggnadstekniska undersökningar, finner GU det angeläget att medel ställes till förfogande för fortsatt skolbyggnadsforskning.

GU redovisar vissa *beräkningar av behovet av lokaler för allmänna, naturvetenskapliga, estetiska* (jämte gymnastik), *tekniska och ekonomiska ämnen* (GU 16.6.2—16.6.6). För de tekniska ämnenas del har en uppdelning gjorts för gymnasium med årskurserna 1—3 av teknisk lärokurs och gymnasium med fullständig teknisk lärokurs.

GU framhåller att ett genomförande av förslaget om centrallaboratorier, dvs. koncentration av viss dyrbarare maskinteknisk utrustning till förslagsvis ett 15-tal orter, kommer att innebära att lokalbehovet avsevärt begränsas för övriga gymnasier med fullständig teknisk lärokurs.

GU förutsätter vidare att alla nuvarande tekniska gymnasier i framtiden skall ha fullständig 4-årig maskin-, bygg- och elteknisk utbildning samt av dessa ett 20-tal även kemiteknisk utbildning. Detta nödvändiggör enligt GU:s uppfattning att utrustning och lokaler måste kompletteras vid ett inte obetydligt antal nuvarande tekniska gymnasier (GU 16.6.5.3).

Behovet av vissa andra lokaler exempelvis *bibliotek, samlingslokaler, elevlokaler och lokaler för lärare* diskuteras också (GU 16.6.7—16.6.9). Beträffande lokalerna för lärare understryker GU att det nya gymnasiets målsättning innebär att större uppmärksamhet än hittills bör ägnas åt att ge lärarna förbättrade arbetsmöjligheter i skolan inte blott i lektionssalen utan även utanför denna. GU betonar vidare vikten av att elevernas intressen beträffande lokaler i skolan tillgodoses.

8.1.2 Fackskoleutredningen

FU betonar de pedagogiska hjälpmedlens betydelse för att viktiga mål i fackskolans läroplan skall kunna förverkligas (FU s. 103 ff.). Med hänsyn till att 1957 års skolberedning utförligt behandlat hjälpmedlens roll i skolarbetet och att GU ägnat ingående uppmärksamhet åt hjälpmedel och lokaler framlägger FU ej något eget utförligare förslag. FU inskränker sig till några generella synpunkter på hjälpmedlens funktion i undervisningen i fackskolan.

I anslutning till frågorna om *utformningen av läroböcker* framhåller FU att då fackskolan representerar ett nytt inslag i svenskt utbildningsväsende kan läroböcker och övrigt studiematerial utformas utan att hänsyn behöver tas till tidigare förekommande skolformer. Den form för läroböcker, som enligt FU synes bära eftersträvas, är ett lärobokssystem uppbyggt efter samma grundprinciper som de vilka GU anser bör vara vägledande för utvecklingen av gymnasiets läroböcker.

FU uppmärksammar också fackskolans behov — särskilt med tanke på övergångstiden — av en rikhaltig uppsättning av *självinstruerande hjälpmedel* och av hjälp från bl. a. *skoltelevisionen*.

De synpunkter som GU lagt på *provens utformning* är enligt FU till stora delar giltiga även för fackskolan (FU s. 105 ff.). Till fackskolans förfogande bör ställas bl. a. standardprov utarbetade genom skolöverstyrelsens försorg.

8.1.3 Yttranden

8.1.3.1 *Gymnasiet*

GU uttalar att GU vid sina överväganden om behov och utformning av lokaler och hjälpmedel lagt tonvikten vid de förändringar, som föranledes av utredningens förslag, och därför i princip utgår från att gymnasierna f. n. har adekvat utrustning. Med anledning härav har i några yttranden berörts den nuvarande utrustningsstandarden. Sälunda framhåller *skolöverstyrelsen* att denna principiella utgångspunkt måste betecknas som alltför optimistisk, när utrustningen i många sammanhang är alltför knapphändig redan med hänsyn till den nuvarande pedagogiska målsättningen samt att, när omläggningen av arbetsformerna ställer väsentligt ökade krav på utrustningen, det i många fall torde komma att krävas upprustningsbidrag utöver GU:s beräkningar. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* påpekar, att standarden beträffande undervisningsmateriel och hjälpmedel vid de nuvarande statsläroverken i åtskilliga fall är avsevärt lägre än i motsvarande kommunala skolor. Framför allt torde skillnaden vara uppenbar i förhållande till de nyetablerade grundskolorna. Förbunden anser, att denna eftersläpning kommer att ställa flera kommuner i en mycket besvärlig situation.

Inledningsvis påpekar *skolöverstyrelsen* även att den särställning som i dagens läge de naturvetenskapliga och tekniska ämnena intar i fråga om behovet av utrustning och utrymme närmast torde bero på att detta behov inom dessa ämnesområden så länge varit uppenbart, att kraven i dag kan preciseras. Överstyrelsen anser att när de av GU presenterade och väl motiverade syftena beträffande elevernas egen aktivitet konsekvent fullföljs kommer behovet av utrustning och utrymme att växa och kunna bättre preciseras även i andra ämnen — t. ex. de humanistiska. Inom överstyrelsen verksamma arbetsgrupper torde, framhålls det, genom sitt arbete komma att bidra till denna önskvärda precisering.

TCO betonar mycket starkt vikten av att det nya gymnasiet tillföres alla de hjälpmedel som behövs för att genomföra det pedagogiska reformarbetet. De förslag, som GU framför beträffande lärobokssystem, självinstruerande hjälpmedel, framställning av centrala prov m. m., är enligt organisationens uppfattning angelägna, välgörande okonventionella och nyorienterande.

Läroverkslärarnas riksförbund framhåller, att förutsättningen för att hjälpmedlen skall kunna infogas organisatoriskt i undervisningen och för att det rätta mediet skall kunna väljas är att hjälpmedel finns av olika slag i tillräckligt antal och på den plats läraren behöver dem i undervisningssituationen.

I flera yttranden betonas, att det nya gymnasiet effektivitet är beroende av att hithörande frågor får en tillfredsställande lösning. Sålunda anför t. ex. *SR*, att det nya gymnasiet i större utsträckning än det gamla kräver god tillgång på allmänna pedagogiska hjälpmedel. Förbundet anser, att institutions- och klassbiblioteken måste upprustas, att god tillgång på AV-hjälpmedel måste skapas, att nya för det integrerade gymnasiet arbetsmetoder väl anpassade läroböcker måste utarbetas, att den programmerade undervisningens behov av specialutrustning måste tillgodoses samt att förstklassiga naturvetenskapliga institutioner måste inrättas.

Vad GU föreslagit och uttalat rörande tryckta hjälpmedel har i stort sett icke föränlett några invändningar.

Sålunda säger sig *Läroverkslärarnas riksförbund* dela GU:s uppfattning att det tryckta studiematerialet bör vara så utformat att det ger eleverna tillfälle att själva planera studierna och sporrar dem att på egen hand spåra, konstruera och dra slutsatser. Förbundet framhåller, att läroböckernas utformning i synnerhet i årskurs 1 i samtliga ämnen måste lägga vikt vid instruktion och träning i studieteknik. Läroböckerna måste vidare bli mer omfattande med hänsyn till möjligheterna att lägga dem till grund för självständigare arbetsformer. Det måste även finnas utrymme för överkurser utöver de obligatoriska grundkurserna. Det av GU skisserade läroboksystemet är därför enligt förbundet nödvändigt och måste finnas tillgängligt vid det nya gymnasiet genomförande.

I sitt yttrande konstaterar *skolöverstyrelsen* att GU:s slutsats att gymnasiet »lärobok» inte kan vara en enhetlig totalframställning av stoffet bekräftats genom de krav på läroböcker av helt ny typ, vilka framförts av flertalet överstyrelsen underställda remissinstanser. Två alternativa lösningar av läroboksfrågan kan emellertid tänkas anser överstyrelsen, nämligen att den konventionella läroboken ersätts av en mera komplex lärobok eller av en studiematerialsats såsom GU närmare utvecklat. Vilketdera alternativ som är att föredra får enligt överstyrelsens mening prövas från fall till fall med hänsyn främst till ämnets natur och kursplanens uppläggning.

Den tveksamhet eller kritik som kommit till uttryck i några yttranden berör ofta mindre GU:s överväganden beträffande de tryckta hjälpmedlen som sådana än utredningens syn på studiearbetet i gymnasiet.

Sålunda framhåller *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg*, att det är absolut nödvändigt, att eleverna erhåller tryckta hjälpmedel, som täcker kursfordringarna, men att man enligt fakultetens erfarenhet av ungdomens sätt att bedriva studier inte heller i fortsättningen kan räkna med att majoriteten av gymnasiet elever kommer att vara mogna nog att bedriva studier på det själv-

ständiga sätt, som GU förordat. *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning* anser, att man icke bör vänta sig, att elever med mindre studieförutsättningar skall kunna tillgodogöra sig tryckt stoff i matematik och i de naturvetenskapliga ämnena utan att deras arbetstid blir avsevärt längre och behållningen avsevärt mindre än om stoffet kunde upprepade gånger behandlas vid lektionsundervisning på sätt som nu sker.

Beträffande självinstruerande hjälpmedel torde det enligt *Läroverkslärarnas riksförbunds* uppfattning vara realistiskt att inte räkna med att denna form av hjälpmedel kommer att finnas tillgänglig under det nya gymnasiets första år. Vidare framhåller förbundet, att de nuvarande brevkurserna ej är tillrättalagda för handledd undervisning samt att brevkurserna vid lärarbrist ej kommer att minska lärarbehovet i den omfattning GU förutsatt, bl. a. på grund av att förberedelsearbetet för handledd undervisning med brevkurser är avsevärt mycket större än vad som fordras vid undervisning med traditionella läroböcker.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala menar att GU:s tilltro till programmerade läroböcker är föga realistisk och framhåller, att sådana läroböcker blir mycket kostsamma, särskilt om de skall tillfredsställa krav på individualiserade anordningar.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför beträffande brevkurser bl. a. följande.

Under lång tid kommer det att föreligga brist på lärare både för tekniska och ekonomiska ämnen. I många fall har redan verksamma lärare av många skäl, bl. a. stor arbetsbörda, icke kunnat följa med i den utveckling, som återspeglar sig i utformningen av de olika ämnena på läroplanen. Brevkurser, som bygger på aktuella data, kan här bli erforderliga hjälpmedel. Ihågkommas bör nämligen, att den planerade fortbildningen först så småningom kan ge resultat. Därtill kommer att det på mindre orter ävenledes kan bli svårt att få tag i speciallärare för alla områden. Goda brevkurser kan i så fall inte ersätta men komplettera läraren på ett mycket gott sätt.

Hermods korrespondensinstitut och *NKI-skolan* uttrycker tillfredsställelse över att GU haft öppen blick för de möjligheter, som brevkurser och andra självinstruerande hjälpmedel erbjuder.

Vikten av att gymnasiebiblioteken får genomgå en väsentlig upp- rustning påpekas av flera remissinstanser, bl. a. av *skolöverstyrelsen*, som anför följande.

Anskaffningen av facklitteratur till gymnasiebiblioteken måste anpassas till den nu föreslagna läroplanen. Nya undervisningsformer kräver en expansion av bokbeståndet. Dessa förändringar liksom de allmänt ökade kraven på gymnasiebiblioteken gör det nödvändigt, att kraven på kvalitet i bokurvalet skärps. Den huvudpart av gymnasiebiblioteket, som står till elevernas personliga förfogande, elevbiblioteket, kommer för de humanistiska, ekonomiska och samhällsvetenskapliga ämnenas del inom det nya gymnasiet att i väsentlig utsträckning fylla samma funktion som laboratorieutrustningen för de naturvetenskapliga och tekniska ämnena. Härtill kommer att elevbiblioteket i de sistnämnda ämnes-

grupperna till viss del blir utnyttjat parallellt och i samspel med laboratorieutrustningen. I bägge sammanhangen måste möjligheter till effektiv upprustning skapas vid såväl befintliga som nyinrättade gymnasier, om elevbiblioteken respektive laboratorierna skall kunna fylla sin funktion i samband med elevernas självständiga arbeten.

Lärarkollegiet vid farmaceutiska institutet framhåller bibliotekens betydelse icke minst med hänsyn till GU:s förslag om att det tryckta studiematerialet icke skall utgöras av helt färdiga kurser utan fastmera aktivera eleven till självständigt arbete.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* hälsar med tillfredsställelse GU:s positiva inställning till en samverkan mellan folkbibliotek och gymnasiebibliotek. *SR* finner en dylik samverkan välmotiverad av kostnadsskäl men framhåller att de båda biblioteken inte kan ha gemensamma lokaler och gemensamt bokbestånd, enär en så intim samverkan torde i hög grad försvåra gymnasiebibliotekets möjligheter att spela den centrala roll i skolarbetet, som numera förutsätts.

Läroverkslärarnas riksförbund är tveksamt rörande ett samarbete mellan gymnasiebibliotek och folkbibliotek men anser sig kunna förorda ett begränsat dylikt samarbete under förutsättning att följande synpunkter beaktas.

Fackutbildad bibliotekspersonal bör utnyttjas. Det kommunala folkbibliotekets fackutbildade personal bör också kunna avdelas för uppgifter inom gymnasiernas skolbibliotek. För att tillgodose behovet av samordning med skolans pedagogiska arbete ges åt biblioteksnämnden även uppgiften att dra upp riktlinjerna för den pedagogiska sidan av skolbiblioteksverksamheten samt att kontinuerligt svara för att det sker en anpassning av denna verksamhet efter de vunna erfarenheterna. Vidare skall skolbibliotekets pedagogiska verksamhet kontinuerligt ledas och övervakas av en lärare. Förbundet har föreslagit att denna uppgift skall anförtros en av skolans förste lektorer i dennes egenskap av biblioteksnämndens ordförande. Biblioteksassistent bör i ett gymnasium av normal storlek finnas i skolbiblioteket hela dagen. Mera tekniskt arbete utföres på annat sätt.

GU:s förslag om inrättande av en central provorganisation tillstyrkes bl. a. av *skolöverstyrelsen*, som i en särskild bilaga närmare utvecklar sina synpunkter på arbetsuppgifter, organisation och kostnader. Överstyrelsen framhåller därvid bl. a. att det under de gångna åren stått alltmera klart att en för central provkonstruktion särskilt upprättad fast organisation måste skapas. Överstyrelsen tänker sig en konstruktion med en självständig arbetsenhet, benämnd Skolväsendets provinstitut, anknuten till närmast berörda byrå inom den nya skolöverstyrelsens undervisningsavdelning för allmänna skolfrågor. Provinstitutet bör inrättas fr. o. m. budgetåret 1965/66 och måste enligt överstyrelsens mening till en början helt finansieras med statsmedel. Överstyrelsen förklarar sig ha för avsikt att företa en allsidig utredning om de många frågor som sammanhänger med central provframställning men understryker att en långsiktig lösning inte kommer att på något sätt försvåras om det föreslagna

provinstitutet inrättas vid ovan angiven tidpunkt. Överstyrelsen uppger vidare att förberedande åtgärder vidtagits för att i avvaktan på denna omorganisation kunna enligt GU:s förslag utan dröjsmål påbörja framställning av prov för gymnasiet så snart beslut härom föreligger.

Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* delar GU:s uppfattning om central konstruktion av prov men ifrågasätter om inte arbetet bör utföras direkt inom skolöverstyrelsen.

I likhet med GU finner bl. a. *skolöverstyrelsen* det angeläget, att gymnasieskolorna i framtiden utrustas med språklaboratorier. Överstyrelsen anför härom i huvudsak följande.

Överstyrelsen bedriver vissa försök och undersökningar i syfte att nå fram till fastare riktlinjer för adekvat utrustning och metodik i dessa sammanhang. Överstyrelsen anser i likhet med GU, att möjligheterna att importera och till svenska förhållanden anpassa utomlands framställd undervisningsfilm för gymnasiestadiet bör undersökas. Ytterligare skäl härför är, att den redan tidigare helt otillräckliga inhemska produktionen av undervisningsfilm kan befaras komma att under den närmaste framtiden ytterligare minska. De ekonomiska resurser, som GU med starka skäl påyrkar fortsättningsvis skall ställas till överstyrelsens förfogande i detta sammanhang, bör avse icke blott överstyrelsens egen produktion av filmer och stöd åt viss kommersiell produktion av undervisningsfilm utan även inköp och bearbetning för svenskt bruk av i utlandet framställd undervisningsfilm.

Vad GU anfört om den speciella utrustningen för naturvetenskapliga, tekniska och ekonomiska ämnen har i regel endast föranlett remissinstanserna att understryka det angelägna i att erforderliga resurser ställas till förfogande för att förverkliga GU:s program.

Beträffande den ekonomiska sektorn framhåller *skolöverstyrelsen* att det måste finnas en grundutrustning med i första hand litteratur, AV-media och de vanligaste kontorsmaskinerna. Beträffande kontorstekniska hjälpmedel, som eleverna därutöver bör stifta bekantskap med, vill överstyrelsen ej så bestämt uttala sig för deras placering vid viss skolform på orten, som GU gör. Ytterligare kontorstekniska hjälpmedel, som anskaffats för att reguljärt användas i annan skolform på orten, vare sig fackskola eller yrkesskola, bör där i erforderlig utsträckning tillfälligt få disponeras för gymnasiets undervisning i kontorsteknik, menar överstyrelsen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning erinrar om att de båda skolämbetsverken tillsatt en arbetsgrupp för att ytterligare penetrera behovet av utrymmen och utrustning för olika lärokurser inom gymnasiet, vilken kommer att utnyttja de synpunkter och det material GU framlagt.

I några yttranden framföres synpunkter på hjälpmedel för vissa andra speciallokaler. Sålunda framhåller *styrelsen för musikaliska akademien*, att GU:s förslag beträffande undervisningen i konst- och musikhistoria samt i musik förutsätter bl. a. tillgång till för musikutövning särskilt

lämpade lokaler och AV-hjälpmedel i riklig mängd. *Historielärarnas förening* anser, att behovet av hjälpmedel för historieundervisningen blir mycket stort i det nya gymnasiet. De tematiska studierna i ämnet kräver nämligen dels ämnesrum, utrustade med kartor, diabilder etc., dels referensbibliotek, innehållande både inhemsk och utländsk litteratur, uppslagsböcker m. m. *Modernmåslärarnas förening* understryker vikten av god tillgång på alla de slag av AV-hjälpmedel, som kan utnyttjas i svenskundervisningen, och vill särskilt framhålla, att reproduktions- och dupliceringsapparat är av synnerligen stor betydelse.

Under rubriken *hjälpmedelsgranskning och hjälpmedelsforskning* anför *skolöverstyrelsen* bl. a. följande.

Övergången till den nya läroplanen medför behov att snabbt kunna anpassa läroboksurvalet till den nya situationen. Såväl läroboksnämnden som berörda bokförlag och skolmateriefirmor har enligt vad överstyrelsen erfarit sin uppmärksamhet riktad på hithörande problem. Beträffande granskningen av AV-media vitsordar överstyrelsen, att det för gymnasiet del är väsentligt, att denna granskning i lämplig form fortsätter och får större resurser. Granskningsåtgärder från de centrala skolmyndigheternas sida på de pedagogiska hjälpmedlens område syns oundgängliga, och det syns fördelaktigt ju mer granskningen kan sättas in redan på produktionsstadiet utan att därigenom bli mera tidskrävande.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser det vara befogat att utvidga granskningen till att likformigt omfatta samtliga hjälpmedel, som användes i gymnasiet. Därvid bör framförallt den pedagogiska aspekten bevakas men givetvis bl. a. även den kostnadsmässiga. Huruvida denna granskning bör ske inom ramen för en förstärkt läroboksnämnd eller på annat sätt vill överstyrelsen ej här ta ställning till. Det väsentliga är att samtliga hjälpmedel i princip kräver samma slag av granskning och att läroboken inte här intar en särskild ställning.

Länsskolnämnden i Kristianstads län menar, att granskningen av hjälpmedel för att förhindra, att föräldrade hjälpmedel distribueras, måste skötas av ett organ med helt andra resurser än den nuvarande länsskolnämnden har. *Länsskolnämnden i Malmöhus län* föreslår, att skolöverstyrelsen får ansvaret för granskningen av läroböcker eller att, därest länsskolnämndens granskning behålls, en granskningsgrupp för varje ämne eller ämnesområde inrättas. *Länsskolnämnden i Värmlands län* framhåller, att bestämmelserna om granskning av AV-apparat bör vara så noggrant utformade, att de kan tjänstgöra som stöd för länsskolnämnderna vid granskningen av skolornas apparatur för utbetalande av det statliga bidraget. *Länsskolnämnden i Örebro län* ifrågasätter starkt nödvändigheten och nyttan av en central granskning och antagning av läroböcker och AV-hjälpmedel samt föreslår, att frågan om granskning och bevakning av gymnasiet försörjning med pedagogiska hjälpmedel omprövas.

Statens läroboksnämnd anser, att granskning av läroböcker bör förekomma i alla gymnasiet ämnen. I anledning av GU:s förordande av att läroboken utformas som en studiematerialsats konstaterar nämnden, att stora svårigheter

härvid kommer att uppstå, när det gäller att avgöra vad som bör granskas. GU klargör ej enligt nämndens uppfattning, om en sådan materialsats skall granskas i sin helhet. Nämnden anser, att klara bestämmelser av granskningsområdets avgränsning är nödvändiga. Inför de skärpta krav, som ett genomförande av gymnasireformen kommer att ställa på hjälpmedelsgranskning, kan enligt nämndens mening en förutsättningslös utredning av frågan om granskning av samtliga undervisningshjälpmedel icke utan allvarliga olägenheter ytterligare uppskjutas. Innan en sådan utredning lett till resultat, synes enligt nämndens åsikt granskningen i stort sett böra fortsätta i sin nuvarande form. De utökade granskningsuppgifterna nödvändiggör emellertid en betydande och skyndsam förstärkning av nämndens personella och ekonomiska resurser, framhåller nämnden.

TCO säger sig dela *GU*:s uppfattning om behovet av en allmän översyn av granskningsinstitutet för hjälpmedlen.

SECO anser det vara viktigt, att läroböckerna utsätts för en noggrann granskning ur objektivitetssynpunkt, särskilt när det gäller läroböcker i kristendom och samhällsvetenskap. Vidare önskar organisationen, att läroböckerna även i gymnasiet tillhandahålles utan kostnader för eleverna.

I fråga om det nya gymnasiet behov av lokaler har flera remissinstanser framhållit nödvändigheten av att gymnasiekommunerna har tillgång till lokalprogramanvisningar, att en samordning mellan olika skolformers lokalbehov äger rum samt att byggnadsforskningen på området intensifieras.

Skolöverstyrelsen anför härom i huvudsak följande.

Det nya gymnasiet kräver betydande lokalresurser utöver det nuvarande gymnasiet. Därtill kommer, att lokalbehovet måste bedömas med utgångspunkt i den av *GU* föreslagna samordningen av olika skolor på det gymnasiala stadiet. Lokalplaneringen kompliceras av att dels lokalbehovet i de allra flesta fall delvis måste tillgodoses genom utnyttjande av befintliga skolbyggnader, som ofta planerats för gymnasium-högstadium, dels olika typer av gymnasier hittills dimensionerats efter inte helt enhetliga normer. För utarbetande av förslag till allmänna normer för olika skolformer och kombination av skolformer på det gymnasiala stadiet — i första hand gymnasium-fackskola — har de båda överstyrelserna tillsatt en utredningskommitté i vilken de nuvarande gymnasieformerna och yrkesskolan är representerade. På grundval av lokalschemata och fastställda normer beträffande lokalstorlekar och lokalbehov kommer normallokalprogram för gymnasie-fackskolor av olika storlekar och sammansättning att utarbetas. Vid den praktiska tillämpningen måste dock i regel större eller mindre avvikelser få göras från normallokalprogrammen, då det i de flesta fallen blir nödvändigt att utnyttja redan befintliga skolanläggningar och komplettera dessa med nybyggnader. Vidare måste det fortsatta utvecklingsarbetet inom skolöverstyrelsen i nära samarbete mellan pedagoger, arkitekter och annan teknisk expertis och i god kontakt med skolbyggnadsprojekteringen på fältet ytterligare intensifieras.

Länsskolnämnden i Kalmar län anser, att kommunerna snarast bör få tillgång till konstruktiva förslag till planlösningar, utarbetade centralt av pedagogisk

och teknisk expertis. *Länsskolnämnden i Örebro län* betonar önskvärdheten av att forskning beträffande skollokalerna och deras inredning bedrivs vid det centrala ämbetsverket samt att forskningsresultaten snabbt meddelas berörda parter. *Länsskolnämnden i Uppsala län* framhåller nödvändigheten av att man ej endast vid nybyggnation beaktar de uppställda kraven på lokalerna utan även med kontinuerlig planmässighet sörjer för de befintliga lokalernas modernisering.

Sveriges skoldirektörsförening framför önskemål om att spörsmålen om samordning snarast möjligt centralt detaljbearbetas, så att skolplaneringen praktiskt kan förverkligas. Härvid bör även vissa detaljer såsom inredningen vid om- och nybyggnader redovisas i form av konkreta förslag till båtnad för de lokala skolmyndigheterna, som inte alltid kan stödja sig på entydig lokal expertis.

Läroverkslärarnas riksförbund föreslår, att en expertutredning tillsätts för att i detalj undersöka det nya gymnasiets krav på lokaler och med uppgift att lägga fram förslag dels rörande lokalprogram för nya gymnasier, dels anvisningar för ombyggnad av de många nuvarande gymnasierna efter de nya kraven.

I fråga om de synpunkter, som GU framfört på de olika lokaler som kommer i fråga för det nya gymnasiet, säger sig *skolöverstyrelsen* ej ha något väsentligt att invända. I fråga om ämnesrumssystemets fördelar samt lokaler för undervisning i storklass framhåller överstyrelsen i detta sammanhang bl. a. följande.

Om ämnesrumssystemets fördelar för det nya gymnasiet med dess rikare materielutrustning torde ingen tvekan råda. Ämnesrummen bör enligt GU kompletteras med grupprum för grupparbete och individualiserad undervisning. Dessa rum bör stå till förfogande för aktivitetspedagogiskt arbete inom schemats ram och i regel inte under skoltid utnyttjas för andra ändamål.

Vad lokaler för undervisning i storklass beträffar torde resultaten av pågående försöksverksamhet på detta område och den särskilda utredning, som tillsatts för att pröva denna undervisningsforms lämplighet för våra förhållanden, avvaktas och läggas till grund för bedömningen av hithörande lokalfrågor.

Statskontoret framhåller, att gymnasieskolornas inriktning på individuella studier och grupparbete bidrar till att behovet av mindre lokaler ökar.

I flera yttranden har framförts synpunkter på behovet av vissa lokaler i det nya gymnasiet. Sålunda framhåller *Läroverkslärarnas riksförbund*, att det erfordras ordentliga uppehållsrum för eleverna, rejält tilltagna lärum i anslutning till elevbiblioteket, arbetsceller för enskilt arbete, gruppum för undervisning i delad klass samt flera rum som rymmer minst tre klasser samtidigt. Dessutom är det nödvändigt, att för lärarna skapas ordentliga arbetsrum, ostörda och ändamålsenligt inredda. Enligt *Tekniska läroverkens lärarförbunds* mening bör varje heltidsanställd lärare ha tillgång till arbetsrum. *TCO* hävdar, att såväl eleverna som lärarna måste ha tillgång till samlings- och arbetsrum samt att lärarna behöver mottagningsrum, där de ostört kan sammanträffa med elever och föräldrar. *Biologilärarnas förening* finner, att det laborativa arbetet kräver förutom lärosalar och laboratorier även mindre rum, lämpade för grupparbete, specialarbeten, växtodling, lärarnas preparation, plats för akvarier och terrarier

samt sådana utrymmen, där man kan skapa vissa miljöförhållanden, som ej är möjliga i vanliga arbetsrum. *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning* framhåller, att det för specialarbeten i fysik och kemi blir nödvändigt med särskilda rum. *Svenska skolläkarföreningen* uttrycker önskemål om att hälsovårdens lokaler får en central placering i anslutning till administrations-lokalerna.

Direktionen över gymnastiska centralinstitutet framhåller att de flesta äldre gymnastiklokaler är inredda för en annan undervisningsmetod än den GU nu föreslår samt föreslår att en översyn göres av dessa lokalers utformning och utrustning med de nya undervisningsmetoderna som bakgrund.

Några remissinstanser, bl. a. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *SECO*, framhåller angelägenheten av att elevråds- och föreningsrum är rymliga.

8.1.3.2 *Fackskolan*

Flera remissinstanser har tagit upp frågan om fackskolans behov av hjälpmedel och lokaler till behandling och därvid bl. a. framhållit, att det vid genomförandet av fackskolan är ytterst angeläget, att skolan erhåller sådana resurser, att syftemålet med reformen icke förfelas. I många yttranden har hänvisats till vad som anförts i anledning av GU:s förslag beträffande hjälpmedel och lokaler.

Fackskolans behov av hjälpmedel har mera utförligt behandlats i några yttranden. Sålunda anför *länsstyrelsen i Kronobergs län*, att det, eftersom fackskolan är en ny skolform, måste finnas läroböcker, som med hänsyn till målsättning, elevstandard, kursinnehåll och timplan är väl anpassade för den nya skolan samt att kraftfulla åtgärder måste vidtas för att stimulera produktionen av hjälpmedel. *Läroverkslärarnas riksförbund* hävdar, att till målsättning, elevstandard, kursinnehåll och timplan väl anpassade läroböcker är de viktigaste hjälpmedlen även i fackskolan. Förbundet anför vidare i huvudsak följande.

Lärarna kan lösa sina pedagogiska uppgifter endast under förutsättning, att de får tillgång till för skolformens kurser utarbetade läroböcker. Det är nödvändigt att åtgärder vidtages av statsmakterna för att stimulera sådan läroboksproduktion att fackskolan redan från början äger ett tillräckligt bestånd av detta viktiga hjälpmedel. Därvid bör beaktas, att dessa läroböcker dels skall lämpa sig för direkta läxuppgifter, dels skall lämna material för självständigt arbete. En riklig tillgång på litteratur inom skolan krävs för en effektiv undervisning och arbetsfostran enligt FU:s intentioner. Varje skolenhet bör äga ett eget bibliotek. Vad gäller programmerade hjälpmedel bör forskning och utvecklingsarbete omedelbart komma igång och drivas med stor energi, så att dessa hjälpmedel snart kan komma i bruk.

SR, Högerns ungdomsförbund samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* framhåller nödvändigheten av att standardprov utarbetas av central myndighet.

8.2 Tidpunkt för genomförandet, utbyggnadstakt, försöksverksamhet

8.2.1 Gymnasieutredningen

8.2.1.1 Tidpunkten för övergången till det nya gymnasiet

Det av GU föreslagna gymnasiet skall ersätta nuvarande allmänna gymnasiet, handelsgymnasiet och tekniska gymnasiet (GU 19.1.1.1). GU anser att dess förslag om estetisk variant torde tillgodose det behov som musikgymnasiet i Stockholm nu fyller. Till de frågor som sammanhänger med de 1-åriga fackkurserna vid handelsgymnasiet samt de 2-, 3- och 4-åriga specialkurserna vid tekniskt gymnasium avser GU återkomma i ett senare betänkande om vuxenutbildning. GU förutsätter vidare (jfr GU 18.4.3.3) att de privata gymnasier, som åtnjuter statligt stöd eller i övrigt står under det centrala ämbetsverkets inseende, skall övergå till den nya läroplanen i samma ordning som de offentliga gymnasierna.

Efter att ha redogjort för de förändringar i fråga om inre och yttre organisation som blir aktuella i samband med övergången till det nya gymnasiet (GU 19.1.1.2), tar GU upp frågan huruvida *övergången* till det nya gymnasiet bör tidsmässigt sett ske *samtidigt i hela landet eller successivt*, exempelvis regionvis eller efter annan grund (GU 19.1.1.3). Oberoende av vilket alternativ som väljes uppkommer enligt GU:s uppfattning vissa nackdelar. GU uttalar i detta sammanhang bl. a. följande.

Många skäl talar för en samtidig övergång i hela landet. Gymnasieutbildningen är en förberedelse för en lång rad fortsatta utbildningar. Konkurrensen om tillträdet till många av de fortsatta utbildningarna är hård. Om personer med olika skolunderbyggnad — studentexamen eller motsvarande enligt nuvarande ordning samt gymnasieutbildning enligt den nya ordningen — söker till samma fortsatta utbildning, omlika komplikationer givetvis att uppstå då det gäller att jämföra värdet av de olika underbyggnaderna liksom då det gäller att anpassa de fortsatta studierna efter dessa underbyggnader. Visserligen går sådana komplikationer ej att undvika även om en samtidig övergång till det nya gymnasiet sker. Högre utbildning söker nämligen vid ett och samma tillfälle flera på varandra följande examensårgångar vid gymnasiet. Å andra sidan måste det vara angeläget att förkorta dessa övergångssvårigheter, vilket uppnås genom att övergången till det nya gymnasiet sker vid samma tidpunkt för alla gymnasier.

Av organisatoriska och pedagogiska skäl är det vidare önskvärt att man i en kommun inte bedriver undervisning både enligt den nya läroplanen och enligt de äldre. Under alla omständigheter bör därför den nya läroplanen genomföras samtidigt i en kommun.

GU uttalar i fortsättningen att en samtidig övergång medför behov av övergångsbestämmelser för vissa gymnasiekommuner beträffande intagningen med hänsyn till att de underliggande gymnasierrekryterande skolformerna är av olika typ. Då sådana övergångsbestämmelser — oberoende av vilket alternativ som väljes — likväl måste utfärdas, anser GU att dessa komplikationer inte kan åberopas mot det alternativ som innebär samtidig övergång till det nya gym-

nasiet. En lång successiv övergång av det slag som tillämpas för grundskolan bör enligt GU:s mening inte komma i fråga för gymnasiet. Om successiv övergång likväl skulle ske för gymnasiet, bör övergångstiden begränsas till två eller högst tre år.

För sin del har GU funnit det lämpligast att övergången sker *samtidigt i hela landet*.

Flera skäl talar enligt GU:s mening för att övergången sker så snart som möjligt. Detta anses i första hand nödvändigt med hänsyn till grundskolans genomförande. Vidare framhålles behovet av att gymnasiesystemet så snart som möjligt får en sådan organisation och sådana lärokurser, som är mer ändamålsenliga än det nuvarande gymnasiets. GU erinrar därjämte om vikten av att förutsättningar snabbt skapas för den av GU rekommenderade omfördelningen mellan allmän gymnasie- och fackgymnasieutbildning (GU 19.1.1.4).

GU diskuterar ingående *skälen för och emot en övergång fr. o. m. läsåret 1965/66* (GU 19.1.2). En av svårigheterna vid införandet av det nya gymnasiet fr. o. m. nämnda läsår sammanhänger med att i vissa kommuner fortfarande kommer att finnas 4-årigt allmänt gymnasium. Denna olägenhet kan emellertid elimineras om intagningen i I⁴ i de kommuner eller i varje fall vid de skolenheter, där den nya läroplanen börjar tillämpas fr. o. m. läsåret 1965/66, sker sista gången höstterminen 1963.

GU understryker att, om inte övergång sker fr. o. m. läsåret 1965/66, speciella åtgärder måste vidtagas inom nuvarande gymnasieformer för det betydande antal ungdomar — bl. a. i Västmanlands län och Malmö stad — vilka med utgången av vårterminen 1965 genomgått grundskolan och därvid läst enligt den nya läroplanen.

GU:s slutsats är att övergången till det nya gymnasiet bör ske dels — som tidigare nämnts — *samtidigt över hela landet*, dels *fr. o. m. läsåret 1965/66*.

GU anser det inte realistiskt att räkna med att redan fr. o. m. det första läsåret den *ekonomiska och tekniska utbildningen* kan införas på flertalet gymnasieorter (GU 19.2). Svårigheterna är störst när det gäller den tekniska utbildningen med hänsyn till kraven på lokaler, utrustning och lärare. Härtill kommer enligt GU:s uppfattning att fackgymnasieutbildningens införande bör samordnas med införandet av motsvarande fackskoleutbildning. Den ekonomiska och tekniska utbildningen bör därför införas successivt.

Enligt GU bör planeringen av denna successiva utbyggnad ske centralt genom skolöverstyrelsen. I sista hand bör det ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut, men GU betonar att det är angeläget att beslutanderätten så långt möjligt delegeras till skolöverstyrelsen. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att efter hörande av kommuner och länskolnämnder uppgöra ett detaljprogram för gymnasiets och fackskolans utbyggnad.

GU finner det lämpligt att spridningen av den ekonomiska och tekniska gymnasieutbildningen fördelas över tre år. Om möjligt bör därvid spridningen första året omfatta ca 50 % av de gymnasieområden som ej förut har sådan utbildning. I första hand anses sådana orter böra komma i fråga som nu har filialklass av handelsgymnasium och tekniskt gymnasium samt teknisk gren inom allmänna gymnasiets reallinje. I övrigt bör spridningen ske så att den i huvudsak är fullbordad till läsåret 1967/68.

8.2.1.2 *Pedagogiska åtgärder i samband med övergången*

GU framhåller att det för elever som kommer från andra skolformer än grundskolan kan erfordras vissa stödåtgärder i det nya gymnasiet. Stödåtgärderna kan till en del få formen av delning av klass i nybörjarspråk utöver vad som föreslagits i läroplanen. GU beräknar kostnaderna för denna åtgärd till 500 000 kr. läsåret 1965/66. För andra åtgärder med syfte att utjämna vissa olikheter i de intagnas förkunskaper beräknar GU ett medelsbehov av 200 000 kr. läsåret 1965/66. Behovet av medel kommer därefter att successivt bortfalla. (GU 19.3.1.2).

Stödåtgärder kommer även att erfordras för sådana *elever* som, efter att ha börjat i det nuvarande gymnasiet, blivit kvarsittare i detta och, om de vill fullfölja gymnasiestudierna, är hänvisade till att övergå till det nya gymnasiet (GU 19.3.2). GU påpekar att det i dessa fall främst blir fråga om elever i de nuvarande allmänna gymnasierna.

I första hand bör flyttningsbestämmelserna liberaliseras. Stödundervisning bör i viss utsträckning kunna erhållas. Vidare anser GU det lämpligt att elev i det äldre gymnasiet erbjuds motsvarigheten till mindre studiekurs i det nya gymnasiet. GU förutsätter att det uppdrages åt skolöverstyrelsen att utfärda närmare bestämmelser och äska erforderliga medel för de olika åtgärderna.

Det kan vidare enligt GU:s mening övervägas att på de större gymnasieorterna erbjuda kvarsittare undervisning i särskilda klasser, organiserade enligt det gamla gymnasiets läroplan. I dessa klasser skulle sådana elever samlas upp som inte ens genom de förut nämnda åtgärderna kan hjälpas genom det gamla gymnasiet på normaltids. GU erinrar i detta sammanhang om de vid övergången från 2-årigt till 3-årigt handelsgymnasium organiserade kvarsittningsklasserna. Utredningen framhåller emellertid att flera olägenheter är förbundna med en sådan anordning.

GU anser det från pedagogisk synpunkt särskilt betydelsefullt att den föreslagna *fackinspektionen* kan utnyttjas under det nya gymnasiets uppbyggnads-skede (GU 19.3.3) och föreslår därför att fackinspektionen uppbyggs i snabbare takt än som i och för sig motiveras av det nya gymnasiets volym. Halva antalet inspektörstjänster bör tillsättas redan till första läsåret och återstoden fr. o. m. följande läsår.

8.2.1.3 Information (GU 19.4)

Med hänsyn till att det nya gymnasiet kommer att i flera viktiga avseenden skilja sig från nuvarande gymnasieformer, såväl i inre som i yttre organisatoriskt avseende, är det enligt GU:s mening oundgängligen nödvändigt med en omfattande information om det nya gymnasiet. GU har inte framlagt närmare förslag hur informationen skall utformas utom beträffande informationen till lärare (GU 15.2.5.1).

Huvudansvaret för informationen bör enligt GU:s förslag åvila skolöverstyrelsen men även arbetsmarknadsverket, länskolnämnderna och skolstyrelserna föreslås komma att medverka. Vidare bör man söka tillvarata det intresse som beträffande information om nya skolformer finns hos de olika lärarorganisationerna, Målsmännens riksförbund, arbetsmarknadens organisationer m. fl.

De statliga kostnaderna för informationsverksamheten beräknar GU till 500 000 kr. att fördelas på budgetåren 1964/65 och 1965/66.

8.2.1.4 Utvecklingsarbete

I förevarande sammanhang bör också GU:s synpunkter på gymnasiets utveckling i fråga om den inre organisationen redovisas.

GU framhåller att den snabba utvecklingen på forskningens olika fält och förändringar i avnämarnas och samhällslivets krav medför behov av en *fortlöpande läroplansrevision* (GU 9.1.3). För att gymnasiets läroplan ständigt skall ha en rimlig grad av aktualitet, bör enligt GU:s mening ändringarna inte koncentreras till de tillfällen då större reformer av gymnasiekonstruktionen genomföres utan en *kontinuerlig* översyn bör ske.

Det är enligt GU:s uppfattning viktigt att skolöverstyrelsen ägnar stor uppmärksamhet åt dessa frågor och i samband härmed företar avnämare- och attitydundersökningar av det slag GU låtit genomföra. GU understryker dels det nödvändiga i att skolöverstyrelsen för detta utvecklingsarbete förses med tillräckliga resurser, dels att överstyrelsen härvid har kontakt med företrädare för de skilda avnämargrupperna.

Till revisionsarbetet hör inte endast översyn av ämnesinnehåll, verksamhetsformer o. d. Även *differentieringen på studievägar* måste kontinuerligt överses. Den föreslagna differentieringsmodellen, tillvalsgymnasiet, underlättar enligt GU:s uppfattning i hög grad detta (GU 7.4.2.1). I anslutning till att GU diskuterar den tekniska lärokursens differentiering framhålles att det förhållandet att GU nu stannat för sex alternativ inom den tekniska lärokursen inte innebär att man för all framtid kan binda sig för just dessa (GU 8.4.5.1). Teknikens utveckling kan leda till behov av ingenjörsutbildning inom helt nya områden. Innan en ny sådan utbildning mera allmänt införes, bör den emellertid ha föregåtts av försöksverksamhet. Om det därvid visar sig att den nya utbildningen är tillräckligt attraktiv och efterfrågad, bör det övervägas om den ej bör bli permanent. Den

kan i så fall tänkas bli organiserad antingen genom en differentiering fr. o. m. årskurs 3 eller genom en differentiering i sista årskursen, som bygger på någon av studiekurserna i årskurs 3. En differentiering av den första typen bör dock enligt GU:s uppfattning komma till stånd endast om behovet är mycket stort och i så fall införs vid flertalet av de skolenheter, som har fullständig teknisk utbildning.

GU erinrar vidare om att Jernkontoret och Sveriges mekanförbund i olika sammanhang under de senaste åren har tagit upp frågan om *materialteknisk* utbildning på gymnasieingenjörnivå (GU 8.4.5.2). Bl. a. på grund härav har fr. o. m. läsåret 1962/63 sådan utbildning i form av särskild linje kommit till stånd vid ett tekniskt gymnasium (Jönköping).

GU:s läroplansförslag innebär visserligen att materialläran förstärkts inom samtliga tekniska alternativ men — med hänsyn till den ram som finns för undervisningen — kan enligt GU:s uppfattning den materialtekniska utbildningen inte nå upp till den nivå, som nämnda förbund syftar till. Huruvida det i framtiden bör finnas ett särskilt materialtekniskt alternativ kan enligt GU:s åsikt inte avgöras utan föregående försöksverksamhet. För närvarande är GU inte beredd att förorda en materialteknisk utbildning, parallell med övriga tekniska kurser, men anser å andra sidan att starka skäl talar för en försöksverksamhet på området. Denna bör organiseras som en differentiering, byggande på maskin- eller kemiteknisk studiekurs i årskurs 3, eller som variant i sista årskursen inom ramen för specialarbete (jfr 3.2.1.5). Det bör enligt förslaget ankomma på skolöverstyrelsen att bestämma var försöksverksamhet må bedrivas samt att ange de närmare riktlinjerna för denna verksamhet.

3.2.2 Fackskoleutredningen

3.2.2.1 Utbyggnadstakten (FU s. 235—245)

En väsentlig förutsättning för inrättande av fackskola i en region är enligt FU:s uppfattning att flertalet 16-åringar genomgått grundskolans årskurs 9, alternativt försöksskolans årskurs 9 (FU s. 235). I följande tabell redovisas landets gymnasieregioner, vilka FU anser komma att i huvudsak sammanfalla med fackskoleregionerna, med hänsyn till den andel av regionens 16-åringar som är bosatta inom kommuner, där grundskolan angivna år omfattar samtliga nio årskurser.

Antal regioner med olika andel 16-åringar, som genomgått grundskolans årskurs 9

År	90—100 %	70—89 %	50—69 %	49 %
1964	5 (9)	11 (13)	10 (11)	81 (83)
1965	12 (16)	14 (16)	13 (14)	68 (70)
1966	16 (23)	17 (18)	16 (16)	58 (59)
1967	20 (29)	19 (19)	17 (17)	51 (51)
1968	35 (44)	22 (22)	14 (14)	36 (36)

I tabellen anges dels antalet regioner *utom* Stor-Stockholms gymnasierregioner, dels — inom parentes — *med* dessa regioner.

FU diskuterar utbyggnadstakten för fackskolan enligt tre olika alternativ, innebärande att grundskolan i hela dess längd är genomförd för respektive (a) 90 %, (b) 70 % eller (c) 50 % av eleverna i de olika regionerna. Varje alternativ beräknas dessutom på grundval av att andelen av årskullen som söker sig till fackskolan (fackskolefrekvensen) utgör 20 respektive 25 %. Antalet klasser enligt olika alternativ och fackskolefrekvenser redovisas i följande två tabeller (FU s. 241).

*Antal klasser i fackskolans årskurs 1 enligt tre olika alternativ.
Frekvens: 20 % av årskullen*

År	Antal klasser enligt		
	alt. a)	alt. b)	alt. c)
1964	141	241	361
1965	209	344	490
1966	313	464	576
1967	353	499	622
1968	465	617	726

*Antal klasser i fackskolans årskurs 1 enligt tre olika alternativ.
Frekvens: 25 % av årskullen*

År	Antal klasser enligt		
	alt. a)	alt. b)	alt. c)
1964	169	307	512
1965	260	423	609
1966	381	565	709
1967	428	612	766
1968	555	715	866

FU förordar för sin del en utbyggnad enligt alternativet (b), vilket innebär att fackskola får inrättas i en region då minst 70 % av 16-åringarna genomgått årskurs 9 i grundskolan. Alternativet (a) skulle visserligen enligt FU innebära den minsta påfrestningen på samhällets samlade resurser för landets skolväsen men inte på ett tillfredsställande sätt tillgodose det dokumenterade utbildningsbehovet. För att undvika en fortsatt utbyggnad av nuvarande motsvarande skolformer bör därför en snabbare genomförandetakt anges. Å andra sidan skulle ett alltför snabbt genomförande av fackskolan exempelvis enligt alternativ (c) öka kraven på lärare och investeringar i lokaler vid en tidpunkt, då genomförandet av grundskolan samtidigt anstränger resurserna.

FU framhåller att enligt alternativet (b) kommer fackskolan 1968 att vara uppbyggd till 65 % av beräknad omfattning samt att det synes vara möjligt att slutföra utbyggnaden till 1970.

8.2.2.2 Information (FU s. 257)

FU framhåller att införandet av fackskolan aktualiserar en relativt omfattande informationsverksamhet. Erfarenheter om sådan informationsverksamhet har vunnits genom den centralt organiserade informationen vid grundskolans införande. FU föreslår att för informationsverksamhet beträffande fackskolan fr. o. m. budgetåret 1964/65 och under tiden för fackskoleorganisationens genomförande skolöverstyrelsen erhåller ett årligt anslag av 60 000 kr.

FU föreslår vidare att den mellan stat och kommun träffade uppgörelsen om fördelningen av kostnader för studiedagar m. m. skall med oförändrat sakligt innehåll utvidgas till att omfatta jämväl fackskolan.

8.2.2.3 Försöksverksamhet med fackskola (FU s. 245—257)

I propositionen 1962: 54 gjorde departementschefen följande uttalande angående riktlinjerna för den kommande försöksverksamheten med tvååriga fackskolor (s. 344).

Det ligger i sakens natur att man just för en ny skolform, efterhand som bl. a. det praktiska skolarbetet givit erfarenheter, bör räkna med att läroplanerna måste ändras och att i den meningen all verksamhet på området sker försöksvis. Jag utgår ifrån att de ansvariga ämbetsverken särskilt under de första åren av verksamheten kontinuerligt håller Kungl. Maj:t underrättad om erfarenheterna och föreslår därav betingade åtgärder. Under sådana förhållanden torde någon särskild försöksverksamhet i formell mening inte vara erforderlig.

I propositionen 1962: 54 förordades även att fackskolor skulle upprättas efter beslut av Kungl. Maj:t i varje enskilt fall, försöksvis tidigast fr. o. m. höstterminen 1963. Organisationen borde därefter mera allmänt genomföras med början omkring år 1965.

Enligt FU:s uppfattning bör försöksverksamheten med tvååriga fackskolor begränsas till de två läsåren 1963/65 och främst avse att belysa de organisatoriska spörsmålen.

I november 1962 framlade FU i en skrivelse vissa *principiella synpunkter på den kommande försöksverksamheten* (FU s. 246 ff.). Enligt FU:s uppfattning borde fackskolor upprättas på orter, där man kunde vara säker på att få behålla fackskola även i framtiden. Orterna borde vidare utväljas på sådant sätt, att försöken kunde ge erfarenheter av värde för det fortsatta planeringsarbetet. De av försöken berörda kommunerna borde vidare med ett minimum av nyinvesteringar kunna ställa lokaler till förfogande. Försöken borde bl. a. avse att utröna vilken dragningskraft fackskolan kunde få gentemot andra skolformer såsom allmänna, merkantila och tekniska gymnasier. Försöken borde vidare om möjligt belysa frågan om den dragningskraft de olika fackskolorna och de olika linjerna inom dessa skulle få vid inbördes konkurrens. Försöksverksamheten borde på grund härav förläggas till kommuner som kunde inrätta samtliga fack-

skolor och flertalet linjer inom dessa. Det ansågs också värdefullt, om man under försöksåren kunde få ett mått på den dragningskraft fackskolorna kunde beräknas få bland ungdom som gjort ett uppehåll i studierna för att sedan ånyo fortsätta. Försöksverksamheten borde även kunna belysa de omfattande problemkomplex som kan uppstå vid en eventuell avlösning av teknisk skola, yrkeskolas handelsavdelningar, praktisk realskola eller flickskola.

FU angav som ett grundvillkor för att en kommun skulle komma i fråga för försöksverksamhet med 2-åriga fackskolor att grundskolan var genomförd i sin helhet på orten och således senast läsåret 1962/63 hunnit till årskurs 9. Av särskilt stort intresse ansåg FU det vara att förlägga försök till ett område där grundskolan var genomförd i en hel region, varför man ämnade undersöka möjligheterna att föreslå ett eller annat sådant område. Fackskoleförsöken borde även förläggas till ett annat typområde, där grundskolan visserligen inte var fullt genomförd inom hela regionen men där centralorten hade genomförd grundskola och en dominerande ställning inom området. FU ansåg att den planerade försöksverksamheten kunde förläggas till högst ett tiotal orter med ett 50-tal klasser.

Vid *remissbehandlingen av FU:s skrivelse* (FU s. 248 f.) biträdde remissinstanserna i huvudsak FU:s synpunkter på den planerade försöksverksamheten. På vissa punkter redovisades dock rätt skilda uppfattningar, särskilt beträffande principerna för urvalet av försöksorter.

I propositionen 1963: 98 biträdde departementschefen i huvudsak de av FU framförda synpunkterna. Vid riksdagsbehandlingen av propositionen uttalade statsutskottet (SU 1963: 95) att försöksverksamheten budgetåret 1964/65 borde omfatta ett mera differentierat urval av orter, varvid även annan anknytning till existerande skolformer borde kunna komma i fråga än vad som föreslagits för budgetåret 1963/64. Fristående fackskolor ansågs därvid också i några fall kunna övervägas under förutsättning av att vederbörande kommuner fann det ändamålsenligt och lämpligt med hänsyn till bl. a. lokal- och lärarresurser.

Bl. a. till belysning av statsutskottets utlåtande redovisar FU de *organisatoriska anordningar* som prövas i *de kommuner som 1963/64 bedriver försöksverksamhet med fackskolor* (FU s. 249 ff.). FU konstaterar att denna försöksverksamhet, trots att den endast omfattar nio kommuner, kan anses vara rikt differentierad. De enda organisationsformer som ej prövats är blandfackskola som helt fristående skolenhet, samordning mellan folkhögskola och fackskola samt samordning mellan social fackskola och yrkesskola.

Beträffande *den fortsatta försöksverksamheten* framhåller FU, att försöksverksamheten med 2-åriga fackskolor bör utvidgas att omfatta några av de större städerna i landet. FU framhåller dock att om flera av de största städerna skulle medges upprättandet av fackskolor höstterminen 1964 skulle organisatio-

nen redan då få en sådan omfattning, att det knappast längre kunde vara tal om en försöksverksamhet. Enligt FU:s uppfattning bör de allmänna synpunkter på urvalet av försöksorter som tidigare anförts även avse de kommuner, som medges försöksverksamhet läsåret 1964/65. Kommunerna bör alltså med ett minimum av nyinvesteringar i lokaler och inredningar kunna bereda undervisning i en så rikt utbyggd fackskola, att ca 20 % av årskullen inom elevområdet kan intas.

En försöksverksamhet i egentlig mening kan enligt FU:s uppfattning endast omfatta de nio kommuner, som påbörjat verksamheten läsåret 1963/64. I dessa kommuner kommer försöksverksamheten under perioden 1963/65 att ha omfattat fackskolans båda årskurser och sålunda ge erfarenheter av fackskolan i hela dess omfattning.

För att det främsta syftet med försöksverksamheten skall kunna uppnås, dvs. att man ska få en uppfattning om fackskolornas attraktivitet dels gentemot andra skolformer, dels inbördes måste rimligen försöksfackskolor hösten 1964 upprättas endast på orter, där eleverna har likartad och jämförbar tillgång på samtliga utbildningsvägar inom hela det gymnasiala skolsystemet framhåller FU.

I propositionen 1962: 54 framhölls att läroplansarbetet ej är avslutat i och med framläggandet av utredningsförslag om kursplaner. Först då dessa efter remissbehandling och ytterligare bearbetning prövats i vardagsarbetet av lärare med för skolformen avsedd utbildning och betryggande lärarerfarenheter, kan tim- och kursplanernas bärkraft avläsas och en säkrare uppfattning erhållas om möjligheterna att inom ramen för veckotimtalerna för olika ämnen nå de för skolformen uppställda studiemålen (FU s. 255).

FU anser att det torde dröja flera år, innan lärarfrågorna i fackskolekommunerna är lösta på ett mer permanent sätt. Brist på för fackskolorna särskilt utarbetade läroböcker beräknas också föreligga. Organisationsfrågor, lokal- och utrustningsfrågor bedömes vidare kräva så stor uppmärksamhet från skolledarnas, huvudlärarnas och institutionsföreståndarnas sida, att flera väsentliga pedagogiska frågor kan behandlas först längre fram.

Enligt FU:s uppfattning måste därför den slutliga utvecklingen och det pedagogiska arbetet i fackskolorna bygga på erfarenheter från en följd av år, sedan nyssnämnda frågor fått en godtagbar lösning i de kommuner, som först inför fackskolor.

FU understryker att åtgärder måste vidtagas från statsmakternas sida för främjandet av ett *pedagogiskt utvecklingsarbete* inom fackskolan. Redan fr. o. m. budgetåret 1964/65 bör skolöverstyrelsen tillföras personal eller på annat sätt ges resurser att främja detta utvecklingsarbete. FU förutsätter att skolöverstyrelsen beaktar dessa frågor i sina anslagsäskanden. Vidare förutsätter FU att arbetet inom såväl hjälpmedelscentraler som fortbildningsorganisationer kommer att omfatta fackskolan, i lika hög grad som andra skolformer.

Kursplanerna behöver också fortlöpande förnyas. FU:s läroplansförslag anses relativt snart böra revideras på grundval av vunna erfarenheter inom skolan samt utvecklingen inom skola, samhälle, näringsliv och forskning. Erforderliga resurser bör ställas till skolöverstyrelsens förfogande för sådan fortlöpande läroplansrevision (FU s. 255 ff.).

8.2.3 Yttranden

8.2.3.1 Gymnasiet

GU:s förslag om tidpunkten för övergången till det nya gymnasiet har diskuterats i ett stort antal yttranden. Några remissinstanser har tillstyrkt förslaget om en för hela landet samtidig övergång fr. o. m. läsåret 1965/66 medan andra föreslagit en successiv övergång eller ett uppskov med reformen till läsåret 1966/67 eller i några få fall senare.

GU:s förslag har klart tillstyrkts av bl. a. *skolöverstyrelsen*, åtta *läns skolnämnder*, *länsstyrelsen i Södermanlands län*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *Centerns ungdomsförbund*, *Centerns studentförbund* och ett antal städer varjämte några remissinstanser tillstyrker alternativt eller med visst förbehåll.

Skolöverstyrelsen anser, att övervägande skäl talar för en samtidig övergång i hela landet till det nya gymnasiet, och anför i huvudsak följande.

GU anför två huvudskäl för en samtidig övergång i hela landet. Gymnasieutbildningen är en förberedelse för en lång rad fortsatta utbildningar. Om personer med olika skolunderbyggnad söker inträde till samma fortsatta utbildning, uppstår komplikationer då det gäller att jämföra värdet av erhållna vitsord. Överstyrelsen finner detta skäl tungt vägande. En samtidig övergång till det nya gymnasiet kan dock inte, vilket även påpekas av GU, helt eliminera hithörande problem, även om de väsentligt minskas, eftersom övergång till högre utbildning vid ett och samma tillfälle sker från flera på varandra följande examensårgångar.

Det stora antalet gymnasieexaminerade fr. o. m. 1960-talets mitt gör det angeläget att begränsa den ofrånkomliga övergångstiden. Skulle det nya gymnasiet genomföras successivt i takt med grundskolans utbyggnad, skulle de sista studenterna avlägga examen år 1975. Majoriteten av studenterna inskrivs vid universitet och högskolor under de två åren närmast efter avlagd studentexamen. Övergångstiden skulle sålunda vid ett successivt genomförande i stort sett vara avslutad först år 1977 i stället för år 1970 enligt utredningens förslag.

GU:s andra huvudskäl för en samtidig övergång är av pedagogisk och organisatorisk natur. Det är enligt GU inte önskvärt, att i en kommun undervisning bedrivs enligt olika läroplaner. Även om vissa erfarenheter skulle kunna vinnas genom att det nya gymnasiet på vissa orter infördes ett år tidigare än i övriga delar av landet, torde fördelarna av en sådan anordning under ett enda år inte vara av sådant värde, att nackdelarna tillnärmelsevis uppvägs.

Överstyrelsen vill i detta sammanhang påpeka ytterligare ett problem, som skulle uppstå för många elever, om det nya gymnasiet infördes successivt. Inom landet sker en omfattande omflyttning, som tilltagit under senare år. Erfarenheten har visat, att grundskolans successiva utbyggnad innebär en uppenbar

nackdel för elever, som flyttar mellan en kommun med grundskola och en kommun utan. På samma sätt skulle elever, som flyttar från kommuner med det gamla gymnasiet till kommuner med det nya, ställas inför betydande svårigheter.

Vidare ansluter sig överstyrelsen till GU:s uppfattning, att det nya gymnasiet bör införas så snart ske kan, och anför bl. a. följande.

Normalt har utbildning inom försöksgymnasium erbjudits inom en region, då minst 50 % av de sökande förutsatts ha genomgått försöksskola. I nedanstående tabell redovisas de andelar i procent av landets 16-åringar — bosatta i kommuner med grundskola (enhetsskola) helt genomförd — som beräknas ha genomgått grundskolans (enhetsskolans) årskurs 9.

År	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Andel av 16-åringar	38	45	55	60	71	80	87,3	95	97,5	100

I själva verket kommer andelen att öka i snabbare takt, eftersom elever frivilligt söker inträde i grundskolan på orter, där en tidigare realskola avvecklats. Antalet grundskolelever, som kommer att söka inträde i gymnasium, är sålunda i starkt stigande. Dessa elever bör erbjudas en för dem lämpad gymnasieundervisning. Det nya gymnasiet är därvidlag otvetydigt det lämpligaste. Fördröjs införandet av det nya gymnasiet, syns försöksgymnasielinjer av nu existerande art komma att införas, ehuru en sådan lösning inte är helt tillfredsställande. Denna förändring skulle efter ytterligare något eller några år följas av den omorganisation, som övergången till det nya gymnasiet innebär.

Skolöverstyrelsen har anslutit sig till GU:s uppfattning, att en växande andel av eleverna bör beredas tillfälle välja ekonomisk och teknisk utbildning. Under senare år har en omfördelning pågått. Endast inom det nya gymnasiets organisation torde en fortsatt utspridning och ökning av fackgymnasieutbildningen vara möjlig. Åtgärder utan dröjsmål är synnerligen angelägna.

Slutligen granskar överstyrelsen de skäl, som talar för eller mot en övergång redan fr. o. m. läsåret 1965/66, och finner att övervägande skäl talar för en övergång fr. o. m. nämnda läsår. Överstyrelsen anför i denna fråga bl. a.:

Genom att undervisningen i 35 kommuner bedrivits efter grundskolans läroplan redan fr. o. m. läsåret 1962/63 har värdefulla erfarenheter beträffande grundskolan kunnat vinnas. Dessa fördelar skulle emellertid leda till betydande nackdelar för de enskilda eleverna, om de inte kan erbjudas en gymnasieundervisning, anpassad till vad grundskolan gett. Undervisningen av dessa elever i det nya gymnasiet skulle kunna ge värdefulla erfarenheter. Eftersom enligt överstyrelsens mening övergången till det nya gymnasiet bör ske samtidigt, följer, att den bör ske fr. o. m. läsåret 1965/66.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län, som tillstyrker GU:s förslag, anför bl. a. att en viss förlamning drabbar hela den gamla organisationen, när en reform passerat utredningsstadiet, vilket får till följd att inga planer görs upp långsiktigt. Nämnden anser, att stora svårigheter måste uppstå, även om reformen genomföres långsamt. Lärarrekruteringen blir uppenbarligen ej förbättrad.

Lokalproblem löses däremot troligen snabbare och acceptabla improvisationer åstadkommes, om nödvändigheten tvingar de berörda personerna och myndigheterna att handla.

SR anser att det nya gymnasiet bör införas så snabbt som möjligt.

TCO anser sig böra i första hand tillstyrka GU:s tidsplan för en övergång till det nya gymnasiet. Enligt organisationens mening talar övervägande skäl för denna anordning. I andra hand anser organisationen, att en successiv övergång bör övervägas. Kommuner med grundskola upp till årskurs 9 läsåret 1964/65 skulle då, framhåller organisationen, övergå till det nya gymnasiet hösten 1965, medan den allmänna övergången skulle uppskjutas till läsåret 1966/67.

En successiv övergång föreslås eller i frågasättes av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, två *länskolnämnder*, *länsstyrelsen i Gotlands län*, *Hermods korrespondensinstitut*, *Målsmännens riksförbund* och *Högerns ungdomsförbund*.

Vissa remissinstanser, bl. a. *kommerskollegium*, *telestyrelsen* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Blekinge, Älvsborgs, Örebro och Kopparbergs län*, anser det vara tveksamt om tiden fram till läsåret 1965/66 kommer att räcka till för nödvändiga förberedelsearbeten för reformens genomförande.

Skolstyrelsen i Malmö framhåller, att många vägande synpunkter, såväl praktiska som organisatoriska, talar för ett uppskov. Då styrelsen trots detta är beredd att tillstyrka en övergång år 1965 för Malmös del, även om en allmän övergång skulle ske 1966/67, är detta enligt styrelsens åsikt med hänsyn till det ansvar för den första årskullen grundskoleelever, som styrelsen påtagit sig genom att genomföra grundskolan ett år tidigare än huvudparten av landets kommuner. Skolstyrelsens tillstyrkan sker emellertid under vissa förutsättningar, bl. a. att beträffande elevernas intagning i och passage genom gymnasiet samt gymnasiestudiernas avslutning de av GU föreslagna anordningarna kommer till användning och att även i övrigt i största möjliga utsträckning det nya gymnasiet förverkligande eftersträvas samt att tillstånd ges till inrättande av fackskola i Malmö samtidigt med det nya gymnasiet införande.

I flertalet yttranden förordas att övergången till det nya gymnasiet påbörjas först fr. o. m. eller i några fall tidigast fr. o. m. 1966/67. Uttalanden i den riktningen förekommer i yttranden från bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning*, åtta *länskolnämnder* samt *överståthållarämbetet* och tolv *länsstyrelser*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*, *SACO*, *Läroverkslärarnas riksförbund*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Universitetslärarförbundet*, *Riksförbundet landsbygdens folk*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges handlungsmästares riksförbund*, *Tekniska läroverkens elevförbund*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Högerns kvinnoförbund*, *Sveriges konservativa studentförbund* samt *Stor-Stockholms planeringsnämnd*. De skäl, som åberopas för detta ståndpunkts-tagande, kan i huvudsak sammanfattas sålunda. Tiden fram till 1965/66 är för knapp för planering och för att svärbemästrade lokalproblem skall hinna lösas. De ekonomiska betingelserna är inte tillräckligt penetrerade, tillämpningsföre-

skrifter och anvisningar hinner ej utarbetas i tid och den nya skolöverstyrelsen, som börjar sin verksamhet den 1 oktober 1964, torde inte medhinna sina uppgifter enligt föreslagen tidsplan. Vidare befaras svårigheter beträffande lärare, lärarfortbildning, undervisningsmateriel och läroböcker. I några yttranden befarar man också att de väsentliga värdena i den föreslagna reformen riskeras genom att en alltför hastig övergång skulle ge upphov till en arbetssituation, präglad av oreda, förvirring och olust.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* säger sig dela GU:s uppfattning, att man bör undvika ett system, där det nya gymnasiet och det nuvarande gymnasiet samtidigt avlämnar gymnasieutbildade och att övergången till det nya gymnasiet därför bör ske samtidigt i hela landet. Förbunden anser likväl, att möjligheter saknas för en snabb övergång i enlighet med GU:s förslag. Såsom skäl härför åberopar förbunden, förutom pedagogiska omständigheter, bl. a. följande organisatoriska och ekonomiska förhållanden.

Förbunden pekar därvid först på lokalproblemen. På flertalet gymnasieorter skall erbjudas undervisning inom samtliga fem sektorer. Detta betyder, att ekonomisk och teknisk undervisning av relativt kvalificerad art skall kunna anordnas på mångdubbelt fler orter än de nuvarande fackgymnasieorterna. Lokaler och utrustning för sådan undervisning måste iordningställas. Detta arbete kan inte hinna mer än påbörjas till hösten 1965.

Därutöver måste förbunden emellertid också understryka det kommunalrättsligt och kommunalekonomiskt otillfredsställande i ett förfarande som skulle innebära att de anslagsbeviljande kommunala instanserna nödgas fatta beslut i väsentliga anslagsfrågor för gymnasiet innan det riksdagsbeslut föreligger, som utgör den formella grunden för sistnämnda kommunala beslut. Så skulle ju dock bli fallet vid en övergång till det nya gymnasiet hösten 1965, eftersom riksdagsbeslut i frågan torde föreligga först i slutet av höstrikdagen 1964, medan de kommunala statförslagen för år 1965 upprättas redan under sommaren 1964 och senast den 1 september samma år inlämnas till kommunens styrelse. Detta är ingalunda någon futtig kameralistisk synpunkt utan blott ett skäligt hänsynstagande till de kommunalt ansvariga finansorganens rimliga krav på att vid statbehandlingen ha klarhet rörande gymnasireformens omedelbara konsekvenser för kommunerna, inte endast i statsbidragshänseende utan även med avseende på den totala utgiftsbelastningen under budgetåret.

Förbunden framhåller, att ett sätt att motverka de nackdelar, som trots allt är förenade med det förordade uppskovet till hösten 1966, är att inrätta filialklasser av fackgymnasier i så stor utsträckning som möjligt. För de kommuner, som redan läsåret 1964/65 följer grundskolans läroplan i årskurs 9, blir det vidare enligt förbundens mening nödvändigt med en specialanordning beträffande gymnasiet hösten 1965, eftersom de elever det här gäller blott läst två främmande språk och därför inte kan gå över till 3-årigt gymnasium av nuvarande konstruktion. Förbunden anser, att frågan för dessa kommuner torde få lösas genom tillämpning övergångsvis av ett modifierat försöksgymnasium.

Beträffande *kommunernas* ställningstagande till GU:s förslag om tidpunkten för en övergång till det nya gymnasiet kan nämnas, att av sammanlagt inte fullt

100 kommuner, som uttalat sin uppfattning i frågan, 25 kommuner har tillstyrkt en övergång fr. o. m. läsåret 1965/66. Nära 50 kommuner har föreslagit ett uppskov med övergången till läsåret 1966/67 eller i några fall ett successivt införande av det nya gymnasiet, medan 24 kommuner har uttalat tveksamhet angående möjligheterna att medhinna förberedelsearbetet, därest övergången sker enligt GU:s förslag.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* tar inte någon definitiv ställning men framhåller i sammanhanget bl. a. att ett totalt avbrott i examinationen av gymnasieingenjörer måste undvikas.

Statistiska centralbyrån påpekar att antalet elever i årskurs 9 av grundskolan läsåret 1964/65 kommer att uppgå till ca 8 500 mot av GU uppskattade 6 000 samt att med hänsyn härtill det av GU uppskattade antalet av 2 000 sökande till gymnasiet höstterminen 1965, vilka läst efter grundskolans läroplan, i själva verket torde bli omkring 800 fler.

Vad GU anfört och föreslagit i fråga om den ekonomiska och tekniska utbildningens spridning har berörts i några yttranden. *Skolöverstyrelsen*, som anslutit sig till vad GU anfört beträffande angelägenheten av en fortsatt utspridning av fackgymnasieutbildningen, föreslår i konsekvens härmed, att samtliga lärokursen i det nya gymnasiet införes samtidigt. Beträffande teknisk lärokurs bör dock enligt överstyrelsens mening undantag kunna göras, då särskilda skäl, t. ex. lokalbrist, föreligger. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser, att nuvarande former för spridning av teknisk och merkantil gymnasieutbildning genom filialklasser och teknisk gren kan bestå under övergångstiden.

Läroverkslärarnas riksförbund delar GU:s uppfattning, att omfördelningen mellan allmän gymnasie- och fackgymnasieutbildning snabbast möjligt bör ske samt att en geografisk spridning av teknisk och ekonomisk utbildning måste komma till stånd. Förbundet anser emellertid att utspridningen inte får ske på bekostnad av lärarnas arbetsförhållanden och ansvar i pedagogiskt avseende och förbundet tvivlar även starkt på möjligheterna att genomföra någon större spridning av framför allt den tekniska utbildningen redan från och med hösten 1965.

Länsskolnämnden i Gävleborgs län uttalar den förhoppningen, att utbyggnaden av teknisk utbildning vid gymnasier inte skall fördröjas eller hindras på grund av eftersläpande planering, knapphet på lokaler och utrustning eller genom bristande förutseende rörande lärarutbildning och fortbildning.

Länsskolnämnden i Jönköpings län anför, att svårigheter i många fall torde uppstå i fråga om utrustning och i synnerhet lokaler, även för de orter som enligt GU:s mening först bör komma i fråga för denna utbildning.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län anser, att det borde vara möjligt att ge de mindre gymnasieområdena — där de stora reserverna för teknisk och ekonomisk utbildning finns och där införandet av teknisk och ekonomisk studieväg

erbjuder de största problemen och kräver de största kostnaderna — rätt till de ekonomiska resurser, som kommer att ställas till förfogande vid genomförandet av denna del av gymnasiereformen.

Länsskolnämnden i Kronobergs län framhåller, att den av GU förordade treårsregeln i princip bör gälla för spridningen av ekonomisk och teknisk utbildning. I sådana regioner, där utbyggnaden av fackskolan måste ske samtidigt för att lärarfrågan skall kunna ordnas men där grundskolan icke är genomförd till 70 %, bör det enligt nämndens mening ankomma på länsskolnämnd att pröva frågan om tidpunkten. Inställningen från vederbörande kommuner bör då även beaktas, anser nämnden.

GU:s förslag rörande pedagogiska åtgärder i samband med övergången till det nya gymnasiet har i allt väsentligt tillstyrkts av dem, som yttrat sig i frågan, bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *TCO, SR, Läraoverkslärarnas riksförbund*, *Centerns ungdomsförbund*, *Centerns studentförbund* och *SECO*. Beträffande några detaljfrågor har vissa nyansskillnader i uppfattningarna kommit till uttryck. *Skolöverstyrelsen* finner GU:s tvekan inför anordnandet av »uppsamlingsklasser» för elever, som har svårt att följa undervisningen, mycket befogad och vill för sin del starkt ifrågasätta lämpligheten av en sådan anordning. *Länsskolnämnden i Örebro län* påpekar nödvändigheten av att stödåtgärder för eleverna i det nuvarande gymnasiet göres fullt adekvata, medan *länsskolnämnden i Kronobergs län* anser problemen beträffande elever, som i den nuvarande gymnasieorganisationen har svårt att följa undervisningen, så väsentliga, att skolöverstyrelsen eller en särskild expertgrupp borde få i uppdrag att utreda frågan i detalj. *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* framhåller, att de svårigheter, som kan uppkomma vid övergången, måste elimineras i möjligaste mån genom stödundervisning, uppdelning av klass och liberalare tillämpning av flyttningsbestämmelserna m. m.

I anslutning till förslaget om utnyttjandet av den särskilda fackinspektionen under uppbyggnadsskedet uttalar *länsskolnämnden i Malmöhus län*, att en sådan inspektion bör uppbyggas till full kapacitet redan från starten.

Skolöverstyrelsen understryker vikten av att läroboksmaterial finns tillgängligt före höstterminens början 1965 och förutsätter att detta skall vara möjligt. Överstyrelsen säger sig redan ha vidtagit förberedande åtgärder.

Läraoverkslärarnas riksförbund anser det vara en rimlig begäran, att de nya läroböckerna är tillgängliga för lärarna ungefär ett halvt år före övergången till det nya gymnasiet.

Vad GU anfört om nödvändigheten av en omfattande information om det nya gymnasiet samt om dennas uppläggning och innehåll har genomgående rönt ett välvilligt mottagande. Flera remissinstanser har funnit det angeläget att understryka behovet av upplysningsverksamhet i olika hänseenden och har även i viss omfattning framlagt förslag rörande verksamhetens ordnande.

Skolöverstyrelsen framhåller sålunda, att en omfattande informationsverksamhet måste förutsättas såsom ett led i gymnasiereformen. Överstyrelsen anför i anslutning härtill följande.

De erfarenheter, som vunnits under informationsverksamheten beträffande grundskolan, bör kunna tjäna till ledning. Överstyrelsen vill emellertid framhålla, att informationsbehovet i samband med gymnasiereformen kommer att vara ännu större än vid grundskolereformen. Majoriteten av föräldrarna till gymnasiets elever har nämligen ringa personlig erfarenhet av den skolform det gäller, och den samverkan mellan hem och skola, som förutsätts ske vid valet av studiegång, kräver därför särskilt stor uppmärksamhet. Även elevinformationen måste ges en sådan utformning, att elevernas egna ställningstaganden vid val av ämnen och lärokurser kan ske på grundval av verklig kännedom om vad olika alternativ innebär. Liksom inom informationsverksamheten beträffande grundskolan bör ansvaret fördelas på så sätt, att överstyrelsen svarar för informationen till länskolnämnderna och deras befattningshavare, informationen vid lärarutbildningsanstalterna samt informationen direkt till allmänheten genom massmedia i den omfattning önskemål härom framställs från dessa, varjämte överstyrelsen bör utarbeta sådant informationsmaterial, som lämpligen framställs centralt, även om det används i regional eller lokal information. På länskolnämnderna bör ankomma att handha informationen till kommunerna och deras befattningshavare, medan den lokala informationen till lärare, föräldrar och elever bör vara en kommunal angelägenhet. Informationsverksamheten om gymnasiet bör vara kontinuerlig och alltså icke bedrivs endast under några år kring själva reformen.

Länskolnämnden i Blekinge län anser, att informationen även bör omfatta andra gymnasiala utbildningsvägar än gymnasiet.

TCO understryker, att övergångstiden även med tillfredsställande resurser och stöd blir krävande för lärare och skolledning, samt att det ur den synpunkten är angeläget att informationen om det nya gymnasiet och dess målsättning och pedagogiska nydaning ges på så stor bredd, att också föräldrarna blir upplysta om vad som håller på att ske och om att detta som skall ske i vissa avseenden måste genomföras steg för steg.

Bland i yttrandena framförda förslag kan följande nämnas. Tryckt material bör i stor utsträckning utgivas centralt, radio och TV bör anlitas samt regionala konferenser anordnas, vid vilka exempelvis GU:s experter samtidigt kan tagas i anspråk av flera gymnasieområden. På grundval av erfarenheterna angående informationen vid grundskolans införande i vissa orter förordar *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning*, att informationen i huvudsak bör ske genom skriftliga redogörelser och ej i föredragsform. Begränsade problem bör sedan på grundval av den skriftliga informationen bli föremål för diskussioner inom mindre grupper vid t. ex. ämneskonferenser gemensamma för lärarna i en del av en kommun eller i en eller flera kommuner, framhåller föreningen. *SECO* anser, att elevernas egna organisationer kan vara till värdefull hjälp, när det gäller upplysningsverksamheten.

Det av GU föreslagna beloppet för informationsändamål kan enligt *skolöver-*

styrelsen anses tillräckligt, under förutsättning att den hittills av arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna och även i fortsättningen angelägna rådgivningen beträffande val av studiegång i relation till framtida yrkesval bekostas från andra anslag. *Länsskolnämnderna i Kalmar och Örebro län* däremot ifrågasätter om det föreslagna beloppet är tillräckligt.

GU:s uppfattning om behovet av en fortlöpande läroplansrevision understrykes kraftigt av bl. a. *skolöverstyrelsen*. Överstyrelsen betonar vikten av att därvid i mån av behov nya attityd- och avnämningarundersökningar läggs till grund för revisionsarbetet och att de erfarenheter utnyttjas, som vunnits inte bara inom industrin utan också på andra områden, t. ex. vid den militära utbildningen. Överstyrelsen vill därutöver erinra om de arbetsorgan och arbetsformer, som inom verket skapats vid genomförandet av grundskolan och som torde mer eller mindre förändrade kunna främja den pedagogiska utvecklingen även på det gymnasiala stadiet. Överstyrelsen understryker vidare kraftigt värdet av en direkt, oförmedlad kontakt mellan det dagliga arbetet ute i skolor och klassrum och dem, som har att centralt svara för det fortlöpande arbetet med läroplaner m. m. För att anordningen skall fungera måste emellertid de personella och ekonomiska krav, ett sådant fortgående utvecklingsarbete ställer, tillgodoses.

Mot GU:s uttalande att i det fortlöpande revisionsarbetet även måste ingå översyn av differentieringen på studievägar riktas i yttrandena inga erinringar.

I detta sammanhang tar några remissinstanser upp förslaget om försöksverksamhet med materialteknisk utbildning. *Skolöverstyrelsen* förklarar att den på grund av den starka argumentering som framförts för sådan utbildning och det uppgivna stora behovet av ingenjörer med sådan utbildning inte vill motsätta sig en försöksverksamhet i begränsad omfattning. Å andra sidan förklarar *TCO* att organisationen på det bestämdaste vill avvisa försöksverksamhet med materialteknisk utbildning, då denna, av de alternativ som diskuterats av GU, synes tillhöra de minst angelägna specialiseringarna.

8.2.3.2 *Fackskolan*

FU:s förslag om fackskolans utbyggnadstakt har i stort sett godtagits av remissinstanserna. I några yttranden har dock ifrågasatts huruvida den föreslagna utbyggnadstakten kan hållas med hänsyn främst till de ökade krav på skollokalerna och lärare, som bl. a. fackskolereformen kommer att aktualisera.

Skolöverstyrelsen anser, att en förutsättning för upprättande av fackskola i en region är, att tillgången på lokaler och erforderlig utrustning bedöms såsom tillfredsställande. Beträffande lärarbristen framhåller överstyrelsen, att utbildningstrycket är så starkt, att det, om fackskolans genomförande uppskjuts,

torde bli nödvändigt att i viss omfattning anordna motsvarande eller liknande utbildning i de former, som kan erbjudas inom det nuvarande skolväsendet. En förskjutning i tiden av inrättandet av fackskola kommer därför inte att medföra en så stor besparing av lärarkrafter, som eljest kunnat väntas. Överstyrelsen säger sig vid en slutlig bedömning av frågan finna att FU:s förslag om en utbyggnad av fackskolan enligt alternativ (b) är det mest realistiska och anför vidare:

Överstyrelsen anser det synnerligen angeläget, att det utbildningsbehov, som fackskolan är avsett att möta, blir tillgodosett i så snabb takt som möjligt. Å andra sidan skulle en utbyggnad i den takt kommunerna önskar, ställa alltför stora krav på lärartillgång och lokalanskaffning. De investeringar, som erfordras för grundskolan, gymnasiet och fackskolan, är betydande. Även om erforderliga ekonomiska resurser ställs till förfogande, kan det stöta på svårigheter att i konkurrens med andra byggnadsområden åstadkomma en skolbyggnadsproduktion av den omfattning det här är fråga om. Detta bör dock inte hindra, att kommuner, som kan ställa erforderliga lokaler och därtill hörande utrustning till förfogande, får införa fackskola, om övriga villkor därför kan uppfyllas. Årtalet 1967 kan anses vara lämplig tidpunkt för övergång till en snabbare utbyggnad, eftersom ett antal gymnasiekommuner då kan beräknas ha i huvudsak genomfört det för gymnasium och fackskola avsedda byggnadsprogrammet. Ett beslut om att fackskola skall genomföras enligt FU:s alternativ (b) bör därför även innefatta att fackskola fr. o. m. 1967 skall få inrättas också i regioner, där grundskolan kan vara genomförd till mindre än 70 %, beräknat på antalet 16-åringar inom årskullen. Dock bör normalt minst 50 % av antalet 16-åringar ha genomgått grundskolans årskurs 9.

FU:s alternativ (b) tillstyrks dessutom av bl. a. *länskolnämnderna i Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Gotlands, Hallands, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs och Västerbottens län samt länsstyrelserna i Södermanlands och Västmanlands län* ävensom *Sveriges skoldirektörsförening, TCO, Högers kvinnoförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund* och flertalet av de *kommuner*, som yttrat sig i frågan.

Särskilt beträffande den s. k. 70-procentsregeln har i flera yttranden framhållits, att denna regel ej får tillämpas alltför restriktivt samt att minimitalet 70 % endast skall gälla som riktpunkt och kunna modifieras. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* förordar en sådan modifiering av regeln, att de medelstora orterna i viss mån prioriteras. *Länsskolnämnden i Östergötlands län* ifrågasätter om inte kommuner, som ingivit men fått avslag på framställning om att införa grundskola under hänvisning till att angränsande kommuner ej haft förutsättningar att starta samtidigt, bör, där tillräckligt elevunderlag finnes, genom övergångsbestämmelser kunna få inrätta fackskola. *Länsskolnämnden i Kronobergs län* framhåller, att, då ju en samordning mellan gymnasium och fackskola i fråga om lokaler och lärare kommer att vara nödvändig på många orter, det synes vara ett krav, att de ekonomiska och tekniska utbildningsvägarna byggs ut samtidigt i de två skolformerna. Nämnden erinrar i detta sammanhang, att enligt föreliggande förslag det nya gymnasiet skulle utbyggas under en treårsperiod

från läsåret 1965/66 medan för fackskolans del utbyggnaden icke skall vara avslutad förrän 2—3 år senare. Här måste enligt nämndens uppfattning en jämkning ske, så att kravet på 70 % icke hindrar en bra start för gymnasiets fackkurser.

Stora svårigheter, främst i fråga om lokaler och lärare, kommer att inställa sig när man i de tillämnade fackskolekommunerna skall söka förverkliga den av FU föreslagna utbyggnadstakten, framhålls det i några yttranden. Sålunda uttalar *länskolnämnden i Stockholms län* tveksamhet angående möjligheterna att med hänsyn härtill genomföra fackskoleorganisationen så snabbt som FU förutsätter. *Länskolnämnden i Kronobergs län* instämmer i FU:s uttalande att grundskolans genomförande bör vara det primära men anser, att det vore mycket olyckligt, om en fackskola skulle behöva starta utan att ha erforderliga lokaler, särskilt när det gäller den tekniska fackskolan. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller, att då brister på kapital och arbetskraft kan förväntas bli avsevärda hinder vid genomförandet av de stora reformprogram, som framlagts för svenskt undervisningsväsen, utbyggnaden av de olika skolformerna bör ske efter en gemensam, tidsmässigt anordnad plan. *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*, som biträder FU:s förslag om utbyggnadstakten, finner det angeläget påpeka, att utbyggnaden också måste ske i takt med avvecklingen av äldre skolformer, så att ingen tillfällig minskning i utbildningskapaciteten på en ort inträder. *Högerns ungdomsförbund* finner för sin del det vara oralistiskt att tänka sig hela fackskoleorganisationen utbyggd till år 1970. En mer dämpad utbyggnadstakt samt intensifierad vetenskapligt experimentell försöksverksamhet under utbyggnadstiden torde vara att föredra, inte minst med hänsyn till de samhällsekonomiska verkningarna.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* har ej något att erinra mot förslaget om en successiv uppbyggnad av den nya skolformen, men framhåller, att stora svårigheter helt säkert kommer att uppstå, när man i de tillämnade fackskolekommunerna skall söka förverkliga FU:s relativt snabba utbyggnadstakt, samt att statsmakterna på allt sätt måste underlätta för kommunerna att genomföra förslaget. Förbunden anför i denna fråga bl. a. följande.

Brist på lokaler och framför allt brist på lärare är de hämmande faktorer som verkar återhållande på utbyggnadstakten. Efterfrågan på utbildning ovanpå grundskolan är emellertid i ständigt stigande och för kommunerna, som enligt skollagen har att främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i gymnasium, fackskola och yrkesskola, innebär detta ett allt mer stegrat krav på nya utbildningsmöjligheter även på orter som tidigare blott haft den obligatoriska skolan. I princip är kommunerna också beredda att göra de insatser som på dem ankommer för ett snabbt förverkligande av fackskoleorganisationen. Men samtidigt måste statsmakterna på allt sätt bidra härtill dels genom att ge kommunerna erforderliga finanseringsresurser, dels ock genom att öka lärarutbildningen, se till att vederbörande myndighet i god tid utarbetar kursplaner och anvisningar, stimulerar läroboks- och hjälpmedelsproduktionen, etc. — allt i syfte att åstadkomma en sådan pedagogisk kvalitet på fackskolorna att de kommer att bli vad elever, målsmän och lärare hoppas på, nämligen för många elever ett valvärt alternativ till gymnasiet.

Förbunden anser, att den allmänna övergången till fackskola bör påbörjas först läsåret 1966/67, i likhet med vad förbunden uttalat i sina yttranden över GU:s förslag till införande av det nya gymnasiet.

Läroverkslärarnas riksförbund anser däremot, att den av FU föreslagna utbyggnadstakten är ett minimum. Förslaget bör enligt förbundets bestämda mening kompletteras med den principen, att om fackskolan i en kommun skall avlösa vissa nuvarande skolformer, bör fackskolans utbyggnad i kommunen ske så att den ansluter direkt till dessa skolformers avveckling. Det innebär enligt förbundets mening, att fackskolan måste vara beredd att lämna ifrån sig sin första kull färdigutbildade ungdomar året efter det att de avlösta skolorna avlämnat sin sista årskull.

I fråga om behovet av information i samband med fackskolans införande och kostnaderna för sådan ansluter sig *skolöverstyrelsen* till FU:s bedömning och hänvisar beträffande informationens utformning till de synpunkter, som anförts angående gymnasiereformen.

Centerns ungdomsförbund och *Centerns studentförbund* framhåller, att föräldrars, elevers, lärares och avnämares attityd mot den nya skolformen helt naturligt kommer att bero på den upplysning de får om fackskolans mål och innehåll. Medel bör därför enligt förbundets åsikt ställas till skolöverstyrelsens förfogande för att på olika vägar, inte minst via folkbildningsorganisationerna, sprida information om fackskolan.

Länsskolnämnden i Örebro län finner det nödvändigt, att informationsverksamheten för fackskolan i första hand riktar sig till berörda lärare, elever och målsmän och att den handhas av länsskolnämnderna.

Vad angår försöksverksamhet med fackskola instämmer *skolöverstyrelsen* i FU:s synpunkter och anför bl. a. följande.

Försöksverksamheten är till väsentlig del ägnad att belysa organisatoriska problem, t. ex. den organisatoriska anknytningen mellan fackskolan och andra skolformer samt de för skolformen föreslagna delningstalen, intagningsbestämmelserna, möjligheter till samläsning med andra fackskollinjer och skolformer, behoven av och möjligheterna att genomföra praktik m. m.

Överstyrelsen delar vidare FU:s uppfattning att de allmänna synpunkter, som varit vägledande för urvalet av försöksorter 1963/64, även skall tillämpas beträffande de kommuner som börjar försöksverksamhet 1964/65.

Flera länsskolnämnder har uttalat sig om den pågående försöksverksamheten. *Länsskolnämnden i Västmanlands län* anser sig ha funnit att erfarenheterna av fackskolorna efter den korta tid de varit i verksamhet är positiva, även om försöksverksamheten vållat skolledning och lärare svårigheter på enskilda punkter. *Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* beklagar att FU ej redovisar några erfarenheter av försöksverksamheten som visar fackskolornas gymnasieav-länkande effekt. Enligt *länsskolnämnden i Gävleborgs län* bör även orter där

någon av de nuvarande gymnasiala utbildningsvägarna saknas kunna ifrågakomma i försöksverksamheten. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* rekommenderar som objekt för försöksverksamheten glesbygdsfackskolor och fackskolor inom så små gymnasierregioner att normalkravet på minst tre paralleller ej kan fyllas.

TCO finner det angeläget att den påbörjade försöksverksamheten fortsättes och noga följes samt att den nya skolformen ges stöd genom olika slag av pedagogiskt försöksarbete under mera vetenskapliga former. Organisationen anför vidare:

Det måste dock konstateras, att fackskolan som helhet får betraktas som ett experiment under dess uppbyggnad. Den igångsatta och föreslagna försöksverksamheten kan nämligen endast i mycket liten utsträckning ge ledning för denna uppbyggnad. Det som nu beslutas om fackskolan bör därför ses som en preliminär skiss för dess utformning. Allt eftersom erfarenheter vinnas, måste det vara möjligt att ändra uppläggningsen av den nya skolformen, så att den på bästa sätt kommer att motsvara de föreliggande utbildningsbehoven.

8.3 Statsbidragsfrågor

8.3.1 Gymnasieutredningen

8.3.1.1 Statsbidrag till lärarlöner och driftkostnader (GU 18.2.2)

Beträffande det ekonomiska ansvaret för gymnasiet uttalas i direktiven för GU att prövningen härav bör »göras åtskild från spörsmålet om det administrativa huvudmannaskapet och i stort sett följa de riktlinjer för kostnadsfördelning mellan stat och kommun, som beträffande liknande utgiftsändamål är eller framtiden kan bli uppdragna».

GU finner att uttalandet innebär att en ändring i huvudmannaskapet inte skall medföra att den nuvarande fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för gymnasiet i någon högre grad rubbas. Statsbidragssystemet skall vara utformat så att det i stort sett medför status quo beträffande *kostnadsfördelningen mellan staten, å ena, och kommunerna som enhet, å andra sidan* (GU 18.2.2.1).

GU konstaterar att det nya, integrerade gymnasiet kräver ett enhetligt statsbidragssystem. En oförändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommuner skulle därvid nödvändigtvis medföra en omfördelning av kostnaderna *mellan kommunerna*, eftersom väsentliga skillnader nu föreligger i fråga om kommunernas kostnader för de *olika* gymnasieformerna. För att undvika att ett enhetligt statsbidragssystem kommer att medföra förluster för en del kommuner bör enligt GU status-quo-principen i någon mån modifieras på sådant sätt att staten i stort sett kommer att stå för kostnaden för uppnående av enhetligheten.

Vidare framhåller GU att nuvarande system med karenstid, innan staten börjar stödja vissa gymnasier, bör avskaffas. Statsbidrag bör i framtiden således omedelbart utgå till nyupprättat gymnasium.

GU föreslår att *bidraget till lärarlöner* (GU 18.2.2.2) utformas på i huvudsak samma sätt som det allmänna driftbidraget enligt kungörelsen 1958:665 om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet, dock med den avvikelsen att deltjänst skall anges i 24-delar och inte i 30-delar av hel tjänst. I bidragsunderlaget bör vidare inräknas avlöningsförstärkningar enligt bilaga D till TB Saar, varvid den nu utgående ersättningen till rektor och lärare vid lärarkursläroverk och med lärarhögskola samverkande läroverk bör ingå med schematiserat årsbelopp.

I fråga om *bidraget till särskilda driftkostnader*, dvs. andra kostnader än rektors- och lärarlönekostnader, diskuterar GU olika lösningar. GU stannar för att föreslå att bidraget till driftkostnaderna anknytes till bidraget till lärarlönerna genom uppräknning av bidragsandelen för detta. Fördelarna med en sådan konstruktion är dels att den är administrativt mycket enkel, dels att den automatiskt garanterar en viss värdebeständighet åt bidraget. Nackdelar uppkommer för kommuner med många vakanta tjänster, som uppehålls av lärare i låg löneställning, vilket medför att lärarlönebidraget och därmed automatiskt driftbidraget blir lägre än för andra kommuner med få vakanta lärartjänster.

GU redovisar *en metod att fastställa grunderna för ett enhetligt bidrags-system för hela gymnasiet* så avpassat att gällande fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för de nuvarande gymnasieformerna i stort sett bibehålles.

Beträffande *bidraget till lärarlöner* finner GU att ett strikt tillgodoseende av status-quo-principen medför en bidragsandel av 96,1 %. Då staten ansetts böra påtaga sig vissa kostnadsökningar för att förhindra att bidragsminskning uppkommer för vissa kommuner, föreslås en uppräknning av bidragsandelen med 4,4 %, vilket i stort sett motsvarar de större kostnader kommunerna nu har för handelsgymnasierna.

På grundval av bl. a. vissa undersökningar av nuvarande förhållanden har GU beräknat *bidraget till driftkostnader* utöver rektors- och lärarlöner till sammanlagt 9 % av bidragsunderlaget.

Den bidragsandel som GU sålunda kommer fram till utgör $(96,1 + 4,4 + 9 =) 109,5 \%$.

Årskurs 4 av teknisk lärokurs är kostsammare än övriga lärokurser. GU finner emellertid att någon speciell kompensation till kommunerna med hänsyn härtill inte är motiverad, bl. a. med hänsyn till att den nyss angivna modifieringen av status-quo-principen innebär en viss överkompensation. Därtill kommer att lärarbehovet — och därmed lönekostnaderna — för årskurs 4 är avsevärt större än för övriga årskurser, varigenom det föreslagna allmänna driftbidraget medför en motsvarande höjning av den särskilda driftbidragsandelen för denna årskurs.

Sammanfattningsvis föreslår GU att bidragsandelen för det allmänna driftbidraget sättes till 110 %.

Beträffande *bidragssystemets införande* (GU 18.2.2.3) förklarar GU att det tekniskt sett inte föreligger något hinder för att det omedelbart börjar tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1965, då enligt GU:s förslag kommunaliseringen skall genomföras. Bidragssystemet avses under en övergångstid bli tillämpligt både på de nuvarande gymnasieformerna under avveckling och det nya gymnasiet.

GU framhåller att specialkurserna vid tekniskt gymnasium och de 1-åriga fackkurserna vid handelsgymnasium ej behandlats i betänkandet men att förslagen om huvudmannaskap och statsbidrag kan tillämpas även för dessa.

Vid bestämmandet av bidragsandelen till 110 % har GU inte tagit hänsyn till *pensionskostnaderna* (GU 18.2.2.4). GU framhåller att det inte torde uppkomma några problem beträffande finansieringen av pensionskostnader för sådan personal vid det kommunaliserade gymnasiet, för vilken statliga avlöningsbestämmelser skall gälla. När det gäller kostnaderna för höjd folkpensionsavgift anser GU att dessa för här avsedd personal i princip skall helt täckas av statsmedel.

Däremot är enligt GU frågan om kompensation till kommunerna för pensionskostnader m. m. för personal, som ej förutsättes bli omfattad av statliga avlönings- och pensionsbestämmelser, betydligt mera komplicerad. GU har inte ansett sig böra gå in på hur denna fråga tekniskt bör lösas utan förutsätter att den avgörs efter förhandlingar mellan staten och kommunförbunden. Därvid bör enligt utredningens uppfattning även beaktas de kostnader kommunerna såsom arbetsgivare har för sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring.

Under hänvisning till vad som gäller för grundskolan förklarar GU att den inte anser att bestämmelserna om statsbidrag till gymnasiet bör vara förknippade med *särskilda statsbidragsvillkor* (GU 18.2.2.5). GU har inte heller funnit att det bör utfärdas några mera preciserade föreskrifter om kommunernas skyldighet att sörja för att en viss standard uppehålls vid gymnasierna.

GU förutsätter att även de kommunaliserade gymnasierna kommer att utnyttjas för *praktisk lärarutbildning* (GU 18.2.2.6). Detta kommer att föranleda särskilda kostnader vid dessa gymnasier. Den för närvarande utgående avlöningsförstärkningen till rektor och lärare förutsättes som tidigare nämnts skola ingå i bidragsunderlaget för det allmänna driftbidraget. För övriga nu utgående särskilda ersättningar till biträdes hjälp och till teknisk utrustning föreslår GU att ett särskilt anslag ställes till skolöverstyrelsens förfogande.

I detta sammanhang framhåller GU att kostnaderna för påbyggnadskurser även efter en kommunalisering bör bestridas direkt av statsmedel.

Beträffande gymnasiernas nuvarande tillgångar i form av *donationsfonder m. m.* (GU 18.2.2.7) finner GU vissa åtgärder erforderliga, om statens huvudmannaskap avvecklas. Riktlinjer bör utfärdas för hur det skall förfaras med fast egendom, värdefullare samlingar m. m. och på vad sätt uppkommande permutationsfrågor skall handläggas. I övrigt bör befintlig undervisningsmateriel och böcker utan vederlag övergå i kommunernas ägo.

8.3.1.2 Statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. (GU 18.3)

Sedan GU lämnat en redogörelse för nu gällande bestämmelser (GU 18.3.1) konstateras att det vid 1956 års beslut om byggnadsbidrag till högre skolor kunde anses naturligt att gymnasiet undantogs från rätten till statsbidrag (GU 18.3.2). I dagens läge bör däremot enligt GU:s uppfattning frågan bedömas på ett annat sätt och bl. a. ses mot bakgrunden av den helhetssyn på det gymnasiala åldersstadiets skolor, som utredningen i flera sammanhang givit uttryck för. GU framhåller bl. a. följande.

Det synes ej förenligt med denna helhetssyn att bibehålla skillnad mellan dem i detta viktiga hänseende. Skolororganisationen är ej nu och kommer ännu mindre i framtiden att vara statisk. Det är inte möjligt att för någon längre tidrymd förutse fördelningen inom en kommun mellan olika skolor på det gymnasiala åldersstadiet; förskjutningar kommer att ske alltefter det skiftande behovet av olika slags utbildning. Den skolororganisation som vid viss tidpunkt föreligger och bestämmer de olika skolornas aktuella lokalbehov kan efter längre eller kortare tid vara avsevärt förändrad. Det synes därför knappast möjligt att grunda rätten till statsbidrag för anskaffning av lokaler, som i ett mycket stort antal fall kommer att gemensamt utnyttjas för olika skolor, på en plan för deras utnyttjande som efter en tid kan behöva väsentligen förändras.

Vidare framhåller GU, att enhetliga statsbidragsbestämmelser för anskaffning av skollokaler skulle underlätta en rationell planering av skolväsendet. Utspredningen av den fackgymnasiala utbildningen kan också ske snabbare, om kommunerna avlastas en del av kostnaderna för den därvid erforderliga lokalanskaffningen. Gynnsammare betingelser för planeringen av den interkommunala samverkan skulle även skapas om statsbidrag för byggnader utginge.

GU understryker även att medvetandet om att bidrag inte utgår skulle på ett ogynnsamt sätt kunna påverka planeringen av skolbyggnadsverksamheten inom en kommun. Dessutom skulle handläggningen av statsbidragsärenden kompliceras beträffande byggnadsföretag som avser såväl en bidragsberättigad som en icke-bidragsberättigad skola.

GU föreslår att rätt till statsbidrag nu införes jämväl för gymnasiebyggnader.

Vidare föreslår GU att statsbidrag skall utgå till anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel inklusive laboratorieutrustning (GU 18.3.3). Med sådan första uppsättning bör jämföras anskaffning som föranledes av anordnande av utbildning för ny reguljär lärokurs eller annan förändring av organisationen, som nödvändiggör en väsentlig nyanskaffning av undervisningsmateriel.

Kungörelsen 1957: 318 om statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet bör enligt GU utsträckas till att omfatta även gymnasium, varvid för gymnasium bör gälla samma regler som för högre kommunala skolor och fackskolor. Bidraget till anskaffning av undervisningsmateriel föreslår GU skola

utgå i nära anslutning till vad som gäller för yrkesskolor men med en fixerad bidragsandel som utgör hälften av kostnaden. Beslut om bidrag till undervisningsmateriel bör fattas av skolöverstyrelsen eller efter dess bemyndigande länskolnämnd.

GU föreslår att bestämmelserna om statsbidrag till byggnadsarbeten m. m. skall träda i kraft den 1 juli 1965 samt att bidrag till byggnadsarbeten efter Kungl. Maj:ts prövning må kunna utgå även till byggnadsföretag som påbörjats före denna dag, dock tidigast den 1 juli 1963. Bidrag till anskaffning av undervisningsmateriel bör inte utgå för tid före den 1 juli 1965, dock att bidrag må utgå till anskaffning av utrustning som föranledes av det nya gymnasiets start även om anskaffningen skett före den 1 juli 1965.

8.3.1.3 *Privata gymnasier* (GU 18.4)

GU förklarar under hänvisning till vad 1957 års skolberedning anfört i betänkandet Grundskolan (SOU 1961: 30 s. 534 ff.) att frågorna om rätt att starta, driva och utnyttja enskilda skolor får anses vara i princip lösta. GU går därför inte in på några principiella frågor om privata gymnasier. GU påpekar dock att enligt 57 § skollagen vissa möjligheter till ingripande i ett privat gymnasiums verksamhet finnes (GU 18.4.1).

Sedan en redogörelse lämnats för nu existerande privata gymnasier (GU 18.4.2) kommer GU in på frågan om *privatgymnasiums anpassning till det nya gymnasiet* (GU 18.4.3) och framhåller därvid bl. a. följande.

GU anser det vara viktigt att, för undvikande av ensidig inriktning av de privata gymnasierna, dessa gymnasiers organisation blir sådan, att de kan erbjuda en motsvarighet till det nya gymnasiets utbildningsvägar. Särskilt är det betydelsefullt att internatgymnasierna blir i denna bemärkelse så fullständiga som möjligt, så att elever, som av olika skäl är hänvisade till dem, inte skall vara bundna att välja studiegångar, som de eljest ej skulle ha stannat för. GU föreslår därför att generellt det kravet uppställs att ett privat gymnasium skall vara så organiserat, att det kan erbjuda ett representativt urval av inom det nya gymnasiet förekommande lärokurser. Med hänsyn till att svårigheter kan föreligga för de nuvarande gymnasierna att genomföra en så betydande omläggning av deras organisation, som ett uppfyllande av detta krav skulle innebära, bör Kungl. Maj:t äga att efter prövning i varje särskilt fall medge en begränsad organisation. På orter med mer än ett privat gymnasium bör ett samarbete kunna komma till stånd mellan gymnasierna, så att de betraktade som en enhet kommer att uppfylla det nämnda villkoret. På motsvarande sätt bör överenskommelse om samverkan kunna träffas mellan skolan och vederbörande kommun. Av naturliga skäl bör de privata gymnasierna ej lämpligen omfatta större antal årskurser än vad som gäller för offentligt gymnasium. Liksom för närvarande bör privat gymnasiums organisation fastställas av Kungl. Maj:t.

Enligt GU:s mening måste vidare i det nya läge som uppkommer vid genomförandet av GU:s förslag en *förutsättning för att statsbidrag* (GU 18.4.3.2) skall utgå vara att undervisningen är anordnad så att slutbetyg från det privata gym-

nasiet medför samma behörighet som slutbetyget från offentligt gymnasium. Privat gymnasium bör därför vara underkastat fackinspektion på samma sätt som de offentliga gymnasierna. Vidare bör kunskapskontrollen, inklusive flyttning och deltagande i centralt utgivna prov, ske enligt för offentligt gymnasium gällande bestämmelser. Generellt bör också gälla att undervisningen skall bedrivas enligt den för offentligt gymnasium gällande läroplanen, med möjlighet för skolöverstyrelsen att medge avvikelser med hänsyn bl. a. till visst gymnasiums speciella inriktning eller till att vid visst gymnasium bedrivs pedagogisk försöksverksamhet. Intagningen av elever bör, i motsats till vad nu är fallet, regleras på samma sätt som för offentligt gymnasium med den uppmjukningen, att skälig hänsyn må tagas till de elever som gått i den privata skolans underliggande stadium. De privata gymnasierna bör slutligen ställas under inseeende även av länsskolnämnderna.

De privata gymnasiernas övergång till den nya läroplanen (GU 18.4.3.3) bör enligt GU ske i samma ordning som skall gälla för de offentliga gymnasierna, vilket innebär en successiv övergång fr. o. m. den 1 juli 1965. Med hänsyn till att de privata gymnasiernas nuvarande organisation med få undantag motsvarar endast allmänt gymnasium, bör de ges ett visst rådrum för att förbereda övergången till vidgad organisation. GU föreslår att gymnasier av nuvarande typ A eller B skall före den 1 juli 1966 inkomma med utredning och förslag till den organisation som avses komma att tillämpas och att den nya organisationen av Kungl. Maj:t skall fastställas att gälla fr. o. m. den 1 juli 1968. GU framlägger inget förslag om att gymnasier av typ B skall föras in under privatläroverksstadgan. Bestämmelserna beträffande dessa gymnasier föreslås emellertid få en mera preciserad utformning än för närvarande är fallet (GU 18.4.3.4).

I fråga om privata gymnasier som har studentexamensrätt men inte statsbidrag framhåller GU att, om examensrätt skall ersättas med en förklaring att slutbetyget skall medföra samma behörighet som slutbetyg från offentligt gymnasium, bör såsom minimivillkor härför gälla att det privata gymnasiet skall vara underkastat samma inspektion som de statsunderstödda privata gymnasierna, att läroplanen för det nya gymnasiet i huvudsak skall tillämpas och att gymnasiet skall delta i centralt föreskrivna prov (GU 18.4.3.4).

GU har inte ansett sig böra gå in på statsbidragsreglernas utformning och storleken av det statliga stödet för de privata gymnasierna (GU 18.4.3.5).

Under hänvisning till riksdagens beslut om möjlighet för enskild skola att erhålla bidrag till sådana kostnader som föranleds av övergången till grundskola föreslår emellertid GU att bidrag även skall kunna utgå till privat gymnasium för kostnader som är en direkt följd av övergång till det nya gymnasiets organisation. GU föreslår att för detta ändamål ett byggnads- och utrustnings-

anslag av en milj. kr. anvisas under vartdera av de fem budgetåren 1965/66—1969/70. Företråde bör ges bidragsansökningar från internatgymnasier. I avslutning härtill uttalar GU att utredningen finner det skäligen att kommun, inom vilken privat gymnasium är beläget och som lämnar bidrag till gymnasiet drift, även bidrar till kostnader av förevarande art.

GU tar i fortsättningen upp frågan om *internatgymnasiernas* verksamhet (GU 18.4.4) och framhåller därvid bl. a. att det föreligger ett stort och växande behov av internat och skolhem för sådan ungdom som av olika skäl inte kan få gymnasieutbildning i hemorten eller för vilken eljest utbildning på annan ort än hemorten är lämplig. Enligt GU:s uppfattning kan inte tillgången på platser anses svara mot det nu föreliggande behovet och särskilt stor anges bristen vara på anordningar av detta slag för kvinnlig ungdom.

3.3.2 Fackskoleutredningen

FU lämnar inledningsvis en redogörelse dels för föreliggande beslut beträffande statsbidrag till fackskolor, dels för konstruktionen av det allmänna driftbidraget till högre kommunala skolor, grundskolan och kommunala tekniska skolor, dels slutligen för GU:s förslag till sådant bidrag för det nya gymnasiet (FU s. 257 ff.). FU delar i princip GU:s uppfattning att statsbidragssystemet bör vara enhetligt för så stora delar av det kommunala skolväsendet som möjligt. I dagens läge anser sig dock FU inte kunna ta ställning till vilken form för beräkning av bidraget som vore för den framtida fackskolan bäst avvägda. Tills vidare finner FU den av riksdagen för försöksverksamheten beslutade anknytningen till statsbidragssystemet för högre kommunala skolor tillfyllest. Det *allmänna driftbidraget till fackskolan* bör dock, på sätt nu gäller för grundskolan, inte vara förenat med särskilda statsbidragsvillkor.

Beträffande *statsbidraget till byggnadsarbeten* (FU s. 260 f.), vilket enligt riksdagens beslut skall utgå enligt samma grunder som för högre kommunala skolor, understryker FU det angelägna i att handläggningen av dessa ärenden förenklas så långt detta är möjligt.

I fråga om *statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel* (FU s. 262 f.) föreslår FU att bidraget till anskaffning av sådan materiel inklusive laboratorietrustning må vid fackskola utgå med hälften av kostnaden. Beslut om sådant statsbidrag bör meddelas av skolöverstyrelsen eller, efter överstyrelsens bemyndigande, vederbörande länskolnämnd. Bidragsgivningen bör ej vara förenad med villkor att vid anskaffningen i detalj bestämd utrustningsplan skall följas. Till ledning bör dock finnas centralt utarbetade normalutrustningsplaner.

8.3.3 Yttranden

8.3.3.1 Gymnasiet

GU:s förslag om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun har föranlett remissinstanserna att uppehålla sig framförallt vid skäligheten av bidragsandelens storlek vid beräkningen av det allmänna driftbidraget. Många remissinstanser har tillstyrkt den av GU föreslagna bidragsandelen, medan andra har ställt sig mer tveksamma och ifrågasatt en höjning av bidragsandelen.

I likhet med GU finner *skolöverstyrelsen* ett enhetligt statsbidragssystem vara nödvändigt för det nya gymnasiet och finner det naturligt, att status-quo-principen modifieras på så sätt, att staten i stort sett får stå för kostnaderna för systemets enhetliggörande. Överstyrelsen anför vidare bl. a.:

Det är synnerligen angeläget, att statsbidragssystemet får en enkel konstruktion. Systemet bör så nära som möjligt anknyta till de principer, som gäller för bidrag till andra skolformer, för att därmed en eventuell framtida samordning av bidragsgivningen skall underlättas. Vid införandet av allmänt driftbidrag är det tacknämligt, om också andra nu utgående ersättningar kan inarbetas i det nya systemet. Överstyrelsen tillstyrker en bidragsandel av 110 % men erinrar samtidigt om att GU ifrågasatt att en höjning av procenttalet kan komma att ske efter överläggningar mellan staten och kommunerna angående genomförandet av föreslagna standardförbättringar.

Enligt *statskontorets* uppfattning är tillskapandet av ett enhetligt och enkelt system för statsbidragsgivningen med ett efter generaliserande grunder bestämt statsbidrag ägnat att åstadkomma en betydande förenkling av det administrativa och kamerala arbetet hos såväl kommunerna som de statliga myndigheter, som skall granska bidragsrekvisitionerna och utbetala bidragen. Statskontoret förordar därför, att en enhetlig reglering av statsbidragsgivningen till gymnasiet genomföres, även om detta skulle leda till en viss ökning av statens kostnader för gymnasieundervisningen. Då GU:s förevarande förslag innebär en ändamålsenlig utformning av statsbidragsgivningen, förordar statskontoret, att det lägges till grund för blivande bestämmelser i ämnet. Statskontoret utgår därvid från att omfattningen av statens bidragsgivning, dvs. bidragsandelens storlek, blir föremål för förhandlingar mellan staten och kommunerna. Vad gäller de olika faktorer, som enligt GU:s förslag skall inverka på statsbidragets bestämmande, har statskontoret funnit anledning till bl. a. följande erinringar.

Den förhöjning av bidragsandelen, som syftar till en utjämning mellan kommunerna av kostnaderna för gymnasiereformen, innebär en modifiering av status quo-principen till förmån för kommunerna. Såsom framgår av propositionen 1962:54 s. 566 ansågs en ifrågasatt omfördelning mellan staten och kommunerna av kostnaderna för det obligatoriska skolväsendet ej rimligen kunna bedömas isolerad från alla de övriga verksamhetsområden där likaledes en viss kostnadsfördelning skedde mellan staten och kommunerna. Spörsmålet bedömdes naturligen komma att aktualiseras i samband med 1958 års skattutjämningskommittés arbete och statsmakternas därpå grundade överväganden och

åtgärder. Frågan om ändring i fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för grundskolan och för skolväsendet förklarades sålunda böra prövas i ett större finanspolitiskt sammanhang. Samma ställningstagande är enligt statskontorets mening motiverat även beträffande prövningen av den kostnadsfördelning som aktualiseras av gymnasiereformen.

Under hänvisning till att förslaget som helhet betraktat innebär ett administrativt enkelt statsbidragssystem anser sig även *riksrevisionsverket* kunna acceptera detsamma och anför därvid bl. a. följande.

Modificeringen av status quo-principen därhän att staten i stort kommer att stå för kostnaderna för uppnåendet av enhetlighet i bidragssystemet i förening med det förhållandet att vissa av de i bidragsunderlaget ingående posterna i nuläget torde vara för högt beräknade — enligt inom riksrevisionsverkets revision vunnen erfarenhet gäller det bl. a. ersättning för borttagna elevavgifter vid de tekniska gymnasier och kompensation till kommunerna för övertagandet av skolhälsovården vid de statliga gymnasier — eller av GU avrundats uppåt gör att det föreslagna statsbidraget, såvitt ämbetsverket kan finna, i vart fall icke kan anses för lågt beräknat.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker i allt väsentligt GU:s förslag till statsbidragsbestämmelser.

Från flera håll har ifrågasatts en höjning av den föreslagna bidragsandelen på 110 %. Uttalanden i den riktningen förekommer i yttranden från bl. a. några städer, TCO och *Läroverklärarnas riksförbund*.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* förklarar att de inte kan godta den föreslagna procentnivån på driftbidraget, då en undersökning, som förbunden gemensamt företagit, ådagalagt, att procenttalet måste sättas icke oväsentligt högre än vid 110. Till stöd härför åberopas i huvudsak följande.

Det är viktigt att vid beräkning av statsbidragets ekonomiska effekt observera att bidragsunderlaget vid den av GU föreslagna konstruktionen icke överensstämmer med faktiska lönekostnader. Utan anspråk på fullständighet kan följande fall av avvikelser från den faktiska kostnaden anges. I riktning mot *överkompensation* verkar a) löneklassuppflyttningar verkställda 1 oktober och 1 januari, b) tjänstledigheter med C-avdrag, om vikarien är placerad i lägre löneklass än tjänstens innehavare. Till *underkompensation* leder däremot a) de merkostnader för vikarier som uppstår då statsbidrag ej utgår till vikariekostnader (vilket är huvudregeln), b) i vissa fall del av merkostnaderna för vikarie även när vikariekostnaden i princip skall täckas av statsbidrag, c) löneklassuppflyttningar verkställda 1 april, d) befattningsarvoden o. d. lönetillägg, för vilka särskild kompensation ej utgår, e) begravningshjälp.

När det nuvarande bidragssystemet föreslogs för högre kommunala skolor gjordes en provundersökning, som netto räknat utvisade en total underkompensation på ca 0,5 %. Sedan dess är situationen emellertid inte oförändrad och det synes rimligt att anta att de faktiska lönekostnaderna numera överstiger de schematiskt beräknade med ca 2 %. GU synes vidare i sina beräkningar ha försummat att beakta arbetsgivaravgiften till sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. Den kan uppskattas till minst 1,6 %. Kompensationen till kommunerna för deras övertagande av skolhälsovården vid statliga gymnasier (0,5 %) finner för-

bunden icke skälig. Intet avseende bör vidare fästas vid det förhållandet, att statsbidrag till handelsgymnasiernas lärarlöner nu utgår med blott 78 %.

De gjorda anmärkningarna beträffande GU:s beräkningar ger vid handen att den av GU föreslagna procentsatsen 110 bort justeras uppåt till i varje fall 115. Totalt sett skulle dock alltså en viss underkompensation föreligga för kommuner med fjärde årskurs av teknisk sektor. Att vid statsbidragets slutliga fastställande helt bortse från de merkostnader denna årskurs kommer att medföra för berörda kommuner, kan ej anses rimligt.

Skäl finns vidare för att den angivna bidragsprocenten 115 bör ytterligare något uppräknas — uppskattningsvis med en enhet till 116 % — med hänsyn till de ökade städningskostnader som blir en följd av att det nya gymnasiet kommer att leda till ett icke oväsentligt utökat lokalbehov.

Kommunförbunden har i princip ej något att erinra mot GU:s förslag att bidragsgivningens justering till följd av kostnadsökningar för standardhöjande åtgärder bör bli beroende av de åtaganden från kommunernas sida, varom överenskommelse kan träffas i samband med att proposition till riksdagen utarbetas. Dessa standardförbättringar bör kostnadsmässigt täckas genom att driftbidragets procentsats i erforderlig grad uppjusteras. Det av GU beräknade procenttalet 2,8 anses dock vara för lågt.

Läroverkslärarnas riksförbund reagerar mot GU:s beräkningsmetod, som anses innebära bl. a. att hänsyn i avgörande hänseende inte tagits till den organisation, som föreslås för gymnasiet. Förbundet finner att det nya gymnasiet blir mycket mera kostnadskrävande än det nuvarande, bl. a. genom ökningen av den personal, som ej är lärare eller skolledare.

I ett par yttranden framföres den åsikten, att staten helt borde svara för kostnaderna för lärarlöner och för driftkostnader. Sålunda ifrågasätter *TCO* om inte övervägande skäl talar för att man helt bör frångå status quo-principen och låta staten svara för alla kostnader.

I flera yttranden framhålles, att garantier måste skapas mot att gymnasiekommunerna får en hårdare ekonomisk belastning än vad nu är fallet. Bl. a. *länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner det vara angeläget, att garantier även ges för att statsbidraget icke urholkas genom fortsatt penningvärdeförsämring.

Frågan huruvida ett enhetligt bidragssystem kommer att medföra förluster för en del kommuner och därmed sammanhängande spörsmål har även berörts. Sålunda framhåller *länskolnämnden i Stockholms län*, att när GU föreslår en viss uppräkning av bidragsandelen för att undvika att en del kommuner åsamkas mer betydande förluster, innebär detta icke någon ändring i denna olikhet mellan kommunerna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* är av den uppfattningen, att statens kostnadsdel bör ökas med hänsyn till att de olika gymnasieområdena i landet kommer att ha en mycket olika kommunalekonomisk ställning, ett förhållande som enligt länsstyrelsens mening förstärkes om den föreslagna utspridningen av gymnasieutbildningen till nya orter inom stora områden av utpräglad glesbygdskaraktär kommer till stånd. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser det vara angeläget att någon övervältring av kostnaderna från stat till kom-

mun icke äger rum. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* understryker vikten av att bidragsgivningen får en sådan utformning och omfattning, att länets krav på en god och för dess olika delar i möjligaste mån likvärdig gymnasieutbildning tillgodoses.

Riksförbundet landsbygdens folk och *Sveriges lantbruksförbund* anser, att de regionala skillnaderna i kostnaderna för gymnasiet måste i möjligaste mån utjämnas, vilket kan ske genom ett effektivt skatteutjämningsystem och genom lämplig utformning av villkoren för de statliga bidragen. Under hänvisning till att skatteunderlaget och de ekonomiska förutsättningarna i övrigt är mycket olika i skilda delar av landet finner *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* det vara nödvändigt med en kostnadsutjämnning, om inte både utbyggnadstakten och standarden på skolorna skall bli ojämn. Förbundet anser, att utjämnningen bäst uppnås genom att staten övertar största delen av kostnaderna och att GU inte gått tillräckligt långt i sina förslag därvidlag.

Några remissorgan har uppehållit sig vid frågan om lärarvakansernas inverkan på bidragsunderlaget. Sålunda föreslår t. ex. *länskolnämnden i Örebro län*, att ett extra bidrag tillskapas under uppbyggnadstiden för nystartade gymnasier, som icke kan erhalla ordinarie lärare, medan *länskolnämnden i Malmöhus län* önskar vissa övergångsbestämmelser för orter med tekniskt gymnasium, där under övergångstiden underkompensationen kan bli betydande. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller, att vissa mindre gymnasier i glesbygder kommer att missgynnas i bidragshänseende, om bidragsunderlaget skall på föreslaget sätt grundas på de aktuella lönekostnaderna, samt förordar därför, att hänsyn även tas till kommunernas skatteunderlag.

I sitt yttrande har *Centerns kvinnoförbund* föreslagit, att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i sin helhet göres till föremål för ytterligare utredning. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* förordar en utredning om de ekonomiska konsekvenserna av reformen, medan *länsstyrelsen i Gävleborgs län* finner det vara påkallat med en omprövning av GU:s förslag till såväl kostnadsberäkningar för det nya gymnasiet som fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner det vara önskvärt med mera enhetliga statsbidragsbestämmelser för hela skolväsendet och förordar därför en översyn av därmed sammanhängande frågor.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anser att, även om gymnasiereformen i sin helhet och den därmed sammanhängande kommunaliseringen får anstå ytterligare ett år, de nuvarande kommunala allmänna gymnasierna redan fr. o. m. läsåret 1965/66 bör tillerkännas statsbidrag enligt den konstruktion, som blir gällande för det nya gymnasiet.

I särskilt ingiven skrivelse har *riksarkivet* föreslagit att, därest nuvarande statliga gymnasier blir kommunala, vissa författningsbestämmelser rörande arkiveringen utfärdas.

GU:s förslag om införande av rätt till statsbidrag för gymnasiebyggnader och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel har genomgående hälsats med tillfredsställelse av remissmyndigheterna.

Beträffande den föreslagna konstruktionen av statsbidrag till gymnasiebyggnader har endast i ett par fall framförts kritiska synpunkter. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* framhåller, att diskrepansen mellan det schematiskt beräknade bidragsunderlaget och den faktiska byggnadskostnaden för en till det nya gymnasiet behov anpassad skolanläggning blir alltför stor. Statsbidragskungörelsens bidragsunderlag anses i realiteten motsvara kostnaderna för en under idealiska förhållanden byggd grundskola. För det nya gymnasiet blir bidragsunderlaget enligt förbundens mening oralistiskt. Mot bakgrund av ett par aktuella exempel bedömes den faktiska byggnadskostnaden komma att med 30—40 % överstiga det schabloniserade bidragsunderlaget. Förbunden hemställer därför, att en översyn göres av grunderna för framräkning av ifrågavarande bidragsunderlag.

Centerns kvinnoförbund framhåller angelägenheten av att statsbidragen blir av sådan storleksordning, att även kommuner med svagt skatteunderlag kan erbjuda barnen en med andra orter jämställd undervisning.

I fråga om statsbidrag till anskaffande av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel föreslår *skolöverstyrelsen* i förtydligande syfte, att i statsbidragsbestämmelserna anges, att undervisningsmateriel skall inkludera ej endast laboratorieutrustning utan också elevbibliotek.

Från en del håll, t. ex. *länskolnämnden i Kristianstads län* och *TCO*, har ifrågasatts om inte en ökning av den statliga insatsen beträffande bidrag till undervisningsmateriel vore motiverad. *Länskolnämnden i Värmlands län* anser, att bidraget bör utgå icke med 50 % utan med 90 % i överensstämmelse med för centrala yrkesskolor gällande bestämmelser. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* erinrar om eftersläpningen i fråga om de statliga gymnasiernas nuvarande utrustning när det gäller bibliotek och andra hjälpmedel i undervisningen. Förbunden uttalar att det inte är rimligt, att kommunerna skall behöva reparera vad staten anses ha försummat i detta hänseende och pekar på olika möjligheter att kompensera kommunerna. Kompensationen bör ske genom ett successivt bidrag, t. ex. genom ett pedagogiskt stimulansbidrag av i princip den konstruktion som förekommer i grundskolan, dock av helt annan storleksordning, eller via det föreslagna driftbidraget.

Med hänsyn till att förberedelsearbetet och huvudparten av investeringskostnaderna för det nya gymnasiet måste nedläggas före gymnasiet start framhåller *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* nödvändigheten av att det föreslagna bidragssystemet beträffande byggnader och utrustning träder i kraft på det sätt GU föreslagit, även om det nya gymnasiet, som förbunden föreslår, genomföres först år 1966.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser, att GU:s förslag om retroak-

tivt bidrag till gymnasiebyggnader ger anledning till tvekan. Något egentligt skäl att sätta den bakre gränsen just till påbörjande tidigast den 1 juli 1963 anses inte föreligga. Själva begreppet »påbörja en byggnad» anser länsstyrelsen vara diffust och föga ägnat att ligga till grund för avgörande av vikt.

Beträffande de privata gymnasierna förutsätter skolöverstyrelsen liksom GU, att de statsbidragsberättigade gymnasiernas organisation skall fastställas av Kungl. Maj:t samt att dessa skolor skall vara skyldiga att iaktta de offentliga gymnasiernas intagningsbestämmelser. Intagningen anses böra ske genom intagningsnämnd. Överstyrelsen ansluter sig till GU:s uppfattning att elever i privatskolans anknytningsklasser skall kunna intas i dennas gymnasium, i den mån de är berättigade till intagning. Vidare biträder överstyrelsen förslaget att såväl de statsbidragsberättigade gymnasierna som andra privata gymnasier, vilka erhållit rätt att utfärda slutbetyg med samma kompetensvärde som slutbetyg från offentligt gymnasium, skall vara skyldiga att delta i de centralt givna proven samt vara underkastade inspektion. Beträffande privatskolornas verksamhet i den nya gymnasieorganisationen anför skolöverstyrelsen i övrigt bl. a. följande.

Viss frihet torde böra medges såväl i fråga om organisation som tillämpning av läroplanen, varvid avvikelser är tänkbara i bl. a. följande avseenden:

1. En snabbare studiegång omfattande fyra eller fem terminer, motsvarande den som förekommer vid Lunds privata elementarskola, bör kunna tillåtas.
2. Privata gymnasier bör kunna organisera sin lärogång på något annat sätt än det som framgår av läroplanen, t. ex. genom att flera ämnen avslutas under de två första åren och en större koncentration därigenom åstadkoms under det eller de övriga.
3. Avvikelser bör kunna tillåtas i fråga om timplanerna, dock icke så att något ämne helt får utgå, och kursplanens fördelning av stoffet på olika årskurser. Skulle det totala timtalet härigenom komma att överskrida det i läroplanen totalt angivna, bör statsbidrag i regel icke kunna utgå till de sålunda överskjutande timmarna.
4. T. o. m. en 4-årig studiegång på andra lärokurser än den tekniska vore tänkbar, men i sådant fall borde statsbidraget för varje årskurs beräknas till 75 % av vad som skulle ha utgått för 3-årig kurs då skäl icke syns föreligga att ekonomiskt stödja en längre studiegång än den samhället erbjuder. Mellanskillnaden bör i så fall utgå i form av höjda terminsavgifter från eleverna.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet uttalar sin tillfredsställelse över vad utredningen i princip anfört rörande de privata gymnasierna. Det synes dock kollegiet som om betydande svårigheter måste vara förenade med en sådan omläggning av de privata gymnasiernas organisation, att de kan erbjuda det representativa urval av inom det nya gymnasiet förekommande lärokurser, som GU uppsätter som generell krav.

Vissa kritiska synpunkter i anledning av GU:s förslag om de privata gymnasierna framföres av *Enskilda läroverkens förbund*. Förbundet anser att de enskilda skolornas traditioner och deras härav betingade arbetsformer ej till fullo

beaktats av GU. Bibehållandet av den frihet och den elasticitet inom givna former, som varit de enskilda skolornas privilegium från den tid, då de utgjort ett nödvändigt komplement till de offentliga skolorna, är enligt förbundet alltså jämt ett livsvillkor för desamma och ett starkt skäl för deras existens som privata skolor. Beträffande förslaget om inträdesfordringar säger sig förbundet i princip icke ha något att invända men anser, att privatskolorna bör kunna taga emot elever, som av speciell anledning icke uppfyller de formella inträdeskraven. I fråga om inrättande av intagningsnämnder finner förbundet, att GU icke förebragt något skäl för att den ordning, som hittills varit gällande, skulle behöva ändras, och avstyrker förslaget om intagningsnämnd. Likaledes anser förbundet, att övergång från privatgymnasium till offentligt gymnasium bör kunna ske utan prövning. GU:s förslag om tillsyn och inspektion avstyrkes. I vad avser tidpunkten för övergång till det nya gymnasiet föreslår förbundet, att för privatgymnasium med underliggande högstadium övergång till ny läroplan för gymnasiet icke äger rum, förrän högstadiets första årskull passerat genom högstadiet, samt att för privatgymnasium utan underliggande högstadium övergång till ny läroplan för gymnasiet icke äger rum förrän från och med läsåret 1966/67.

Målsmännens riksförbund säger sig utgå från, att medgivande om avvikelser från gällande läroplaner skall kunna ges åt något eller några gymnasier, som skulle önska arbeta med en 4-årig studiegång. Ett försök med en dylik studiegång anses ur flera synpunkter synnerligen värdefullt. Förbundet anser det vara av stor vikt, att skolväsendet i Sverige icke blir alltför uniformerat och att det ges skäligt utrymme för privata initiativ även i framtiden.

För utvecklingsstörda barn, som placerats på internatgymnasier, ifrågasätter *länskolnämnden i Uppsala län* om inte en 4-årig studiegång försöksvis kunde anordnas för att möjliggöra en lugnare studietakt. Vidare bör intagning av elever vid Fjellstedtska skolan i Uppsala undantagas från den föreslagna bestämmelsen, att intagning av elever vid privat gymnasium regleras på samma sätt som vid offentligt gymnasium. Nämnden anser att intagningen bör som hittills handläggas av skolans styrelse. *Enskilda läroverkens förbund* förutsätter, att Fjellstedtska skolan, som inrättats för ett speciellt utbildningsändamål och en speciell elevkategori, även i fortsättningen skall ha möjlighet att fullfölja sin traditionella uppgift, även om detta kommer att innebära vissa avsteg från de generella läroplanerna.

Stor-Stockholms planeringsnämnd anser det angeläget att en utredning om privatskolorna kommer till stånd med det snaraste. Planeringsnämnden framhåller bl. a. att om man vill upprätthålla internatskolorna som enskilda skolor en omprövning av statsbidragsgivningen är ofrånkomlig. För Stor-Stockholmsområdet som enhet finns starka skäl för att utredningen om privatskolorna snarast måste genomföras. Denna bör självfallet inte, framhåller nämnden, begränsas till att avse de privata gymnasierna utan bör ta upp till prövning alla slag av privata skolor. I den mån särskilda skolor befins lämpliga, bör skolorna ges

en erkänd ställning med lika stabil ekonomi som skolor under kommunal skolstyrelse, anser planeringsnämnden.

Statskontoret har intet att erinra mot att bidrag av statsmedel må kunna utgå till privata gymnasier för kostnader för utrustning och lokaler, som direkt föranledes av övergång till det nya gymnasiet. Innan anslag för ändamålet upptages på budgeten bör emellertid enligt statskontorets mening frågan om i vilken form och i vilken utsträckning dylikt stöd bör lämnas av staten närmare klarläggas, lämpligen i samband med att förslag framlägges om driftbidrag till privatgymnasierna.

Målsmännens riksförbund säger sig kunna förstå tankegången, att internatgymnasierna skall äga företräde vid fördelningen av byggnads- och utrustningsanslagen, men anser att däri ligger en fara för övriga privata gymnasier. Förbundet föreslår därför, att anslagen redan från början delas upp på internatgymnasierna och övriga gymnasier. Vidare finner förbundet det vanskligt att sätta en bestämd gräns för dessa anslag, innan ännu någon uppskattning av storleken av behoven föreligger, och önskar att bestämmandet av anslagsbeloppens storlek får anstå, tills man vet vilka summor som kommer att erfordras vid de olika gymnasierna.

Även *Enskilda läroverkens förbund* ställer sig tveksamt till GU:s förslag om ett fixerat byggnads- och utrustningsanslag. Att ett sådant anslag kommer att erfordras betraktar förbundet som ostridigt, men anslagets storlek anses inte böra bestämmas innan någon uppskattning av kostnaderna gjorts. Förbundet föreslår därför, att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utreda det verkliga behovet och därefter föreslå ett särskilt anslag för nämnda ändamål.

En remissinstans intar en helt negativ hållning gentemot privatskolorna, nämligen *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*. Förbundet anser det vara tillfyllest för stat och kommun att satsa sina resurser på det allmänna skolväsendet och avstyrker det av GU föreslagna byggnads- och utrustningsanslaget till privatgymnasierna.

8.3.3.2 *Fackskolan*

Ett genomgående drag i yttrandena över FU:s förslag om statsbidrag till fackskolan är att man önskar ett enhetligt statsbidragssystem för så stora delar av det kommunala skolväsendet som möjligt.

Sålunda framhåller *skolöverstyrelsen*, att den nuvarande ordningen — med skilda tekniska lösningar av statsbidragsgivningen för olika skolformer och skilda bidragsandelar vid likartade system — vid samordning av skolorna skapar betydande arbete med uppdelning av lärartjänster och fördelning av kostnaderna. Härtill kommer, att anordnandet av en rationell skolorganisation kan försvåras till följd av att kommunerna i vissa fall kan vara benägna att ta hänsyn till utfallet av statsbidragsgivningen. Överstyrelsen finner det därför angeläget, att

frågan om att göra statsbidragssystemet enhetligt för hela det kommunala skolväsendet skyndsamt tas upp till behandling.

Likartade synpunkter på ett enhetligt bidragssystem framföres i yttranden från bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning*, flera *länsstyrelser* och *läns skolnämnder*, *Riksförbundet landsbygdens folk*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Sveriges skoldirektörsförening*.

Flera remissinstanser framhåller, att driftbidraget för fackskolan skulle bli betydligt lägre än vad som i motsvarande hänseende föreslagits för gymnasierna, och föreslår ändringar för uppnående av större enhetlighet. Sålunda anser *länsstyrelsen i Malmöhus län* det önskvärt, att statens andel i kostnaderna för fackskolorna ökas i förhållande till vad som gäller för de motsvarande nuvarande skolformerna. Till stöd för sin ståndpunkt framhåller länsstyrelsen, att fackskolor kommer att tillsammans med gymnasier upprättas på ett flertal platser, som i nuläget inte har gymnasial utbildning och som kan antagas ha ett kommunal-ekonomiskt mindre gott läge.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framhåller, att flertalet av de kommunala yttranden, som länsstyrelsen fått mottaga i frågan, innehållit yrkanden på, att driftbidraget till fackskolorna måtte bestämmas till 110 %. Länsstyrelsen anser sig böra instämma i dessa yrkanden.

TCO anser, att driftbidraget för fackskolorna bör överensstämma med vad som i detta avseende kommer att gälla för gymnasierna. Organisationen framhåller, att särskilt i ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner kan prutningar i standarden befaras, om inte statsbidragsandelen göres större än *FU* föreslagit.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* framhåller, att *FU*:s förslag om driftbidrag i realiteten innebär en minskning av statens kostnader och en motsvarande ökning av kommunernas kostnader med hänsyn till att kommunerna får svara för de kostnader, som föranledes av *FU*:s förslag i standardförbättrande riktning. Dessutom påpekar förbunden, att förslaget innebär en avsevärd försämring för kommuner med kommunal teknisk skola eller med handelsskola med statsbidrag som för central yrkesskola. Kommunförbunden anför i anslutning härtill bl. a. följande.

FU har ställt i stort sett samma krav på fackskolan som gymnasieutredningen på gymnasiet i fråga om exempelvis skolkuratorsinstitutionen, skolbiblioteksverksamheten, vaktmästare och institutionstekniker, expeditionshjälp jämte skrivhjälp åt lärare, ersättning för schemaarbete m. m. Genom den föreslagna bidragskonstruktionen skulle kommunerna således ensamma få bära kostnaderna för dessa pedagogiskt standardhöjande åtgärder. Förbunden kan självfallet inte acceptera detta, allra helst som redan införandet av fackskolan som en gymnasieavlänkande skolform till sin praktiska verkan innebär ett överförande av kostnader från staten till kommunerna. Många av dem som kommer att söka till fackskolan skulle ju nämligen eljest ha utgjort en betydande del av elevunderlaget för gymnasierna. Eftersom staten i princip helt svarar för samtliga driftkostnader vad gäller gymnasiet undervisning medan staten blott skulle behöva svara för 79 % av lärarlönekostnaderna vid fackskolan, komme detta bidragssystem att medföra en minskning av statens utgifter och en ökning av kommuner-

nas. Förbunden finner starka skäl tala för att en ny skolform, som både pedagogiskt och lokalmässigt kommer att i många fall vara samordnad med gymnasiet och som dessutom uttryckligen avses bli ett faktiskt alternativ till gymnasiet, i statsbidragshänseende helt jämställas med gymnasiet. Det nu för försöksverksamheten tillämpade och av fackskoleutredningen »tills vidare» föreslagna driftbidragssystemet kan förbunden blott betrakta som en temporär och provisorisk lösning, motiverad enbart av rent praktiska skäl, nämligen det förhållandet att vissa linjer av fackskolan kommer att ersätta motsvarande högre kommunala skolor. Förbunden finner det synnerligen väsentligt att här framhålla att statsbidragssystemet för skolans del i sin helhet måste göras till föremål för en snar översyn. Skolkostnadernas snabba och starka expansion och skolväsendets organisatoriska nydaning och strukturomvandling under 1950- och 1960-talen gör en dylik översyn av kostnads- och statsbidragsfrågor till ett från kommunal synpunkt ytterligt angeläget önskemål.

Länsskolnämnden i Kalmar län förordar någon form av stimulansbidrag till kommunerna under fackskolans uppbyggnadsskede.

Beträffande FU:s förslag om byggnadsbidrag och statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel hänvisar instanserna i de flesta fall till sina yttranden i anledning av GU:s förslag om motsvarande bidrag till gymnasierna.

Frågan om statsbidrag till privata fackskolor upptas till behandling av *skolöverstyrelsen*. Överstyrelsen anser, att samma principer i huvudsak bör gälla i fråga om inrättande av statsunderstödda privata fackskolor som beträffande privata grundskolor och gymnasier. Sålunda är det enligt överstyrelsen önskvärt, att internatskolorna vid sidan av gymnasieutbildning även skall kunna erbjuda fackskoleutbildning. Beträffande externatskolorna bör gälla, att huvudmän som hittills åtnjutit statsbidrag för normalskolor, ekonomiska skolor och tekniska skolor, vilka måst avvecklas i samband med införandet av fackskola i kommunen, bör kunna åtminstone tills vidare få åtnjuta statsbidrag till drivande av privat fackskola. I fråga om statsbidrag till nya privata fackskolor torde enligt överstyrelsens mening återhållsamhet böra iakttas. Beträffande statsbidragets storlek torde eljest gällande regler rörande de privata skolorna böra tillämpas även i detta fall. Frågan härom torde dock enligt överstyrelsen böra ytterligare övervägas.

8.4 Kostnader

8.4.1 Gymnasieutredningen

8.4.1.1 Hittillsvarande kostnader m. m. (GU 20.1)

I följande tabell redovisas de av GU uppskattade *nettoutgifterna under statsanslag avseende gymnasiestadiet budgetåren 1949/50—1962/63.*

Nettoutgifter under statsanslag avseende gymnasiestadiet

Budgetår	Nettoutgift, milj. kr.				
	Statliga allmänna gymnasier	Bidrag till kommunala gymnasier	Tekniska gymnasier	Bidrag till handelsgymnasier	Summa
1949/50	13,0	0,2	4,3	0,7	18,2
1952/53	22,0	0,6	7,0	1,1	30,7
1954/55	29,0	0,6	7,8	1,3	38,7
1956/57	39,0	0,4	9,7	2,1	51,2
1958/59	53,0	0,4	14,2	2,5	70,1
1959/60	67,0	0,4	17,1	2,6	87,1
1960/61	84,0	0,4	21,0	2,7	108,1
1961/62	104,0	0,6	26,2	3,6	134,4
1962/63	119,4	1,2	33,1	7,8	161,5

Utöver de sålunda redovisade statliga driftkostnaderna och driftbidragen tillkommer vid en totalredovisning även *kommunala kostnader* (GU 20.1.1.5), vilka avser dels en del av driftkostnaderna, dels investeringskostnader. De senare kostnaderna, vilka kommunerna helt svarar för, uppskattar GU för de senaste åren till ca 25 milj. kr. per år.

Till de angivna direkta kostnaderna för undervisningen bör läggas *kostnaderna för studiebidrag och stipendier samt för allmänt studiebidrag.*

I de samhälleliga kostnaderna i vidare mening kan enligt GU också inräknas *det omedelbara produktionsbortfallet* (GU 20.1.2) genom gymnasieelevernas frånvaro från den löpande produktionen. Med utgångspunkt i 1961 års elevantal vid gymnasierna och en tänkt genomsnittsinkomst av 10 000 kr. vid full yrkesverksamhet rör det sig här enligt GU:s bedömning om årliga kostnader av storleksordningen 650 milj. kr. Vid invägningen av denna kostnad i totalkalkylen bör dock avdragas dels kostnaderna för studiesociala åtgärder, dels de arbetsinkomster som gymnasierna kan tänkas ha av förvärvsarbete under studietiden. GU anser emellertid att detta produktionsbortfall i ett läge, då utbildningsorganisationens omfattning inte ändras, knappast kan anses som en belast-

ning för samhällsekonomin. De som avslutat utbildningen gör en produktionsinsats som mer än väl uppväger kostnaderna för dem som genomgår utbildningen. Annorlunda förhåller det sig däremot då utbildningen expanderar. Ett markerat tryck uppkommer då på samhällsekonomin som GU illustrerar med ett räkneexempel.

GU utgår från att antalet elever i gymnasiet och fackskolan i början av 1970-talet blir ca 140 000, vilket innebär en ökning med ca 75 000 från 1961. Enligt förut angiven beräkning skulle sålunda förändringen i produktionsbortfallet komma att röra sig omkring 750 milj. kr. per år. Då ändringen sker under en så förhållandevis kort tid som tio år, uppkommer en avsevärd belastning på samhällsekonomin. Enligt GU:s uppfattning är emellertid denna belastning på samhället av väsentlig betydelse för fortsatt ekonomisk tillväxt och för den sociala och kulturella utvecklingen.

8.4.1.2 Kostnader för det föreslagna driftbidraget (GU 20.2)

Det totala bidragsunderlaget för det nya gymnasiet omkring 1970 (GU 20.2.1.8) beräknar GU till ca 229 000 000 kr. (i 1963 års löneläge). Utgångspunkten är därvid att gymnasiefrekvensen då blir ca 30 % (exklusive privata gymnasier) och den organisation GU föreslagit. Om bidragsandelen sättes till 110 % skulle driftbidragskostnaden uppgå till avrundat 252 000 000 kr. Härtill bör läggas det ökade medelsbehovet under anslaget till yrkesskolor ca 2 200 000 kr., tillsammans sålunda omkring 254 000 000 kr.

GU understryker att en jämförelse mellan kostnaderna för det nya gymnasiet och det nuvarande av en rad skäl är mycket svår att göra (GU 20.2.1.2). Redan beräkning av driftkostnaderna för nuvarande gymnasier stöter på avsevärda hinder. GU anser sig emellertid kunna uppskatta dessa kostnader för budgetåret 1962/63 till 165 500 000 kr. i 1963 års löneläge (GU 20.2.1.4).

Med ett räkneexempel har GU sökt göra en *specifikation av den beräknade kostnadsökningen* (GU 20.2.2) enligt följande sammanställning.

1. Övertagande av vissa nuvarande kommunala gymnasiekostnader	17 421 000
2. Kostnader för gymnasieorganisationens expansion inom årskurserna 1—3 fram till 1970/71	23 929 000
3. Kostnader för omstrukturering av gymnasiet mot ökad fackgymnasial utbildning m. m.	7 928 000
4. Ökade lärarlönekostnader till följd av gymnasieutredningens förslag om pedagogiska förändringar m. m.	16 233 000
5. Införande av årskurs 4 av tekniskt gymnasium	21 010 000
6. Praktik vid yrkesskolorna	2 200 000
	<hr/>
Summa ökning	88 721 000

GU redovisar vidare beräkningar om hur det statliga medelsbehovet för driftkostnaderna kan väntas fördela sig över den här avsedda perioden (GU 20.2.3). Beräkningarna som gjorts med utgångspunkt i alternativa gymnasiefrekvenser 1970/71 av 30 % och 35 % ger följande resultat.

Det statliga medelsbehovet för driftkostnaderna under olika budgetår

Budgetår	Anslagsbehov i milj. kr., om gymnasiefrekvensen 1970/71 antages vara	
	30 %	35 %
1962/63	166	166
1963/64	185	187
1964/65	191	195
1965/66	216	225
1966/67	225	238
1967/68	232	251
1968/69	252	280
1969/70	253	288
1970/71	254	294

8.4.1.3 *Kostnader för ytterligare standardförbättringar (GU 20.3)*

GU framhåller att de redovisade kostnadsberäkningarna för det nya gymnasiet grundar sig på ett bidragsunderlag, som utgöres av rektors- och lärarlönekostnaderna för det nya gymnasiet, och att sålunda i dessa hänseenden kan i kostnadsökningen anses vara beaktade både volymökningar och standardförbättringar. Däremot har av de driftkostnader, som inte ingår i bidragsunderlaget men för vilka kommunerna skall få kompensation genom en lämplig avvägning av bidragsprocenten, endast medtagits kostnaderna motsvarande nuvarande verksamhet (GU 20.3.1.1). GU har emellertid framlagt förslag utöver sådana som gäller lärarbehovet, vilka syftar till förbättringar i gymnasiets verksamhet. De kostnadsökningar som kan följa av dessa förbättringar har inte beaktats i de föregående beräkningarna (GU 20.3.1.2).

Innan GU närmare behandlar angivna kostnader för ytterligare standardförbättringar tar GU till diskussion upp vissa problem som följer med en schabloniserad bidragsgivning till speciella ändamål, exempelvis för biträdes hjälp (GU 20.3.1.3). GU framhåller därvid bl. a. att det inte torde föreligga några principiella betänkligheter mot att genom en lämplig avvägning av bidragsandelen tillföra kommunerna de belopp, som motsvaras av tidigare medelstildelning till speciella ändamål.

Något annorlunda blir situationen, om det gäller att i det nya läget stimulera kommunerna att genomföra de reformer som föreslås av GU. En ökad medelstildelning genom höjd procentsats kommer inte utan vidare att sammankopplas

med den avsedda åtgärden. Eventuellt kan den förbättrade bidragsgivningen ge möjligheter till åtgärder av annat slag än de som avsetts. En enhetlig standardförbättring i ett bestämt avseende torde därför knappast uppnås genom ett ensidigt beslut av statsmakterna, även om beslutet kombineras med en uppräkning av bidragsprocenten.

Med hänsyn härtill anser sig GU inte böra framlägga något förslag om högre procentsats än som följer av genomförd kompensation vid driftkostnader av nuvarande storlek, vilket sålunda innebär att bidrag bör utgå med 110 % av bidragsunderlaget (jfr 8.3.1.1). I vilken utsträckning kostnaderna för de ytterligare standardförbättringarna bör påverka den statliga bidragsgivningen bör enligt GU bli beroende på de åtaganden från kommunernas sida, varom överenskommelse kan träffas i samband med att proposition till riksdagen utarbetas.

De standardförbättringar det här är fråga om avser inrättande av studierektorsbefattningar samt förstärkning av institutionstekniker-, biblioteks-, skolkurators- och biträdespersonalen. Kostnaderna härför omkring 1970 liksom eventuellt erforderliga ändringar av procenttalet för driftbidraget framgår av följande sammanställning (GU 20.3.2).

Kostnader för vissa standardförbättringar

Kostnadsökning för	Belopp	Erforderlig ändring av procenttalet för driftbidraget
Studierektorer	5 652 000	— 0,2
Institutionstekniker	2 229 000	1,0
Bibliotekarier	1 150 000	0,5
Skolkuratorer	1 205 000	0,5
Biträdeshjälp åt rektorer	1 330 000	0,6
Biträdeshjälp åt lärare	1 000 000	0,4
Summa	12 566 000	2,8

8.4.1.4 *Kostnader för byggnader och stadigvarande undervisningsmateriel (GU 20.4)*

GU behandlar först *kostnaderna* för den komplettering av lokaler och utrustning som erfordras för *övergång till den nya gymnasieorganisationen vid befintliga skolanläggningar* (GU 20.4.2). Kostnaderna avser lokalutvidgningar för olika slag av institutioner samt komplettering av undervisningsmaterielen för naturvetenskapliga, tekniska och ekonomiska ämnen. Vid kostnadsberäkningen för lokaler har GU räknat med en investeringskostnad av 1 400 kr. per kvadratmeter nettogolvyta.

*Kostnader för komplettering av de nuvarande gymnasiernas
utrustning och lokaler*

Komplettering avseende	Kostnad för	
	utrustning	lokaler
Nuvarande tekniska gymnasier ¹	13 725 000	20 405 000
Nyttillkommande gymnasier med fullständig teknisk utbildning ¹	2 100 000	3 430 000
Centrallaboratorier ¹	4 000 000	4 000 000
Naturvetenskapliga institutioner	12 800 000	—
Teknisk utbildning i årskurserna 1—3	22 075 000	45 815 000
Utrustning för skolpraktik	6 000 000	—
Språklaboratorier	10 250 000	—
Maskinskrivningsrum	9 100 000	—
Summa	80 050 000	73 650 000

¹ Vid beräkningen har förutsatts, att gymnasierna redan har fullständig utrustning enligt de behov som föreligger inom den nuvarande gymnasiorganisationen.

GU har som förut angivits föreslagit att statsbidrag skall utgå med 50 % av kostnaden för stadigvarande undervisningsmateriel och att statsbidrag till byggnadsarbeten skall utgå enligt bestämmelserna för det allmänna skolväsendet. Det angivna investeringsbeloppet av 73 650 000 kr. beräknar GU motsvara ett bidragsunderlag av ca 61 000 000 kr. Med utgångspunkt häri och under antagande att den genomsnittliga bidragsprocenten för lokalerna uppgår till 39 skulle statsbidragskostnaden för lokalkomplettering uppgå till ca 24 000 000 kr. Statsbidraget för kompletteringen av undervisningsmaterielen kan beräknas till ca 40 000 000 kr. Totalt blir den statliga kostnaden 64 000 000 kr. (GU 20.4.2.4).

GU har tidigare föreslagit att utspridningen av den fackgymnasiala utbildningen i huvudsak bör kunna ske under en treårsperiod. Vidare är det enligt GU:s uppfattning inte nödvändigt att anskaffningen av hela den erforderliga utrustningen sker redan från tidpunkten för det nya gymnasiets införande. Enligt GU:s mening kan kostnader och statsbidrag för utrustning beräknas komma att fördelas under övergångstiden på följande sätt (GU 20.4.2.5).

*Fördelning på olika budgetår av kostnaderna för komplettering av
gymnasiernas utrustning*

Budgetår	Kostnad, milj. kr.	Statsbidrag (50 %), milj. kr.
1965/66	14,8	7,4
1966/67	29,6	14,8
1967/68	18,9	9,5
1968/69	11,8	5,9
1969/70	4,9	2,4
Summa	80,0	40,0

Hur kostnaderna för kompletterande lokaler kommer att fördela sig på olika budgetår är enligt GU knappast möjligt att ange. Visserligen kan man anta att behovet härav inträder i samma takt som behovet av utrustning, men å andra sidan kan man i stor utsträckning vänta sig att dessa kostnader ger sig tillkänna först i samband med byggnadsarbeten för att tillgodose det ökade behovet i samband med bl. a. ökat elevantal (GU 20.4.2.6).

Beträffande *kostnaderna för byggnadsbehovet i dess helhet* (GU 20.4.3) framhåller GU bl. a. att gymnasiets lokalbehov knappast kan bedömas isolerat från skolväsendets behov i övrigt. GU pekar härvid bl. a. på den i stor utsträckning förutsatta samordningen mellan gymnasium och fackskola. Med hänsyn härtill har GU funnit det påkallat att undersöka lokalbehovet med beaktande såväl av gymnasiets omorganisation som av fackskolans införande. Även grundskolans lokalbehov har därvid i viss utsträckning fått uppmärksammas.

GU:s beräkningar ger vid handen att ett byggnadsbehov föranlett av gymnasie-fackskolereformen föreligger motsvarande en sammanlagd investeringskostnad av ca 800 milj. kr. Härvid har bl. a. antagits att byggnadskostnaderna räknat per kvadratmeter nettogolvyta genomsnittligt uppgår till 1 400 kr. Omräknas den totala investeringskostnaden till bidragsunderlag enligt de föreslagna bestämmelserna erhålles ett belopp av ca 660 milj. kr. (GU 20.4.3.4).

GU räknar med att statsbidraget (GU 20.4.3.5) genomsnittligt torde komma att utgå med 39 % av bidragsunderlaget, vilket skulle innebära att statens kostnader kommer att uppgå till ca 260 milj. kr. och kommunernas investeringskostnader, efter avdrag av statsbidraget, till ca 540 milj. kr.

Enligt GU:s bedömning bör de totala investeringarna i lokaler för gymnasiet och fackskolan kunna fördelas över perioden 1964/65—1972/73 i enlighet med följande sammanställning.

*Investeringsbehov för gymnasiet och fackskolan under perioden
1964/65—1972/73*

Budgetår	Investeringsram, milj. kr.	Statligt medels- behov, milj. kr.
1964/65	50	8
1965/66	115	23
1966/67	145	36
1967/68	125	42
1968/69	125	43
1969/70	100	36
1970/71	70	30
1971/72	35	19
1972/73	35	14
Återstående medelsbehov efter periodens slut		9
Summa	800	260

Med utgångspunkt från den redovisade sammanställningen samt de i propositionen 1962:54 förutsedda investeringsbehoven för grundskolan har GU redovisat en totalsumma för investeringsbehovet för de berörda skolorna i enlighet med följande tabell (GU 20.4.3.6).

Sammanlagt investeringsbehov för grundskola, fackskola och gymnasium

Budgetår	Investeringsbehov, milj. kr.		Summa
	Grundskola	Fackskola och gymnasium	
1963/64	350	(25) ¹	375
1964/65	350	50	400
1965/66	325	115	440
1966/67	275	145	420
1967/68	225	125	350
1968/69	160	125	285
1969/70	105	100	205

¹ Antagna rent kommunala investeringar.

GU framhåller att det, utöver tidigare beräknade kompletteringskostnader för undervisningsmateriel, finns anledning att räkna med, dock sannolikt tidigast fr. o. m. 1966/67, ytterligare medelsbehov för stadigvarande undervisningsmateriel i samband med byggnadsarbeten. Storleken härav kan dock enligt GU inte uppskattas för närvarande (GU 20.4.3.7).

8.4.1.5 *Besparingar genom samordning och integration* (GU 20.4.5 och 20.4.6)

Tidigare har i korthet nämnts att betydande besparingar kan göras beträffande lokaler och utrustning vid *samordning mellan gymnasium och andra skolor*. GU redovisar närmare det penningmässiga värdet av dessa besparingar.

GU har därvid antagit att det vid 90 skolenheter med 3-årig teknisk utbildning skall vara möjligt att lokalmässigt *samordna gymnasium och fackskola* (GU 20.4.5), varvid GU förutsatt att kemiteknisk utbildning skall kunna förekomma vid 20 av dessa skolenheter. Den totala besparingen vid sådana skolenheter skulle då bli ca 204 000 000 kr. för lokaler och ca 60 000 000 kr. för utrustning. Den totala besparingen vid en lokalmässig samordning av fackskola och 4-årig teknisk gymnasieutbildning skulle med samma utgångspunkter bli ca 87 000 000 kr. för lokaler och ca 40 000 000 kr. för utrustning.

Sammanlagt skulle sålunda enligt GU kostnadsminskningen bli ca 290 000 000 kr. för lokaler och ca 100 000 000 kr. för utrustning, eller totalt ca 390 000 000 kr.

GU framhåller vidare att på de orter där en samordning förutsatts vara möjlig mellan gymnasium och fackskola skulle i många fall även en samordning mellan fackskola och yrkesskola samt fackskola och grundskolans högstadium

kunna medföra vinster. Besparingen skulle dock bli mindre än vid samordningen gymnasium/fackskola och uppskattas av GU bli ungefär hälften av den i föregående stycke redovisade besparingen, eller ca 200 000 000 kr.

GU redovisar besparingarna genom GU:s förslag om *integration av nuvarande gymnasieformer* (GU 20.4.6). GU har vid upprepade tillfällen uttalat att det är nödvändigt att den fackgymnasiala utbildningen utsprides. En fortsatt utbyggnad av den nuvarande fackgymnasieorganisationen skulle bli mycket dyrbar. Om man antar att tekniskt gymnasium och handelsgymnasium skulle upprättas på ytterligare 50 orter, kan enligt GU de härigenom ökade investeringskostnaderna för teknisk gymnasieutbildning beräknas till ca 187 000 000 kr. och för den ekonomiska utbildningen till ca 96 000 000 kr., eller sålunda sammanlagt ca 283 000 000 kr. Därutöver måste man räkna med en väsentlig fördyring av driftkostnaderna.

8.4.1.6 Ytterligare medelsbehov föranledda av GU:s förslag (GU 20.5)

GU redovisar i en särskild sammanställning medelsbehov för gymnasieändamål av mera speciell natur, såsom för frivillig undervisning, viss försöksverksamhet, gymnasieinspektion m. m. Av de redovisade kostnaderna har en del direkt motsvarighet i nuvarande förhållanden. Enligt GU motväges förekommande kostnadsökningar i viss mån genom att vissa nuvarande kostnader bortfaller vid införandet av det nya gymnasiet. För vissa poster har något belopp för budgetåret 1965/66 inte angivits utan det har förutsatts att erforderliga medel skall äskas av skolöverstyrelsen.

8.4.2. Yttranden

Endast ett fåtal remissinstanser har särskilt behandlat kostnaderna för det nya gymnasiet. Därvid har bl. a. uttalats, att GU:s uppskattning av gymnasiets kostnader i hög grad är approximativa och förenade med många osäkerhetsfaktorer samt i vissa fall synes vara tilltagna i underkant. Samtidigt understrykes i några yttranden, att ett satsande på ungdomens utbildning måste bedömas som en ur samhällets synpunkt lönsam investering. Synpunkter på kostnaderna har som framgår av 8.3.3.1 dock även framförts i anslutning till frågor om statsbidragets storlek.

Skolöverstyrelsen berör inledningsvis den aktuella ekonomiska situationen inom utbildningssektorn och framhåller därvid bl. a., att ett betydande ackumulerat utgiftsbehov inom utbildningsområdet kan förutses inom en nära framtid. En utbyggnad av utbildningssektorn i den omfattning, som föreslagits av GU och FU och som samtidigt innebär en förskjutning av kostnadsläget mot dyrare utbildningsnivåer, kommer enligt överstyrelsens mening att ställa betydande krav på samhällsresurserna. Överstyrelsen anser det vara realistiskt att vid den

ekonomiska planeringen räkna med att utbildningssektorns andel av nationalprodukten måste ökas väsentligt, om föreliggande utbyggnadsplaner skall kunna genomföras. I betraktande av den gynnsamma samhällsekonomiska effekt ett väl utvecklat utbildningssystem medför måste enligt överstyrelsens förmanande en prioritering av utbildningssektorn anses som i hög grad motiverad.

I fråga om GU:s reflektioner rörande det produktionsbortfall, som uppstår vid gymnasiets expansion och som GU uppskattat till 750 000 000 kr. per år, beräknat efter en genomsnittlig produktionsinsats per individ av 10 000 kr., anser sig skolöverstyrelsen icke helt kunna godtaga GU:s utgångspunkter. Överstyrelsen anför härom bl. a. följande.

Beloppet 10 000 kr. motsvarar ungefärligen medelinkomsten per inkomsttagare i riket. Riktigare torde emellertid vara att vid beräkningarna utgå från den marginalinkomst medelinkomsten utgör för den individ, som efter grundskolan går direkt ut i produktionen. Produktionsinsatsen torde i detta fall vara betydligt lägre än riksmedeltalet. Redan av denna anledning torde det beräknade totalbeloppet få anses väl högt. Dessutom bör beaktas produktionsbortfallets kostnadmässiga natur. Här är sålunda fråga om inkomst, som vederbörande individ under utbildningsgången avstår från för att i stället efter genomgången utbildning i framtiden skaffa sig en större inkomst, sålunda — sett ur samhällets synpunkt — en sida av den uppoffring vi gör för att öka utbildningskapitalet. Skäl föreligger därför att betrakta denna kostnad som en investering vid sidan av de investeringar i utbildningen av annan art som görs, varför den bör avskrivas med en jämn fördelning under vederbörandes hela aktiva yrkesperiod. Överstyrelsen vill emellertid överhuvud ifrågasätta värdet av att belysa utbildningskostnaderna ur de synpunkter GU här gjort, om icke samtidigt redovisas uppgifter, som belyser utbildningsinvesteringarna ur räntabilitets- och lönsamhetssynpunkt. Ett mer konkret sätt att illustrera storleken av de investeringar det här gäller är att ange samhällets investeringskostnader per utbildad person. Investeringskostnaden inklusive viss räntekostnad under utbildningstiden kan lågt räknat beräknas till vid

9-årig utbildning ca 16 000 kr.

12- » » » 27 000 »

16- » » » 50 000 »

Dessa är sålunda minimibelopp för den investering som för nävarande görs i en individs utbildning. Dessa summor kan lämpligen jämföras med landets reala nationalförmögenhet per individ, som ligger vid storleksordningen 30 000 å 40 000 kronor. Vill man betrakta utbildning som en produktionsfaktor, ligger det emellertid nära till hands att jämföra utbildningskapitalet med den reala kapitalutrustning som används i produktionen. Enligt senaste beräkningar värderades kapitalutrustningen inom industrin till ca 35 000 å 40 000 kronor per anställd.

Däremot anser överstyrelsen, att det inte finns något att invända mot de av GU gjorda beräkningarna av kostnaderna för det föreslagna driftbidraget. Överstyrelsen understryker dock, att de av GU redovisade kostnaderna icke får betraktas som den merkostnad gymnasiereformen i och för sig kommer att medföra, emedan en stor del av kostnadsstegringen skulle ha uppkommit även

inom det nuvarande gymnasiets ram. I anslutning härtill anför överstyrelsen bl. a. följande.

Till sådana kostnader kan hänföras kostnader för övertagande av vissa kommunala gymnasier samt för gymnasieorganisationens fortsatta expansion och omstrukturering mot fackgymnasial utbildning, i GU:s beräkningar tillsammans representerande en utgiftssumma av ca 50 miljoner kr. Därvid bör också beaktas att posten övertagande av vissa nuvarande kommunala gymnasiekostnader till en del innebär en överföring mellan olika anslag på riksstaten. Dessutom torde få förutsättas, att även med det nuvarande gymnasiet en viss anpassning och modernisering hade måst komma till stånd, varför icke heller hela det av utredningen beräknade beloppet för pedagogiska förbättringar m. m. — ca 16,2 miljoner kr. — bör ingå i kalkylerna vid en merkostnadsberäkning. Merkostnaderna för gymnasiereformen får sålunda anses låga i förhållande till de betydande vinster denna reform innebär ur pedagogiska, skolorganisatoriska och andra synpunkter.

Bl. a. *länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att kostnaderna för gymnasiereformen ej framstår som oproportionerligt eller avskräckande höga. Den ökade tillströmningen till gymnasierna skulle under alla förhållanden ha medfört mycket kännbara kostnadsökningar för det allmänna. Dessutom framhåller länsstyrelsen, att ett satsande på den högre utbildningens kvalitet måste bedömas som en lönsam investering, icke minst med tanke på den alltmer hårdnande internationella konkurrensen. Läns skolnämnden påpekar, att erfarenheterna från länet visar, att kommunerna allmänt är inställda på långt gående uppoffringar för varje slag av ökade utbildningsmöjligheter.

Länsstyrelsen i Uppsala län tycker sig finna att GU underskattat kostnaderna för realiserandet av det framlagda förslaget samt framhåller att åtskilliga anordningar kommer att kräva större kostnader än som tagits med i beräkningen och att helt oförutsedda behov sannolikt kommer att anmäla sig. Även *läns skolnämnden i Örebro län* ifrågasätter, om inte vissa av de åtgärder, som föreslagits av GU, kommer att ställa sig dyrare än beräknat.

I några yttranden, bl. a. från vissa skolor, hävdas, att kostnaderna för institutionsutrustningen och annan undervisningsmateriel beräknats för lågt av GU.

Vidare framhålls att GU underskattat kostnaderna för upprustning av befintliga institutioner.

Bl. a. *läns skolnämnden i Kalmar län* finner det anmärkningsvärt, att GU icke upptagit något belopp för upprustning av skolbiblioteken.

I fråga om kostnaderna för gymnasiets totala byggnadsbehov framhåller *läns skolnämnden i Kalmar län*, att det ligger i sakens natur att kostnads-kalkyler för skolbyggnader, grundade på antaganden om den volymmässiga utvecklingen av gymnasiet, lätt blir osäkra. Utan att exakt kunna bedöma kostnadsvolymen framhåller nämnden att den närmast ger intryck av att vara knappt tilltagen.

Skolöverstyrelsen framhåller, att den sammanlagda mycket stora omfattningen av skolbyggnadsverksamheten under de närmaste åren kommer att

ställa ökade krav på överstyrelsens resurser i fråga om skolbyggnadsplanering, särskilt som lokalbehovet i stor utsträckning måste tillgodoses genom omdisponering och komplettering av befintliga skolbyggnader. Överstyrelsen understryker GU:s uttalanden om att dessa resurser måste förstärkas i tillräcklig utsträckning.

GU:s förslag om särskilt anslag för fortbildning av lärare har bl. a. berörts av *skolöverstyrelsen*, som förklarar, att, därest den föreslagna reformen av gymnasiet skall kunna ske med början höstterminen 1965, det fordras att fortbildning och omskolning av gymnasiets lärare med kraft och i stor omfattning tar sin början så snart beslut om reformen föreligger. Efter en redogörelse för hur överstyrelsen tänker sig denna verksamhet förklarar överstyrelsen, att det av GU för budgetåret 1964/65 föreslagna beloppet, en milj. kr., är otillräckligt och föreslår för sin del att 3,5 milj. kr. ställes till överstyrelsens förfogande i form av tilläggsanslag för budgetåret 1964/65.

Ett par remissinstanser har berört frågan om kostnaderna för fackskolan. Sålunda finner *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* det vara anmärkningsvärt, att FU icke presterat några som helst kostnadsberäkningar avseende fackskolan. Det ståndpunktstagande, som nu skall ske till det mer definitiva och detaljerade förslaget om fackskolans utformning, måste därför göras utan konkret kännedom om de sannolika kostnader fackskolan kommer att leda till för stat och kommun. Även om det principiella beslutet om inrättande av fackskolor redan fattats och även om uppslutningen kring den nya studieväg, som samhället här kommer att erbjuda, är mycket stor, torde det dock enligt förbundets åsikt vara tämligen unikt, att inte någon beräkning framlagts angående denna betydelsefulla skolreforms kostnadsmässiga aspekter.

Även *stadsfullmäktige i Stockholm* anser, att det hade varit värdefullt om de, som har att besluta om fackskolereformen, hade fått en föreställning om dess ekonomiska konsekvenser.

8.5 Departementschefen

8.5.1 Behov av hjälpmedel, lokaler m. m.

Både FU och GU liksom de remissinstanser som yttrat sig härom betonar kraftigt de pedagogiska hjälpmedlens mycket stora betydelse för att det nya gymnasiet och fackskolans målsättning skall kunna förverkligas. Reformen av gymnasiet och införandet av fackskolan aktualiserar sålunda ett flertal frågor rörande behovet och produktionen av hjälpmedel även om åtskilliga behov förr eller senare skulle ha anmält sig som en följd av den allmänna pedagogiska utvecklingen. De synpunkter, som framförts, ger ett värdefullt underlag för den fortsatta behandlingen av hjälpmedelsfrågorna, vilken ankommer på skolöverstyrelsen och hjälpmedelscentralerna. Skolöverstyrelsen har i sitt remissutlåtande liksom i sin anslagsframställning för budgetåret 1965/66 redovisat ett antal redan igångsatta projekt liksom planer för deras fortsättande och för nya verksamheter av stor betydelse för de nu aktuella reformerna. Bland dessa kan nämnas utarbetande av korrespondenskurser och korrespondensliknande arbetsmateriel m. m., framställning av studieplaner och individualiserande hjälpmedel för bl. a. det nya gymnasiet och fackskolan samt produktion av skolfilm. Detta pedagogiska utvecklingsarbete fordrar betydande insatser från det allmännas sida. Jag avser att återkomma härtill i samband med mina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66.

De synpunkter GU framför beträffande de tryckta hjälpmedlen, särskilt *läroböckerna*, bör kunna bli av betydande värde för det fortsatta utvecklingsarbetet på detta område. FU och GU knyter här an till de tankegångar och förslag, som redovisades av 1957 års skolberedning. Den utveckling i fråga om läroböckernas utformning och innehåll som pågår återverkar även på formerna för såväl produktion som granskning av läroboksmateriel. Jag bedömer det som sannolikt att man i dessa hänseenden i framtiden kommer att mer och mer följa de riktlinjer, som GU angett och vilka innebär att framställningen måste samordnas med praktisk utprovning i relativt omfattande skala, varvid också kompletterande eller med läroböckerna integrerade hjälpmedel i form av prov, AV-hjälpmedel m. m. samtidigt utexperimenteras. En sådan utveckling aktualiserar i ökad grad de redan svåra problemen rörande läroboksproduktionen men även på nytt och med ökad kraft frågan om *granskning av olika hjälpmedel*. Dessa frågor ägnade 1957 års skolberedning stor uppmärksamhet. Jag finner det nödvändigt att åtgärder snarast vidtas på detta område och har för avsikt att utverka Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla särskilda sakkunniga för en samlad utredning av frågorna. De sakkunniga bör bl. a. företa den förutsättningslösa omprövning av statens läroboksnämnds verksamhet och uppgifter, vilket, såsom jag framhöll i propositionen 1962: 54, på längre sikt ter sig som nödvändigt.

I avvaktan på resultatet av denna utredning bör emellertid redan nu vissa åtgärder omedelbart genomföras. Enligt gällande bestämmelser skall läroboksnämnden inte granska läroböcker för fackgymnasierna och inte heller läroböcker

för fackskolan. Redan det nya gymnasietts konstruktion kräver en justering av denna ordning. Med hänsyn till vad jag nyss anfört om en mera genomgripande omprövning av hela granskningsverksamheten bör nu ändringar i bestämmelserna angående läroboksnämnden så långt möjligt begränsas. En lämplig riktpunkt torde vara att nämnden i avbidan på nämnda omprövning skall ha att pröva sådana böcker för det nya gymnasiet, vilka enligt nu gällande bestämmelser skall granskas. Samtliga böcker för fackskolan och läroböcker i tekniska och ekonomiska ämnen inom gymnasiet bör sålunda även fortsättningsvis undantas från granskning. Vissa övergångsvisa anordningar i samband med gymnasiereformens genomförande torde dock erfordras. Erfarenheterna från införandet av grundskolan visar att läroboksgranskningen erbjuder särskilda svårigheter i samband med den starka ökningen av antalet läroböcker vid en skolreform. För att inte lärobokstillförseln skall fördröjas vid det nya gymnasietts start kan det visa sig vara nödvändigt att övergångsvis granska läroböcker i annan ordning och omfattning än som nu sker. Kungl. Maj:t bör senare besluta härom och om de ändringar i bestämmelserna rörande läroboksnämnden vilka erfordras på grund av det nya gymnasietts konstruktion.

Slutligen vill jag i detta sammanhang understryka vikten av att den nya fackskolan verkligen får tillgång till läroböcker och andra hjälpmedel, som är avpassade med hänsyn till denna nya skolforms målsättning. Det är härvid av största vikt att man inte genom schablonmässiga förändringar i läroböcker, avsedda primärt för andra skolformer, främst måhända gymnasiet, söker tillgodose fackskolans behov. Om så sker kan fackskolereformen äventyras. Jag vill i detta sammanhang understryka FU:s uttalande att fackskolan såsom ett nytt inslag i vårt utbildningsväsende erbjuder ett enastående tillfälle att fritt och obundet utforma läroböcker och övrig studiemateriel utan hänsyn till tidigare förekommande skolformer. En god insats på detta område kommer självfallet att betyda mycket för fackskolans inre arbete men kommer också att i hög grad bidra till att göra skolan känd och uppskattad bland föräldrar och elever.

Vad GU anfört om samarbete och samverkan mellan skolbibliotek och folkbibliotek finner jag värdefullt. Det är angeläget att sådan samverkan kommer till stånd beträffande såväl skolans bibliotekspersonal som skolbibliotekets organisation i övrigt.

I det föregående (6.4.2) har jag framhållit att olika former av skriftliga prov kommer att bli av stor betydelse i det nya gymnasiet och i fackskolan. Bl. a. erfordras centralt utgivna, skriftliga prov till hjälp vid betygsättning och betygsekvivalering. Den av GU föreslagna *centrala provorganisationen*, som skall ha till uppgift att utarbeta dylika prov, tillstyrkes bl. a. av skolöverstyrelsen, som även utvecklar sina synpunkter på en sådan organisation. I sin anslagsframställning för budgetåret 1965/66 framlägger skolöverstyrelsen ett förslag till vad överstyrelsen vill benämna skolväsendets provinstitut. Det är enligt min mening nödvändigt att en provverksamhet organiseras för att handha de upp-

gifter det här är fråga om. Jag finner det vidare självfallet att skolöverstyrelsen måste ha ansvaret för denna verksamhet. I arbetsuppgifterna bör även ingå att framställa standardprov för grundskolan, vilken uppgift hittills främst ombesörjts av pedagogisk-psykologiska institutionen vid lärarhögskolan i Stockholm. Med hänsyn till att konstruktionen av fullgoda prov är mycket tidskrävande och då prov för det nya gymnasiet och fackskolan måste finnas tillgängliga så snart som möjligt, är det nödvändigt att skolöverstyrelsen redan fr. o. m. budgetåret 1965/66 erhåller resurser för att fullgöra dessa arbetsuppgifter. Jag förordar att en provverksamhet av här skisserad art anordnas och avser att i samband med min anmälan av anslagsbehoven för budgetåret 1965/66 återkomma till frågan om denna verksamhets organisation och omfattning.

Behovet av mera speciell *utrustning för institutioner* och ämnesrum har analyserats av GU som också företagit en uppskattning av kostnaderna. Beräkningarna visar att det är fråga om mycket stora belopp. Som jag tidigare understrukit är det därför av stor betydelse att utrustningen blir rationellt utnyttjad. Detta förhållande har också varit en av de grundläggande utgångspunkterna för den av GU och FU rekommenderade organisatoriska uppbyggnaden av det gymnasiala skolsystemet. Med hänsyn till de betydande kostnaderna är det emellertid också av vikt att produktion och nyanskaffning av undervisningsmateriel liksom utvecklingen inom området ägnas stor uppmärksamhet. De synpunkter, som utredningarna framlagt härutinnan, måste beaktas i det fortsatta arbetet.

Det är mot bakgrunden av det anförda av stor vikt att fackskolan och det nya gymnasiet tillföres olika slag av pedagogiska hjälpmedel i tillräcklig omfattning och av ändamålsenlig utformning. Skolöverstyrelsen och hjälpmedelscentralerna har på detta område en betydelsefull uppgift såsom serviceorgan. För att underlätta för kommunerna att genomföra upprustning och för att bidra till att standarden blir så jämn som möjligt över hela landet, bör kommunerna erhålla ett särskilt statsbidrag. Till frågan om utformningen av detta statsbidrag återkommer jag till i det följande (8.5.3).

GU och FU betonar, att stor uppmärksamhet också måste ägnas åt frågan om skollokalerna så att dessa blir utformade ändamålsenligt och så att tillgängliga resurser blir på bästa sätt utnyttjade. De synpunkter, som främst GU framlagt i detta hänseende, kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. För egen del vill jag särskilt understryka betydelsen av att skolbyggnadsplaneringen grundas på rationella funktionsstudier och byggnadstekniska undersökningar. Till frågan om statsbidrag till skolbyggnader återkommer jag i det följande (8.5.3).

8.5.2 Tidpunkt för genomförandet, utbyggnadstakt, försöksverksamhet m. m.

Jag övergår nu till frågan om *tidpunkten för ikraftträdandet* av gymnasie-reformen och det definitiva genomförandet av den nya fackskolan samt vissa därmed sammanhängande spörsmål, bl. a. det fortsatta utvecklingsarbetet beträffande de nämnda skolformerna.

GU har anfört starka skäl för att den nya gymnasieorganisationen genomföres redan fr. o. m. läsåret 1965/66. Dessa synpunkter har understrukits och ytterligare utvecklats av bl. a. skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Ett av de skäl som talar för ett genomförande så snart som möjligt av reformen är den snabbt ökande efterfrågan på fortsatt utbildning efter genomgången grundutbildning. Som jag i det föregående (2.3.1) framhållit växer därmed också kraven på mera differentierade utbildningsmöjligheter. Nuvarande gymnasieorganisation svarar inte på ett tillfredsställande sätt mot ungdomarnas önskemål och samhällets behov av utbildade. Delvis sammanhänger detta med att fackgymnasiernas geografiska spridning är väsentligt mindre än de allmänna gymnasiernas. Ett av huvudsyftena med den av mig i det föregående förordade konstruktionen av det nya gymnasiet är att tillgodose behovet av en mera allsidig utbildningsorganisation på gymnasieorterna. Ett annat skäl för ett snabbt genomförande av gymnasiereformen är att hänsyn måste tas till de ungdomar som fr. o. m. läsåret 1962/63 läser enligt den nya läroplanen för grundskolan och sålunda med utgången av läsåret 1964/65 lämnar grundskolan. Man torde kunna räkna med att omkring 3 000 ungdomar med sådan grundutbildning kommer att söka inträde i gymnasiet höstterminen 1965. Oavsett om det nya gymnasiet genomföres fr. o. m. denna hösttermin eller ej måste åtgärder vidtas för att på ett inte obetydligt antal orter anpassa det nuvarande gymnasiet till grundskolans läroplan. Givetvis är det önskvärt att man undviker den splittring av arbetsinsatserna, som blir följderna av att provisoriska åtgärder måste vidtas med hänsyn till de nämnda eleverna om den definitiva reformen uppskjutes.

Starka skäl kan å andra sidan anföras mot att genomföra gymnasiereformen redan fr. o. m. läsåret 1965/66. Av remissinstanserna har också det övervägande antalet uttalat sig för ett uppskov med genomförandet till den 1 juli 1966. I några fall har ett successivt genomförande i takt med grundskolans utbyggnad förordats. Enligt min mening kan detta inte komma i fråga. De många olägenheter som i så fall skulle uppkomma har GU ingående redogjort för. Skolöverstyrelsen har understrukit dessa synpunkter och ytterligare framhållit att, på grund av den betydande befolkningsomflyttningen inom landet, svårigheterna skulle i hög grad skärpas vid ett successivt genomförande.

De skäl som framförts för ett uppskov med ikraftträdandet ett år i förhållande till GU:s förslag är i viss mån av planeringsnatur. Detta understrykes särskilt i kommunförbundens yttranden. Även fortbildningen av lärare skulle underlättas. Som jag i ett interpellationssvar vid årets vårriksdag redan uttalat, har jag av dessa skäl funnit det motiverat att gymnasiereformen uppskjutes ett år. På så sätt erhåller kommunerna och gymnasiernas lärare det rådrum, som önskats, och härigenom kan alltså förutsättas att reformens genomförande skall väsentligt underlättas. Jag förordar sålunda att det nya gymnasiet genomföres fr. o. m. läsåret 1966/67.

Kungl. Maj:t har den 29 april 1964 uppdragit åt skolöverstyrelsen att i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning inkomma med utredning och för-

slag beträffande sådana ändringar i läroplaner, förstärkningsåtgärder m. m. som — under förutsättning av att gymnasiereformen genomföres fr. o. m. budgetåret 1966/67 — behöver vidtas inom den nuvarande gymnasieorganisationen för att anpassa utbildningen till förkunskaperna hos de elever som efter genomgången grundskola enligt 1962 års läroplan intas i gymnasiet läsåret 1965/66. De båda skolämbetsverken har sedermera inkommit med förslag till dylika åtgärder. I korthet innebär dessa förslag bl. a. att en modifierad form av försöksgymnasium införes, att flyttningvillkoren uppmjukas samt att stödundervisning i viss utsträckning skall kunna anordnas. Jag avser att anmäla dessa frågor i samband med anslagsbehoven för budgetåret 1965/66.

Såsom GU framhållit måste det nya gymnasiet genomförande medföra en *avveckling* av de 4-åriga linjerna inom det nuvarande allmänna gymnasiet. Under de senare åren har andelen dylika linjer starkt minskat, och de förekom läsåret 1963/64 på mindre än en tredjedel av gymnasieorterna. Antalet nybörjaravdelningar inom de 4-åriga linjerna utgjorde då endast en ringa del av det totala antalet nybörjaravdelningar. Efter framställning av skolöverstyrelsen beslöt Kungl. Maj:t den 20 mars och den 17 april 1964 att intagning av elever i gymnasiet första årskurs vid de återstående 4-åriga linjerna i de statliga och kommunala allmänna gymnasier och de statsunderstödda privatskolorna inte skulle ske läsåret 1964/65. I stället skulle vid behov få inrättas 3-åriga linjer. Genom dessa anordningar har en beredskap åstadkommit inför övergången till ett till grundskolan mera slutgiltigt anpassat gymnasium. Även av resursskäl var en avveckling av de 4-åriga linjerna angelägen. Några praktiska hinder föranledda av det nuvarande allmänna gymnasiet organisation föreligger sålunda inte längre för ett genomförande av det nya gymnasiet fr. o. m. budgetåret 1966/67.

Sammanfattningsvis förordar jag sålunda följande. Övergången till den nya gymnasieorganisationen skall ske samtidigt över hela landet och genomföras på sådant sätt att den nya läroplanen tillämpas i årskurs 1 fr. o. m. läsåret 1966/67 och därefter successivt i följande årskurser. Till frågan om viss modifikation av denna generella regel i fråga om teknisk gymnasieutbildning återkommer jag senare. I de kommuner, där elever vårterminen 1965 lämnar grundskolans årskurs 9 efter att ha läst enligt den nya läroplanen för grundskolan, kommer särskilda övergångsanordningar att vidtas beträffande nuvarande gymnasieformer.

Som jag redan framhållit är det angeläget att *den ekonomiska och tekniska gymnasieutbildningen* så snabbt som möjligt införes på flertalet gymnasieorter. Enligt GU:s uppfattning kan personella och materiella resurser lägga hinder i vägen för ett genomförande härav på en gång i samband med reformens genomförande, och GU har därför förordat att utbyggnaden sker successivt under i stort sett tre år enligt en av skolöverstyrelsen uppgjord plan. I sitt remissutlåtande framhåller skolöverstyrelsen att utbyggnadstakten bör kunna vara snabbare än vad GU tänkt sig. Genom att förberedelsetiden nu föreslås utökad med

ett år torde detta bli möjligt. Jag räknar med att utbyggnaden i huvudsak skall kunna ske under det nya gymnasiets första och andra år. Den bör genomföras efter en av skolöverstyrelsen uppgjord plan. Som jag tidigare förordat (5.4.3) torde beslut om inrättande av nya linjer få fattas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Jag vill särskilt understryka att fackskolan måste beaktas vid planeringen av gymnasiets utbyggnad. Såsom jag tidigare betonat förutsätter jag att riktpunkten är en samordning av hela den gymnasiala utbildningen samt att fackskolan och gymnasiet i de allra flesta fall kan i fråga om utrustning och lokaler för bl. a. den tekniska utbildningen utnyttja samma resurser. Om fackskolan inte bygges i takt med gymnasiet kan följden bli att den tekniska gymnasieutbildningen trots det angelägna däri inte kan genomföras så snabbt som eljest vore önskvärt. Skolöverstyrelsen bör beakta detta och undersöka om man kan komma till rätta med detta problem genom åtgärder av övergångsnatur.

Beträffande *utbyggnadstakten* samt gymnasiets och fackskolans totala kvantitativa omfattning har jag i det föregående (2.3.1) som riktpunkt förordat att gymnasiet och fackskolan omkring 1970 i genomsnitt för hela landet bör motta ca 30 % respektive ca 20 % av en årskull. I absoluta tal skulle detta innebära att man då i gymnasiet och fackskolan tillsammans skulle ha i runt tal 55 000 nybörjare, fördelade på omkring 1 900 klasser. Antalet nybörjare innevarande läsår i dessa skolformer uppgår till i runt tal närmare 35 000 fördelade på ca 1 150 klasser. Detta innebär en mycket kraftig absolut expansion vilken på grund av nedgången i årskullarna kommer att vara relativt sett ännu större. För närvarande börjar sålunda omkring en fjärdedel av årskullen i gymnasiet eller fackskolan och om fem à sex år omkring hälften. Detta innebär att den andel av en årskull, som tas in i dessa skolor, årligen kommer att öka med omkring 4 %.

FU:s förslag om fackskolans utbyggnadstakt (enligt det s. k. alternativet b) har i stort sett godtagits av remissinstanserna. Jag delar helt den uppfattningen som framförts från flera håll att det är angeläget, att det utbildningsbehov fackskolan är avsett att möta, blir tillgodosett så snabbt som möjligt. FU:s förslag bör i huvudsak kunna följas. Jag anser det emellertid möjligt att genom en ändamålsenlig planering tillgodoser detta utbildningsbehov med ett något mindre antal klasser än vad FU räknat med.

Med hänsyn till vad jag förordat om tidpunkten för gymnasiereformen finner jag det lämpligt att den allmänna övergången till fackskola påbörjas först läsåret 1966/67 samt att utbyggnaden därefter sker enligt en av skolöverstyrelsen uppgjord plan. Härvid betraktar jag det såsom jag nyss nämnt som väsentligt att utbyggnaden av gymnasiet och fackskolan i största möjliga utsträckning samordnas.

Det nu sagda innebär inte att den pågående försöksverksamheten ej skulle utvidgas under läsåret 1965/66 till fler orter än nu är fallet. Tvärtom anser jag

att man bör genomföra en betydande utvidgning av verksamheten, då man därigenom kan erhålla för den fortsatta utvecklingen värdefulla erfarenheter av denna nya skolform. Jag finner det vidare lämpligt att man i den fortsatta försöksverksamheten i huvudsak tillämpar den av mig i det föregående (4.5.3) förordade läroplanen med början i årskurs 1 höstterminen 1965.

Övergången till det nya gymnasiet och det allmänna införandet av fackskolan fr. o. m. läsåret 1966/67 innebär inte endast att nya läroplaner skall börja tillämpas. I samband med övergången bör också den av mig i det föregående (7.5) förordade förstärkningen av olika personalkategorier genomföras. Vidare måste skolorna få erforderliga resurser i fråga om undervisningsmateriel och lokaler (8.5.1). Jag kommer att i det följande (8.5.3) föreslå att statsbidrag utgår till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel och till byggnadsarbeten vid gymnasier och fackskolor. För att underlätta kommunernas strävanden att i god tid anskaffa erforderliga resurser kommer jag vidare att föreslå att statsbidrag skall kunna utgå även före budgetåret 1966/67.

Jag vill i detta sammanhang ta upp en fråga, som gäller *den tekniska gymnasieutbildningen under en övergångstid*. Då denna utbildning förlängs från tre till fyra år kommer — under förutsättning att övergången till det nya gymnasiet sker läsåret 1966/67 och om inga särskilda åtgärder företas — några gymnasieingenjörer inte att bli färdigutbildade läsåret 1968/69. En dylik lucka i »ingenjörproduktionen» måste anses vara mycket ogynnsam ur arbetsmarknadssynpunkt. Konstruktionen av läroplanen för det nya gymnasiets tekniska linje kan vidare komma att medföra att underlaget för undervisning i tekniska ämnen minskar under ett par övergångsår. På den 4-åriga tekniska linjen har de tekniska ämnena sin tyngdpunkt i de två sista årskurserna. Utrymmet för tekniska ämnen i andra och tredje årskurserna i det nya gymnasiet är betydligt mindre än i nuvarande 3-åriga tekniska gymnasium. Läsåren 1967/68 och 1968/69 skulle — under tidigare angiven förutsättning — finnas årskurs 3 av nuvarande tekniskt gymnasium samt årskurserna 1 och 2 av det nya gymnasiets tekniska linje, respektive endast årskurserna 1—3 av den nya tekniska linjen. Antalet undervisningstimmar i tekniska ämnen minskar därför dessa år, vilket kan medföra svårigheter att på ett ändamålsenligt sätt sysselsätta lärarna i dessa ämnen.

Med hänsyn till det anförda är det enligt min mening anledning överväga det i några remissyttranden framförda förslaget att jämsides med den nya gymnasieutbildningen under läsåren 1966/69 ge en 3-årig teknisk utbildning enligt nu gällande läroplan för tekniska gymnasiet eventuellt i viss utsträckning modifierad. Den 3-åriga utbildningen bör i så fall förläggas till skolenheter som får fullständig teknisk linje. Jag är dock inte nu beredd ta definitiv ställning i denna fråga. Närmare undersökningar erfordras, vilka inte kan genomföras förrän planeringen för det nya gymnasiet förts längre. Det torde böra uppdras åt skolöverstyrelsen att utreda frågan och inkomma med förslag. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om intagning i gymnasiet höstterminen 1966 till en 3-årig teknisk utbildning samt omfattningen av denna. Beslut om utbildningens

läroplansmässiga utformning och organisation i övrigt torde få fattas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer. Jag vill tillägga att jag räknar med att tekniska specialkurser tills vidare skall finnas kvar inom det nya gymnasiet i avvaktan på vuxenutbildningens utbyggnad i eventuellt nya former. Dimensionering av denna tekniska utbildning liksom fackskolans tekniska linje påverkar ävenledes det här berörda spörsmålets lösning. De 1-åriga s. k. *studentkurserna vid nuvarande handelsgymnasium* bör likaledes tills vidare finnas kvar inom gymnasiet.

Vad GU föreslagit beträffande *pedagogiska åtgärder i samband med övergången* kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. Skolöverstyrelsen bör anmodas att i samband med sina årliga förslag till anslagsäskanden, första gången för budgetåret 1966/67, inkomma med närmare förslag beträffande dylika åtgärder. Jag vill i detta sammanhang understryka att det här är fråga om åtgärder av tillfällig natur fr. o. m. budgetåret 1966/67 och några år framåt. Kostnaderna kommer att successivt minska och helt bortfalla när grundskolan genomförts över hela landet t. o. m. årskurs 9.

Såväl FU som GU har starkt understrukt vikten av att en allsidig information ges om de nya utbildningsvägarnas mål, innehåll och organisation. Även ett stort antal remissinstanser har framhållit behovet av upplysningsverksamhet. Beträffande verksamhetens uppläggning m. m. kan jag på det hela taget ansluta mig till vad skolöverstyrelsen anfört i sitt utlåtande över GU:s förslag. Medel för ändamålet bör ställas till skolöverstyrelsens förfogande. Då det är angeläget att informationsverksamheten sätts in redan före den allmänna övergången läsåret 1966/67, räknar jag med att — på sätt skolöverstyrelsen föreslagit i sitt remissyttrande och sina petita för budgetåret 1965/66 — medel för ändamålet anslås dels på tilläggsstat för innevarande budgetår, dels även för budgetåret 1965/66.

Jag har i samband med att jag förordade att den allmänna övergången till fackskola skulle påbörjas läsåret 1966/67 framhållit att jag räknar med att den nu pågående *försöksverksamheten med fackskola* bör fortsätta och utvidgas under läsåret 1965/66. Vad FU anfört om principerna för denna fortsatta försöksverksamhet kan jag helt biträda, dvs. försöksverksamhetens främsta syfte bör vara att få en uppfattning om dels denna skolforms attraktivitet gentemot andra skolformer, dels den inbördes attraktiviteten mellan de olika linjerna och grenarna. Självfallet skall därvid även de pedagogiska erfarenheterna tillvaratas.

Vad FU och GU anfört om *utvecklingsarbete och försöksverksamhet* kan jag helt instämma i. Betydelsen av vidgade insatser i fråga om det pedagogiska utvecklingsarbetet har jag i skilda sammanhang betonat. I det föregående har jag berört vissa spörsmål bl. a. inom hjälpmedelsområdet (8.5.1). Här vill jag särskilt understryka att den omständigheten att en läroplan fastställts inte innebär att arbetet med läroplansfrågorna därmed skulle vara avslutat. Läroplaner måste så

långt detta rimligen är möjligt alltid hållas aktuella, vilket som GU framhåller måste innebära att de kontinuerligt överses. Det fordras därför en *fortlöpande läroplansrevision*. Huvudansvaret härför åvilar skolöverstyrelsen, vilket också i hög grad beaktats vid den nyligen genomförda omorganisationen. Den av mig förordade fackinspektionen bör även kunna bli av stort värde i detta sammanhang främst för gymnasiets del. Jag vill också betona vikten av att den ansvariga skolmyndigheten håller kontakt med bl. a. skolornas avnämare. I detta sammanhang vill jag erinra om att jag redan i det föregående (2.3.1) framhållit att pedagogisk-psykologiska undersökningar, bl. a. av det slag GU genomfört, bör kontinuerligt utföras.

Som ett led i den fortlöpande läroplansrevisionen ingår även att undersöka behovet av nya utbildningsvägar (differentieringar). Det förslag som GU framlagt om försöksverksamhet med materialteknisk utbildning inom gymnasiet måste ses ur denna synvinkel. De skäl som GU åberopat för en försöksverksamhet med sådan utbildning synes i och för sig starka. Jag är dock inte beredd att nu ta slutlig ställning i denna fråga men förutsätter att skolöverstyrelsen undersöker frågan vidare och därefter inkommer med förslag.

8.5.3 Statsbidragsfrågor

Jag övergår nu till frågan om statens bidrag till kostnaderna för gymnasierna och fackskolorna. Till följd av det förut framlagda förslaget om kommunalisering av gymnasierna kommer frågan att gälla statsbidrag huvudsakligen till kommunerna.

Såväl FU som GU har framhållit att stora fördelar står att vinna med ett statsbidragssystem som är enhetligt för så stora delar av det kommunala skolväsendet som möjligt. Samma synpunkt har framförts i flera remissyttranden. Sålunda framhåller skolöverstyrelsen att den nuvarande ordningen — med olika bidragsnivåer och skilda tekniska lösningar av statsbidragsgivningen för olika skolformer — skapar betydande administrativa och organisatoriska svårigheter vid samordningen av skolor. Vidare försvåras planeringen för en rationell skolorganisation genom dessa olikartade bidragssystem. Enligt min mening måste i detta sammanhang dessa svårigheter undanröjas. Jag finner det synnerligen angeläget att man nu åstadkommer ett enhetligt statsbidragssystem för de *gymnasiala* skolformerna.

Detta enhetliga statsbidragssystem bör i första hand avse *driftkostnader*. Till driften av lokal *yrkesskola* utgår nu statsbidrag med 79 % av lönekostnaderna för lärare och skolledare, beräknade efter viss schablon. För centrala yrkesskolor är motsvarande procenttal 100. Till yrkesskolorna utgår vidare statsbidrag till vissa särskilda kostnader avseende bl. a. heltidskurser av verkstadsskolekaraktär samt inbyggda skolor inom industri och hantverk, inom handelns område och i vissa fall inom det husliga arbetets område. Detta statsbidrag för särskilda kostnader beröres inte av den i det följande föreslagna statsbidragsomläggningen.

Statsbidraget till *fackskolan* är anknutet till statsbidragssystemet för högre kommunala skolor. Bidraget utgår sålunda med 79 % av lönekostnaderna för lärare och skollärdare, beräknade efter viss schablon. FU har inte haft i uppdrag att behandla statsbidragsfrågorna men har uttalat att anknytningen till bestämmelserna för högre kommunala skolor tills vidare är tillfyllest.

GU:s förslag till grunder för bidrag till driftkostnader för det nya integrerade *gymnasiet* anknyter till bidragssystemet för det allmänna skolväsendet. Bidraget föreslås således komma att utgå på ett bidragsunderlag, som utgöres av lönekostnader för lärare och skollärdare, beräknade enligt schablonmetod. Enligt GU:s mening bör statsbidraget avvägas så att det i stort sett medför status quo beträffande kostnadsfördelningen mellan staten å ena samt kommunerna som en helhet å andra sidan. För att undvika bidragsminskningar för vissa kommuner föreslås emellertid att en viss jämkning uppåt skall ske. GU föreslår att bidragsandelen för driftbidraget sättes till 110 %. Därvid har inte inräknats vissa kostnader för standardhöjningar m. m. som utredningen föreslagit. GU har förutsatt att förhandlingar skulle upptagas mellan staten och kommunerna om dessa frågor.

Såväl de existerande driftbidragssystemen för yrkesskolorna och fackskolorna som det av GU föreslagna bidragssystemet för det nya gymnasiet bygger på ett bidragsunderlag som utgöres av *schablonmässigt* beräknade lärar- och skollärdarlönekostnader. Från kommunförbundens sida har framhållits att detta schablon-system liksom rekvisitionsförfarandet i efterskott för varje redovisningsår, kombinerat med vissa förskott, är tungarbetat. Önskemål har därför uttalats om att få till stånd ett enklare statsbidragssystem, där bidragsunderlaget utgöres av kommunernas *faktiska* lönekostnader enligt de kommunala räkenskaperna och där statsbidraget utbetalas *direkt* liksom nu är fallet beträffande utanordnande av statsmedel till statliga realskolor och gymnasier. För sistnämnda skolor får kommunen varje månad rekvirera det belopp, som skall utbetalas i avlöningar till den statligt löner reglerade personalen. Förbunden önskar vidare att ett dylikt system för statsbidragsberäkningen och rekvisitionen av bidraget skall kombineras med ett enkelt revisionsförfarande.

För egen del vill jag framhålla att en övergång till ett dylikt system otvivelaktigt innebär stora fördelar för de kommunala huvudmännen. Systemet har även för staten vissa fördelar av budgetteknisk natur. Det bör emellertid beaktas att en övergång till ett bidragsunderlag, som utgöres av de faktiska lönekostnaderna i stället för det nuvarande schablonmässigt beräknade bidragsunderlaget, vid bibehållen bidragsandel medför en ökad kostnad för staten, vilket givetvis måste invägas vid fastställandet av denna andel.

Med hänvisning till det anförda förordar jag att ett enhetligt driftbidrag införes för de gymnasiala, kommunala skolformerna: gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan — såväl den primärkommunala som den landstingskommunala. Som riktpunkter vid utformningen av detta nya statsbidragssystem bör gälla, att kostnadsfördelningen mellan å ena sidan staten och å andra sidan kommu-

nera som en helhet bör bli i huvudsak oförändrad. I samband med genomförandet av en enhetlig bidragsnivå bör övergång ske till ett bidragsunderlag, som utgöres av kommunernas faktiska lönekostnader. Reglerna för rekvisition och utbetalning till kommunerna av statsmedlen bör förenklas och utformas i nära anslutning till vad som nu gäller för utbetalning till kommunerna av statliga medel för driftkostnaderna vid de statliga gymnasier. Vidare bör ett förenklat revisionsförfarande eftersträvas. Härvid förutsätter jag ett starkare engagemang från kommunernas sida vid revisionen av de statliga medlen och en mera sakrevisionellt inriktad, punktvis insatt revision från statens sida. Beträffande utformningen av detta system har överläggningar ägt rum med kommunförbunden, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet. Enighet har därvid, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, uppnåtts om grunderna för ett statsbidragssystem i överensstämmelse med nyssnämnda riktlinjer.

Det föreslagna nya driftbidraget till kommunala, gymnasiala skolor innebär i huvudsak följande.

De statsmedel, som genom bidraget tillföres primärkommunerna och landstingskommunerna, skall utgöra statens bidrag till kostnaderna för dels lärare och skolledare, vilka uppehåller i föreskriven ordning inrättade tjänster, dels löner till övrig av huvudmännen anställd personal vid skolorna, dels slutligen huvudmännens övriga driftkostnader för nämnda skolor. Det nya driftbidraget har beräknats så att det skall motsvara vad kommunerna nu erhåller i form av statliga medel för de tre skolformerna enligt följande närmare precisering.

För yrkesskolorna avlöses det nu utgående allmänna driftbidraget. Detta innebär dels att övriga utgående bidrag till driften av kommunala yrkesskolor ej beröres och dels att de fristående tekniska skolor vars skolledare och lärare icke omfattas av statlig löneroglering tills vidare ej inordnas under det nya bidragssystemet.

I fråga om fackskolorna omfattar det nya driftbidraget nuvarande bidrag till dessa skolor och därjämte kommunernas kostnader för viss annan personal än lärare i en omfattning motsvarande den som sådan personal kommer att ha inom gymnasiet.

Beträffande det nya gymnasiet har i det enhetliga bidraget invägs dels de av GU beräknade kostnaderna, som utgjort underlaget för utredningens förslag om en bidragsandel av 110 %, dels kostnaderna för ytterligare standardförbättringar i form av personal utöver lärar- och skolledarkategorierna, dels kostnaderna för pensioner och sjukförsäkringsavgifter för viss personal för vilken kommunala lönebestämmelser kommer att gälla. Slutligen har vissa uppräknningar av kostnaderna företagits i enlighet med yrkanden från kommunförbunden.

I det nya driftbidraget bör bidragsunderlaget utgöras av dels kommunernas faktiska lönekostnader för lärare och skolledarpersonal, dels schablonmässigt beräknade belopp motsvarande lönekostnaderna för viss annan vid gymnasium och fackskola kommunalt anställd och löneroglerad personal, som genom sitt

arbete avlastar den pedagogiskt utbildade personalen. Härmed avses personal i skolbiblioteket, institutionstekniker och biträdeshjälp åt lärarna. Syftet med sistnämnda anordning är att skapa förutsättningar för en smidigare avvägning av omfattningen av denna »pedagogiska stödpersonal». Rörande den nu avsedda omfattningen av dessa personalkategorier hänvisas till vad jag i det föregående anfört härom (7.5). Då lönerna för denna personal icke kommer att vara statligt reglerade, bör bidragsunderlaget för personalen i fråga beräknas schablonmässigt exempelvis såsom ett fast men på lämpligt sätt indexreglerat belopp, som göres beroende av skolans storlek och struktur. Denna schablonmässigt beräknade post i bidragsunderlaget skall avse enbart fackskola och gymnasium. Till kostnaderna återkommer jag i det följande.

Vid sammanvägning till ett enhetligt driftbidrag av de tre i det föregående nämnda komponenterna, nämligen de statliga ekonomiska insatserna för gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan, är också de kvantitativa relationerna mellan de tre skolformerna av betydelse. En omfattning av gymnasiet och fackskolan omkring 1970 i enlighet med de riktpunkter jag i det föregående (2.3.1) förordat samt en kvantitativ expansion av yrkesskolan fram till samma tidpunkt med 20—25 % i jämförelse med nuläget ger en bidragsprocent som med två eller tre enheter borde understiga 100 räknat på det förut angivna bidragsunderlaget. I detta sammanhang bör observeras att de kvantitativa relationerna mellan gymnasium, fackskola och yrkesskola, som lagts till grund för den nyssnämnda beräkningen av bidragsandelen, är riksgenomsnitt. I de enskilda kommunerna kommer avvikelser att förekomma. Detta medför att vissa kommuner genom det nya bidragssystemet kommer att få mindre kostnader än vad som skulle bli fallet enligt nuvarande regler. Å andra sidan skulle andra kommuner komma att få ökade kostnader. Det är enligt min uppfattning befogat att vid det slutliga fastställandet av bidragsandelen beakta detta förhållande och att därför ett ytterligare avsteg från status quo-principen beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun göres. Genom en höjning av bidragsprocenten till 100 kommer även för kommuner, i vilka proportionerna mellan de tre gymnasiala skolformerna betydligt avviker från det för landet genomsnittliga, kostnaderna inte att bli högre än enligt nuvarande bidragsregler.

I det enhetliga statsbidraget har som tidigare nämnts även invägs kommunernas kostnader för personal vid fackskolor och gymnasier som inte är lärare. Denna personal avses efter gymnasiernas kommunalisering vara kommunalt anställd och ej omfattas av statlig lönereglering. Därav följer att kommunerna har att svara för pensioneringen av denna personal medan staten svarar för pensioneringen av statligt lönereglerad personal och därmed även — dock ej via driftbidraget utan i annan ordning — svarar för kostnaderna för ATP-avgifter och kompensation för förhöjda folkpensionsavgifter. Beträffande den hittills statligt anställda personal, som övergår till kommunal tjänst med kommunal lönereglering, skall i fråga om pensioneringskostnaderna staten svara för kostnaden för den tid, som den anställde varit i statlig tjänst, medan kommunen skall svara

för tiden därefter. Principen skall härvid vara den, att statens andel fastställs till den pensionsnivå, som gäller omedelbart före övertagandet, varvid med pensionsnivå avses bruttonivå enligt statens allmänna tjänstepensionsreglemente. För en viss del av den kommunalt löner reglerade personalen vid gymnasier och fackskolor, nämligen bibliotekspersonal, biträdespersonal, institutionstekniker och skolkuratorer bör vissa riktlinjer gälla i fråga om omfattningen av personalen med hänsyn till skolornas storlek och i viss mån till deras struktur. Vid överläggningarna med kommunförbunden har enighet uppnåtts om dessa riktlinjer (jfr 7.5).

Sammanfattningsvis förordar jag sålunda att allmänt driftbidrag till gymnasium, fackskola och yrkesskola, såväl lokal som central, med kommunal huvudman skall utgå med 100 % av ett bidragsunderlag utgörande faktiska kostnader för löner till skolledare och lärare. Såvitt gäller gymnasium och fackskola skall i bidragsunderlaget också med schablonbelopp inräknas kostnader motsvarande löner till institutionstekniker, bibliotekarier och biträdeshjälper åt lärare.

Jag förordar vidare att det nya statsbidragssystemet genomföres och tillämpas fr. o. m. budgetåret 1966/67 i samband med införandet av det nya gymnasiet och det definitiva genomförandet av fackskolan. Systemet bör därvid omedelbart tillämpas för hela gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan. Detta innebär bl. a. att staten från denna tidpunkt påtar sig kostnaderna även för de kommunala gymnasier, som vid denna tidpunkt eljest icke skulle ha åtnjutit statsbidrag. Hittills har gällt att under de första åren efter det att ett kommunalt gymnasium upprättats kommunen har ensam svarat för driftkostnaderna. Fr. o. m. budgetåret 1966/67 bör sålunda denna princip inte längre tillämpas utan staten påtar sig i enlighet med det nya driftbidragssystemet det ekonomiska ansvaret redan från första året ett gymnasium finns. Till statens samlade kostnader för gymnasiet och fackskolan skall jag återkomma i det följande (8.5.4).

Statsbidrag till byggnadsarbeten utgår för närvarande inte för skolbyggnad eller del därav som avser gymnasium, medan dylikt bidrag utgår för byggnadsarbeten för andra kommunala skolor. Praktiska svårigheter har uppstått när det gällt att avgöra för vilka delar av en skolbyggnad statsbidrag skall utgå. I det nya gymnasiala skolsystemet kommer dessa problem att väsentligt öka om endast någon eller några av de gymnasiala skolformerna får sådant bidrag. Praktiska skäl talar således för en enhetlig utformning även i fråga om statens stöd för byggnadsarbeten. Även ur principiell synpunkt ter det sig angeläget att behandla skolformerna på ett likformigt sätt. Jag ansluter mig därför till GU:s förslag att statsbidrag bör införas jämväl för gymnasiebyggnader. Då gymnasier i vissa fall kan komma att vara lokalmässigt samordnade med sjöbefälsskolor förordar jag att bidragsgivningen skall utsträckas jämväl till dessa skolor. Bidraget bör utgå enligt samma bestämmelser som för högre kommunala skolor. För fackskolan, för vilken dessa bestämmelser redan gäller, förutsätts ingen ändring.

GU har föreslagit att bidrag till byggnadsarbeten efter Kungl. Maj:ts prövning må kunna utgå även till byggnadsföretag, som påbörjats inom två år före gymnasiereformens ikraftträdande. I anslutning till detta förslag förordar jag att dylikt statsbidrag må utgå för byggnadsarbeten, som påbörjats tidigast den 1 juli 1964. Till investeringsramarna för byggnadsarbeten och statens kostnader härför återkommer jag i det följande (8.5.4).

Såväl FU som GU har föreslagit att *statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel* inklusive laboratorieutrustning skall utgå vid fackskola och gymnasium med hälften av kostnaden. Enligt min mening kommer ett sådant bidrag liksom bidraget till gymnasiebyggnader att i hög grad underlätta genomförandet och utbyggnaden av fackskolan och det nya gymnasiet. Jag förordar därför att ett sådant bidrag införes. Det bör som utredningarna föreslår utgå med hälften av kostnaderna — bedömda efter normalutrustningslistor — och i övrigt enligt i huvudsak samma grunder som vid de lokala yrkes-skolorna.

Nyssnämnda bidrag bör också utgå till anskaffning av materiel, som föranledes av anordnande av utbildning för ny reguljär lärokurs eller annan förändring av organisationen, som nödvändiggör en väsentlig nyanskaffning av stadigvarande materiel. Härvid bör bidrag kunna utgå i samband med den förestående omorganisationen av gymnasiet och även avse kostnader för sådan materiel, som anskaffats före den 1 juli 1966, dock tidigast den 1 juli 1965. Beslut om bidrag till undervisningsmateriel bör fattas av skolöverstyrelsen eller efter dess bemyndigande länskolnämnderna.

I detta sammanhang vill jag nämna att frågan om kommunernas medverkan i fortbildningsverksamheten varit föremål för överläggningar med kommunförbunden. Enighet har därvid, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, uppnåtts om att den nu gällande överenskommelsen för det s. k. allmänbildande skolväsendet skall fr. o. m. budgetåret 1966/67 gälla hela gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan.

Jag torde vidare här få upptaga ett särskilt spörsmål, nämligen den av 1963 års riksdag (Rskr 377) väckta frågan om *statsbidrag till rektorlöner vid kommunala allmänna gymnasier*. Före den 1 juli 1961 skulle som rektor vid kommunalt gymnasium tjänstgöra rektor vid den realskola, med vilken gymnasiet var förenat. För rektorsgöromålen vid gymnasiet skulle av kommunala medel utgå ersättning, som enligt överenskommelse motsvarade skillnaden mellan den rektorlönen, som skulle tillkomma rektor, om gymnasiet varit statligt, och rektorlönen vid realskolan.

Fr. o. m. den 1 juli 1961 finns särskilda rektorstjänster vid de kommunala gymnasierna (prop. 1961:116; SU 120; Rskr. 303). Sådan rektors arbetsområde omfattar jämväl den skola, med vilken gymnasiet förenats och som numera utgöres av statlig realskola eller grundskolas högstadium eller i vissa fall kommunal

realskola eller realskola inbyggd i folkskola. Rektorstjänsterna har inordnats under Saar och därigenom erhållit automatisk pensionsrätt enligt SPR. De är placerade i lönegrad Bp 1 och avlöningsförstärkning utgår enligt samma grunder och med samma belopp som vid statliga gymnasier.

Till kommunala gymnasier utgår statsbidrag med visst belopp per läraravdelning. Genom inrättandet av särskilda kommunala rektorstjänster har därför en stor del av kostnaderna för skolenhetens ledning överförts från staten till de kommunala huvudmännen. Till vissa kommunala gymnasier, som skulle ha förstatligats, utgår numera i stället ett högre statsbidrag, som bl. a. täcker kostnaden för rektorlöner. Riksdagen har i sin nämnda skrivelse begärt, att förslag till statsbidrag framläggas av Kungl. Maj:t, varvid förslagen bör innefatta retroaktiva bidrag från den 1 juli 1961 med belopp motsvarande statliga kostnader till rektorlönen vid fristående realskola eller grundskola enligt gällande bestämmelser.

Genom gymnasiereformen kommer frågan om statsbidrag till kommunala gymnasier i ett annat läge. Det är alltså här fråga om en övergångsarrangemang under några få år. Under denna tid bör statsbidraget till ifrågasvarande rektorlöner lämpligen utgå efter enhetliga grunder oavsett skolform och beräknas på ett enkelt sätt. För min del vill jag föreslå att statsbidraget för alla berörda gymnasier, till vilka statsbidrag för rektor ej utgår, fastställas till årslönen för adjunktskompetent rektor vid en medelstor fristående statlig realskola eller till årslönen i lönegrad ABp 26 löneklass 29. Statsbidraget för budgetåren 1961/65 bör kunna utbetalas i januari 1965 och för budgetåret 1965/66 i januari 1966. Kostnaderna kan beräknas till 3 500 000 kr. för budgetåren 1961/65 och till 500 000 kr. för budgetåret 1965/66. Om ej riksdagen reser erinran häremot, bör kostnaderna avföras från anslaget Bidrag till vissa kommunala gymnasier m. m., som alltså kommer att i motsvarande mån belastas med högre belopp än som beräknats i riksstaten.

Frågorna om rätt att starta, driva och utnyttja *privata gymnasier* har GU ansett vara i princip lösta, varför spörsmålen inte upptagits till behandling av GU. Däremot har GU anfört synpunkter och förslag på dessa skolors anpassning till det nya gymnasiet, bl. a. av den innebörden att en mera fullständig gymnasieorganisation bör eftersträvas även vid en privat gymnasieskola. Vad GU anfört härom ansluter jag mig till. Jag vill liksom GU framhålla att svårigheter kan komma att föreligga för de nuvarande privata gymnasierna att genomföra en betydande omläggning av organisationen i denna riktning och att Kungl. Maj:t därför bör kunna medge att efter prövning i varje särskilt fall en mera begränsad organisation införes vid statsbidragsberättigade privata gymnasier. Vad GU i övrigt anfört beträffande förutsättning för att statsbidrag skall kunna utgå biträder jag likaledes. I några remissyttranden har ifrågasatts om inte de privata gymnasierna kunde medges större frihet såväl i fråga om organisation som tillämpning av läroplanen. För egen del anser jag att, i den mån avvikelser bör komma till stånd exempelvis för att i försöksverksamhet pröva sådana för skol-

väsandets utveckling betydelsefulla uppslag, som jag i det föregående (8.5.2) behandlat, undantag bör kunna medges såväl för statsbidragsberättigade privata gymnasier som för kommunala gymnasier. Jag vill emellertid understryka att jag inte kan medverka till att det inom privata statsbidragsberättigade gymnasier inrättas 4-åriga studiegångar inom andra lärokurser än den tekniska, även om statsbidragets storlek härvid skulle komma att reduceras.

En särskild ställning bland de privata gymnasierna kan internatskolorna sägas inta. Frågan om förutsättningarna för verksamheten vid dylika skolor är som GU framhåller av stor vikt inte minst med hänsyn till utlandssvenska barns skolgång. GU förutsatte att detta spörsmål skulle ytterligare utredas. Jag vill med anledning härav erinra om att jag efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat en särskild utredning, den s. k. internatskoleutredningen.

Statsbidragsreglernas utformning för de privata gymnasierna har GU inte ansett sig böra gå in på utan förutsätter att nuvarande regler i allt väsentligt tillämpas även i fortsättningen. Däremot föreslår GU att ett nytt bidrag till kostnader för byggnads- och utrustningsändamål, som är en direkt följd av övergången till det nya gymnasiets organisation, skall kunna utgå. För detta ändamål föreslås ett anslag om fem milj. kr. att fördelas på en femårsperiod. Jag ansluter mig till detta förslag och anser sålunda att för nämnda ändamål bör anvisas ett anslag av en milj. kr. för vardera av budgetåren 1966/67—1970/71.

Flertalet elever i de privata externatgymnasierna bor på eller i närheten av respektive gymnasieorter. Enligt min mening är det med hänsyn härtill rimligt räkna med att berörda kommuner lämnar bidrag till skolorna. Jag vill erinra om att jag i propositionen 1964:72 vid min behandling av frågan om lån till Kristofferskolans byggnadstiftelse förutsatte att Stockholms stad ensam eller tillsammans med kommunerna i Stockholmsregionen ställde ett belopp till förfogande vilket var lika stort som statens lån. På motsvarande sätt bör en förutsättning, för att staten skall bidra med medel för byggnads- och utrustningsändamål vid de privata externatgymnasierna, vara att kommunerna lämnar bidrag med minst samma belopp som staten.

Beslut om statsbidrag till privatgymnasier bör fattas av Kungl. Maj:t varvid jag liksom GU räknar med att företråde skall ges internatgymnasierna.

I sitt utlåtande har skolöverstyrelsen framhållit att beträffande statsbidrag till privata fackskolor i huvudsak bör gälla samma principer som i fråga om privata gymnasier. Jag delar överstyrelsens uppfattning och vill sålunda framhålla att ett privat gymnasium bör söka vidga sin organisation genom att så långt möjligt även inrätta fackskola. Statsbidraget till fackskoledelen bör därvid utgå enligt samma regler som beträffande den ifrågavarande skolans gymnasiedel.

Det torde få uppdragas åt skolöverstyrelsen att dels efter samråd med riksar-kivet föreslå de ändringar beträffande *arkivering*, som kan följa av att gymnasier upphör att vara statliga skolor, dels närmare utreda och inkomma med förslag till de åtgärder beträffande kommun icke tillhörig fast egendom, värdefullare samlingar m. m., som finnes påkallade till följd av de statliga gymnasiernas kommunalisering.

3.5.4 Kostnader

GU har redovisat beräkningar för tiden t. o. m. budgetåret 1970/71 rörande det statliga medelsbehovet för det kommunala gymnasiets driftkostnader. Med hänsyn till dels den av mig förordade förskjutningen av tidpunkten för gymnasiereformens genomförande, dels det i det föregående föreslagna nya statsbidragssystemet måste GU:s beräkningar i viss mån modifieras. Inom ecklesiastikdepartementet har därjämte uppskattningar gjorts beträffande fackskolans bidragsunderlag. Det totala bidragsunderlaget och därmed *statsbidraget för det kommunala gymnasiet och den kommunala fackskolan budgetåret 1970/71* kan uppskattas till 340 milj. kr. (i 1963 års löneläge). Det statliga medelsbehovet för motsvarande ändamål innevarande budgetår kan beräknas till ca 200 milj. kr. Kostnadsökningarna för staten blir emellertid i realiteten större än 140 milj. kr., eftersom omläggningen av statsbidragssystemet innebär ökade statliga åtaganden i fråga om yrkesskolan, vilka torde kunna beräknas till mellan 30 och 40 milj. kr. De ökade kostnaderna orsakas först och främst av den förordade kraftiga gymnasie-fackskoleexpansionen. Vidare övertar staten vissa nuvarande kommunala gymnasiekostnader. Pedagogiska förbättringar och andra standardhöjningar — innefattande ett års förlängning av den tekniska gymnasieutbildningen — föranleder också såsom GU närmare redovisat betydande kostnadsökningar. Jag vill emellertid understryka skolöverstyrelsens påpekande i dess utlåtande att dessa kostnadsökningar inte får betraktas som merkostnader föranledda enbart av den förordade reformen. En stor del av kostnadsstegringen skulle ha uppkommit även vid en bibehållen organisation. Härtill kommer givetvis såsom det i sammanhanget väsentligaste att den nya organisationen har utformats för att bättre svara mot individernas och samhällets nya och växande krav och därmed i själva verket kommer att på längre sikt medföra vinster, som väl torde uppväga merkostnaderna.

Jag har i det föregående förordat att statsbidrag utgår för byggnadsarbeten även för gymnasiet. GU har vid sina undersökningar angående behovet av *skolbyggnader* funnit att man inte kan göra en bedömning av gymnasiets behov isolerat från skolväsendets behov i övrigt. De beräkningar GU gjort omfattar det sammanlagda investeringsbehovet föranlett av gymnasie-fackskolereformen. Utredningen framhåller att även andra skolors lokalbehov kan komma att påverkas. Jag vill särskilt understryka detta. När man i de enskilda kommunerna skall genomföra ny- och ombyggnader med hänsyn till grundskolereformen likaväl som gymnasie-fackskolereformen kan det i vissa fall komma att visa sig rationellt att för grundskolan i stor utsträckning disponera befintliga lokaler och lägga hela nybyggnaden på de gymnasiala skolorna, i andra fall kan det vara lämpligast att gå den motsatta vägen. Härav följer att de investeringsplaner som fastställs för de olika skolformernas byggnadsbehov inte kan hållas helt i sär. Det är nödvändigt att det finns en viss elasticitet vid tillämpningen, varvid

självfallet dock de årliga investeringarna för hela skolväsendet måste hålla sig inom den totala ram, som utgöres av summan av de för varje år beslutade ramarna för respektive skolformer. Jag vill i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att så långt möjligt en kommuns hela skolbyggnadsbehov penetreras samtidigt. Härigenom skapas förutsättningar för den samordning mellan skolor med likartade lokal-, utrustnings- och lärarbehov, som enligt vad GU påvisat medför mycket betydande besparingar. Under förutsättning att så sker bedömer jag GU:s uppskattning av det totala investeringsbehovet och utredningens plan för fördelning på olika år såsom realistisk.

Planen upptar för innevarande och nästföljande budgetår investeringsramar om 50 milj. kr. respektive 115 milj. kr. Jag vill understryka att det av mig förordade framskjutandet ett år med reformens ikraftträdande inte föranleder någon motsvarande ändring i den föreslagna investeringsplanen. Ett av huvudsyftena med uppskovet är just att ge kommunerna ökad tid med förberedelsearbetet bl. a. beträffande skolbyggnader. Emellertid inverkar uppskovet med gymnasiereformen på det statliga medelsbehovet för budgetåren 1964/65 och 1965/66, eftersom statsbidrag kommer att utgå tidigast från den 1 juli 1964. För den förutnämnda investeringsramen av 50 milj. kr. kan medelsbehovet innevarande budgetår beräknas uppgå till åtta milj. kr. Jag avser att återkomma till denna anslagsfråga i propositionen om utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65. Beträffande medelsbehovet för budgetåret 1965/66 vill jag återkomma i samband med min anmälan av anslagsbehoven för nämnda budgetår.

Den av GU uppgjorda planen bör tills vidare bilda utgångspunkt för de årliga ställningsantagandena i fråga om investeringsramar och anslag samtidigt som behovet givetvis får bedömas mot bakgrunden av det samhällsekonomiska läget. Jag vill emellertid framhålla att ramarna kan komma att behöva korrigeras efter viss tid.

Jag finner det lämpligt att medel till byggnadsarbeten för grundskolan, fackskolan och gymnasiet anvisas under ett gemensamt anslag, nämligen Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet.

GU har genomfört en beräkning av kostnaderna för *stadigvarande undervisningsmateriel* avseende vissa kompletteringsbehov inom de nuvarande gymnasierna. Härutöver finns anledning räkna med, sannolikt tidigast fr. o. m. 1966/67, ytterligare medelsbehov, vilket inte kan uppskattas för närvarande. GU:s beräkningar har rönt viss kritik i remissbehandlingen. Behoven anses i allmänhet ha underskattats. För egen del är jag inte beredd att nu ta ställning härtill. I det föregående har jag förordat att statsbidrag skall utgå för här ifrågavarande ändamål. Anslagsbehov uppkommer emellertid först fr. o. m. budgetåret 1966/67. Behovet torde därför längre fram få prövas på grundval av skolöverstyrelsens förslag till anslagsäskanden för nämnda budgetår.

Ytterligare statliga medel erfordras för vissa speciella ändamål såsom jag på olika punkter i det föregående konstaterat.

I några fall bör medel anvisas på tilläggsstat redan för innevarande budgetår. Detta gäller beträffande fortbildning av lärare, som tar sikte på gymnasie-fackskolereformen, för vilket ändamål skolöverstyrelsen äskat 3,5 milj. kr. GU hade för detta år räknat med en milj. kr. För egen del anser jag, sedan numera större klarhet om behovet nåtts, en kraftig uppräknig av GU:s förslag erforderlig om tiden fram till reformens ikraftträdande skall kunna utnyttjas på bästa sätt. Jag räknar med att ett anslag om 3,5 milj. kr. ställes till skolöverstyrelsens förfogande för ändamålet under budgetåret 1964/65.

Dessutom bör, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, ett anslag om 0,5 milj. kr. avseende information om gymnasie-fackskolereformen ställas till överstyrelsens förfogande under budgetåret 1964/65.

Jag avser att återkomma till sistnämnda två anslagsfrågor i propositionen om utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65.

Även för budgetåret 1965/66 erfordras medel för statsbidrag till skolbyggnader, för fortbildning samt vidare för information om gymnasie-fackskolereformen, för anordnande av en provverksamhet, för särskilda kostnader för modifierat försöksgymnasium i Malmö, Västmanland m. m., för vissa bidrag till driften av folkhögskolor och slutligen för förstärkning av läroboksnämndens resurser. Jag avser att återkomma härtill i min anmälan av anslagsbehoven för budgetåret 1965/66.

Från budgetåret 1966/67 eller senare erfordras vissa speciella anslag, som årligen får fastställas på grundval av skolöverstyrelsens anslagsframställningar, nämligen till påbyggnadskurser på gymnasiets tekniska linje, till förlängd undervisning, till reguljär stödundervisning samt till pedagogiska stödåtgärder i samband med införandet av de nya skolformerna.

9. Hemställan

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta att fr. o. m. den 1 juli 1966 skall finnas en kommunal gymnasial skola, benämnd gymnasium, vilken bygges på grundskolan samt ger en vidgad och fördjupad allmän och i viss utsträckning målinriktad utbildning lämpad som grund för studier vid universitet och högskolor och för omedelbar yrkesutövning;
2. besluta att med utgången av juni 1966 nuvarande statliga och kommunala allmänna gymnasier så ock tekniska gymnasier och kommunala handelsgymnasier skall upphöra och att den 1 juli 1966 ännu ej avslutade lärokurser inom dessa gymnasier skall fullföljas inom ramen för det nya gymnasiet;
3. godkänna av mig angivna grunder och riktlinjer för det nya gymnasiets organisation och verksamhet, innebärande
  - a) att i gymnasiet skall finnas fem huvudstudievägar, fr. o. m. årskurs 2 benämnda humanistisk, samhällsvetenskaplig, ekonomisk, naturvetenskaplig och teknisk linje, med de grenar och varianter Kungl. Maj:t bestämmer,
  - b) att gymnasiets huvudstudievägar skall vara treåriga utom den tekniska, som skall vara fyraårig med en avgångsetapp efter tre årskurser,
  - c) att vid gymnasiet må förekomma påbyggnadskurser enligt av mig förordade grunder,
  - d) att läsåret i gymnasiet skall omfatta 39 veckor samt timplanen upptaga 34 veckotimmar i årskurs 1, 32 i årskurs 2, 30 i årskurs 3 samt 35 i årskurs 4 på den tekniska linjen, med möjlighet att i vissa ämnen företaga gruppuppdelning eller meddela frivillig undervisning enligt av mig förordade grunder,
  - e) att den enskilde elevens studieprogram skall kunna varieras genom tillval av frivilliga ämnen eller bortval av vissa ämnen enligt av mig förordade grunder,
  - f) att klasser och grupper samt förlängd undervisning och stödundervisning anordnas enligt av mig förordade grunder samt
  - g) att gymnasiet i övrigt får i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som jag i skilda hänseenden förordat;

4. besluta att fr. o. m. den 1 juli 1966 skall finnas en kommunal gymnasial skola, benämnd fackskola, vilken bygger på grundskolan och ger dels en vidgad och fördjupad allmän utbildning, dels en yrkesinriktad utbildning;
5. godkänna av mig angivna grunder och riktlinjer för fackskolans organisation och verksamhet, innebärande
  - a) att i fackskolan skall finnas tre linjer, benämnda social, ekonomisk och teknisk linje, med de grenar och varianter Kungl. Maj:t bestämmer,
  - b) att fackskolan skall vara tvåårig,
  - c) att läsåret i fackskolan skall omfatta 39 veckor samt timplanen upptaga 35 veckotimmar i vardera årskursen, med möjlighet att i vissa ämnen företaga gruppuppdelning eller meddela frivillig undervisning enligt av mig förordade grunder,
  - d) att klasser och grupper anordnas enligt av mig förordade grunder samt
  - e) att fackskolan i övrigt får i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som jag i skilda hänseenden förordat;
6. godkänna av mig förordade grunder för behörighet till studier vid universitet och högskolor efter avslutad studiegång i gymnasiet;
7. godkänna av mig förordade riktpunkter och planeringsprinciper för de gymnasiala skolornas utbyggnad under 1960-talet;
8. godkänna av mig angivna riktlinjer för övergången till det nya gymnasiet och införandet av fackskolan samt därmed sammanhängande åtgärder;
9. godkänna att på gymnasiet tills vidare bibehålles teknisk specialkurs och ettårig handelsgymnasiekurs för studenter;
10. besluta att i gymnasiet och fackskolan skall finnas skolledare, lärare och andra befattningshavare i enlighet med av mig angivna riktlinjer samt godkänna av mig förordade grunder för befattningshavarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden;
11. godkänna av mig angivna riktlinjer för folkhögskolans fortsatta verksamhet;
12. besluta om inrättande av en till skolöverstyrelsen knuten gymnasiainspektion med sammansättning och uppgifter enligt av mig förordade grunder;
13. besluta att centralt skall anordnas en verksamhet för konstruktion, utprovning, framställning och distribution av

- prov för hela skolväsendet i enlighet med av mig angivna riktlinjer;
14. godkänna den i det föregående redovisade överenskommelsen angående anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för skolledare och lärare vid kommunala gymnasier och fackskolor m. fl.;
  15. godkänna av mig förordade grunder för statsbidrag till
    - a) driftkostnader för gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan,
    - b) undervisningsmateriel för gymnasiet och fackskolan,
    - c) byggnadsarbeten för gymnasiet, fackskolan och sjöbefälsskolorna;
  16. godkänna av mig förordade grunder för fördelning mellan staten och kommunerna av kostnader för studiedagar m. m.;
  17. godkänna av mig angivna riktlinjer för statligt stöd till privata gymnasier och fackskolor;
  18. godkänna av mig förordade grunder för statsbidrag till rektorslöner vid kommunala allmänna gymnasier för budgetåren 1961/66;
  19. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta av förslagen betingade ändringar i avlönings- och pensionsförfattningar som utfärdats med stöd av riksdagens beslut;
  20. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidta de åtgärder, som fordras för den av mig förordade reformeringen av de gymnasiala skolorna;
  21. anta förutnämnda, inom ecklesiastikdepartementet upprättade förslag till lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Marianne Soop

(The following text is extremely faint and largely illegible. It appears to be a formal document or a list of items, possibly related to the proposition mentioned in the header. The text is organized into several paragraphs and includes what looks like a list of names or titles, possibly of members of a committee or a list of proposals. Due to the low contrast and blurriness, the specific words and numbers cannot be accurately transcribed.)

Överenskommelse den 14 oktober 1964 angående anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för skolledare och lärare vid kommunala gymnasier och fackskolor m. fl.

På grundval av organisatoriska förutsättningar, som utarbetats inom ekle-siastikdepartementet angående en gymnasie-fackskolereform fr. o. m. den 1 juli 1966, skall i fråga om anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för skolledare och lärare vid kommunala gymnasier och fackskolor m. fl. gälla följande. (I punkt 8 i överenskommelsen redovisas vissa organisatoriska förutsättningar såsom grund för däri angivet löneförslag.)

1. Gymnasieinspektör

a) Inspektör, som erhåller sexårsförordnande, placeras i Bp 2 och erhåller därjämte avlöningförstärkning med 6 000 kr. för år.

b) Inspektör, som erhåller förordnande omfattande sex månader eller en termin, placeras i Be 2 med avlöningförstärkning, beräknad efter 6 000 kr. för år, eller erhåller, där så erfordras, arvode med belopp motsvarande ersättning för mistade avlöningförmåner enligt Kungl. Maj:ts beslut.

c) Inspektör, som erhåller tillfälligt, kortare förordnande, uppbär ersättning enligt Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall.

2. Rektor vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola

Det i skolstadgan 1 kap. 4 § angivna poängsystemet skall ligga till grund för bestämmande av avlöningsgrupp och undervisningsskyldighet för rektor. I övrigt skall, med iakttagande av nedan angiven avlöningsgruppering, rektor förordnas och inplaceras i avlöningsgrupp enligt samma bestämmelser som f. n. gäller vid grundskola och kommunal yrkesskola.

a) *Rektor vid skolenhet med gymnasium*

Avlöningsgrupp	Poängtal för skolenheten	Lönegrad	Avlöningförstärkning (kronor för år)
I	—23,5	Bp 1	4 800
II	24—35,5	Bp 2	4 800
III	36—	Bp 2	6 000

Poängtal för skolenheten	Undervisningsskyldighet att fördelas mellan rektor och studierektor (antal veckotimmar)
—23,5	20—24
24—35,5	16—20
36—53,5	12—16
54—	8—12

Då studierektor ej finnes, skall rektors undervisningsskyldighet utgöra 5—10 veckotimmar.

Då rektor är förste rektor, skall gränserna i intervallen för antalet veckotimmar minskas med 5.

Fördelningen av det antal timmar som rektor och studierektor tillsammans är skyldiga att undervisa bestämmes av rektor för varje läsår med hänsyn till fördelningen av de pedagogiska arbetsuppgifterna i övrigt dem emellan och med beaktande av schematekniska förhållanden. Rektor må därvid åtaga sig undervisning högst 7 veckotimmar.

b) *Rektor vid skolenhet omfattande kommunal yrkesskola och fackskola eller grundskola och fackskola*

Bestämmelserna om avlöningsgrupp, lönegrad och undervisningsskyldighet för rektor vid yrkesskola resp. grundskola skall gälla, dock skall därvid rektor placeras lägst i ABp 25 och för rektor vid grundskola tillämpas den lönegrad som gäller för adjunksbehörig rektor. Dessutom skall till rektor vid här avsedd skolenhet utgå avlöningsförstärkning med 3 600 kr. för år.

c) *Rektor vid fristående fackskola*

Avlöningsgrupp	Poängtal för skolenheten	Lönegrad	Undervisningsskyldighet att fördelas mellan rektor och studierektor (antal veckotimmar)
I	—23,5	ABp 25	20—24
II	24—35,5	ABp 26	16—20
III	36—	ABp 27	12—16

Dessutom skall till rektor utgå avlöningsförstärkning med 3 600 kr. för år.

Då studierektor ej finnes, skall rektors undervisningsskyldighet utgöra 5—10 veckotimmar.

Då rektor är förste rektor, skall gränserna i intervallen för antalet veckotimmar minskas med 5.

Undervisningsskyldigheten skall fördelas mellan rektor och studierektor på sätt som ovan under a) sägs.

3. Studierektor vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola

Undervisningsskyldigheten för studierektor fastställs vid skolenhet, som avses under punkten 2 a) och c) ovan, av rektor. Vid skolenhet, som avses under punkten 2 b) ovan, bestämmes undervisningsskyldigheten av länskolnämnden med motsvarande tillämpning av de för studierektor vid yrkesskola resp. grundskola gällande bestämmelserna.

Studierektor skall åtnjuta semester enligt de för tjänstemän i A 21 och högre lönegrader gällande grunderna.

Studierektor skall åtnjuta lön resp. arvode enligt följande.

a) *Studierektor vid skolenhet med gymnasium*

Studierektor placeras i Bp 1.

b) *Annan studierektor*

Arvodesgrupp bestämmas på grundval av skolenhetens poängtal enligt det i 1 kap. 4 § skolstadgan angivna poängsystemet enligt följande.

Arvodesgrupp	Poängtal för skolenheten	Arvode (kronor för år)
I	—35,5	7 200
II	36—	8 400

Arvodet bestämmas för varje läsår av skolstyrelsen med hänsyn till skolenhetens omfattning under året. I arvodet för studierektor ingår vikariatsersättning vid uppehållande av rektorstjänst under ferietid. Här avsedd studierektor, som förordnas att under lästid uppehålla rektorstjänst och under tiden för förordnandet uppbär vikariatsersättning, skall därunder avstå så stor del av arvodet, dock minst en åttondel, att återstående del jämte honom i övrigt under förordnandet tillkommande kontanta avlöningsförmåner icke överstiger vad som skulle ha tillkommit honom, därest han förordnats att under motsvarande tid uppehålla rektorstjänsten med vikariatslön.

4. Huvudlärare och institutionsföreståndare

a) *Vid skolenhet med gymnasium*

Huvudlärare i ämne eller ämnesgrupp, som omfattar lägst 35 veckotimmar och vari flera lärare undervisar vid skolenheten, erhåller befattningsarvode med 1 800 kr. för år.

Föreståndare för institution i naturvetenskapligt eller tekniskt ämne erhåller befattningsarvode med 1 800 kr. för år.

b) *Vid fristående fackskola*

Arvode enligt a) må efter skolöverstyrelsens prövning utgå vid större fristående fackskola med social och/eller teknisk linje.

I a) eller b) avsedd huvudlärare eller institutionsföreståndare, som förordnas att med vikariatsersättning uppehålla rektorstjänst, skall därvid enligt samma grunder som enligt punkten 3 gäller för studierektor avstå viss del av arvodet, dock minst en fjärdedel.

5. Lönegradsplacerade lärare vid gymnasium och fackskola**I. Behöriga lärare**

Tjänst	Lönegrad
a) Lektor	Ao 27 Ao 25 Fördelning mellan A 27 och A 25 enligt gällande grunder
b) Adjunkt	Ao 23 rb A 17—A 21
c) Lärare i maskinskrivning, stenografi, utländsk stenografi, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete	Ao, Ae, Ag 15
d) Lärare i teckning, konst- och musikhistoria, musik och gymnastik	Ao, Ae 18 Ag 16
e) Lärare i hushållsteknik och slöjd	Ao, Ae 15 Ag 13

Vid gymnasium och fackskola skall enligt vad därom särskilt föreskrives därjämte finnas särskilda extra ordinarie tjänster såsom lektor i Ae 27/25 (endast vid gymnasium) och adjunkt i Ae 23, samt bristtjänster såsom lektor i Ae 27/25 (endast vid gymnasium) och adjunkt i Ae 23/21.

Härjämte må i tekniska ämnen vid gymnasium anställas adjunkt i Ae 23 enligt bestämmelser som utformas i så nära anslutning som möjligt till nuvarande förhållanden vid tekniskt gymnasium och med beaktande av det nya gymnasiets organisation.

II. Ej behöriga lärare

Bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev den 29 juni 1964 angående reglerad befordringsgång för vissa icke-ordinarie lärare i läroämnena samt Kungl. Maj:ts brev samma dag angående reglerad befordringsgång för vissa icke-ordinarie ämneslärare med folkskollärarexamen skall äga tillämpning jämväl vid anställning som icke-ordinarie lärare vid gymnasium och fackskola.

Kungl. Maj:ts brev den 28 juni 1962 angående läraranställning i lönegrad Ag 15 eller Ag 13 skall gälla.

III. Undervisningsskyldighet för lärare vid fackskola

Undervisningsskyldigheten skall vid fackskola för lärare i läroämnena vara 18—30 veckotimmar och i medeltal utgöra 21 veckotimmar samt för lärare i maskinskrivning, stenografi, utländsk stenografi, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete vara 24—30 veckotimmar och i medeltal utgöra 27 veckotim-

mar. För lärare i teckning, konst- och musikhistoria, musik, gymnastik, hushållsteknik och slöjd skall undervisningsskyldigheten vara 30 veckotimmar.

Lönegradsplacerad övningslärare, som i sin tjänst meddelar undervisning vid fackskolan i dramatik, familjekunskap eller konsumentkunskap, må tillgodoräkna en veckotimme, om hans sammanlagda undervisning i dessa ämnen omfattar 8—15,5 veckotimmar, två veckotimmar, om undervisningen omfattar 16—23,5 veckotimmar, och tre veckotimmar, om undervisningen omfattar lägst 24 veckotimmar. Vad här sägs må även gälla vid undervisning i dramatik vid gymnasiet.

6. Timplärare m. fl.

a) *Timplärarkungörelsen* skall gälla med iakttagande av följande.

Gymnasiet och fackskolan skall hänföras till stadium I.

För undervisning i maskinskrivning, stenografi, utländsk stenografi, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete skall timarvode utgå enligt BT 14 samt i dramatik, familjekunskap och konsumentkunskap enligt CT 14. 4 § 1 mom. åttonde stycket upphör att gälla utom såvitt avser sjöbefälsskola.

b) *Ersättning för timme till förfogande* skall till lärare utgå enligt timplärarkungörelsen såsom för undervisning i det ämne eller den ämnesgrupp, som lärarens tjänst huvudsakligen omfattar, och till *annan än lärare* med arvode som skolstyrelsen i varje särskilt fall bestämmer.

c) *För undervisningstimme, som till mer än hälften infaller på tid efter klockan 18.00*, skall, utöver löneförmåner enligt eljest gällande bestämmelser, utgå särskild ersättning med belopp motsvarande 20 procent av vad läraren för denna undervisningstimme (lektion) uppburit i timarvode enligt timplärarkungörelsen eller — såvitt avser den som i sin tjänst inräknar sådan aftonundervisning — skulle ägt uppbära, därest timarvode för denna undervisningstimme (lektion) utgått enligt sagda kungörelse.

Rektor vid gymnasium eller fackskola skall för varje i aftonundervisningen deltagande klassavdelning åtnjuta särskilt arvode, motsvarande 25 procent av timarvode med beteckning AT för en veckotimme enligt 5 § timplärarkungörelsen, dock högst enligt löneklass 24.

d) Till den, som utan att inneha lönegradsplacerad tjänst prövas äga dels teoretisk kompetens motsvarande vad som kräves för behörighet till ordinarie lektorstjänst, dels kvalificerad pedagogisk eller praktisk erfarenhet samt fullgör dels undervisning som för läsår räknat motsvarar lägst fyra veckotimmar, dels åligganden som huvudlärare eller föreståndare för institution i naturvetenskapligt eller tekniskt ämne må utgå timarvode enligt AT 30 jämte särskilt arvode för läsår med 2 400 kr. Fullgör här avsedd timplärare åligganden som både huvudlärare och föreståndare för nyssnämnd institution, må det särskilda arvodet för läsår utgå med 3 600 kr.

e) *Kungl. Maj:ts brev den 28 juni 1963 angående vissa tillfälliga åtgärder för avhjälpan av lärarbristen i matematik, fysik, kemi och tekniska ämnen* skall gälla. Brevet utvidgas att omfatta jämväl *företagsekonomiska ämnen*, nämligen förvaltning, företagsekonomi, redovisning och distribution. I brevet angivna examina kompletteras med examen vid handelshögskola (motsvarande) resp. handelsgymnasieexamen.

f) *Kungl. Maj:ts kungörelse den 28 juni 1962 om avlöningsförmåner till vissa pensionsavgångna rektorer och lärare* skall gälla.

7. Lärare vid yrkesskola,

som i enlighet med läroplan för gymnasium eller fackskola meddelar elever från sådan skola undervisning i yrkesämnena vid skolverkstad eller vid kurs i kontorsteknik, må inräkna dylik undervisning i sin tjänst eller i förekommande fall uppbära ersättning härför enligt bestämmelserna i 5 § timplärarkungörelsen. Ersättning enligt sistnämnda bestämmelser skall utgå jämväl för sådan undervisning, som fullgöres under lärarens ferietid. Vad i punkten 6 c) sägs skall därjämte gälla.

8. Fortbildning av lärare under tiden 1 januari 1965 — 31 december 1969 i samband med gymnasiefackskolereformen

I. Vid den fortbildning, som skolöverstyrelsen anordnar i samband med gymnasiefackskolereformen, behandlas under studiedagar gymnasiets och fackskolans målsättning, riktlinjerna för det inre arbetet samt mål, innehåll och metoder i de enskilda ämnena.

Därutöver kan studiedagar i viss utsträckning utnyttjas för under punkt II a) 2 nedan avsedd fortbildning genom att några dagar sammanföres till en sammanhängande period. Om så erfordras och bedömes lämpligt kan därvid en studiedag överflyttas från ett läsår till ett annat.

II. a) Fortbildning, som är omedelbart betingad av gymnasiereformen och införandet av fackskolan och efter skolöverstyrelsens närmare prövning bedömes nödvändig för att vederbörande lärare godtagbart skall kunna bedriva undervisning i dessa skolformer, erbjudes läraren i en eller båda av följande former:

1. Studiematerial ställes avgiftsfritt till lärarens förfogande.
2. Särskilda fortbildningskurser anordnas.

b) Skolöverstyrelsen avgör vilka lärare, som skall beredas tillfälle deltaga i fortbildning enligt a), samt vid vilken tidpunkt och i vilken form fortbildningen skall bedrivas.

c) Lärare, som skolöverstyrelsen finner böra beredas tillfälle deltaga i fortbildning enligt a), erhåller efter skolöverstyrelsens bedömning för detta ändamål viss befrielse från den schemabundna undervisningsskyldighet som åvilar läraren.

Huvudregeln är därvid att läraren befrias helt under de 2—3 sista veckorna av läsåret. Skolöverstyrelsen ger närmare anvisningar för hur elevernas arbete i berörda ämnen skall bedrivas. Den schemabundna undervisningen inställes i allmänhet.

I de fall då skolöverstyrelsen bedömer att befrielse enligt föregående stycke inte är tillfyllest eller inte kan komma ifråga må lärare, vilken vid tjänstledighetens början tillhör avdragsgrupp 2, efter överstyrelsens prövning erhålla tjänstledighet med oavkortad lön högst 2 veckotimmar under längst ett läsår.

För tid därutöver skall fråga om dylik tjänstledighet med oavkortad lön underställas Kungl. Maj:ts prövning.

III. De fortbildningskurser, som regelbundet anordnas, inriktas under de närmaste åren i betydande omfattning på verksamheten i fackskolan och det nya gymnasiet.

9. Övergångsbestämmelser

a) Avlöningsgrupp för rektorstjänst vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bestämmes för läsåret 1966/67 med utgångspunkt i förhållandena vid läsårets början.

Avlöningsgrupp för dylik rektorstjänst från och med den 1 juli 1967 bestämmes för hela förordnandeperioden på grundval av förhållandena den 1 november 1966. Ändring av avlöningsgrupp under löpande period må, i likhet med vad som gäller för rektorer vid grundskolan, göras vid väsentligt ändrade förhållanden.

b) Rektor, som den 1 juli 1966 under löpande förordnandeperiod övergår till annan rektorstjänst eller till studierektors- eller lärartjänst, skall om det är till fördel för honom intill periodens utgång bibehålla tidigare uppburna löneförmåner.

c) Ordinarie lärare vid kommunalt allmänt gymnasium eller kommunalt handelsgymnasium som den 1 juli 1966 överföres på motsvarande ordinarie tjänst vid det nya kommunala gymnasiet i kommunen, skall, därest detta är till fördel för honom, så länge han innehar samma tjänst, bibehålla den lönegrad han hade omedelbart före överflyttningen. I denna lönegrad skall han bibehålla sin placering i löneklass och rätt till uppflyttning till högre löneklass.

Detsamma skall gälla ordinarie lärare vid statligt gymnasium eller högre allmänt läroverk samt ordinarie lärare vid avvecklingsskola som efter vederbörlig anmälan utan ansökningsförfarande förordnas på ordinarie lärartjänst vid gymnasium, fackskola, yrkesskola eller grundskola.

Vad här sägs skall för ordinarie lärare vid fristående kommunal teknisk skola endast gälla den, som före den 1 juli 1963 innehade ordinarie tjänst.

Undervisningsskyldigheten skall i samtliga här avsedda fall bestämmas med hänsyn till vad som gäller för den nya tjänsten.

d) Rektor samt ordinarie lärare som i samband med gymnasie-fackskolereformen den 1 juli 1966 eller senare efter anmälan utan ansökningsförfarande överflyttas till annan tjänst skall erhålla ersättning för flyttningskostnad och, i förekommande fall, anstånd med omstationering med tillämpning av bestämmelserna i Saar och TB Saar.

e) Rektor eller ordinarie lärare, som övergångsvis äger uppbära ersättning för medverkan i lärarutbildning lägst med belopp motsvarande vad han omedelbart före den 1 juli 1964 ägde uppbära i avlöningsförstärkning (ersättning motsvarande timarvode med beteckning AT för två veckotimmar enligt 5 § timlärarkungörelsen, dock högst enligt löneklass 24), må, därest han i samband med gymnasiereformen den 1 juli 1966 övergår på motsvarande kommunala rektorstjänst eller kommunala tjänst som lärare i läroämnen, tills vidare under fortsatt anställning på samma tjänst åtnjuta dylik ersättning.

10. Skoldirektör

i avlöningsgrupp I placeras i Bp 2 och erhåller därjämte avlöningsförstärkning med 6 000 kr. för år och skoldirektör i avlöningsgrupp II i Bp 2 med avlöningsförstärkning om 7 200 kr. för år. Biträdande skoldirektör placeras i Bp 1 och erhåller därjämte avlöningsförstärkning med 4 800 kr. för år.

11. Rektor, som är förste rektor,

skall, om han tillhör arvodesgrupp I, erhålla befattningsarvode med 5 400 kr. för år och, om han tillhör arvodesgrupp II, åtnjuta avlöningsförmåner som om han vore placerad i Be 1, därest han ej tidigare innehar tjänst med lägst motsvarande lönegrad, och därjämte erhålla befattningsarvode med 6 600 kr. för år.

INNEHÅLL

1.	Inledning	5
1.1	<i>Utredningsarbete och remissbehandling</i>	5
1.1.1	Gymnasieutredningen	5
1.1.2	Fackskoleutredningen	10
1.2	<i>Utgångspunkter för utredningsarbetet</i>	13
1.2.1	Gymnasieutredningen	13
1.2.2	Fackskoleutredningen	15
1.3	<i>Propositionens uppläggning</i>	15
2.	Det gymnasiala åldersstadiets skolor	17
2.1	<i>Den kvantitativa utvecklingen</i>	17
2.1.1	Gymnasieutredningen	17
2.1.2	Fackskoleutredningen	33
2.1.3	Yttranden	36
2.2	<i>Det gymnasiala skolsystemets struktur</i>	48
2.2.1	Gymnasieutredningen	48
2.2.2	Fackskoleutredningen	64
2.2.3	Yrkesutbildningsberedningens direktiv	71
2.2.4	Yttranden	74
2.3	<i>Departementschefen</i>	98
2.3.1	Den kvantitativa utvecklingen	98
2.3.2	Det gymnasiala skolsystemets struktur	104
3.	Gymnasiets innehåll och utformning	123
3.1	<i>Mål och innehåll</i>	123
3.1.1	Gymnasieutredningen	123
3.1.2	Yttranden	129
3.2	<i>Differentiering</i>	137
3.2.1	Gymnasieutredningen	137
3.2.2	Yttranden	155
3.3	<i>Studietidens längd</i>	166
3.3.1	Gymnasieutredningen	166
3.3.2	Yttranden	178

3.4	<i>Läroplanen</i>	186
3.4.1	Gymnasiutredningen	186
3.4.2	Yttranden	220
3.5	<i>Departementschefen</i>	263
3.5.1	Mål och innehåll	263
3.5.2	Differentiering	265
3.5.3	Studietidens längd	273
3.5.4	Läroplanen	280
4.	Fackskolans innehåll och utformning	299
4.1	<i>Mål och innehåll</i>	299
4.1.1	Fackskoleutredningen	299
4.1.2	Yttranden	301
4.2	<i>Differentiering m. m.</i>	305
4.2.1	Fackskoleutredningen	305
4.2.2	Yttranden	313
4.3	<i>Läroplanen</i>	322
4.3.1	Fackskoleutredningen	322
4.3.2	Yttranden	334
4.4	<i>Kompetensvärdet av fackskolans utbildning</i>	341
4.4.1	Fackskoleutredningen	341
4.4.2	Yttranden	345
4.5	<i>Departementschefen</i>	349
4.5.1	Mål och innehåll	349
4.5.2	Differentiering m. m.	350
4.5.3	Läroplanen	353
4.5.4	Kompetensvärdet av fackskolans utbildning	356
5.	Lärotider, delningsbestämmelser m. m.	361
5.1	<i>Lärotider</i>	361
5.1.1	Gymnasiutredningen	361
5.1.2	Fackskoleutredningen	361
5.1.3	Yttranden	362
5.2	<i>Gemensamma samlingar m. m.</i>	363
5.2.1	Gymnasiutredningen	363
5.2.2	Fackskoleutredningen	364
5.2.3	Yttranden	364
5.3	<i>Klass- och gruppstorlek</i>	366
5.3.1	Gymnasiutredningen	366
5.3.2	Fackskoleutredningen	369
5.3.3	Yttranden	369

5.4	<i>Departementschefen</i>	371
5.4.1	Lärotider	371
5.4.2	Gemensamma samlingar m. m.	372
5.4.3	Klass- och gruppstorlek	373
6.	Intagning, betyg, flyttning, kompetens m. m.	377
6.1	<i>Intagning, övergång, praktik</i>	377
6.1.1	Gymnasieutredningen	377
6.1.2	Fackskoleutredningen	381
6.1.3	Yttranden	386
6.2	<i>Betyg, flyttning m. m.</i>	399
6.2.1	Gymnasieutredningen	399
6.2.2	Fackskoleutredningen	404
6.2.3	Yttranden	406
6.3	<i>Studiernas avslutning, inspektion m. m.</i>	413
6.3.1	Gymnasieutredningen	413
6.3.2	Fackskoleutredningen	418
6.3.3	Yttranden	420
6.4	<i>Departementschefen</i>	430
6.4.1	Intagning, övergång, praktik	430
6.4.2	Betyg, flyttning m. m.	435
6.4.3	Studiernas avslutning, inspektion m. m.	439
7.	Befattningshavare. Behov, utbildning, övergångsfrågor ..	447
7.1	<i>Lärare</i>	447
7.1.1	Gymnasieutredningen	447
7.1.2	Fackskoleutredningen	453
7.1.3	Yttranden	456
7.2	<i>Bibliotekarier, vaktmästare m. fl.</i>	471
7.2.1	Gymnasieutredningen	471
7.2.2	Fackskoleutredningen	472
7.2.3	Yttranden	473
7.3	<i>Personal för elevvårdande uppgifter m. m.</i>	475
7.3.1	Gymnasieutredningen	475
7.3.2	Fackskoleutredningen	477
7.3.3	Yttranden	478
7.4	<i>Skolledningen m. m.</i>	481
7.4.1	Gymnasieutredningen	481
7.4.2	Fackskoleutredningen	485
7.4.3	Yttranden	487

7.5	<i>Departementschefen</i>	494
7.5.1	Lärare	494
7.5.2	Bibliotekarier, vaktmästare m. fl.	504
7.5.3	Personal för elevvårdande uppgifter m. m.	505
7.5.4	Skolledningen m. m.	506
8.	Genomförandet av den nya organisationen	511
8.1	<i>Behov av hjälpmedel, lokaler m. m.</i>	511
8.1.1	Gymnasieutredningen	511
8.1.2	Fackskoleutredningen	514
8.1.3	Yttranden	515
8.2	<i>Tidpunkt för genomförandet, utbyggnadstakt, försöksverk-</i> <i>samhet</i>	524
8.2.1	Gymnasieutredningen	524
8.2.2	Fackskoleutredningen	528
8.2.3	Yttranden	533
8.3	<i>Statsbidragsfrågor</i>	544
8.3.1	Gymnasieutredningen	544
8.3.2	Fackskoleutredningen	550
8.3.3	Yttranden	551
8.4	<i>Kostnader</i>	561
8.4.1	Gymnasieutredningen	561
8.4.2	Yttranden	568
8.5	<i>Departementschefen</i>	572
8.5.1	Behov av hjälpmedel, lokaler m. m.	572
8.5.2	Tidpunkt för genomförandet, utbyggnadstakt, försöksverk-	
	samhet m. m.	574
8.5.3	Statsbidragsfrågor	580
8.5.4	Kostnader	588
9.	Hemställan	591
<i>Bilaga.</i>	Överenskommelse den 14 oktober 1964 angående anställnings- och avlöningsvillkor m. m. för skolledare och lärare vid kom- munala gymnasier och fackskolor m. fl.	595